

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

STUDII DE SECURITATE ȘI APĂRARE

Volumul 1

Coordonatori: Dr. Constantin MOȘTOFLEI
Dr. Nicolae DOLGHIN

Editura Universității Naționale de Apărare
București, 2005

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MOȘTOFLEI, CONSTANTIN

Studii de securitate și apărare / dr. Constantin Moștoflei, dr. Nicolae Dolghin. - București : Editura Universității Naționale de Apărare, 2005-

vol.

ISBN 973-663-146-X

Vol. 1. - 2005. - Index. - ISBN 973-663-147-8

I. Dolghin, Nicolae

355.45(498)(075.8)

Volum îngrijit de drd. Cristian BĂHNĂREANU

Toate drepturile sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare

Răspunderea pentru conținutul lucrării revine
Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

ISBN 973-663-146-X
ISBN 973-663-147-8 (Vol. 1)

CUPRINS

INTRODUCERE	5
DINAMICA MISIUNILOR ARMATEI ROMÂNIEI – dr. Petre DUȚU	7
1. Armata – sistem social	7
2. Misiunile armatei	9
3. Tipuri de misiuni ale armatei	18
4. Evoluția misiunilor Armatei României	35
5. Determinări ale dinamicii misiunilor Armatei României	40
6. Concluzii privind dinamica misiunilor	45
TENDINȚE ÎN LUPTA ARMATĂ – dr. Constantin MOȘTOFLEI, dr. Gheorghe VĂDUVA	47
Introducere	47
1. Lupta armată. Definiții. Caracteristici	48
2. Tendințe în configurarea și fizionomia luptei armate	62
3. Un posibil model al acțiunilor de luptă viitoare	73
4. Concluzii și propuneri	78
Încheiere	81
TEHNOLOGIE ȘI INTELIGENȚĂ ÎN CONFLICTELE MILITARE – Vasile POPA	82
Introducere	82
1. Teoria și arta militară – inteligență racordată la domeniul conflictelor armate	86
2. Noile tehnologii și modul de ducere a războiului	94
3. Tendințe ale tehnologiei și artei militare	100
4. Tehnologiile NBC și terorismul	105
5. Dimensiunea tehnologică a revoluției în domeniul militar	110
Concluzii	116

GEOPOLITICA. DEPENDENȚELE DE RESURSELE ENERGETICE – dr. Nicolae DOLGHIN	118
1. Geografia petrolului	121
2. Geografia consumului	128
3. Geopolitica petrolului	131
4. Geostrategia petrolului	142
5. Prețul petrolului	147
În loc de concluzie	150
AMENINȚĂRI ÎN MEDIUL DE SECURITATE – dr. Grigore ALEXANDRESCU	152
1. Delimitări conceptuale	153
2. Amenințări la adresa securității	159
3. Modificări de paradigmă în percepția și contracararea amenințărilor	179
4. Note finale	182
MILITAR–NONMILITAR ÎN SECURITATEA NAȚIONALĂ. DILEMA ARMATEI – dr. Constantin MOȘTOFLEI, drd. Alexandra SARCINSCHI	185
1. Dicotomia militar-nonmilitar – același concept, dimensiuni diferite	185
2. Militar-nonmilitar în securitatea națională	194
3. Militar-nonmilitar – direcții de acțiune pentru Armata României	199
4. Concluzii	209
CRIZE ȘI INSTABILITATE ÎN EUROPA – drd. Alexandra SARCINSCHI, Mihai-Ștefan DINU	210
1. Focare de criză și instabilitate în Europa	210
2. Rolul organizațiilor internaționale de securitate în menținerea păcii și stabilității în Europa	222
3. Prognoze referitoare la viitorul Europei	242

INTRODUCERE

Securitatea națională continuă să-și demonstreze complexitatea. În bună măsură din cauza lumii în care trăim și soluțiilor proiectate pentru problemele sale. Mediul de securitate se află într-o continuă remodelare și schimbare. Pentru provocări noi, se cer soluții noi, care să răspundă realităților.

Anul 2004, anul primirii României ca membru cu drepturi depline al Alianței Nord-Atlantice, constituie un moment de răscruce pentru securitatea națională și apărare. Problemele nu mai sunt strict ale României. Ele aparțin acum și aliaților, așa cum cele ale aliaților aparțin și României și nu pot fi rezolvate decât printr-o strategie de alianță.

Volumul pe care-l supunem atenției cititorului inițiază ciclul „Studii de securitate și apărare”, prin care Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate își va prezenta rezultatele cercetărilor sale asupra evoluției mediului de securitate și apărare. Este un început de drum pe care-l dorim cât mai lung și pe care ne obligăm să-l facem cât mai interesant.

În studiile cuprinse în volum sunt abordate teme și probleme de mare actualitate. Ne dorim ca aceste elemente să constituie atât motive de reflecție, cât și de eventuale inițiative ulterioare de dezvoltare a temelor respective sau inițiere a altora noi. Totodată, urmărim o cunoaștere mai profundă a realităților militare naționale și internaționale, formarea unei percepții corespunzătoare a procesului de integrare

euro-atlantică, contribuind astfel la crearea unei culturi de securitate atât de necesare pentru realizarea unui dialog constructiv, a unui proces de colaborare și cooperare cu cei interesați în dezvoltarea strategiei de securitate.

DINAMICA MISIUNILOR ARMATEI ROMÂNIEI

Dr. Petre DUȚU

1. Armata – subsistem social

Societatea românească, în întregul său, reprezintă un sistem, iar componentele sale sunt subsisteme. Armata constituie unul dintre aceste subsisteme, în calitatea sa de entitate socială destinată să desfășoare activități orientate spre realizarea de obiective, deliberat structurate și având limite identificabile¹. Caracteristica socială a armatei este dată de faptul că ea are în componere oameni care interacționează în vederea realizării scopurilor sale, iar interacțiunea lor creează o structură cu o viață proprie.

Armata este, totodată, o instituție socială. Aceasta pentru că ea posedă structuri relativ stabile de statusuri și roluri, având menirea de a satisface anumite nevoi ale oamenilor în societate sau pentru îndeplinirea anumitor funcții sociale². În acest scop, ea întreține relații strânse cu mediul social și politic. De aici, rolul și statusul pe care armata le are în societate, ca instrument specializat în apărarea organizată a unei puteri, oricare ar fi originea acesteia (divină, iluminată sau populară) și a instituțiilor sale. Existența unei specializări militare în sânul societății nu este o descoperire recentă, ci este consubstanțială naturii organizației militare. Orice societate umană și-a creat o instituție adecvată pentru apărarea sa de orice agresiune de tip militar, cu scopul evident de a conserva structurile și substructurile sale, prin care ea își asigură evoluția ca entitate socială. În plus, armata era și este, încă, destinată să descurajeze orice intenție agresivă a unui actor statal sau

¹ Dr. Dumitru Iacob, Diana-Maria Cismaru, *Organizația inteligentă: 10 teme de managementul organizațiilor*, Editura Comunicare.ro, București, 2002, p. 12.

² Mihaela Vlăsceanu, *Grupuri, organizații, mase*, în volumul „Psihologie socială”, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 383.

nonstatal la adresa țării în care ea ființează.

Organizarea militară a urmat, de regulă, organizarea politică. Centralizarea progresivă a instituțiilor guvernamentale și administrative s-a prelungit prin monopolizarea de către stat a violenței legitime. Armata este instituția care are menirea de a utiliza violența, în mod legal, pentru a îndeplini misiunile ce îi revin în stat. În acest scop, ea dispune de organizare adecvată, personal calificat, mijloace de luptă diverse, acte normative ce-i justifică existența și întrebuințarea violenței, în principal, în îndeplinirea sarcinilor încredințate.

Armata, ca instituție a statului, a evoluat odată cu acesta. Același lucru se poate afirma și despre natura și conținutul misiunilor încredințate ei de către stat, prin organele abilitate. Este evident că misiunile ce îi revin în societate au purtat, poartă și vor purta pecetea regimului politic, a specificului partidului sau a coaliției de partide aflate la guvernare. Desigur, au fost și, fără îndoială, vor mai fi cazuri când armata se va implica direct, activ și brutal în viața societății, al cărei subsistem este, prin preluarea puterii politice în stat. Este cazul instaurării dictaturii militare. Un astfel de demers este specific mai mult statelor în dezvoltare, caracterizate printr-un înalt grad de instabilitate socială, politică etc. Într-o societate democratică, într-un stat de drept, așa cum este România, o asemenea situație este de neconceput. Aici, armata își exercită rolul, conferit prin Constituția țării și alte legi (juridice), în societate, fără implicare în jocul democratic al accederii la puterea politică în stat sau al păstrării acesteia. În acest sens, statul de drept și-a luat măsuri adecvate. Astfel, s-au imaginat și s-au creat forme de control civil și democratic al instituției militare de către societate³. Pe această cale, se veghează ca armata să acționeze strict în cadrul legal permis și să îndeplinească, oricând și necondiționat, misiunile ce îi revin în

³ vezi Guvernul României, *Carta Albă a securității și apărării naționale*, București, 2004, p. 21.

statul de drept, atât în spațiul geografic național, cât și în afara acestuia.

Totodată, armata este concepută și organizată de către aproape toate statele și ca un instrument de susținere a acțiunilor lor externe, ce exprimă voința țării respective de a participa la extensia și întărirea stabilității pe plan internațional și a construirii unei lumi din ce în ce mai drepte, fondată pe respectul dreptului internațional și pe drepturile omului. În prezent, tot mai multe state, cu o îndelungată tradiție democratică în organizarea societății, trec de la o armată de masă, întemeiată pe conscripție, la o armată de profesie, constituită din voluntari. Aceasta face posibilă o ridicare sistematică și semnificativă a gradului de profesionalizare a armatelor statelor lumii și, implicit, o creștere a eficacității lor în executarea promptă a misiunilor încredințate de autoritățile publice. De asemenea, profesionalizarea armatei permite participarea activă a acesteia la executarea de misiuni, atât în interiorul țării, cât și în afara acesteia, în cadrul unor alianțe internaționale și/sau alianțe politico-militare.

Profesionalizarea armatei se reflectă direct în capacitatea ei de a se angaja, în timp optim și în orice teatru de operații, în îndeplinirea unor misiuni de o complexitate sporită și pe o durată de timp relativ mare. În plus, această caracteristică a armatei amplifică susținerea sa, în tot ceea ce întreprinde în folosul securității naționale, regionale și internaționale, de către întreaga societate căreia aparține, care vede în ea instrumentul specializat al statului destinat apărării și promovării intereselor fundamentale ale națiunii.

2. Misiunile armatei

În sens larg, prin *misiune* a armatei se înțelege ansamblul de activități și acțiuni diverse, ca natură și conținut (concepție, organizare, conducere, desfășurare, învățământ – exerciții, antrenamente, aplicații tactice, trageri cu armamentul de

infanterie din dotare, trageri de luptă etc.), reglementate juridic (legi, hotărâri de guvern, ordine ale ministrului apărării naționale, dispoziții, instrucțiuni, regulamente), organizate, conduse și derulate în cadrul instituției militare, în calitatea sa de componentă importantă a statului de drept, în vederea îndeplinirii obiectivelor și scopurilor legale stabilite de societate.

În sens restrâns, misiunea armatei constituie un mesaj, de regulă, scris, adresat de o structură ierarhică superioară uneia subordonate pentru a declanșa o acțiune, în mod obligatoriu și necondiționat, precum și întemeiat legal. Sub aspect juridic, îndeplinirea sa *ad-literam* absolvă de orice răspundere pe executant (persoană, grup uman sau structură militară) pentru efectele produse. De asemenea, prin acest termen (misiune) se poate înțelege și „exprimarea clară și precisă a acțiunii ce urmează a fi îndeplinită și a scopului urmărit”⁴.

Misiunile armatei, în întregul lor, definesc rolul și statusul instituției militare în statul de drept.

Prin *rolul* armatei, din punct de vedere psihosocial, se înțelege totalitatea așteptărilor pe care le are față de aceasta populația, societatea în întregul său, celelalte instituții ale statului cu atribuții în domeniul securității naționale și apărării țării. În principal, așteptările celor menționați față de armată se pot rezuma astfel: 1) armata este un subsistem al sistemului social general, o componentă importantă a națiunii, ce are misiuni rigurose definite în Constituția țării și în alte legi; 2) instituția militară recunoaște și acceptă controlul civil și democratic al societății asupra sa (sub toate aspectele și în toate domeniile de activitate); de fapt, decizia politică, în ceea ce privește apărarea și securitatea țării, aparține autorităților publice; armata, ca instituție, are menirea să ofere expertiză autorităților publice în domeniul apărării și securității naționale

⁴ *Glossaire interarmees des termes et expressions relatifs a l'emploi operationnel des forces*, Editura A.I.S.M., București, 2002, p. 33.

în vederea adoptării deciziilor politice aferente și obligația de a le îndeplini; 3) militarii respectă autoritățile publice, în sensul că ei execută ceea ce le ordonă cei în drept în domeniul de activitate specific apărării și securității naționale, al executării unor misiuni în afara țării; 4) armata este neutră politic, adică ea servește interesele naționale, fără a se amesteca, în vreun fel, în jocul politic, specific unei societăți democratice; deși militarii participă la vot, ei fac acest lucru în calitate de cetățeni ai statului care își exercită un drept constituțional; însă, dacă un militar dorește să se dedice activității politice atunci el trebuie să părăsească instituția, trecând în rezervă; 5) armata își îndeplinește, întotdeauna și necondiționat, toate misiunile legale încredințate de către instituțiile abilitate ale statului; responsabilitatea pentru natura și conținutul misiunilor încredințate armatei revine celor care le-au dat spre executare, adică autorităților publice.

Din punct de vedere psihosocial, prin *statusul* armatei se înțelege totalitatea așteptărilor pe care le are instituția militară față de celelalte componente ale societății (populație, instituții ale statului, societatea politică, societatea civilă). Altfel spus, *statusul* armatei înseamnă, în principal, următoarele: 1) recunoașterea faptului că armata constituie un instrument legitim al garantării democrației constituționale, al apărării suveranității, independenței, unității și integrității teritoriale a statului; în acest context, ea trebuie, pe de o parte, să fie organizată, înzestrată, pregătită adecvat prin grija societății și, pe de altă parte, să i se încredințeze sarcini în deplin consens cu prevederile constituționale; 2) societatea finanțează și respectă rolul, misiunile și gestiunea internă a instituției militare, oferindu-i toate resursele umane, economice, materiale necesare și suficiente executării misiunilor; 3) existența civililor în structurile de conducere ale instituției militare, ca o formă a controlului civil și democratic al societății asupra armatei; militarul, indiferent de funcția

îndeplinită și gradul pe care îl deține în instituție, trebuie să accepte deciziile autorităților publice care se referă la problemele apărării și securității naționale și nu numai; 4) societatea se va implica activ în tot ceea ce presupune securitatea națională și apărarea țării; aceasta în sensul organizării și desfășurării de activități specifice domeniului circumscris securității interne și externe, precum și apărării individuale și colective; în alți termeni, autoritățile publice, potrivit competenței lor, vor adopta decizii și vor întreprinde activități concrete privind organizarea, înzestrarea, pregătirea resursei umane din instituția militară, încredințarea de misiuni acesteia, atât pe plan intern, cât și extern.

Misiunile armatei se pot considera ca un *mandat încredințat* instituției militare de către societate, în general, și de către instituțiile statului abilitate prin lege să facă acest lucru, în special. Mandatul se referă la: *principalele competențe ale armatei*, atât în domeniul securității și apărării țării, cât și al promovării intereselor naționale, oriunde în lume; *obligațiile pe care România și le-a asumat*, prin tratate și convenții internaționale, în ceea ce privește securitatea zonală, regională și globală; *responsabilitățile ce revin unor structuri militare naționale în executarea unor misiuni* în afara frontierelor țării, datorită calității României de stat membru cu drepturi depline al Alianței Nord-Atlantice.

Totodată, misiunile armatei se cer înțelese și văzute ca *sarcini* permanente, *generale, speciale și ocazionale*, justificate legal, pe care instituția militară le poate primi de la cei abilitați să i le încredințeze spre a le îndeplini, oportun, în mod obligatoriu și necondiționat.

Din categoria *misiunilor generale* fac parte cele referitoare la: *apărarea suveranității, independenței, unității și integrității teritoriale a statului*. Aceste misiuni sunt clar exprimate în Constituția țării, în alte legi referitoare la apărarea (individuală și colectivă) și la securitatea națională, regională și

internațională, în regulamentele militare etc. De aceea, nu credem că se impun a fi făcute comentarii suplimentare pe această temă.

Misiunile speciale se referă la garantarea democrației constituționale de către armată. Și această sarcină este permanentă și este prevăzută expres în Constituția țării. În principal, acestea se referă la: *acțiuni și activități de luptă împotriva terorismului, a crimei organizate etc.; susținerea forțelor de ordine, când acestea sunt depășite de evenimente*. Eficacitatea acțiunilor întreprinse depinde, deseori, de numărul de oameni implicați și nu de complexitatea echipamentelor și tehnicii de luptă din dotare. Oportunitatea participării unor structuri militare la astfel de misiuni derivă mai mult din indisponibilitățile în forțe specializate de intervenție decât din alte considerente. Participarea la menținerea și restabilirea ordinii publice este posibilă juridic (adică este legitimă), însă nu trebuie folosită decât ca ultimă soluție. Asemenea misiuni necesită o pregătire și tehnici speciale, de cele mai multe ori complet diferite de cele dobândite prin instruire și participare directă la operații militare.

Misiunile ocazionale se referă la acele sarcini pe care armata le poate primi de la autoritatea publică în cazul unor situații deosebite. Acestea sunt acele misiuni ce se primesc de către armată în cazul stării de urgență și de asediu. Cel mai frecvent, aceste misiuni dobândesc un caracter umanitar. Ele îmbracă următoarele forme: *participarea cu forțe și sprijin logistic pentru limitarea și înlăturarea efectelor dezastrelor; sprijin în caz de accident chimic, biologic, nuclear sau radiologic; sprijinirea acțiunilor de căutare și salvare a persoanelor dispărute în cazul unor dezastre naturale etc.* Armata primește toate aceste sarcini de la autoritățile publice naționale sau locale și le îndeplinește în funcție de resursele disponibile, complementar, și în coordonare cu alte instituții responsabile.

De asemenea, *misiunile armatei* se impun a fi percepute, atât de către personalul acesteia, cât și de ceilalți membri ai societății, ca *parametri juridici și funcționali ai existenței și activității* specifice instituției militare. De fapt, misiunile armatei au și o determinare juridică⁵. Temeiul juridic al misiunilor armatei se reflectă în maniera de organizare și funcționare – existență și activitate – a instituției militare.

În același timp, *misiunile armatei* se pot vedea ca un *răspuns concret, adecvat și flexibil* al acesteia la promovarea și apărarea intereselor naționale, atât în interiorul țării, cât și în afara acesteia. Practic, instituția militară se „exprimă” în societate prin modul specific în care își concepe, organizează și desfășoară activitatea concretă de executare a tuturor misiunilor încredințate de către autoritatea publică investită prin lege cu această competență. În același timp, prin funcțiile sociale pe care le îndeplinește, armata își demonstrează capacitatea de a contribui și indirect la prezervarea și promovarea intereselor naționale. În mod firesc, prin principiile, normele și valorile pe care le insuflă membrilor săi, instituția militară determină modele de comportament acceptate atât în țară, cât și în afara ei.

În plus, *misiunile armatei* reprezintă *posibile criterii de evaluare a gradului de îndeplinire a rolului* încredințat acesteia de către societate. Societatea umană, ca sistem, evaluează, prin diferite modalități, maniera și măsura în care subsistemele sale își îndeplinesc obligațiile legale. Pentru instituția militară, misiunile ce îi revin în statul de drept se pot considera ca având calitatea de autentice criterii de evaluare a gradului de intrare efectivă a acesteia în rolul său constituțional. Altfel spus, orice misiune a armatei se poate aprecia ca fiind un criteriu de evaluare a afirmării statusului social al acestei instituții, al înțelegerii de către membrii ei a menirii și responsabilității lor sociale.

⁵ vezi col. (r) dr. Petre Duțu, Alexandra Sarcinschi, *Determinări sociale, psihosociale și juridice ale misiunilor Armatei României*, Editura U.N.Ap., București, 2004, pp. 21-25.

În același timp, *misiunile armatei* pot fi interpretate ca fiind: 1) *expresia concordanței dintre necesitatea existenței instituției militare și costurile sociale ale menținerii sale* în activitate; în acest context, se cer văzute toate măsurile de redimensionare a armatei naționale adoptate succesiv, în cadrul reformei și modernizării acestei instituții, începând cu anul 1990; astăzi, în noul mediu de securitate internațional, creat prin dispariția bipolarității centrelor de putere mondială, toate statele își redimensionează armatele în funcție de noile misiuni ce li se vor încredința pe viitor; totodată, alocarea bugetelor pentru apărare se face atât în funcție de puterea economică a statului respectiv, cât și de posibilele misiuni ce revin armatei naționale în domeniul apărării individuale și colective, precum și al securității naționale și regionale, respectiv, internaționale; 2) *oglinza modului în care instituția militară răspunde provocărilor mediului de securitate intern și extern*; în prezent, societatea umană, respectiv statele lumii, se confruntă cu o paletă largă de provocări de ordin social, economic, politic, militar, etnic, cultural etc.; la o serie însemnată dintre aceste provocări este chemată să răspundă punctual și flexibil și armata, prin executarea unei game diverse de misiuni în interiorul țării, dar și în afara acesteia; implicarea activă și permanentă a armatei, în darea unui răspuns adecvat și convingător provocărilor ce sunt de competența sa, reflectă maniera concretă în care aceasta cunoaște ce are de făcut și cum trebuie executat; 3) *indicatorul utilității sociale* a instituției militare; faptul că în Constituția țării sunt prevederi exprese privind misiunile armatei, încrederea înaltă a populației în această instituție, modul concret în care această instituție se implică în viața societății sunt dovezi consistente că ea (armata) este utilă social; dacă nu s-ar considera că armata este de folos societății, aceasta nu ar mai permite existența unei asemenea instituții, nu ar mai susține-o uman, material, financiar, politic; în acest context, se impune a fi avută în vedere importanța

funcțiilor sociale ale instituției militare; 4) *dovada funcționării adecvate* a instituției militare; îndeplinirea tuturor misiunilor încredințate, la parametrii ceruți de către societatea în care armata ființează, reprezintă o probă de necontestat că această instituție funcționează pe coordonatele stabilite de către cei în drept, fără abateri de la direcția și sensul ordonate, stabilite legal; în plus, controlul civil și democratic al armatei de către societate, printr-o gamă de metode și mijloace legale, reprezintă garanția că instituția militară va funcționa ireproșabil pe coordonatele prescrise de către cei în drept și va acționa în spațiul permis de mediul social, politic, economic, intern și internațional.

Misiunile armatei constituie, totodată, o *modalitate de relaționare între ea, în calitate de subsistem, și societate*, ca sistem general, precum și cu celelalte instituții ale statului cu atribuții în domeniile securității naționale și apărării țării. Raporturile dintre societate și armată sunt obligatorii și sunt de natură diferită – economică, politică, culturală, socială etc.⁶. Totodată, ele trebuie percepute ca fiind o *relație ierarhică* între societate, prin sistemele sale abilitate, și instituția militară. Pe această cale, societatea dezvoltă raporturi de autoritate cu armata, ceea ce semnifică subordonarea strictă a acesteia față de autoritățile publice, care astfel îi impun intrarea riguroasă în rolul atribuit legal. De fapt, într-un stat de drept, armata execută ordinele și misiunile legale pe care i le încredințează parlamentul, președintele și guvernul țării. Practic, prin modul specific de relaționare cu autoritățile publice, armata demonstrează că se află permanent în slujba intereselor fundamentale ale țării.

De asemenea, *misiunile armatei* se pot concepe ca fiind o *comandă socială legală* pe care instituția militară o primește în statul de drept din partea societății, a cărei componentă

⁶ vezi col. (r) dr. Petre Duțu, *Armata și societatea în tranziție*, Editura A.I.S.M., București, 2002, pp. 31-37.

intrinsecă este. Pe de o parte, această comandă socială este formulată în Constituția țării și în alte legi juridice referitoare la apărarea și securitatea națională, iar, pe de altă parte, prin alte acte normative (hotărâri de guvern, directive, ordine), emise de cei în drept (Parlament, Guvern) numai pentru o anumită perioadă de timp și într-o situație anume. De exemplu, decizia participării unor structuri militare românești la misiuni în afara granițelor țării o adoptă Parlamentul.

În același timp, *misiunile armatei* se pot socoti *esența existenței și funcționării armatei* în societate. Dacă armata nu ar avea stabilite misiuni realiste și utile societății, membrii acesteia din urmă s-ar putea întreba de ce să mai existe o asemenea instituție, care are nevoie de susținerea contribuabililor pentru a fi în viață și a funcționa și care ar putea părea desuetă, în prezent, când probabilitatea unei agresiuni militare împotriva statului român este extrem de redusă. De aici, rezultă necesitatea definirii misiunilor armatei cât mai riguros posibil și în deplină concordanță cu interesele naționale, precum și cu obligațiile militare asumate de statul român pe plan extern. Este evident că Armata României întotdeauna va primi, în calitate de misiuni, de la cei în drept să i le încredințeze, numai activități și acțiuni care servesc interesele țării și au susținere legală, atât în legislația internă, cât și în cea internațională.

În fine, *misiunile armatei* se pot considera ca *scopuri asumate explicit* de către aceasta și recunoscute social. Într-un fel, misiunile armatei se pot socoti ca fiind scopuri pe care această instituție și le asumă explicit, ele derivând din organizarea, conceperea, dotarea, calitatea resurselor umane de care ea dispune prin grija societății. Așa se și explică de ce societatea validează aceste misiuni, în sensul că le acceptă ca fiind ale sale și le susține sub toate aspectele.

În concluzie, misiunile armatei reprezintă un complex de activități și acțiuni legale încredințate acesteia de către

societate, prin instituțiile abilitate ale statului, cu scopul de a apăra și promova, consecvent și sistematic, oriunde în lume, interesele naționale și pentru a-și îndeplini obligațiile internaționale referitoare la securitate și pace asumate, în mod voluntar, liber și conștient, de către țara noastră, cu respectarea normelor de drept intern și internațional.

3. Tipuri de misiuni ale armatei

Clasificarea misiunilor armatei s-a făcut cu scopul de a facilita înțelegerea dinamicii acestora, percepută ca proces complex și multidimensional. Printre criteriile ce se pot utiliza în clasificarea misiunilor armatei se află și următoarele: A) „*conținutul misiunilor*” (misiuni generale, misiuni speciale, misiuni ocazionale); B) „*natura misiunilor*” (misiuni militare și misiuni nonmilitare); C) „*locul de îndeplinire*” (misiuni executate în țară și misiuni executate în afara frontierelor naționale); D) „*modul de executare*” (independent și/sau în compunerea unor coaliții multinaționale); E) „*caracterul misiunilor*” (misiuni tradiționale și misiuni noi); F) „*organizația sub egida căreia se execută misiunile*” de către structuri militare naționale și multinaționale (ONU, NATO, OSCE – misiuni de apărare colectivă, misiuni de securitate colectivă, misiuni umanitare); G) „*condițiile de desfășurare a misiunilor*” (la pace, în situații de criză, în timp de război).

A. Potrivit criteriului „*conținutul misiunilor*” se disting: misiuni generale, misiuni speciale și misiuni ocazionale.

Misiunile generale se referă la garantarea suveranității, independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale. Ele sunt clar definite în Constituția țării⁷. De fapt, aceste sarcini sunt universal valabile și nu fac referire la o anumită armată națională. Practic, aceste misiuni definesc rolul oricărei armate în societatea în care

⁷ *Constituția României*, Editura All Beck, București, 2003, p. 34.

ființează. Ele nu diferă de la un stat la altul. De pildă, forțele armate ale SUA au ca misiuni generale, în principal, promovarea securității și apărarea țării față de amenințările de orice tip, precum și descurajarea oricărei forțe armate statale și nonstatale care ar intenționa să atace teritoriul său național sau pe cel al aliaților săi⁸. La rândul său, Spania afirmă că forțele sale armate au ca misiune generală apărarea spațiului pe care statul își extinde suveranitatea sa, dar și a locurilor de interes național⁹.

Misiunile speciale ale armatei privesc, înainte de toate, implicarea semnificativă a acesteia, cel puțin pentru țara noastră, în garantarea democrației constituționale. Apoi, acest tip de misiuni se referă la participarea unor structuri militare naționale la executarea unor sarcini diverse, de natură militară sau nu, în afara frontierelor țării, acolo unde o cer atât interesele naționale, cât și obligațiile asumate de statul român prin tratate și convenții internaționale. În plus, prin dobândirea de către țara noastră, în anul 2004, a calității de membru cu drepturi depline al Alianței Nord-Atlantice, structuri militare românești vor fi angajate, mai mult decât până la obținerea acestui statut onorant, în diferite teatre de operații din lume pentru executarea unor misiuni diverse, sub aspectul naturii, conținutului și duratei lor. În acest context, se pot menționa misiunile pe care structuri militare românești le îndeplinesc în Irak, în cadrul coaliției internaționale antiteroriste și în Afghanistan.

Misiunile ocazionale ale armatei sunt activități și acțiuni pe care aceasta le primește de la cei în drept sau și le asumă singură atunci când situația concretă din țară o cere. Aceste misiuni iau forma unei implicări active și consistente a

⁸ General Richard Myers, *La paix et la securite au XXI-e siecle: Le role des forces armees americaines*, în „Revue electronique du departement d'Etat des Etats-Unis”, vol. 7, nr. 4, december 2002, pp. 14-17.

⁹ *Misiunile armatei Spaniei*, în „Politique de Defense”, Serie 5, Espagne, Grece, Portugal, Alain De Neve, www.mil.be/rdc/dsc/index.asp?LAN=F&PLACE=5, pp. 18-20.

unităților și subunităților militare în ajutorarea populației în caz de calamitate naturală (inundații, incendii devastatoare, cutremure de pământ puternice, viscole, alunecări masive de teren), catastrofe ecologice și în alte situații în care numai intervenția unor structuri specializate ale armatei poate rezolva problemele ivite în unele localități rurale și urbane ale țării¹⁰. Și alte armate au astfel de misiuni. De exemplu, armata Belgiei, pe plan național, are prevăzută printre misiunile sale și asistența administrației publice și a populației în caz de interes public major și catastrofe naturale¹¹. De fapt, toate armatele naționale își asumă asemenea misiuni, indiferent de mărimea, populația, puterea economică și militară a statului respectiv. Într-un fel și într-o măsură însemnată, acest tip de misiuni reflectă apartenența și legăturile intime ale instituției militare cu națiunea în care ea ființează. Practic, astfel de misiuni îmbracă aproape întotdeauna un caracter umanitar, fie că este vorba de executarea lor pe teritoriul național, fie în afara acestuia.

B. După criteriul „*natura misiunilor armatei*” se disting: *misiuni militare* și *misiuni nonmilitare*.

Din prima categorie fac parte: 1) apărarea teritoriului național în fața oricărei agresiuni militare; aceasta se organizează și se execută permanent, potrivit prevederilor Legii apărării naționale; 2) participarea armatei naționale la alianțe și cadre de cooperare în materie de apărare (NATO) sau de securitate colectivă (ONU) și de cooperare (OSCE, organizație ce constituie un cadru privilegiat pentru coordonarea diverselor inițiative și contribuții ce concură la securitate în Europa); 3) contribuția militară în vederea menținerii păcii și stabilității internaționale; în calitatea sa de membru cu drepturi depline al Alianței Nord-Atlantice, România contribuie activ și permanent la îndeplinirea de misiuni menite să asigure pacea, stabilitatea și securitatea

¹⁰ Guvernul României, *op. cit.*, p. 32.

¹¹ *Misiunile armatei Belgiei*, www.irs-eu.org, pp. 12-15.

regională și internațională; angajamentele sale din punct de vedere militar, în diferite teatre de operații (Bosnia, Kosovo, Irak, Afghanistan), sunt deja cunoscute de către cei interesați.

Misiunile nonmilitare includ o paletă largă de activități și acțiuni executate atât independent de structuri militare naționale, cât și de structuri militare multinaționale. În această categorie se includ: misiunile umanitare; misiunile de observare în zone relativ instabile din punct de vedere militar, politic și social; misiuni de reconstrucție a armatelor unor state ce pășesc pe calea dezvoltării democratice; diplomația militară.

Misiunile umanitare, deși armata le îndeplinește atât pe teritoriul național, cât și în afara acestuia, nu sunt, totuși, specifice acestei instituții. Evenimentele din Somalia și din fosta Iugoslavie au arătat un angajament sporit al armatei în misiuni cu caracter umanitar, ceea ce este ceva relativ nou și suscită unele precizări. De fapt, armata participă la acțiuni pur umanitare, în mod deosebit în cazul unor catastrofe naturale. Misiunea armatei este să lupte împotriva instabilității și să asigure securitatea necesară ONG-urilor care au ca activitate specifică ajutorul umanitar. Activitățile cu caracter umanitar nu corespund vocației armatei și nici mijloacelor de care ea dispune¹².

Practic, armata se poate implica în acordarea ajutorului cu caracter umanitar, în afara teritoriului național, pe trei direcții principale și anume:

1) instituția militară, prin capacitatea sa de reacție rapidă, de organizare și de autoapărare, poate să asigure libertatea de acțiune a forțelor angajate în acordarea ajutorului umanitar și menținerea perimetrului de securitate, precum și să protejeze culoarele umanitare;

2) punerea la dispoziția ONG-urilor angajate în activități umanitare a infrastructurii pe care o posedă, în special a

¹² Jacques Lanxade, *Le rôle de l'armée dans l'action humanitaire*, <http://Xp7lanxa.html>.

mijloacelor de comunicație și de transport;

3) serviciul medical al armatei poate, prin personalul de specialitate de care dispune și în spitalele de campanie proprii, să acorde ajutorul calificat necesar populației civile traumatizate.

Totuși, armata participă la activități de ajutor umanitar numai atunci când nu o poate face altcineva. Aceasta întrucât acest tip de misiuni pune o serie de probleme în procesul de îndeplinire a lor. Printre dificultățile executării acestora se numără și următoarele: a) misiunile umanitare nu sunt riguros definite; b) imprecizia mandatului poate da loc la interpretări diferite pe teren; granița dintre asistența umanitară și menținerea păcii, în prezent, este tot mai vagă; c) armata nu dispune în structura sa de o unitate specializată în acordarea ajutorului umanitar; este drept că polivalența militarului îi permite acestuia să acorde un ajutor umanitar, dar nu trebuie să-l asigure decât atunci când nu există altcineva care o poate face; probabil, în viitor, având în vedere ponderea sporită a misiunilor umanitare ce se cer îndeplinite de diferite structuri militare naționale sau multinaționale, se vor crea unități specializate, capabile să îndeplinească, cu profesionalism, astfel de sarcini; d) costurile acestor misiuni (cine le plătește și din ce fonduri); practic, armata consumă din propriul buget atunci când participă la acțiuni umanitare, iar acesta în mai toate statele este unul atent elaborat și cu destinații foarte riguros definite; de aceea, implicarea activă a armatei, respectiv a unor subunități sau unități ale sale, în îndeplinirea unor astfel de sarcini trebuie să fie pe deplin justificată atât umanitar, cât și social; e) ajutorul umanitar comportă o parte aleatoare, în sensul că acesta poate da roade în unele regiuni, iar în altele să se dovedească mai puțin eficace; f) ajutorul umanitar nu poate fi decât temporar; acesta trebuie acordat de către organizații și organisme legale regionale și internaționale, care posedă mijloacele adecvate realizării scopurilor propuse, și trebuie

neapărat urmat de un consistent ajutor economic și politic pentru a-l face eficace și semnificativ pentru stabilizarea regiunii respective; în acest context, armata ar fi chemată să prevină crizele care ar putea pune în pericol echilibrul realizat prin ajutorul umanitar acordat; de altfel, o asemenea sarcină pare a fi mai apropiată specificului activității armatei.

Misiunile de observator militar în diferite zone ale lumii se execută de către cadre militare aparținând Armatei României, în strictă conformitate cu mandatul încredințat de organizația internațională sub egida căreia se desfășoară activitatea de supraveghere. De regulă, în asemenea misiuni sunt selecționați ofițeri care îndeplinesc cumulativ cerințele impuse de către organizatorul misiunii. Aceștia iau parte, numai pe durata stabilită, la executarea misiunii împreună cu militari ai altor armate. Practic, ei observă dacă se respectă acordurile încheiate între părțile aflate anterior în conflict, iar constatările le raportează celor care gestionează criza respectivă. Se pare că menținerea observatorilor pe o poziție de neutralitate față de forțele interne implicate în starea conflictuală este cea mai indicată și cea mai productivă, pe toate planurile.

Misiunile de reconstrucție a armatei unor state ce au ales calea dezvoltării democratice se execută sub mandatul unor organizații internaționale (ONU, NATO) și se referă la sprijinul uman (consilieri și instructori militari), material (armament, muniție, tehnică de luptă) etc. Un asemenea tip de misiune îndeplinește armata României în Afghanistan.

Diplomația militară reprezintă o altă modalitate de executare a unor misiuni de către armata unui stat. Ea constă într-un ansamblu de activități și acțiuni efectuate de instituția militară, atât în țară, cât și peste hotare, pe baza unor tratate și acorduri bilaterale sau multilaterale încheiate cu diferite state, cu scopul de a spori încrederea și cunoașterea reciprocă, precum și pentru a întări securitatea zonală, regională și globală. Altfel spus, diplomația militară reprezintă un ansamblu de mijloace

pute în mișcare într-o manieră sinergică între politica de apărare și politica externă, în vederea prevenirii și rezolvării conflictelor. Printre aceste mijloace se numără: 1) susținerea negocierilor și aplicarea acordurilor de control sau de reducere a armelor convenționale, nucleare, biologice, chimice, ca măsuri de încredere și de securitate; 2) activități de educație, de consiliere și de asistență a forțelor armate ale altor țări; 3) participarea la activități din cadrul Parteneriatului pentru Pace, activități ale NATO, ca și implicarea în acțiuni conduse de ONU și OSCE; 4) vizite de delegații militare; 5) organizarea în comun de exerciții militare, aplicații tactice; 6) activitatea atașatilor militari, reprezentanților și membrilor echipelor de legătură. Armata României utilizează toată această paletă de modalități ale diplomației militare, pe care o desfășoară sistematic, permanent și coerent.

C. După „*locul de îndeplinire a misiunilor*” acestea pot fi: *misiuni executate în interiorul țării și misiuni îndeplinite în afara acesteia.*

La nivel național, misiunile armatei se referă, de regulă, la: apărarea suveranității, independenței, unității și integrității teritoriale a țării; garantarea democrației constituționale; ajutor umanitar acordat populației afectate de seism, inundații, viscol, alunecări de teren etc.

În ceea ce privește conținutul misiunii de apărare a suveranității și a independenței țării se cer făcute câteva precizări, având în vedere faptul că România este membră a unei alianțe politico-militare (NATO) și dorește să adere, cât mai curând posibil, la Uniunea Europeană.

„În noul context strategic, statele-națiuni nu mai sunt singurele deținătoare ale suveranității. Trei evoluții vin să <<mineze>> monopolul statului în domeniul suveranității și independenței: 1) emergența procesului de integrare regională, al cărui model pare să fie Uniunea Europeană, consacră un drept supranațional care se impune statelor și limitează puternic

autonomia lor de decizie; 2) preeminența mecanismelor de piață sustrage segmente importante de acțiune publică din puterea statelor; 3) limitele geografice ale statelor nu mai pot servi drept cadru al acțiunii și, prin urmare, de exercitare a atribuțiilor lor”¹³. Prin urmare, sintagma „garantarea suveranității și independenței țării” este absolut necesar să fie definită în vederea explicitării dimensiunilor, coordonatelor și parametrilor lor în noul context european și mondial.

Este drept că statele membre ale Alianței Nord-Atlantice dispun de suveranitate și independență, dar acestea sunt percepute prin prisma responsabilităților asumate, liber și voluntar, de către fiecare stat în parte. Practic, statele au renunțat la unele aspecte privind suveranitatea și independența lor, transferându-le organizațiilor la care au aderat, desigur, fără a-și pierde identitatea națională.

În plus, astăzi, multe provocări, pericole și amenințări sunt transnaționale, dacă nu planetare. Dintre acestea, de exemplu, problemele privind ecologia, circulația persoanelor și ideilor, finanțelor, sănătatea și, desigur, lupta împotriva terorismului sunt esențiale și toate reclamă o foarte puternică coordonare, și chiar, într-o viziune ideală, fuziunea lor într-o singură politică mondială. De asemenea, nu trebuie omisă nici influența considerabilă pe care o are, în prezent, globalizarea economică, financiară, culturală, informațională etc. asupra vieții și activității tuturor statelor lumii, inclusiv asupra misiunilor armatei.

În afara frontierelor naționale, structurile militare românești pot primi și executa o gamă largă de misiuni. Astfel, acestora li se pot încredința: a) misiuni în sprijinul păcii; b) misiuni umanitare; c) misiuni de poliție militară; d) misiuni de luptă împotriva terorismului internațional; e) misiuni de apărare colectivă, ce decurg din statutul României de stat membru al Alianței Nord-

¹³ Vincent Porteret, *L'Etat-nation a l'épreuve du miroir de l'armée*, www.afsp.msh-paris.fr/activite/salontez3/txt03/rtporret.pdf.

Atlantice.

a) Misiunile în sprijinul păcii, potrivit documentelor ONU și OSCE, se referă atât la posibilitățile de prevenire a conflictelor, cât și la cele de restabilire a păcii, cuprinzând diplomația preventivă, realizarea păcii (peace-making), menținerea păcii (peace-keeping), impunerea păcii (peace-enforcement) și construcția păcii (peace-building)¹⁴. De fapt, „operațiile în sprijinul păcii sunt operații multifuncționale, realizate în mod imparțial, în sprijinul unui mandat ONU sau OSCE, incluzând forțe militare și agenții diplomatice și umanitare desemnate pentru a realiza cerințe politice pe termen lung sau alte condiții specificate în mandat”¹⁵. În literatura de specialitate, se folosește conceptul „operații în sprijinul păcii” (Peace Support Operations) care acoperă întreaga gamă definită separat până în prezent – prevenirea conflictelor, realizarea, menținerea, impunerea și consolidarea păcii. Militarii români se află angajați în diferite zone ale lumii în îndeplinirea unor asemenea misiuni. Astfel, sunt unități și subunități militare românești, precum și militari români care execută diverse misiuni în Afghanistan, Irak, Bosnia-Herțegovina, Kosovo¹⁶.

b) Misiunile umanitare. Armata României a îndeplinit și, desigur, va mai îndeplini, atunci când i se va cere de către organisme internaționale și europene abilitate, asemenea sarcini. De exemplu, în Somalia a acționat un spital militar de campanie, în Bosnia o subunitate de geniu etc.

c) Misiunile specifice poliției militare. Armata noastră execută astfel de misiuni în Afghanistan și Kosovo, contribuind astfel la menținerea și asigurarea ordinii de drept în zona de responsabilitate încredințată de forurile internaționale sau

¹⁴ Mihăiță Ciocan, *Fenomenul militar contemporan. Analize și sinteze*, ARS DOCENDI, București, 2003, p. 92.

¹⁵ Lt. col. Dănuț Manta, *Curs de operații multinaționale*, Editura A.I.S.M., București, 2002, p. 8.

¹⁶ „Observatorul militar”, nr. 18, 2003, p. 4.

europene abilitate.

d) Misiunile de luptă împotriva terorismului internațional. Un asemenea gen de misiuni se execută de către structuri militare românești atât în interiorul țării, cât și în afara acesteia. Pe plan național, armata participă la activități destinate prevenirii atacurilor teroriste, împreună cu alte instituții ale statului cu competențe sporite în acest domeniu de activitate. În afara țării, există unități și subunități militare românești care participă, în cadrul coaliției multinaționale, la lupta împotriva terorismului internațional, ca de exemplu, în Irak.

e) Misiunile de apărare colectivă. Atunci când va fi necesar, asemenea misiuni se vor executa de către Armata României în temeiul articolului 5 al Tratatului Alianței Nord-Atlantice, al cărei membru este și țara noastră¹⁷.

D. După „*modul de executare a misiunilor*”, acestea se pot diviza în: *misiuni independente*; *misiuni în cooperare* cu alte instituții ale statului cu atribuții în domeniul securității naționale și apărării țării; *misiuni în cadrul unor coaliții internaționale* (împreună cu structuri militare aparținând altor state, fie cele care sunt membre ale NATO, fie state cu care România are tratate de colaborare militară).

Armata României poate executa *misiuni*, în mod *independent*, atât pe teritoriul național, cât și în afara acestuia. Acestea se referă la: *apărarea individuală* (pe uscat, în aer și pe apă) a teritoriului național împotriva oricărei agresiuni militare; *apărarea colectivă* (se are în vedere calitatea statului român de membru al NATO); *acțiuni de limitare și înlăturare a efectelor calamităților naturale și accidentelor ecologice*¹⁸.

Ca *misiuni executate în colaborare cu alte instituții* ale statului cu competențe în domeniul securității naționale și apărării țării pot fi: garantarea democrației constituționale;

¹⁷ vezi col. (r) dr. Petre Duțu, col. (r) dr. Grigore Alexandrescu, *Apărare individuală și apărare colectivă*, Editura U.N.Ap., București, 2004.

¹⁸ Guvernul României, *op. cit.*, p. 32.

menținerea și restabilirea ordinii de drept în situații critice și de criză socială; misiuni umanitare în caz de necesitate; combaterea crimei organizate, a acțiunilor teroriste întreprinse pe teritoriul național.

Totodată, structuri militare românești pot executa diferite misiuni peste hotare acționând împreună cu unități și subunități militare ale altor state, constituite sub forma unei *coaliții internaționale*. În acest sens, un exemplu îl poate reprezenta participarea unor unități militare românești la îndeplinirea a diferite misiuni în Afghanistan și Irak. Este evident că datorită statutului României de membru al Alianței Nord-Atlantice, armata sa este și va fi angajată în misiuni ce privesc apărarea colectivă, lupta împotriva terorismului internațional, pe care le va îndeplini împreună cu armatele altor state partenere.

E. În conformitate cu „*caracterul misiunilor*” se deosebesc: *misiuni tradiționale* și *misiuni noi*.

Misiunile tradiționale se referă la activități cum ar fi:

1) garantarea suveranității, independenței, integrității teritoriale și unității țării; aceasta presupune ca armata să fie gata, în orice moment, să dea riposta cuvenită oricărei agresiuni militare venită din partea altui stat sau grup de state; 2) cooperarea cu organele civile investite în gestionarea crizelor datorate unor urgențe și dezastre; 3) colaborarea cu instituțiile statului cu atribuții în combaterea terorismului, traficului cu persoane, cu droguri sau cu arme; 4) pregătirea populației, economiei naționale și a teritoriului pentru apărare potrivit prevederilor legilor în materie; 5) garantarea democrației constituționale.

Misiunile noi derivă din noul context european și mondial. Astfel, România, prin calitatea de membru al NATO, va avea de îndeplinit misiuni de apărare colectivă, în conformitate cu prevederile articolului 5 al Tratatului Alianței. Totodată, structuri militare românești vor participa activ la misiuni de realizare, menținere, impunere sau consolidare

(construcție) a păcii și la misiuni umanitare, împreună cu armatele altor state, sub egida ONU, NATO, OSCE etc.

De asemenea, Armata României va continua să activeze pe linia Parteneriatului pentru Pace, ca modalitate de sporire a încrederii între state printr-o mai bună cunoaștere reciprocă. În plus, implicarea activă în lupta împotriva terorismului internațional este o sursă a noului tip de misiuni pe care armata le poate îndeplini, desigur, în cadrul unor structuri militare multinaționale, sub egida NATO sau ONU.

În același timp, în ultima vreme, NATO preconizează desfășurarea de misiuni preventive de către forțele armate ale statelor membre. „Prevenirea, ca misiune a forțelor armate, își propune următoarele: 1) întărirea eforturilor naționale și ale Alianței Nord-Atlantice în materie de neproliferare, precum și utilizarea instrumentelor diplomatice și financiare pentru a evita ca tehnologia armelor de distrugere în masă să cadă în mâini indezirabile; 2) necesitatea ca forțele armate să fie echipate ținând seama de mediul cu arme de distrugere în masă; 3) fiecare beligerant să fie făcut să înțeleagă ce dezavantaje ar decurge din întrebuițarea armelor chimice, bacteriologice și nucleare. Important este că prevenirea nu presupune folosirea obligatorie a forței militare ofensive. Totuși, o națiune nu trebuie să aștepte să fie atacată pentru a acționa. Dreptul internațional recunoaște acest lucru, mai ales în prezent, când întrebuițarea armelor de distrugere în masă nu mai este doar apanajul statelor sau al alianțelor politico-militare, ci există posibilitatea ca actori nonstatali (teroriști individuali, grupări sau organizații teroriste internaționale) să ajungă în posesia unor asemenea mijloace de luptă letale, cu care să amenințe diferite state sau grupări de state”¹⁹.

Și alte state, membre ale NATO, vorbesc despre caracterul preventiv al misiunilor forțelor lor armate. Astfel, din totalul de șase misiuni ale armatelor Franței și Germaniei,

¹⁹ General Richard Myers, *op. cit.*

numai una se referă la apărarea națională, celelalte privesc gestionarea preventivă și eficace a crizelor, prevenirea riscurilor de orice natură, care ar putea să pună în discuție interesele lor vitale sau interesele lor de securitate²⁰. Prin urmare, în prezent, la toate armatele statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice, misiunile noi cu caracter preventiv, din afara frontierelor naționale, sunt cele mai numeroase.

În concluzie, se poate afirma că, în stabilirea, de către cei în drept, a noilor sarcini ale armatei țării noastre se pornește, pe de o parte, de la realitatea actuală, potrivit căreia securitatea națională și promovarea intereselor statului român se asigură, de acum înainte, și prin executarea de misiuni în afara frontierelor naționale și în spațiul de competență al Alianței Nord-Atlantice. Pe de altă parte, se are în vedere noul mediu strategic, apărut după încheierea războiului rece, ce se caracterizează printr-o mare complexitate și o importantă incertitudine în raport cu lumea bipolară și cu certitudinile sale relative. În prezent, nu mai sunt amenințări identificabile cu claritate, dar există o multitudine de riscuri și pericole la care se poate răspunde adecvat doar prin măsuri comune de securitate și cu caracter preventiv. Un exemplu îl poate reprezenta amenințarea teroristă la nivel regional și, îndeosebi, internațional ce afectează, în egală măsură, toate statele lumii, indiferent de mărime, putere economică și militară, apartenență sau nu la o alianță militară credibilă, poziție geografică, număr de locuitori.

F) După criteriul „*organizația sub egida căreia se execută misiunile*” se disting: *misiuni sub egida ONU*; *misiuni conduse de NATO*; *misiuni sub egida OSCE*.

În general, sub egida ONU se execută misiuni de menținere, impunere sau restabilire a păcii și misiuni umanitare. Analiza gestionării de către ONU a evenimentelor

²⁰ *Adoption d'un concept franco-allemand en matiere de securite et de defense, Consultations franco-allemand de Nuremberg, 9 decembrie 1996, p. 3.*

din Kosovo a pus în evidență necesitatea ca această organizație internațională să cuprindă o structură capabilă să intervină prompt și eficace în crizele interne, acolo unde se concentrează din ce în ce mai mult grave atrocități.

Totodată, se impune ca operațiilor de menținere a păcii să li se imprime un nou suflu de vitalitate și eficacitate, prin redefinirea mandatelor în funcție de realitățile din teren și de alocarea de resurse suficiente. Aceasta pentru ca soldații păcii, care acționează în temeiul unui mandat al ONU, pe de o parte, să poată să se achite de sarcinile lor, cu profesionalism și eficacitate. Pe de altă parte, ei trebuie, datorită regulilor de angajament, să fie în măsură să se apere pe ei și pe ceilalți participanți la misiune, precum și să execute mandatul împotriva celor care revin asupra angajamentelor pe care și le-au luat în virtutea acordului de pace sau care, în alt mod, caută să-i aducă atingere prin violență²¹.

În același timp, se cere ca militarii care acționează sub egida ONU, așa numitele „căști albastre”, să fie împuterniciți să folosească forța atunci când se găsesc în fața unor oameni care fac puțin caz de dreptul umanitar. Actuala imparțialitate a forțelor ONU s-a dovedit ineficace pentru menținerea păcii în unele zone ale lumii.

Anumite măsuri de securitate și apărare colectivă se realizează prin executarea de misiuni de către structuri militare naționale sub conducerea Alianței Nord-Atlantice. Astfel, lupta împotriva terorismului internațional se desfășoară de către o coaliție multinațională, formată din forțe militare ale statelor membre NATO.

OSCE, ca organizație europeană, are menirea de a contribui la dezvoltarea securității și cooperării la nivel continental. Ea constituie un instrument diplomatic preventiv de gestionare a crizelor și de menținere a păcii. În atingerea

²¹ Lt. col. Richard Giguere, *De la resurgence de l'armee*, <http://cda-cdai.ca/symposia/2000/giguere.htm>.

obiectivelor sale, ea poate face apel și la personal militar calificat, care va acționa ca observator în zonele stabilite. Exemplul implicării OSCE în soluționarea conflictului transnistrean probează, pe de o parte, bunele intenții ale acestei instituții și, pe de altă parte, ineficacitatea ei în practică.

Cercetarea misiunilor armatei din perspectiva unui set de criterii de clasificare a lor este absolut necesară întrucât pune în evidență, fără echivoc, următoarele aspecte esențiale:

1) *evoluția concepției României privind apărarea și promovarea intereselor naționale* și prin intermediul activității instituției militare; astfel, s-a trecut de la concepția potrivit căreia interesele naționale se apără, folosind armata, doar în interiorul frontierelor de stat, la o concepție și atitudine moderne, preponderent active, care afirmă că interesele naționale se apără și se promovează, oriunde în lume, și prin activitatea armatei; aici, se are în vedere atât diplomația militară, cât și întrebuintarea forțelor armate pentru apărarea și promovarea intereselor naționale;

2) *caracterul complex al misiunilor armatei*; în prezent, armata îndeplinește o multitudine de misiuni deosebit de diversificate sub aspectul naturii, conținutului, duratei și locului de desfășurare; complexitatea misiunilor încredințate armatei consistă în: a) executarea lor în compunerea unor structuri militare multinaționale; b) desfășurarea lor în afara granițelor țării, într-un mediu dificil sub toate aspectele (climateric, socio-uman, geografic); c) durata relativ mare a acțiunilor (misiuni de șase luni de zile); d) probabilitatea ridicată a rănirii sau a pierderii vieții combatanților pe timpul îndeplinirii misiunii;

3) *profesionalismul structurilor militare românești* ce participă activ, în diferite zone ale lumii, la executarea unor misiuni sub egida ONU, NATO, OSCE; la îndeplinirea misiunilor peste hotare sunt implicați numai militari de profesie – ofițeri, maiștri militari, subofițeri și militari angajați pe bază de contract; militarii în termen, rezultat al conscripției, nu

participă la astfel de misiuni;

4) *prestigiul și autoritatea de care se bucură armata țării noastre* în lume, ca urmare a manierei în care a executat și execută misiunile umanitare, pe cele de realizare, menținere, impunere și construire a păcii, încredințate de forurile internaționale;

5) *tendențele de evoluție atât a armatelor, cât și a misiunilor* ce se pot încredința acestora; astfel, tot mai multe state trec de la armata de masă, fondată pe conscripție, la armata de profesie, bazată pe voluntariat; în ceea ce privește misiunile, se trece tot mai mult de la *riposta hotărâtă* la agresiunea militară asupra teritoriului național la *acțiuni preventive*, prin care potențialul agresor este lovit înainte de a-și pune în aplicare planurile de cotopire sau de atac cu mijloace militare;

6) *trecerea de la apărarea individuală la apărarea colectivă*; prin lărgirea Alianței Nord-Atlantice, apărarea colectivă devine o realitate pentru tot mai multe state, ceea ce se reflectă, într-o manieră corespunzătoare, atât în natura, cât și în conținutul misiunilor armatelor naționale;

7) *aparitia unor actori nonstatali* care fac obiectul unor misiuni ale armatei; astfel, lupta împotriva terorismului internațional, promovat atât de unele organizații teroriste, cât și de unele state care acordă sprijin moral, material și financiar acestora sau unor teroriști, se poartă de către structuri militare naționale și coaliții internaționale; practic, armata primește misiuni de luptă împotriva unor actori nonstatali, reprezentați tocmai de asemenea organizații sau grupări teroriste;

8) *sporirea cantitativă*, dar mai ales *calitativă a amenințărilor* la adresa securității naționale, zonale, regionale și globale; crima organizată, traficul cu persoane, cu droguri, cu armament clasic, proliferarea armelor de distrugere în masă și terorismul internațional sunt amenințările cele mai frecvente la adresa securității statale, zonale, regionale și mondiale;

răspunsul adecvat la asemenea amenințări îl constituie acțiunile preventive, ca efort concertat al forțelor armate naționale și ale structurilor militare ale alianțelor politico-militare.

G) În conformitate cu criteriul „*condițiile de îndeplinire a misiunilor*” pot fi: misiuni în timp de pace; misiuni în situații de criză; misiuni ale armatei la război²².

Misiunile armatei în timp de pace au un rol decisiv în descurajarea potențialilor agresori care ar atenta la interesele naționale ale statului român. Ele cuprind: 1) pregătirea structurilor sale (efective, armament, tehnică de luptă etc.) pentru respingerea unei agresiuni executate prin surprindere; 2) adaptarea organizatorică în vederea integrării în structurile de securitate europene și euro-atlantice; 3) participarea la operații militare multinaționale, altele decât războiul; 4) cooperarea militară internațională.

Misiunile armatei în situații de criză se referă la participarea acesteia, împreună cu celelalte instituții ale statului stabilite prin lege, la apărarea valorilor democrației constituționale, pe de o parte, și la acțiuni de limitare și înlăturare a efectelor calamităților naturale, accidentelor și catastrofelor pe teritoriul național, pe de altă parte. Ele includ activități cum ar fi: 1) prevenirea declanșării unor acțiuni destabilizatoare; 2) neutralizarea elementelor terorist-diversioniste și a altor formațiuni ilegale înarmate; 3) zădărnicierea încercărilor de blocare a unor căi de comunicații spre anumite obiective; 4) stoparea traficului ilegal cu armament și muniții; 5) deblocarea unor obiective politico-administrative sau economico-sociale, controlate ilegal de forțe ostile; 6) realizarea siguranței strategice la frontieră și la obiectivele de importanță vitală.

Misiunile armatei la război se referă la respingerea acțiunilor militare în forță și limitarea efectelor inițiale ale agresiunii, precum și la victoria militară asupra agresorului care

²² Guvernul României, *op. cit.*, pp. 32-33.

acționează în spațiul de interes strategic al României. În plus, țara noastră, ca membră NATO, va acționa în cadrul apărării colective, potrivit articolului 5 al organizației, atunci când un stat din Alianță va fi atacat de forțe armate ale altui stat sau ale unei grupări de state.

4. Evoluția misiunilor Armatei României

Misiunile armatei nu sunt ceva static, un dat imuabil, un complex de roluri și sarcini stabilite o dată pentru totdeauna, ci o realitate aflată într-o continuă schimbare, mișcare, transformare, în deplin acord cu o serie de determinări interne și externe, exprimate printr-o serie de factori sociali, economici, politici, militari, psihosociali, culturali, de sorginte națională și internațională, aflați în interacțiune și interconexiune.

Analiza evoluției misiunilor armatei trebuie să țină seama de cel puțin două cerințe, și anume: 1) *alegerea a două momente distincte* din existența misiunilor instituției militare; acestea sunt următoarele: t_0 , momentul inițial luat ca punct de referință în demersul evaluativ; t_1 , momentul la care se măsoară transformările și schimbările intervenite în structura intimă a misiunilor armatei; în acest mod, se va realiza o apreciere corectă a modificărilor apărute în natura și conținutul misiunilor, uneori chiar în nivelul și intensitatea acestora, și se vor „măsura” diferențele ivite între cele două momente ale evaluării; 2) *stabilirea criteriului* (aspectului) luat în considerare la analiza „mișcării” misiunilor armatei în timp; în calitate de criterii se pot stabili, printre altele, și următoarele: *conținutul misiunii; natura misiunii; factorii determinanți ai schimbării* (modificării, transformării) suferite de misiunile armatei.

Dinamica misiunilor armatei este un proces complex ce reflectă transformarea, schimbarea, modificarea, intensificarea sau diminuarea, în decursul unei perioade de timp determinate, a sarcinilor ce revin spre îndeplinire instituției militare, în conformitate cu rolul și statutul său social.

Este posibilă atât o analiză a evoluției întregului complex de misiuni ale armatei, cât și numai a uneia singure. În ambele cazuri, se poate cerceta „mișcarea în timp” a misiunilor armatei după: natura, conținutul și durata lor; locul de desfășurare; parametrii juridici; dimensiunea lor umană; corelația dintre schimbarea survenită în structura lor și apărarea intereselor naționale.

Spre exemplificare sunt prezentate evoluția *misiunilor generale* ale armatei, *misiunilor nonmilitare* și *misiunilor de menținere a păcii*. Dacă în analiza primelor două categorii de misiuni se socotește ca moment inițial, anul 1952, iar ca moment ulterior, anul 2003, se vor observa unele diferențe. Astfel, în anul 1952, în Constituția țării se afirma că „Forțele armate ale Republicii Populare Române stau de strajă hotarelor țării, suveranității și independenței poporului român, securității sale și păcii”²³. În Constituția României, din anul 2003, se menționează că: „Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale și a democrației constituționale”²⁴. O analiză succintă a conținutului celor două texte evidențiază următoarele aspecte esențiale: 1) misiunile sunt formulate, de fiecare dată, în deplin consens cu percepția stării mediului de securitate intern și extern; astfel, textul misiunilor armatei, în anul 1952, subliniază starea de neliniște din țară, teama că statul român va fi atacat (forțele armate stau de strajă hotarelor țării, suveranității), în timp ce, în anul 2003, se subliniază că armata garantează suveranitatea și independența țării, ceea ce denotă o anumită stare de siguranță, de certitudine privind mediul de securitate regional și zonal; 2) în anul 1952, armata stă de strajă păcii (explică atitudinea României în problemele securității regionale, zonale și globale), pe când în anul 2003, nu se mai menționează nimic referitor la securitatea statului român și a

²³ Ioan Muraru ș.a., *Constituțiile României*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1993, p. 157.

²⁴ *Constituția României*, Editura All Beck, București, 2003, p. 34.

păcii în lume; 3) textul privind forțele armate, din anul 1952, nu menționează explicit subordonarea acestora, în timp ce, prevederile constituționale din 2003 afirmă că „armata se subordonează exclusiv voinței poporului...”, prin aceasta eliminând orice posibilitate a cuiva (persoană publică, grup uman sau instituție a statului) de a îndepărta instituția militară de la rolul său social; 4) în anul 2003, ca o nouă misiune explicită a armatei, apare garantarea democrației constituționale; această prevedere indică evoluția certă a societății românești pe calea dezvoltării democratice.

Evoluția *misiunilor nonmilitare* ale armatei se vor analiza, așa cum s-a menționat anterior, tot pentru intervalul 1952-2003. Potrivit concepției privind statutul și rolul armatei în societatea românească din acea perioadă (anii '50), această instituție participa, numai în interiorul frontierelor naționale, la orice tip de activitate umană pe care conducerea statului o aprecia ca necesară. În anul 2003, ca misiuni nonmilitare ale armatei sunt: 1) *în interiorul țării* – activități umanitare în caz de calamități naturale (cutremure puternice, inundații, alunecări de teren, viscole, incendii devastatoare) și catastrofe ecologice; 2) *în afara granițelor naționale* – activități umanitare; misiuni de menținere, impunere sau restabilire a păcii.

Comparând misiunile nonmilitare pe care armata le execută în perioadele cercetate rezultă o evoluție a acestora, în sensul: a) îmbogățirii conținutului lor; de pildă, armata României nu mai stă doar de „strajă păcii”, ci se angajează efectiv în menținerea, impunerea sau restabilirea acesteia, împreună cu alte structuri militare statale, sub egida unor organizații internaționale (ONU, NATO) sau europene (OSCE); b) extinderii ariei de execuție a misiunilor; în anul 1952, nici nu se putea concepe o angajare a armatei țării altfel decât în limitele atribuțiilor conferite acesteia de către statutul Tratatului politico-militar din care făcea parte; în prezent, structuri militare românești acționează pe diferite teatre de

operații, din diverse zone ale lumii, sub mandat ONU sau NATO; c) implicării active a României în activități ce țin de stabilitatea mediului de securitate zonală, regională și mondială; la aceste activități participă activ și armata, atât prin diplomația militară, cât și cu diferite structuri militare specifice naturii misiunii încredințate.

În ceea ce privește dinamica misiunilor de menținere a păcii, aceasta este evidențiată prin: a) extinderea operațiilor pe plan geografic și din punct de vedere cantitativ; în anul 1994, de pildă, erau 14 operații de menținere a păcii, în care au acționat 53.000 de militari; b) o mai mare rapiditate și flexibilitate în acțiuni: scurtarea fazelor de desfășurare a operațiunii, pregătirea unor trupe care să aibă o instruire specifică acestor misiuni disponibilitatea sporită a acestor trupe pentru executarea unor asemenea misiuni; c) abilitatea trupelor ce compun operațiunea pentru desfășurarea de activități în cele mai diverse domenii: dezarmarea și controlul armamentelor părților implicate în conflict, asigurarea unei protecții militare necesare favorizării ajutorului umanitar; d) lărgirea cadrului de participare, extinderea competențelor pentru acțiuni nonmilitare, incluzându-se tot mai mulți civili chemați să ajute la pacificarea și reconstrucția țării respective în toate domeniile (politic, social, economic, cultural); e) întărirea cooperării cu organizațiile regionale; f) creșterea implicațiilor financiare și de logistică²⁵. Practic, evoluția conceptului de operații de menținere a păcii pune în evidență dinamica acestor misiuni în timp (au început în anul 1948, ca misiuni de observare în diferite zone ale globului), care au trecut de la doar diplomația preventivă la interacțiunea dintre momentele: realizare (peace-making) – menținere (peace-keeping) – impunere (peace-enforcement) – construire (peace-building) a păcii, adică între fazele de prevenire a unui conflict, de menținere a păcii și de

²⁵ Viorel Ardeleanu ș.a., *Operațiuni de menținere a păcii*, Institutul Român de Studii Internaționale, București, 1994, pp. 12-18.

reconstrucție post-conflictuală²⁶.

Esențială în dinamica misiunilor armatei țării noastre este deschiderea statului român spre asumarea de responsabilități importante în direcția stabilității mediului de securitate zonal, regional și global, pe de o parte, și generarea de securitate în regiune și în lume, pe de altă parte. În acest context, pe lângă metodele diplomației se apelează, frecvent, la participarea cu structuri militare proprii, care acționează atât independent, cât și ca părți componente ale unor comandamente întrunite și coaliții militare internaționale.

Evidențierea dinamicii misiunilor armatei este de un real folos celor care: 1) proiectează noile structuri ale forțelor armate; cunoscându-se ce tip de misiuni are de executat armata țării noastre, se vor crea sau dezvolta acele structuri care să răspundă adecvat la orice sarcină încredințată, atât pe plan intern, cât și extern; 2) decid dimensiunile umane și materiale ale instituției militare, pe categorii de forțe armate; 3) elaborează modificările ce se impun a fi aduse actelor normative ce reglementează viața și activitatea armatei; 4) stabilesc natura și conținutul noilor acte normative referitoare la misiunile armatei; 5) definesc coordonatele și parametrii reformei din armată; 6) hotărăsc natura, conținutul și volumul măsurilor economice, militare, politice, psihosociale, juridice necesare asigurării compatibilității misiunilor, organizării, calificării personalului, dotării și dimensiunilor armatei naționale, în concordanță cu exigențele și criteriile impuse de alianța politico-militară în care România este integrată. Totodată, cunoașterea dinamicii misiunilor armatei oferă celor interesați informații pertinente despre: a) direcția și sensul evoluției instituției militare; b) nivelul și natura așteptărilor reciproce dintre ea și societate; c) tendințele ei de dezvoltare cantitativă și mai ales calitativă; d) intrarea sa în rolul și statutul sociale trasate, atât pe plan intern, cât și internațional; e) intensitatea și forța legăturii dintre ea și populația țării.

²⁶ Ibidem, pp. 19-20.

5. Determinări ale dinamicii misiunilor Armatei României

Există atât *determinări interne*, cât și *externe* ale dinamicii misiunilor armatei țării noastre. Ambele au atât o influență specifică, proprie fiecărui factor în parte, cât și una cumulativă, datorată interconexiunii și interacțiunii lor. De aceea, dinamica misiunilor armatei se cere văzută ca o rezultantă a acțiunii tuturor factorilor ce alcătuiesc celor două tipuri de determinări. Este posibil ca, în unele momente să prevaleze unele determinări interne, iar alteori, factorii externi să fie mai puternici în influențarea misiunilor unei armate naționale. Cert este că în proiectarea structurilor militare ce vor fi angajate efectiv în executarea unor misiuni diverse, atât în țară, cât și în afara acesteia, un loc important îl vor juca o serie de determinări interne și externe, pe lângă alte considerente importante de ordin militar, politic, social, economic etc.

Printre *determinările interne* se numără: schimbarea regimului politic; dezvoltarea democrației; neutralitatea politică a instituției militare; reforma din armată (pe toate dimensiunile ei – umană, structurală, materială, normativă și militară), ca proces complex, atotcuprinzător, continuu; provocările mediului intern de securitate.

Regimul politic dintr-un stat își pune amprenta, printre altele, și pe conținutul misiunilor forțelor armate. Astfel, România, după anul 1989, odată cu schimbarea regimului politic din țară, a stabilit, cu claritate, care sunt misiunile armatei naționale, atât în plan intern, cât și internațional. În acest sens, o dovadă o constituie prevederile Constituției țării din anul 1991 privind armata.

Dezvoltarea democrației reprezintă un alt factor important în determinarea misiunilor armatei. Astfel, aceasta a permis o riguroasă definire a competențelor instituției militare în societate. Iar, pentru ca să fie sigură că acestea se vor respecta, societatea românească a instituit metode de control civil și

democratic al armatei²⁷.

Un factor esențial în maniera de îndeplinire de către armată a misiunilor ce îi revin în statul de drept îl constituie neutralitatea politică a instituției militare²⁸.

Reforma din armată, ca proces complex, multilateral și de durată, joacă un rol semnificativ în stabilirea și mai ales în executarea misiunilor, prin adecvarea instituției militare la natura, conținutul și locul de desfășurare al responsabilităților încredințate de către cei abilitați legal, atât la nivel național, cât și internațional.

La rândul lor, provocările mediului de securitate intern²⁹ conduc la stabilirea conținutului, naturii și caracterului misiunilor ce îi revin armatei în interiorul frontierelor naționale.

Ca *determinări externe* se pot menționa: provocările mediului de securitate zonal, regional și global; apartenența sau nu la o alianță politico-militară; procesul globalizării; schimbările organizaționale intervenite în armatele contemporane; revoluția în domeniul militar.

Provocările mediului de securitate zonal, regional și global acționează puternic asupra caracterului, naturii și conținutului misiunilor armatei. Astfel, preocuparea țării noastre de a fi un constant generator de securitate în zonă, în regiune și în lume se reflectă adecvat și consistent în asumarea unor responsabilități în acest domeniu și din punct de vedere militar. O dovadă o constituie faptul că structuri militare românești participă activ la menținerea păcii în fosta Iugoslavie. Totodată, amenințările organizațiilor teroriste internaționale au condus la angajarea efectivă a României în lupta împotriva acestui flagel. Acest fapt a influențat natura, conținutul,

²⁷ vezi Gheorghe Diaconescu ș.a., *Controlul democratic asupra armatei României*, Editura Enciclopedia, București, 1996.

²⁸ vezi col. (r) dr. Petre Duțu, *Armata și societatea în tranziție*, Editura A.I.S.M., București, 2002, capitolul 5.

²⁹ vezi gl. lt. dr. Eugen Bădălan, *Securitatea României. Actualitate și perspectivă*, Editura Militară, București, 2001, pp. 57-64.

caracterul și locul de executare a misiunilor încredințate armatei țării noastre.

Apartenența sau nu la o alianță politico-militară a unui stat își pune pecetea pe misiunile pe care armata sa le poate primi și, desigur, îndeplini, mai ales, în afara frontierelor naționale. Ca țară membră a Alianței Nord-Atlantice, România are obligația de a participa la apărarea colectivă a statelor partenere, potrivit prevederilor articolului 5 al NATO. De aici, o serie de misiuni specifice pentru armata sa.

Globalizarea, ca proces general, atotcuprinzător și complex al lumii contemporane, exercită o influență mare asupra misiunilor armatelor naționale. Practic, se redefinește conținutul suveranității și independenței naționale, ca realități pe care armata are misiunea să le garanteze, datorită efectelor globalizării economice, financiare, culturale, politice etc.

Mai importante pentru dinamica misiunilor armatei par a fi însă schimbările organizaționale intervenite în toate armatele contemporane. Aceste schimbări care au exercitat și vor continua să exercite o influență majoră asupra instituției militare actuale sunt următoarele:

1. *civilii ocupă un loc din ce în ce mai important în cadrul forțelor armate ale statelor* (ministrul și secretarii de stat sunt persoane civile); în țara noastră, începând cu 1994, armata are un ministru civil și, de asemenea, secretari de stat, care sunt tot persoane civile numite de partidul sau coaliția de partide ce a câștigat alegerile;

2. *diferențele tradiționale între arme*, specialități, grade, forțele combatante și forțele de susținere, tind să se diminueze gradual;

3. *rolul tradițional al forțelor armate*, axate pe folosirea violenței, rămâne ca posibilitate, dar el evoluează mai degrabă spre executarea de misiuni nonmilitare; o îndelungată perioadă de timp, ducerea războiului a fost misiunea principală a armatei; cu alte cuvinte, gestionarea violenței în societate a fost

menirea esențială a armatei. „Există ceva inerent individului și societății care generează, periodic sau permanent, violență. Sarcina societății nu este de a elimina violența, ci de a o controla”³⁰.

Astăzi, ca urmare a revoluției în tehnologia militară³¹, sarcina armatei de a descuraja violența tinde să devină preponderentă în comparație cu rolul de a declanșa și folosi violența. Prin urmare, în prezent și, probabil, și în viitor, misiunea armatei de a descuraja violența va deveni esențială. Armamentul nuclear, mai ales atâta timp cât a fost deținut doar de câteva state, a sporit efectele descurajării celor care ar fi apelat la folosirea violenței pentru atingerea scopurilor lor. În prezent, există posibilitatea reală ca și alte state sau chiar actori nonstatali să accedă la arma nucleară și la vectorii acesteia. De aceea, posibilitatea întrebuirii ei a crescut. De aici, necesitatea desfășurării unor acțiuni concertate și permanente ale statelor lumii, semnatare ale Tratatului de neproliferare a acestui tip de arme, inclusiv prin măsuri militare cu caracter preventiv, desfășurate sub mandatul ONU³² împotriva celor care ar apela la arma nucleară pentru atingerea scopurilor lor politice și nu numai. În plus, responsabilitatea menținerii ordinii civile într-o arie în care autoritățile locale sunt depășite de evenimente tinde să fie tot mai mult asumată de autorități internaționale. Prin executarea unor misiuni nonmilitare, armata contribuie la crearea unor condiții stabile pentru schimbări de natură socială și politică în unele state și chiar zone;

4. *forțele de coalitie și multinaționale* sunt din ce în ce mai prezente sub conducerea instituțiilor supranaționale (ONU sau NATO) în derularea unor activități de menținere, impunere

³⁰ Nicu-Ionel Sava ș.a. (coord.), *Armata și societatea*, Editura Info-Team, București, 1998, p. 23.

³¹ Ibidem, p. 56.

³² Keir Lieber, Robert Lieber, *La strategie de securitate nationale du president Bush*, în „Revue electronique du departement d’Etat des Etats-Unis”, vol. 7, nr. 4, decembrie 2002, <http://usinfo.state.gov/journals/journals.ijpf.1202>.

sau restabilire a păcii, precum și de luptă împotriva terorismului internațional;

5. *forțele armate cunosc* din ce în ce mai mult o *diversificare în interiorul lor*; aici, este vorba, înainte de toate, de o specializare pe sarcini a viitoarelor forțe armate europene; în acest sens, se avansează o serie de ipoteze de lucru³³; astfel, autorul menționat propune următoarele grupuri de ipoteze privind specializarea armatei pe sarcini: a) ipoteze de configurare macro-structurală (o specializare prin poluri de competențe; o repartitie geopolitică a responsabilităților politico-militare; o diviziune organizațională a muncii – UE, OSCE, NATO); b) ipoteza macro-industrială (o specializare în producția de echipamente); c) ipoteza configurației micro-structurale (forțe specializate modulare multinaționale interarme);

6. *revoluția în domeniul militar*, îndeosebi în ceea ce privește tehnologiile înalte, prin aportul la crearea unor noi tipuri de arme (așa numitele arme inteligente), exercită o influență semnificativă asupra naturii, conținutului și caracterului misiunilor ce se vor încredința armatelor naționale, dar și coalițiilor multinaționale și alianțelor politico-militare³⁴.

Analiza acestor ipoteze conduce la concluzia că ipoteza de lucru „c)” de la punctul 5 este cea mai tentantă. Aceasta pentru că ea se întemeiază pe punerea în practică a grupurilor de forțe modulare capabile să interacționeze pentru a răspunde mai bine diversității configurației crizelor, cărora ar fi susceptibil să fie necesar să le facă față. Printre avantajele acestei ipoteze se numără și următoarele: 1) provizoriu, lasă intact modul de organizare a forțelor la nivel național, determinând statele să imagineze soluții mai bune de aderare la exigențele unei

³³ Alain de Neve, *La specialisation des taches: une revolution pour l’Europe*, în revista „Securite et strategie”, nr. 76/2003, capitolul 3.

³⁴ vezi col. dr. Ion Bălăceanu ș.a., *Câmpul de luptă modern sub impactul tehnologiilor moderne*, ARS DOCENDI, București, 2003, pp. 9, 34-35, 68.

cooperări multinaționale; 2) se poate greși pe inițiativele deja existente, al cărui scop operațional a întârziat, până în prezent, să se concretizeze; 3) capacitatea eventuală de a se bransa pe sistemul strategic american actual; 4) ar permite militarilor să înțeleagă corect misiunile de pace europene într-un mediu strategic în constantă mutație³⁵.

6. Concluzii privind dinamica misiunilor

Misiunile armatei vor cunoaște o dinamică alertă în anii următori, datorită, pe de o parte, integrării complete a României în structurile Alianței Nord-Atlantice și europene și, pe de altă parte, sporirii gamei provocărilor regionale, zonale și globale ale mediului de securitate. Amenințări cum ar fi acțiunile unor organizații teroriste, activitățile din zona crimei organizate (trafic cu arme clasice și ultrasofisticate, cu droguri și persoane, spălare de bani etc.), migrația ilegală sunt tot mai prezente în zilele noastre, afectând toate statele, nu doar pe unele.

Cercetarea dinamicii misiunilor armatei țării noastre oferă:

a) informații pertinente asupra tendințelor de evoluție a instituției militare naționale; b) sugestii importante privind derularea reformei în armata noastră; c) indicatori de evaluare a eficacității manierei de executare a misiunilor încredințate instituției militare, atât la nivel național, cât și internațional; d) o imagine a evoluției prestigiului și autorității României pe plan regional și global; e) date asupra capacității armatei noastre de a răspunde flexibil amenințărilor la adresa securității naționale, zonale, regionale și mondiale; f) informații privind gradul integrării României în structurile Alianței.

Este posibil, ca în viitor, datorită trecerii armatei țării noastre la o accentuată profesionalizare și a angajării sale tot mai consistente în misiuni în afara frontierelor naționale, relația preferențială existentă, acum, între ea și populație să se reducă în intensitate. Altfel spus, este posibilă apariția unui deficit de

încredere al populației în armată, atât ca urmare a renunțării la conscripție, ca mod de recrutare a efectivelor de militari, și trecerii la voluntariat, cât și datorită unei cunoașteri mai puțin exacte, de către segmente importante ale populației, a faptului că interesele naționale se apără nu *doar* în interiorul granițelor statale.

Tendința apariției și a diversificării unor misiuni ale armatei se va accentua în anii care vin. Astfel, în prezent, armata țării noastre îndeplinește în Afghanistan o nouă misiune, și anume acordarea unui sprijin consistent în reconstrucția armatei naționale a acestui stat. În același timp, implicarea activă a țării noastre, de fapt a unor structuri militare românești, în operațiuni de menținere a păcii va cunoaște o sporire semnificativă.

³⁵ Ibidem, pp. 89-90.

TENDINȚE ÎN LUPTA ARMATĂ

Dr. Constantin MOȘTOFLEI

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Introducere

Lupta armată continuă să fie punctul culminant al confruntării dintre entitățile umane aflate în conflict. Înaintea ei, există numeroase etape care, escaladate, duc la o evoluție a situației spre conflict armat. Până la un punct, aceste etape pot fi controlate și chiar modelate prin acele strategii care, cum se știe, reprezintă, deopotrivă, modalități de punere în operă a unor decizii politice și o serie de expresii ale unei dialectici complexe a voințelor care se confruntă. După ea, rămân distrugerii ce presupun un efort imens de reabilitare a părților și refacere a ceea ce s-a distrus. De unde, o mulțime de alte strategii post-conflict, care nu sunt însă numai reparative, recuperative, ci, într-o oarecare măsură, și generatoare de noi tensiuni și noi mijloace necesare luptei armate.

Deși lupta armată este acțiunea umană cu cel mai dezastruos efect, entitățile omenești nu au renunțat niciodată la ea, ci, dimpotrivă, au continuat să se doteze cu cele mai sofisticate mijloace de distrugere pe care le-a cunoscut vreodată această planetă. Se pare însă că și aici a fost atins un prag critic, de la care s-au schimbat, în mod substanțial, atât coordonatele acțiunii armate violente și vectorii de desfășurare a acesteia, cât și mijloacele care se folosesc și se vor folosi în astfel de confruntări. Intră din nou pe rol o dialectică a voințelor care se vor confrunta, tot mai mult, într-un spațiu al influențelor prin informație și fapt împlinit. De aceea, într-o astfel de epocă a mijloacelor și strategiilor disuasive, lupta armată se diseminează și se particularizează tot mai mult, îmbrăcând toate formele posibile și toate procedurile imaginabile, de la acțiunea intempestivă a echipelor mici, specializate, la procedurile kamikaze ale fanatismului religios, identitar sau terorist, de la

„loviturile chirurgicale” ale forțelor înalt tehnologizate, care alcătuiesc elita militară a timpurilor noastre, la energia undelor și la confruntarea în spațiul cibernetic cu armele informației.

1. Lupta armată. Definiții. Caracteristici

1.1. Ce este lupta armată?

Lupta armată, înțelesă ca bătălie, ca succesiune de acțiuni violente armate, ca mulțime a acțiunilor de luptă, a fost și încă mai este vârful de lance al războiului, momentul lui culminant și chiar decisiv. Confruntarea armată este etapa cea mai gravă, cea mai dramatică, cea mai costisitoare și cea mai mare consumatoare de resurse umane și materiale din fizionomia unui război. De aceea, în ceea ce privește filosofia războiului, în epoca nucleară și post-nucleară, confruntarea armată între beligeranți este tratată cu toată responsabilitatea, datorită urmărilor și implicațiilor catastrofale pe care le poate avea. De aceea, de la un anumit nivel de angajare (respectiv, nuclear strategic), lupta armată devine sinucigașă și, de aceea, practic, improbabilă, deși nu imposibilă.

Lupta armată mai are însă și alte înțelesuri, care nu sunt strict legate de fenomenul război. Ea este, adesea, privită și înțelesă ca modalitate de realizare rapidă a unor scopuri, prin acțiuni armate violente de mai mică sau mai mare amploare, care nu fac însă parte dintr-un război. În această sferă, se înscriu acțiunile revoluționare, răzcoalele, revoltele (în care se folosesc arme), actele de piraterie, jafurile armate și chiar luptele armate dintre clanuri, dintre organizații și rețele mafioate, confruntările din lumea interlopă, reglările de conturi prin mijloace armate violente etc.

Până la atacurile din 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite ale Americii, în această categorie erau incluse, de regulă, și acțiunile teroriste. De la această dată – care reprezintă, fără îndoială, un moment semnificativ al escaladării terorismului – a apărut și o altă interpretare a fenomenului terorist. El a devenit,

în opinia Statelor Unite ale Americii și a țărilor care fac parte din coaliția antiteroristă, război, deci o continuare, prin mijloace violente, a unei politici teroriste³⁶. Ca urmare, s-a constituit o coaliție de state (din care face parte și România) destinată să lupte, prin toate mijloacele, împotriva terorismului și s-a declanșat un război ce are ca beligeranți, de o parte, rețelele și organizațiile teroriste (extrem de fluide și de greu de identificat) și, de cealaltă parte, statele și organizațiile care fac parte din coaliția antiteroristă.

Se apreciază, îndeosebi de către membrii coaliției antiteroriste, că un astfel de război este o formă a războiului continuu. În combaterea terorismului, lupta armată este doar unul dintre mijloace, și anume cel mai radical. Ea este un corolar al celorlalte măsuri și acțiuni care pornesc de la depistarea și eradicarea cauzelor care generează acest fenomen și se continuă cu o serie de acțiuni pentru ieșirea din haosul post-război rece și rezolvarea gravelor probleme cu care se confruntă omenirea la începutul secolului al XXI-lea.

1.2. Caracteristici ale luptei armate

Lupta armată, în aceste interpretări, are unele caracteristici comune, dar și unele particularități. Dintre principalele caracteristici comune fac parte și următoarele:

- reprezintă o escaladare a tensiunilor din spațiul de confruntare, care duce la un blocaj de unde nu se poate ieși decât prin acțiuni violente;

- folosește arme letale sau nonletale, în funcție de împrejurări;

- are un caracter extrem de violent;

- are caracter secvențial, pulsativ și discontinuu;

³⁶ Nu toată lumea consideră însă terorismul ca război împotriva civilizației. Deși, practic, toate țările civilizate condamnă terorismul, legislația internațională nu-l definește ca fiind război, iar actele teroriste nu sunt considerate încă drept crime de război.

- presupune o angajare disproporționată, care, de cele mai multe ori, determină escaladarea violențelor;
- are, în general, efecte imprevizibile;
- are efecte distructive greu de controlat;
- are efecte psihologice traumatizante, pe termen lung.

În sens teoretic, *lupta armată apare ca modalitate prin care se pune în operă, prin mijloace tactice, o strategie de deblocare a unei situații conflictuale*. În sens practic, lupta armată înseamnă „tăierea nodului gordian”, cu toate consecințele care rezultă de aici, unele dintre ele greu de anticipat. Violența se dovedește a fi doar un mijloc și nu un scop, dar intensitatea ei depinde de caracteristicile blocajului și de voința care impune recurgerea la acțiunea armată.

Folosirea armelor letale sau nonletale reprezintă una dintre caracteristicile de bază ale luptei armate, practic, esența ei. În general, se consideră că lupta armată este ultima soluție, adică ultima cale tactică de a ieși dintr-un blocaj la care s-a ajuns prin eșuarea acțiunii politice și escaladarea rapidă a etapelor precedente. Folosirea armelor nu se face însă oricum, ci potrivit unor principii, dintre care se impun din ce în ce mai mult următoarele:

- principiul suficienței (proportionalitatea);
- principiul sinergiei (concentrarea efectelor);
- principiul surprinderii;
- principiul descurajării;
- principiul fermității;
- principiul flexibilității procedurilor;
- principiul pierderilor minime (economia forțelor și mijloacelor);
- principiul transparenței semnificative.

Cele mai multe dintre aceste principii nu sunt noi. Nou este doar modul lor de aplicare. Lupta armată, indiferent care ar fi forma, scopurile și obiectivele ei, se desfășoară din ce în ce mai mult sub control politic, „la vedere”, adică în prezența

jurnaliștilor și sub obiectivele camerelor de luat vederi. Într-o astfel de perspectivă, importante nu sunt pierderile produse inamicului, ci efectele induse, adică impunerea voinței. Se revine, în acest fel, la unul dintre preceptele artei militare a antichității timpurii, atât de bine exprimat în „Arta războiului” a lui Sun Tzî și în „Arthashastra” a indianului Kautilya³⁷, și anume acela al obținerii victoriei, pe cât posibil, fără luptă sau fără pierderi mari. În viitor, lupta armată nu-și va mai propune să-lucidă pe inamic, ci să-l determine să accepte condițiile impuse. De unde rezultă că va crește rolul armamentului nonletal, cel al strategiei faptului împlinit și cel al strategiei de influențare prin informație, demonstrație, descurajare și chiar amenințare.

Caracterul extrem de violent reprezintă o altă însușire importantă, din toate timpurile, a luptei armate. Nici o altă acțiune umană nu poate fi mai violentă. Numai că, pe măsură ce mijloacele de luptă se perfecționează, violența se mută din spațiul fizic nemijlocit, în cel al influenței prin amenințare și descurajare. Violențele cresc însă indefinit în acțiunile de tip terorist.

Angajarea constituie totdeauna cea mai delicată problemă a luptei armate. În antichitate și în evul mediu, armatele rămâneau, uneori, zile în șir față în față, fără ca vreuna dintre ele să se hotărască să înceapă atacul. Astăzi, angajarea este, de regulă, disproporționată. E drept, în timpul luptei, mai ales în conflictele frontaliere între țări cu potențialuri asemănătoare, părțile se echilibrează. Pentru a-și crea un avantaj sau o situație favorabilă, care să determine câștigul de cauză, părțile aflate în conflict armat vor căuta noi resurse, vor angaja noi forțe, ceea

³⁷ Gérard Chaliand, *Anthologie mondiale de la stratégie des origines au nucléaire*, Editions Robert Laffont, S.A., Paris, 1990; gl. dr. Mihail Popescu, gl. lt. (r) dr. Valentin Arsenie, gl. bg. (r) dr. Gheorghe Văduva, *Arta militară de-a lungul mileniilor*, vol. I, Centrul Tipografic Editorial al Armatei, București, 2004.

ce va duce fie la încheierea conflictului (în avantajul uneia dintre părți), fie la escaladarea lui (Angola, Somalia, spațiul iugoslav, Ruanda, Congo etc.), fie la extinderea lui în întreaga regiune (spațiul fostei Iugoslavii).

Lupta armată are totdeauna *efecte distructive greu de controlat*. Chiar și în războiul disproporționat (de tipul celui desfășurat în martie 2003 în Irak), pot apărea efecte neprevăzute sau pentru care n-au fost găsite sau anticipate soluții adecvate. Acțiunile irakiene de gherilă au creat, în etapa post-conflict, mari probleme forțelor coaliției. Aceste acțiuni, deși au fost, în linii generale, prevăzute, n-au suportat contraacțiuni pe măsură, ci doar reacții disproporționate.

Efectele psihologice ale celui de-al doilea război mondial se resimt și în zilele noastre. Ele pătrund chiar și în memoria afectivă a istoriei, constituindu-se în motive ale recrudescenței spiritului de revanșă sau de înlăturare a ceea ce se consideră a fi nedrept.

Fiecare formă și fiecare procedură a luptei armate își au, de asemenea, *caracteristicile lor specifice*, date de forma de conflict, de condițiile concrete ale situației, de forțele angajate, de scopurile fixate și de obiectivele urmărite, de acțiunea unor factori externi și interni etc.

Acțiunile de luptă din cadrul războiului se caracterizează prin:

- scădere în amploare și creștere în intensitate;
- disproporționalitate;
- creștere a preciziei loviturilor și reducere accentuată a efectelor colaterale;
- transparență;
- caracter internațional pronunțat (de alianță sau de coaliție);
- reducere a duratei;
- profesionalizare înaltă.

Acțiunile de luptă care nu sunt strict legate de fenomenul război continuă să se particularizeze prin:

- violență;
- caracter surprinzător;
- apariție și desfășurare în mozaic;
- diversitate.

Acțiunile din cadrul terorismului se caracterizează prin:

- ferocitate;
- caracter surprinzător;
- conspirativitate;
- diversitate;
- omniprezență;
- desfășurare în rețea și în mozaic;
- spirit kamikaze.

Acțiunile de luptă specifice războiului împotriva terorismului se particularizează prin:

- caracter comunitar, internațional (de alianță, de coaliție);
- complexitate;
- caracter preventiv;
- caracter post-factum;
- omniprezență;
- diversitate;
- complementaritate;
- caracter punitiv-disuasiv;
- dinamism.

1.3. Forme, proceduri

Tipuri de războaie, forme și proceduri ale acțiunilor de luptă

Deși documentele internaționale interzic războiul de agresiune, războiul continuă, totuși, să existe. Pare un nonsens, întrucât interzicerea sau condamnarea agresiunii ar trebui să însemne, automat, autodizolvarea oricărei alte forme

de război. Realitatea este cu totul alta. Nimeni nu mai declară război, dar războiul, ca atare, există și se desfășoară sub toate formele posibile, de la cele informaționale și economice la cele care presupun lupta armată. Așa cum se arată în documentele summit-ului NATO de la Istanbul, amenințările cele mai periculoase la adresa păcii și securității sunt cele nucleare și cele teroriste. Rezultă că principalele tipuri de războaie ale secolului al XXI-lea se conturează a fi următoarele:

- războiul nuclear (sau cu faze nucleare);
- războiul frontalier;
- războiul civil;
- acțiuni ale comunității internaționale, sub mandat ONU, pentru combaterea, prin luptă armată (intervenții militare) a amenințărilor asimetrice;
- războiul terorist³⁸;
- războiul antiterorist³⁹.

Războiul nuclear are, astăzi, o mulțime de percepții și de interpretări. A trecut multă vreme de la doctrina ripostei nucleare masive, au survenit, între timp, o mulțime de tratate și acorduri internaționale privind folosirea energiei nucleare și, ca atare, războiul nuclear, în concepția actuală, nu mai este același cu cel de acum 30-40 de ani. Deși nu imposibil, este, totuși, foarte puțin probabil ca un astfel de război să se declanșeze între superputeri sau mari puteri nucleare. Un astfel de război ar putea, totuși, să fie declanșat accidental, prin escaladarea ostilităților în cadrul unui război frontalier între două sau mai multe state care dețin armament nuclear (de exemplu, conflictul dintre India și Pakistan în problema

³⁸ Acest tip de război nu este acceptat de întreaga comunitate internațională și, ca atare, nici războiul antiterorist nu este considerat un tip de război care ar trebui avut în vedere.

³⁹ Ibidem.

Kaşmirului⁴⁰) sau prin mijloace ale terorismului. Nu din partea Indiei și a Pakistanului se așteaptă declanșarea unui conflict nuclear, ci din partea unor entități extremiste, care pot intra în posesia unor componente ale armei nucleare, greu de identificat și de controlat.

Războiul nuclear trebuie înțeles, în noile condiții create de tratatele de neproliferare, ca un act iresponsabil, disperat, care poate declanșa o serie de acțiuni și reacții cu desfășurări și fizionomii imprevizibile. În acest caz, se înțelege că se vor desfășura cel puțin două tipuri de mari acțiuni în spațiul luptei armate:

- acțiuni ale forțelor nucleare strategice și/sau tactice;
- acțiuni de luptă clasice în zonele în care nu se întrebunțează arma nucleară sau alte mijloace de distrugere în masă.

Toate acțiunile de luptă, în cazul războiului nuclear (cu faze nucleare), vor fi marcate de folosirea acestei arme. Și, dacă se va folosi arma nucleară, vor fi întrebunțate, automat, și celelalte arme de distrugere în masă (respectiv, arma chimică, arma biologică și, în mod excepțional, arma genetică).

Amenințarea nucleară, deși reală, a avut totdeauna un caracter disuasiv. La umbra ei, s-au dezvoltat și se dezvoltă însă alte arme, la fel de periculoase sau chiar mai periculoase. De aceea, omenirea ajuns pe punctul de a nu lua în serios o astfel de amenințare, considerând că războiul nuclear, datorită pericolului imens pe care îl prezintă pentru toată lumea, a devenit, practic, imposibil. O parte dintre factorii de decizie consideră că amenințarea nucleară se manifestă, azi, mai ales sub o cu totul altă formă decât cea a războiului nuclear „clasic”.

⁴⁰ Deși în zona Kașmirului, uneori, lucrurile par scăpate de sub control, este greu de presupus că, în disputa pentru acest spațiu, statele implicate – India, Pakistanul și China – ar alege soluția acțiunii sau riposteii nucleare. Aceste mari și străvechi civilizații – India (civilizație căreia îi aparține și civilizația pakistaneză) și China – nu pot apela la soluții extreme. Nu au făcut-o niciodată. Este și motivul pentru care au rezistat și au evoluat mii de ani în acest spațiu de falie.

Pornind de la acest raționament, în unele armate (chiar și în Armata României) nu se mai acordă maximum de atenție conceperii și desfășurării acțiunilor de luptă, îndeosebi la nivel tactic, dar și strategic, în condițiile folosirii masive sau selective a armei nucleare. Or, atâta vreme cât această armă există, oricât de strict ar fi controlul asupra ei, pericolul folosirii ei nu poate fi ignorat.

Războiul frontalier este unul dintre cele mai răspândite tipuri de războaie. El se duce și se va duce totdeauna cu mijloacele de care dispun beligeranții (entitățile – de regulă, statele – aflate în conflict). Africa, America Latină, Asia și chiar Europa (zona Balcanilor, Cipru etc.) sunt pline de astfel de războaie. Acțiunile de luptă, atât la nivel strategic, cât și la nivel tactic, îmbracă formele clasice (apărare, ofensivă, luptă de întâlnire, urmărire, retragere). Esența războiului frontalier nu s-a schimbat. Țările dispun însă de mijloace din ce în ce mai perfecționate și, nolens-volens, pătrund și în războiul frontalier sisteme de arme bazate pe tehnologii înalte și pe tehnologia informației, care permit (și impun) creșterea gradului de integralitate a acțiunilor și aplicarea principiilor Războiului bazat pe Rețea.

Războiul civil este cel mai răspândit tip de război la nivelul planetei. Are cauze multiple, greu de identificat și de contracarat. Obiectivele urmărite de beligeranți se concentrează în jurul cuceririi, sub o formă sau alta, a puterii. Chiar și războaiele religioase și conflictele armate etnice vizează tot cucerirea puterii. Aceste războaie sunt un efect al imperfecțiunii ordinii lumii, mai exact, al caracterului conservator și, în cele mai multe dintre cazuri, inflexibil al acesteia. Ele provin din marile decalaje, din confruntarea identitară, din rănilor și fantezmele istoriei. Războiul îndelungat din Afghanistan, războaiele din Caucaz, cele din Angola, din Somalia și din alte numeroase locuri de pe planetă demonstrează cu prisosință acest lucru. Forțele care se

confruntă sunt și ele numeroase: forțe guvernamentale și forțe de opoziție (MLP și UNITA în Angola, clanurile rivale în Somalia), diferite facțiuni sau grupuri etc. Toate mișcările revoluționare, când ajung la violență, apelează la forme ale războiului civil. Cea mai frecventă formă a acestui tip de război o reprezintă gherila.

Acțiunile de luptă, în războiul civil, au un spectru foarte larg. Ele variază de la clasicele acțiuni ofensive sau de apărare la formele și procedurile specifice rezistenței și conspirativității. Armata de Eliberare din Kosovo (AEK), spre exemplu, acționa pe echipe mici, prin surprindere, mai ales noaptea, în timp ce armata iugoslavă riposta prin acțiuni clasice de atac sau de apărare, mai ales prin bombardamente cu artileria.

Cele mai frecvente proceduri întâlnite în războaiele civile sunt: ambuscadele; atacurile cu obiectiv limitat, efectuate prin surprindere; raidurile; incursiunile; distrugerea lucrărilor de artă (poduri, viaducte, noduri de comunicații) și a unor elemente de infrastructură, a clădirilor și altor construcții; masacrarea civililor; incendierea culturilor și bunurilor părții adverse etc. În timpul războaielor din Somalia, Angola și Bosnia-Herțegovina au fost distruse numeroase clădiri și instituții, cartiere întregi de locuit și chiar localități. Cel mai înalt grad de violență cunoscut vreodată se atinge în acțiunile teroriste și în războaiele civile. Acțiunile de luptă specifice războaielor civile sunt neschimbate de secole. Însă, formațiunile aflate în conflict armat, chiar dacă nu dispun de întreaga gamă de armament și mijloace de luptă specifice Războiului bazat pe Rețea, au totuși acces la o parte dintre tehnologiile înalte, inclusiv la cele care produc elemente ale armelor de distrugere în masă, și, de îndată ce vor dispune și de astfel de mijloace, nu încapă nici o îndoială că le vor folosi.

Forme și proceduri ale luptei armate din afara războiului

Este greu de făcut distincție între război și acțiuni armate violente care nu fac parte din război, acestea din urmă fiind apreciate doar ca înfruntări violente între tabere rivale sau ca modalități de a impune un anumit tip de comportament. Războiul își extinde continuu sfera de cuprindere, se insinuează în economie și în informație și, întrucât tensiunile acumulate de-a lungul anilor, îndeosebi în zonele de falii strategice, sunt foarte mari, este suficientă o singură scânteie pentru ca violențele să izbucnească intens și greu de controlat. Evenimentele de acum câțiva ani din Timorul de Est, cele din Sri Lanka sau din Caucaz, la care se adaugă mișcărilor revoluționare sau violențele cartelurilor de droguri din America Latină și Asia Centrală, arată că, imediat și pe termen lung, asemenea violențe se constituie în amenințări asimetrice grave, imediate, pe termen mediu și chiar pe termen lung.

Aceste acțiuni violente armate pot fi împărțite în următoarele categorii:

- care rezultă din anomia socială, specifice revoltelor populare ajunse la extremă;
- de natură etnică;
- de natură religioasă;
- care rezultă din rivalități politice interne (pot duce la război civil);
- care rezultă din evoluția crizelor spre conflict (pot deveni război civil sau război frontalier);
- care pot surveni în procesul de gestionare a crizelor și conflictelor;
- care pot rezulta din adâncirea decalajelor, din polarizarea accentuată, insuportabilă a bogăției și sărăciei.

Fiecare dintre aceste acțiuni își are trăsăturile ei specifice. Important este ca ele să fie analizate caz cu caz și situație cu situație. Învățămintele care se desprind dintr-un complex de situații ce au generat acțiuni armate violente nu sunt valabile

peste tot. Dacă, în Angola, spre exemplu, înapoia acțiunilor militare violente (de după oprirea, la un moment dat, a ostilităților dintre MLPA și UNITA) se aflau rețele mafiote, traficanți de petrol și diamante, în Afghanistan, talibanii erau susținuți de rețele teroriste și chiar de anumite interese ale unor mari puteri. De îndată ce interesele marilor puteri au fost armonizate, talibanii au fost reprimăți și conflictul pus, în mare măsură, sub controlul comunității internaționale.

Forme și proceduri ale terorismului

Cea mai gravă amenințare la adresa lumii civilizate, după cea nucleară, o reprezintă cea teroristă. În ultimele decenii, datorită extinderii civilizației asupra întregii planete și creării posibilității accesului tuturor la informație, tehnologie și cultură, acțiunile și reacțiile identitare extremiste au proliferat. Ele sunt simetrice cu extremismul din procesul de globalizare și vizează oprirea și destabilizarea acestei ofensive a lumii civilizate împotriva fragmentării accentuate, promiscuității, sărăciei și violenței. Terorismul are cauze complexe. Unele vin din istorie, altele rezultă din sincopel prezentului, iar altele sunt un produs al extremismului politic, economic, etnic și religios. Există, desigur, și un terorism psihopat, care este un produs al agresării și degradării ființei umane, dar el poate fi încadrat în categoria terorismului rezultat din anomia socială.

Practic, terorismul folosește un singur tip de acțiuni: atacuri prin surprindere, de mică amploare, dar de maximă intensitate, asupra oamenilor, infrastructurilor și instituțiilor. Procedurile unor astfel de atacuri sunt infinite. Ele țin de imaginația umană, mai ales de cea bolnăvicioasă, de împrejurări și de natura acestora, de mijloacele avute la dispoziție.

Terorismul se prezintă ca un fel de latură nocivă a aproape oricărei activități omenești și vizează distrugerea sistemelor normale, a valorilor și realizărilor societății

omenești, în numele unui fanatism politic, economic, informațional, etnic, religios etc. De aceea, terorismul poate fi:

- politic;
 - ideologic;
 - informațional, mediatic, ciberterorism;
 - economic;
 - financiar;
 - tehnologic;
 - cultural;
 - patologic;
 - răzbuunător;
 - religios;
 - etnic;
 - de stat;
 - NBC sau pe componente ale armelor de distrugere în masă (radiologic, nuclear, chimic, biologic);
 - familial;
 - cu manifestări în mediul școlar;
 - terorismul străzii;
 - terorismul cartierelor rău famate;
 - hărțuirea (de orice tip) a persoanelor și chiar a instituțiilor;
 - terorismul genetic.
- Toate aceste forme de terorism – și multe altele, imposibil de inventariat și de enumerat – folosesc violența și, în mod corespunzător, mijloace de distrugere. Cele mai cunoscute acțiuni teroriste sunt următoarele:
- atacul prin surprindere cu arme de foc;
 - asasinatul;
 - atacul cu bombă;
 - atacul sinucigaș;
 - atacul infrastructurilor de orice fel, cu sisteme artisanale sofisticate;
 - atacul avioanelor, trenurilor, navelor de pasageri și altor

mijloace de transport urban, rural, intern și, mai ales, internațional;

- atacul locurilor publice și instituțiilor publice;
- luarea de ostatici și uciderea ostaticilor;
- atacul radiologic;
- atacul chimic;
- atacul biologic;
- atacul în spațiul ciberinformațional;
- atacul genetic.

Există, desigur, multe alte forme ale acțiunilor teroriste. Nu forma este însă cea mai importantă, și nici procedura. Cele mai periculoase aspecte ale atacurilor teroriste țin de ingeniozitatea cu care acestea sunt pregătite și desfășurate, de fanatismul și cruzimea acțiunilor, de lipsa de măsură și, mai ales, de marile vulnerabilități ale societății moderne, ale cetățeanului și comunităților umane la astfel de atacuri. De aceea, principalele forme și proceduri ale acțiunilor împotriva terorismului trebuie să răspundă prompt acestor provocări, să fie anticipative, preventive, eficiente și să aibă un caracter disuasiv.

Forme și proceduri ale războiului împotriva terorismului

În general, nu s-au găsit forme și proceduri specifice războiului împotriva terorismului. Acceptând că există un astfel de război dus de coaliția antiteroristă împotriva organizațiilor și rețelelor teroriste, oriunde s-ar afla ele, cele mai folosite forme și proceduri s-au limitat la:

- acțiuni informaționale pentru descoperirea, identificarea și localizarea organizațiilor și rețelelor teroriste;
- bombardarea bazelor de antrenament, a depozitelor de armament și muniții și a centrelor vitale ale rețelelor și organizațiilor teroriste;
- acțiuni de luptă ofensive împotriva statelor care sprijină terorismul;

- acțiuni ale forțelor speciale pentru capturarea teroriștilor, penetrarea și distrugerea organizațiilor și rețelelor teroriste;

- acțiuni speciale pentru zădărnicierea atacurilor teroriste și protecția instituțiilor și personalităților;

- alte acțiuni și proceduri specifice (raiduri, ambuscade, descinderi, atacuri prin surprindere asupra bazelor grupurilor și rețelelor teroriste);

- acțiuni și măsuri ale tuturor structurilor, forțelor și instituțiilor pentru a se proteja împotriva atacurilor teroriste.

2. Tendințe în configurarea și fizionomia luptei armate

Una dintre primele tendințe în ceea ce privește lupta armată este aceea că ea iese din spațiul tactic, din spațiul propriu-zis al luptei și capătă noi valențe – politice, geopolitice, informaționale și mediatice – pe care, altădată, le avea doar războiul și, în cadrul acestuia, operația de anvergură strategică. Implicarea politicului (a deciziei politice) la nivel tactic este determinată de consolidarea democrației pe planetă, de implicarea media, de creșterea, la nivelul forțelor care intervin pentru gestionarea crizelor, dar și la nivelul „beligeranților locali”, a responsabilității concrete. Cei care se fac vinovați de crime de război, de încălcarea normelor și legităților războiului (ale unui război care nici măcar nu este declarat!!!) sunt chemați în fața tribunalului internațional.

În noaptea de 20 martie 2003, două avioane F-117 ale U.S. Air Force, fiecare cu câte două bombe inteligente EGBU-27, deschideau ostilitățile împotriva regimului lui Saddam Hussein din Irak, bombardând, prin surprindere, locul unde se bănuia că se ascund dictatorul de la Bagdad și o parte dintre demnitarii săi. Acest atac (pe care unii îl consideră nelegitim, iar alții îl apreciază ca fiind o continuare a războiului din 1991) nu a consacrat finalul ciclului revoluției americane în domeniul

militar, lansată de John Shalikashvili în 1996⁴¹, ci, mai degrabă,

⁴¹ John Shalikashvili a publicat, în 1996, un document intitulat *Joint Vision 2010* (JV 2010), prin care subliniază că, în revoluționarea modalităților de ducere a războiului contează tehnologia, dar și calitatea comandamentului, a personalului, a structurilor organizaționale și a conceptelor operaționale. Marile tendințe ale evoluției tehnologiei, după opinia fostului șef al Statului Major Întrunit al Forțelor Armate Americane, sunt următoarele: precizia lovirii la distanță cu toată gama de vectori; un evantai larg de efecte, de la neutralizare la distrugerea țintelor protejate; tehnologii care să asigure invizibilitatea și o bună mascare a forțelor proprii; sisteme de informații și de integrare a sistemelor (sisteme de sisteme).

Generalul american arată că JV 2010 se sprijină pe patru noi concepte operaționale: manevra dominantă; angajarea de precizie; protecția integrală; logistică în rețea. Aceste concepte au fost dezbătute îndelung în Statele Unite și acceptate ca atare. Fiecare dintre ele traduce în teorie o realitate guvernată de impactul tehnologic, de revoluționarea armamentelor și sistemelor de informații și de comunicații și deschide noi direcții de transpunere în practica beligeranței, în strategia operațională. Manevra dominantă nu este chiar aceeași cu ceea ce arta militară consemnează de sute de ani referitor la manevră (învăluire, întoarcere, lovitură frontală), făcând o distincție netă între acestea, ci vizează: modalitatea de a identifica, alege și categorisi obiectivele, de a stabili centrele gravitaționale ale dispozitivului inamic și de a le lovi foarte precis, de câte ori este nevoie; combinarea acțiunilor informaționale (de război informațional) cu cele spațiale, aeriene, navale și terestre; transportul rapid al forțelor și mai ales al mijloacelor necesare; alegerea tipului de acțiuni care se pretează cel mai bine lovirii simultane a punctelor sensibile ale inamicului și obținerii succesului planificat. Celelalte concepte – angajarea precisă, protecția integrală și logistica în rețea – sunt complementare manevrei dominante, asigurându-i consistență și eficiență. Americanii sunt maștrii acțiunilor eficiente. Pragmatismul lor este relevant. Logistica trebuie să fie adaptabilă situațiilor, flexibilă și precisă, iar protecția să asigure punerea în aplicare a conceptului „pierderi zero” (minime) și siguranța acțiunii pentru toate forțele și nu doar pentru unele.

Lucrarea lui Shalikashvili, prin ideile cheie pe care le promova în anul 1996, deschidea un nou orizont nu numai teoriei militare, ci și practicii. La urma urmei, generalul american nu era un teoretician, în sensul consacrat al cuvântului, ci un practicant, așa cum îi stă bine unui șef de stat major. De aceea, aproape imediat, ideile lui au fost preluate, continuate și transformate în capacități de acțiune și de reacție pentru forțele interarme. *The Concept*

existența unei strategii hibride atât pe plan politic, conceptual și doctrinar, cât și pe plan acțional.

Perioada războiului din Vietnam a adus unele noi exigențe în ceea ce privește lupta armată. Forțele armate americane s-au confruntat aici cu probleme ale luptei în localități (bătălia de la Hué din 1968) și în junglă (delta fluviului Mekong). Probleme asemănătoare vor fi întâlnite și pe timpul acțiunii din Somalia (Mogadiscio, 1993), unde gherila urbană era în floare. Nu atât pierderea a 18 oameni a determinat încetarea operației *Restore Hope* din Somalia, cât imposibilitatea aplicării unor soluții în respectiva configurație strategică⁴², dată de această gherilă urbană. La orizontul anilor 2020, în jur de 70% din populația lumii va fi concentrată în orașe. Începând din 1977, forțele americane au intervenit de 27 de ori (de 10 ori în orașe și de 11 ori într-un mediu mixt, oraș-mediul rural). Având în vedere această realitate, au fost experimentate noi doctrine de luptă, noi tactici și tehnologii

for *Future Joint Operations (CFJO)* dezvoltă conceptele din JV 2010 și le dă o finalitate practică. Conceptul pentru viitoarele Operații Întrunite (Integrate, Articulate) impune schimbări majore în șase domenii critice: personal; leadership; doctrină; educație și formare (pregătire); organizare; înzestrare.

Pornind de aici au fost elaborate conceptele *Army Vision 2010* și *Army After Next*, care se desfășoară pe 30 de ani, adică până în anul 2025. Cercetarea care se derulează în aceste coordonate vizează îndeosebi patru domenii: geopolitica; arta militară; teoria umană și organizațională; tehnologia. Toate acestea, chiar dacă aparent nu aduc nimic nou (totdeauna cercetarea în domeniu s-a desfășurat și pe aceste coordonate sau în primul rând pe aceste coordonate), concentrează în același plan efortul de corelare a politicilor cu strategiile mijloacelor și forțelor, în raport de performanțele științifice și tehnice la care s-a ajuns și de calitatea sistemelor de comunicații. Rezultatele au început deja să fie vizibile prin punerea în aplicare (de către americani, evident) a unor imperative operaționale privind proiectarea forțelor, operațiile decisive, modelarea câmpului de luptă, protejarea și susținerea forțelor etc.

⁴² *Mythes et réalités du combat urbain*, 23/03/2003, www.lalibre.be/article.phtml.

care au fost testate, în exercițiul „Millennium Dragon” din noiembrie 2002, de către infanteria marină. Aceasta a acționat pe grupuri mici, dispersate, folosind mijloace de comunicații performante. Astfel, s-a apreciat că pierderile ar putea fi reduse (de la 38% la 12%), cu condiția ca mobilitatea acestor grupuri, în mediul urban, să crească.

În realizarea obiectivelor manevrei dominante, Statele Unite și celelalte state membre ale Alianței Nord-Atlantice contează pe tehnologie. Informația și diseminarea acesteia se fac de la centru și vor contribui în mod direct la creșterea calității și eficienței acțiunii luptătorilor. În același timp, misiunile ISR (Informații, Supraveghere, Recunoaștere) vor beneficia de o robotizare emergentă. Există mai multe proiecte de roboți terestri, ca și proiecte de aeronave de dimensiuni foarte mici, dotate cu camere de luat vederi, care vor fi transportate de luptători în sacul de spate și lansate pentru explorări virtuale (în localități, locuințe, puncte de comandă). Există, de asemenea, proiecte ale unor vehicule de luptă robot (vehicule de luptă ale viitorului) și ale unor vehicule ce vor putea fi utilizate în misiuni logistice.

Armamentele dirijate prin GPS își vor extinde sfera, unele dintre acestea fiind destinate pentru lupta în mediul urban și în locuri greu accesibile, cum ar fi terenul muntos-împădurit, jungla, locurile mlăștinoase etc. Se lucrează deja la dispozitive și sisteme care să detecteze rachetele de croazieră și să le distrugă, chiar și în mediul urban, fără efecte colaterale. În același timp, după experiențele din Iugoslavia, Afghanistan și Irak, urmează să fie perfecționate și rachetele de croazieră (în ceea ce privește bătaia, precizia și efectul la țintă), sistemele de indicare și marcarea a țintelor, dispozitivele de lansare și sistemele de ghidare a bombelor și rachetelor, atât de pe aeronavele strategice, care aparțin Forțelor Aeriene, cât și de pe cele care aparțin Forțelor Terestre, Forțelor Navale sau Infanteriei Marine. Exercițiul „Millennium Dragon” a scos în

relief multe exigențe în ceea ce privește folosirea Infanteriei Marine (care a „pierdut”, în acel exercițiu, o sută de oameni din 980, pentru a combate 160 de „rebeli”). În mare parte, învățămintele rezultate de aici au fost remediate până la acțiunea, din martie 2003, împotriva Irakului, unde înalta tehnologie, acțiunile ISR și cele specifice Războiului bazat pe Rețea s-au dovedit extrem de performante. Totuși, cel puțin până pe aliniamentul Bagdadului, lupta în mediul urban a fost evitată, forțele americano-britanice mulțumindu-se, în această etapă, să blocheze principalele localități și să le oblige să capituleze, prin strategia unui fapt împlinit. Pe ansamblu, o astfel de strategie a dat rezultate, dar, în etapa post-conflict, s-a declanșat gherila urbană, pentru contracararea căreia erau necesare alt fel de soluții. Singurele soluții care au dat cât de cât rezultate, până în prezent, în contracararea gherilei urbane, arestarea liderilor irakieni și dominarea situației, au fost cele prin care s-a realizat îmbinarea acțiunilor ISR cu cele ale forțelor speciale și ale forțelor destinate să acționeze rapid, masiv și prin surprindere (modelul israelian) împotriva fiefurilor forțelor rebele.

De aici se desprinde o concluzie foarte interesantă: nu există acțiuni și proceduri de luptă standard (care sunt valabile în orice împrejurare), când este vorba de a contracara gherila urbană, ci, de fiecare dată, ele trebuie să fie adaptate acțiunilor sau reacțiilor posibile ale inamicului, mediului strategic sau tactic în care are loc confruntarea și condițiilor concrete ale situației. În acest caz, dominanța strategică nu mai este suficientă. Este necesar să se realizeze o dominare flexibilă a spațiului luptei, prin concentrarea efectelor și exploatarea imediată a acestora.

Americanii sunt hotărâți să pună bazele unei doctrine a stăpânirii localităților și zonelor speciale, în maniera în care se realizează stăpânirea spațiului și a mărilor. Se apreciază însă că o astfel de doctrină nu va da rezultate mai devreme de 5-10 ani,

întrucât este nevoie de un program extrem de riguros și de exigent de antrenare a forțelor pentru lupta în localități și în astfel de zone.

Astfel de programe nu sunt noi. Forțele Armate ale Statelor Unite, ca oricare alte forțe armate moderne, se antrenează de multă vreme, potrivit unor programe speciale, în ceea ce privește lupta în mediul urban, în zone deșertice, lagunare sau împădurite, în teren muntos și mlăștinos. Spațiul urban pune însă probleme cu totul deosebite. Este și motivul pentru care doctrina luptei în localități, cel puțin în viziunea americană (dar nu numai), are ca scop *dominarea spațiului urban*. Dominare înseamnă însă cucerire. Or, nimeni nu-și poate propune așa ceva decât dacă este absolută nevoie, întrucât *dominarea* localităților înseamnă cucerirea lor stradă cu stradă și casă cu casă, ceea ce presupune costuri foarte mari și pierderi imense de vieți omenești. Există însă și o altă variantă, mult mai atractivă și pe deplin realizabilă: *controlul* localităților. Se conturează cel puțin trei tipuri de strategii care au în vedere controlul localităților sau al zonei, pe baza cărora se reconceptualizează lupta în localități și în alte spații și situații speciale: strategia israeliană a controlului armat și informațional, strategia franceză de stăpânire a violenței și, respectiv, strategia americană de scotocire (swarming) a împrejurimilor cu ajutorul forțelor speciale, acționând în rețea, inițial dispersate, dar care se pot regrupa rapid și acționa în valuri succesive asupra obiectivului vizat. O astfel de doctrină permite „tratarea inamicului în mod asimetric prin superioritate informațională”. Ea se aplică nu doar luptei în localități, ci oricărei acțiuni la nivel tactic și dă rezultate mai ales când se acționează pe termen scurt. Pe termen lung, în fața unei gherile îndelungate, se cer și alte soluții. În acest moment, se caută astfel de soluții. Ele se vor grupa, probabil, într-o doctrină flexibilă care să asigure atât pregătirea forțelor – îndeosebi a forțelor speciale – pentru astfel de misiuni, cât și

sustenabilitatea lor logistică, tehnică și informațională în teatru.

2.1. În războiul clasic

Războiul clasic se revigorează. El a cunoscut și cunoaște forme diferite, de la cele de joasă intensitate, intensitate medie sau înaltă, la cele frontaliere, de impunere a unui anumit tip de comportament, având implicații zonale și chiar internaționale. O serie întreagă de războaie capătă pronunțate accente de războaie civile, de revoluții sau de conflicte locale. În general, părțile aflate în conflict, care recurg la mijloace armate, eludează legislația internațională, se bazează pe impactul strategic al faptului împlinit sau pe un arbitriu favorabil. Războaiele de joasă intensitate, de intensitate medie sau de mare intensitate sunt privite astfel în raport cu problemele pe care le ridică marilor puteri și comunității internaționale. Tendința este ca orice conflict – inclusiv războiul – să fie menținut la o intensitate joasă, astfel încât să se poată interveni fie pentru oprirea lui, fie pentru generarea unor structuri care să poată gestiona o astfel de situație conflictuală, mai ales când ea se profilează pe termen lung.

Tendința care se manifestă în mod pregnant la nivelul marilor puteri, al Uniunii Europene și al Alianței Nord-Atlantice este ca, indiferent de forma și configurația sa, războiul să fie pus, în cel mai scurt timp, sub control. Această strategie cu valențe globale de gestionare a crizelor și conflictelor, întâlnite și în strategia de securitate a Statelor Unite, în conceptul strategic al Alianței, redefinit cu claritate la summit-ul de la Madrid, în Politica Europeană Comună de Securitate și Apărare, dar și în doctrinele și strategiile Rusiei, Chinei, Indiei și altor state cu rol important în configurarea ordinii mondiale pentru secolul al XXI-lea, are un rol foarte important în definirea luptei armate. Dincolo de faptul că nivelul tactic nu mai rămâne cel al încleștării pe viață și pe

moarte a forțelor care se confruntă, acesta reclamă, din ce în ce mai mult, *implicarea factorului politic, a deciziei politice, a media, a politicilor și strategiilor de protecție a vieții, a ființei umane, a comunității și a mediului.*

Întrucât, teoretic vorbind, orice confruntare armată poate duce la escaladarea conflictului și, deci, la un război de mare intensitate, inclusiv cu folosirea armelor de distrugere în masă, comunitatea internațională, organismele internaționale, Alianța Nord-Atlantică și marile puteri au în vedere tot ce ține de spațiul luptei, de la profilul luptătorului, la efectul letal sau nonletal al armelor. Acțiuni precum ambuscada, atacul prin surprindere asupra unor structuri aflate în imposibilitatea de a se apăra sau asupra unor civili, folosirea minelor antipersonal, a armei chimice sau biologice, a altor mijloace care duc la distrugerea de vieți și a mediului devin din ce în ce mai mult nedorite și, deci, scoase în afara legii. De aici nu rezultă că ele nu vor mai fi folosite, ci doar faptul că nu vor mai fi legale. Deja, într-un interval de 60 de ani, multe dintre acțiunile de luptă permise și frecvente în cel de al Doilea Război Mondial sunt considerate ilegale și, ca atare, condamnate de comunitatea internațională. Chiar dacă există încă exemple ale încălcării prevederilor unor acorduri internaționale privind folosirea anumitor arme, acestea nu constituie decât excepții. În războiul din Vietnam a fost folosit napalmul, iar în războiul dintre Irak și Iran, din 1960-1968, Saddam Hussein a folosit arma chimică. Dar și în unele acțiuni militare mai recente au fost întrebuințate proiectile din uraniu sărăcit. Comunitatea internațională nu agreează astfel de acțiuni, presa este extrem de virulentă, iar opinia publică le condamnă. De unde rezultă că procesul controlului acțiunilor de luptă și mijloacelor folosite continuă.

Războiul intră tot mai mult în gestiunea comunității internaționale, care devine nu numai judecătoare a acestuia, ci și responsabilă pentru faptele și consecințele lui. Belligeranții vor căuta, desigur, soluții. Cea mai acceptabilă pare a fi folosirea, în

luptă, a armelor nonletale. Dar și aici vor fi impuse limite categorice, întrucât viața oamenilor și stabilitatea internațională sunt mult prea importante pentru a nu fi protejate.

2.2. În acțiunile de luptă nespecifice războiului

Războiul, ca fenomen politic, economic și social, devine, din ce în ce mai mult, pus sub controlul comunității umane, al centrelor de putere, al organizațiilor și organismelor internaționale, al media și organismelor neguvernamentale, cel puțin până la un anumit grad de intensitate. Mai mult, omenirea este pe cale de a scoate războiul, ca fenomen politic, în afara legii, așa cum a făcut-o cu războiul de agresiune. Unii teoreticieni consideră războiul ca *sfârșit* al politicii, ca eșec al politicii, adică al dialogului și diplomației, și nu ca mijloc al ei, așa cum îl considera Clausewitz. Este însă puțin probabil ca el să dispară. În afara războiului, există însă o mulțime de alte acțiuni violente armate, care, pe măsură ce timpul trece, iar decalajele economice se adâncesc și pozițiile extreme și fundamentaliste cresc, se intensifică și se diversifică. Acțiunile nespecifice războiului vor evolua, probabil, pe mai multe paliere, dintre care cele mai importante ar putea fi următoarele:

- revolte violente care folosesc armament de foc, arme albe, mijloace improvizate;
- recrudescența crizelor de tot felul care ajung rapid în etapa de conflict armat;
- diferende religioase produse în general de intoleranța și agresivitatea entităților fundamentaliste;
- recrudescența diferendelor etnice în zonele de falie;
- dezvoltarea unor noi tipuri de acțiuni violente în spațiul crimei organizate, traficantilor și economiei subterane;
- apariția unor noi tipuri de violență cu mijloace ale biologiei și geneticii.

2.3. În cadrul terorismului

Pe măsură ce procesul de constituire și reconstituire a centrelor de putere se va accentua, iar reacțiile la globalizare se vor amplifica, acțiunile terorismului vor profita de aceste falii și se vor diversifica. Cel mai dinamic va rămâne, în continuare, terorismul practicat de rețelele fundamentaliste, îndeosebi de cele ale fundamentalismului islamic. Pentru următorii 5-10 ani, acest tip de fundamentalism, combinat cu reacțiile violente ale extremiștilor de tot felul, îndeosebi ale organizațiilor identitare din lumea arabă, va constitui, alături de pericolul nuclear, cea mai mare amenințare la adresa păcii și stabilității.

Acțiunile teroriste vor continua să fie surprinzătoare, diversificate, extrem de violente și inteligent concepute. Mijloacele folosite vor fi și ele dintre ce în ce mai perfecționate, pe măsură ce teroriștii pot avea acces la tehnologia modernă, la cea a armelor de distrugere în masă și la cea informațională. Însă atacurile preferate vor rămâne tot cele cu bombă, cu explozivi performanți, cu arme de foc și, probabil, cu mijloace chimice și radiologice primitive. Procedurile teroriste vor evolua între atacurile sinucigașe – ceea ce demonstrează virulența și forța acestui tip de extremism și de fanatism – și atacurile extrem de violente și de impresionante asupra unor instituții publice, instituții oficiale, mijloace de transport, porturi și aeroporturi, mari metropole, locuri aglomerate etc. Acțiunile teroriste se vor desfășura, în continuare, în mozaic, unele, concepute și dirijate de rețelele teroriste, altele, individuale, singulare sau ale unor grupuri zonale.

Terorismul va deveni din ce în ce mai puțin un fenomen intern, îndreptat împotriva ordinii de drept și a feluritelor instituții naționale. El se va transforma tot mai mult într-un fenomen transfrontalier, vizând îndeosebi Statele Unite ale Americii, țările vest-europene, aliații Statelor Unite, precum și

Rusia, Japonia și India. Vor continua, desigur, și acțiunile teroriste din perimetrul Americii Latine, însă acestea sunt de un alt tip, dar tot în mozaic, cu suporturi extrem de diferite, de la tot felul mișcări revoluționare și lovituri de stat, la cele ale rețelelor producătorilor și traficantilor de droguri.

2.4. În războiul împotriva terorismului

Războiul împotriva terorismului – pentru țările și organismele internaționale care acceptă acest concept – va continua să se desfășoare pe multiple planuri, de la cele informaționale la cele ale luptei armate. Lupta armată împotriva terorismului va fi precedată, însoțită, susținută și urmată de acțiuni în plan informațional, politic, diplomatic, economic și social. Acțiunile propriu-zise vor avea ca obiectiv, pe de o parte, protecția omului individual (adică a persoanei), mediului, societății, instituțiilor, infrastructurilor, statelor, alianțelor, organizațiilor și organismelor internaționale împotriva atacurilor teroriste și, pe de altă parte, prevenirea acestor atacuri, combaterea prin toate mijloacele a fenomenului terorist, distrugerea grupurilor, organizațiilor și rețelelor teroriste, concomitent cu eradicarea (soluționarea) cauzelor generatoare de terorism. În timp ce sistemele de informații, serviciile și forțele speciale vor căuta să descopere și să anihileze centrele vitale, nodurile de rețea, fiefurile rețelelor și organizațiilor teroriste, depozitele de armament ale acestora și a celorlalte elemente de infrastructură, coaliția antiteroristă va lovi puternic aceste elemente, pe măsură ce le descoperă, cu aviația strategică, cu sistemele de arme, folosind avantajele incontestabile ale Războiului bazat pe Rețea împotriva unui inamic difuz, care acționează prin surprindere, prin mijloace și proceduri asimetrice. Acțiunile de luptă împotriva terorismului vor fi, din ce în ce mai mult, punctiforme, flexibile, adaptabile situației.

3. Un posibil model al acțiunilor de luptă viitoare

Modelarea acțiunilor de luptă viitoare depinde atât de natura și modul de manifestare a pericolelor și amenințărilor, cât și de mijloacele avute la dispoziție și modul în care se preconizează folosirea acestora. Modelul luptei armate nu poate fi decât unul flexibil, atât în ceea ce privește acțiunea, cât și reacția. Cu alte cuvinte, structurarea forțelor armate trebuie să se facă în așa fel încât, în orice moment, să poată fi constituite grupări de forțe care să acționeze sau să reacționeze adecvat. Comandamentele operaționale sunt constituite tocmai în această idee. În funcție de caracteristicile situației, ale teatrului în care se va interveni, ale scopurilor și obiectivelor fixate de conducerea politică, grupările alcătuite în vederea îndeplinirii misiunilor respective trebuie să acționeze imediat și eficient. Primele trei structuri capabile să ducă astfel de acțiuni sunt: Forța de Răspuns a NATO, Forța de Reacție Rapidă Europeană și, în cadrul acesteia din urmă, cele 7-9 grupuri tactice de 1.500 de oameni fiecare. De asemenea, fiecare țară membră NATO dispune nu numai de forțe care vor acționa în cadrul structurilor amintite, ci și forțe proprii de reacție rapidă. Cu alte cuvinte, fără să renunțe la modalitățile de organizare tradiționale și specifice, armatele își adaptează structurile la noul spațiu de confruntare, care nu mai are ca prioritate războiul între state, ci războiul statelor, alianțelor, uniunilor de state, organizațiilor și organismelor internaționale împotriva terorismului și pentru descurajarea conflictelor.

3.1. Un nou tip de beligeranță. Caracteristici

Din analiza ultimelor războaie și conflicte militare, rezultă că, între principalele caracteristici ale luptei armate a viitorului, s-ar putea situa și următoarele:

Caracteristici	Beligeranți	
	NATO, lumea civilizată	Guerilă, terorism, război de falie, acțiuni criminale
Polarizarea tehnologică	Acțiuni precise, bazate pe dominanță informațională și tehnologică	Acțiuni violente, primitive, punctiforme, răzbunătoare
Intensitatea riposteii	Adecvarea gradului de intensitate a acțiunii (reacției) la situația existentă (proporționalitatea)	Acțiuni extreme, urmărindu-se distrugerea obiectivelor și realizarea unor pierderi cât mai mari de partea adversă
Scopuri și obiective	Prevenirea conflictelor armate, gestionarea crizelor, impunerea și menținerea păcii	Impunerea voinței prin forță, prin violență și șantaj sau prin crearea faptului împlinit
Legalitatea	Adaptarea acțiunilor la legile, obiceiurile și principiile războiului; perfecționarea acestor legi	Nu există limitări. Își asumă dreptul acțiunii și reacției pentru nimicirea sau distrugerea inamicului
Moralitatea	Nu acționează împotriva civililor, protejează ființa umană și respectă drepturile prizonierilor de război	Se iau ostatici, se atacă populația civilă, se folosește metoda faptului împlinit și cea a șantajului
Protecția valorilor	Este un obiectiv prioritar	Distrugerea valorilor prin orice mijloace
Impunerea voinței	Se realizează prin crearea unor situații în care să se ajungă cât mai repede la dialog ⁴³	Se realizează prin forță, fapt împlinit, distrugerea de vieți omenești și prin șantaj

3.2. Spațiul luptei

Spre deosebire de spațiul strategic al acțiunii militare, care tinde să depășească teatrul de operații și, în anumite privințe, chiar să se globalizeze, spațiul luptei rămâne ancorat

⁴³ Acest principiu nu este valabil în cazul acțiunilor armate împotriva rețelelor și organizațiilor teroriste. Cu astfel de forțe și structuri nu se realizează un dialog; asemenea rețele și structuri sunt pur și simplu distruse.

de un teatru de operații sau de o zonă de confruntare⁴⁴. Lupta rămâne, din păcate, nu doar o acțiune tactică sau un sistem de acțiuni tactice în cadrul războiului, potrivit legilor și obiceiurilor acestuia, ci ea a ajuns la îndemâna oricărui grup înarmat care, sfidând legile și obiceiurile războiului, acționează după bunul plac fie împotriva unor grupuri asemănătoare, fie împotriva forțelor militare legale ale unor state recunoscute internațional (Angola, Somalia). Desigur, majoritatea acțiunilor de luptă ale diferitelor grupuri și grupări politice, etnice, religioase sau de altă natură sunt ilegale. Ele există, totuși, și, ca atare, organizațiile și organismele internaționale de securitate trebuie să adopte o atitudine în fața acestei realități. Odată spațiul de confruntare extins, omenirea se află pusă în fața unui fapt împlinit extrem de grav, care trebuie fie acceptat, fie rezolvat. Chiar dacă luptele armate sunt din ce în ce mai numeroase și mai violente, comunitatea internațională nu poate rămâne indiferentă. Având în vedere această realitate, NATO, Uniunea Europeană, ca și structurile regionale de securitate și forțele de reacție rapidă adiacente, constituite pe continentul african, pe cel asiatic și chiar în lumea arabă, vizează crearea unui sistem care să supravegheze, să gestioneze și să impună voința comunității internaționale asupra acestor spații în conflict sau generatoare de conflicte.

3.3. Victoria și înfrângerea. Cine pierde și cine câștigă

Lupta armată va avea, din ce în ce mai mult, același caracter predominant preventiv, pe care îl vor avea, în continuare, războiul viitorului și acțiunea militară întreprinsă de NATO sau de forțe militare sub egida ONU și altor organisme internaționale. Este însă foarte clar că modelul luptei armate a viitorului va fi dat de NATO, în relație directă cu Uniunea Europeană, cu centrele de putere, cu organizațiile și

⁴⁴ Transformarea unei astfel de zone într-un teatru de operații presupune intervenția organizată a unor forțe, potrivit unei decizii politice.

organismele internaționale, în procesul complex de gestionare a crizelor și conflictelor, de prevenire și combatere a amenințărilor asimetrice.

În această confruntare, NATO, Uniunea Europeană, centrele de putere, organizațiile și organismele internaționale păstrează dominanța informațională și inițiativa strategică.

Lupta modernă se va desfășura, de către NATO, coaliții sau alte forțe (sub egida ONU), într-un spațiu în care se deține inițiativa strategică (de exemplu: Afghanistan, Irak). „Americani arată că Occidentul poate să acționeze în același spațiu ca agresorii, cel al războiului, conservând avansul asupra manevrei”⁴⁵. Totuși, Donald Rumsfeld scrie, în *Le monde* din 9 februarie 2004, că, dacă va avea loc un nou 11 septembrie, SUA și Aliații nu vor dispune de mijloace suficiente pentru a se lansa într-o campanie. În afară de lovirea punctuală a inamicului, este nevoie de o campanie psihologică pentru a convinge populațiile musulmane că o astfel de luptă împotriva terorismului și fundamentalismului islamic este justificată. De unde rezultă o altă tendință extrem de interesantă, care schimbă și mai mult fizionomia acțiunii militare, și anume aceea că *lupta va fi totdeauna precedată și însoțită de o puternică acțiune mediatică și psihologică*.

Lupta nu mai aparține pur și simplu unității care o duce. Ea devine doar o acțiune dintr-un complex de acțiuni și măsuri în care sunt implicate țări, zone geografice, tradiții, alianțe, interese, deci, politici, doctrine și strategii. Franța și Marea Britanie, spre exemplu, au obiective politice și de securitate comune, precum și forțe și mijloace necesare pentru îndeplinirea lor (mijloace nucleare, forțe armate importante, rol activ în NATO, politică europeană de securitate și apărare comună). La summit-ul de la Londra, din noiembrie 2003, s-a propus constituirea unor *grupuri tactice* (de 1.500 de oameni) în măsură să se desfășoare în 15

⁴⁵ Jean-Cristoph Bechon, *France-Amerique: un an apres*, în „Défense Nationale”, nr. 5/2004, p. 146.

zile. La aceasta se adaugă constituirea, în 2004, a Agenției Europene de Apărare (capacități, armament, R&D), eforturile comune pentru realizarea unor mijloace strategice sau tactice de mare importanță (portavioane, avioane de realimentare în zbor, avionul A 400 M, Meteor etc.)⁴⁶. În concepția britanicilor și francezilor, „natura conflictelor moderne reclamă un tratament multinațional”⁴⁷. De aceea, se consideră că este foarte important ca fiecare să știe și să înțeleagă ce are celălalt: cum sunt organizate forțele armate și cum operează ele, care sunt obiectivele în plan strategic și, pe această bază, să se convină asupra unor acțiuni comune. Forțele armate ale celor două țări au acționat în comun în Bosnia, Kosovo, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Afghanistan, Coasta de Fildeș, Congo și în multe alte locuri fierbinți de pe planetă.

Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA) are, la ora actuală, două mari obiective:

- să consolideze capacitățile militare europene, atât în beneficiul NATO, cât și în cazul în care Alianța nu este angajată;
- să permită Uniunii Europene să ia decizii de ordin militar și să asigure controlul operațiunilor de gestionare a crizelor.

Începând cu 2007, Uniunea Europeană va avea posibilitatea să folosească 7-9 *grupuri tactice*⁴⁸, fiecare cu un efectiv de 1.500 de oameni, care, așa cum se afirmă mai sus, se pot desfășura în 15 zile. Aceste grupuri tactice acționează complementar cu Forța de Răspuns a NATO (NRF) și fac parte din Forța de Reacție Rapidă Europeană.

Aceste măsuri diversificate, complementare și, în același

⁴⁶ Geoff Hoon, *L'entente cordiale: objectifs de défense communes*, în „Défense Nationale”, nr. 4/2004, p. 7. Antanta cordială franco-britanică a fost semnată la 8 aprilie 1904 și se referea mai ales la chestiuni coloniale.

⁴⁷ Geoff Hoon, *op. cit.*, p. 8.

⁴⁸ Grupul tactic de 1.500 de luptători este un răspuns, la granița dintre strategie și tactică, la noile dimensiuni tactice ale acțiunii militare, la cerințele și exigențele luptei moderne, în spațiul european (și nu numai), la început de secol.

timp, unitare sunt extrem de importante, întrucât mediul strategic, mai ales după atentatele din 11 martie 2004 de la Madrid, s-a dovedit a fi „bulversat și incert”⁴⁹.

Orizonturile noii etape în procesul european sunt, deci, următoarele:

- adoptarea unui obiectiv global pentru 2010;
- punerea pe rol a Agenției Europene de Apărare;
- înființarea unei celule de planificare și conducere a operațiilor;
- materializarea, într-o formă sau alta, a posibilității statelor de a-și asuma obligații suplimentare;
- înființarea grupurilor tactice europene;
- crearea unui Colegiu European de Securitate și Apărare;
- crearea unei Uniuni Europene de Securitate și Apărare.

Europa se grupează în jurul unor mari obiective, iar spațiul luptei nu poate fi înțeles în afara acestora. Nu poate fi înțeles nici în afara componentei euro-atlantice, în care Statele Unite ale Americii joacă un rol deosebit de important.

4. Concluzii și propuneri

1. Problema tendințelor în lupta armată, în această etapă a reorganizării societății omenеști, la mai bine de un deceniu după „spargerea” bipolarității, trebuie tratată din cel puțin patru perspective:

- cea a NATO și UE;
- cea oferită și impusă de marile puteri și, în general, de centrele de putere;
- cea regională;
- cea configurată de acțiuni și reacții asimetrice.

2. Lupta modernă are din ce în ce mai mult un caracter integrat. Armatele se diferențiază din ce în ce mai puțin, în timp ce informația și sistemele de arme impun acțiuni în rețele virtuale,

⁴⁹ Michele Alliot-Marie, *De l'Entente cordiale au partenariat stratégique*, în „Défense Nationale”, nr. 4/2004, p. 15.

în care se creează condiționări și interdependențe complexe, iar viteza de acțiune și cea de reacție cresc considerabil.

3. Între acțiunile ofensive și cele defensive diferențele devin ne semnificative. Războiul bazat pe Rețea introduce sisteme noi de prevenție și de acțiune, care-l protejează pe luptător și fac să crească importanța ansamblului, a întregului, concomitent cu securizarea părților. Astfel, în fața luptătorului se află cel puțin trei categorii de scuturi: cel al informației, dat de imaginea în timp real a spațiului luptei oferit de grila senzorilor și sistemelor informaționale; cel al focului, dat de acțiunea aviației strategice, rachetelor de croazieră și sistemelor de arme „inteligente”; cel nemijlocit, dat de sistemele de protecție directă (blindaj, veste antiglonț, sisteme de avertizare și de prevenire etc.).

4. Acțiunea de luptă eroică, generată de spiritul națiunilor, de luptătorii armatelor naționale, cedează locul acțiunii profesionale, precis orientate, adesea punctiformă sau care vizează centrele vitale ale inamicului. În aceste condiții, crește rolul armatelor profesionale și al sistemelor de arme, care ridică acțiunea de luptă, componentă a tacticii, la rangul de *acțiune cu implicații strategice și politice. Decizia politică se implică din ce în ce mai mult în spațiul luptei, ecartul dintre strategie și tactică diminuându-se semnificativ.*

5. Se face încă distincție între *lupta modernă*, specifică războiului în rețea, care este dusă de armatele profesionalizate și înalt tehnologizate, și *riposta (acțiunea) asimetrică*, specifică terorismului, gherilei și altor forme de confruntare armată, folosite de formațiuni care nu dispun decât accidental de tehnologii înalte. Totuși, posibilitatea accesului la tehnologii ale armelor de distrugere în masă, la rezultate ale cercetării științifice în domeniul chimiei, fizicii nucleare, biologiei și geneticii creează premisa ca astfel de mijloace să fie folosite de grupări și rețele teroriste, de entități extremiste și de alte forțe care se opun procesului de globalizare și tipurilor de progres

definite și puse în operă de societățile democratice. Este posibil ca lupta să devină din ce în ce mai mult un *sistem de acțiuni în mozaic* desfășurate de aceste entități predominant teroriste, greu de prevăzut, identificat, localizat și de controlat, iar reacția imediată și acțiunea preventivă să se înscrie în noi forme și proceduri generate în parametrii ripostei adecvate.

6. Apropiindu-se foarte mult de nivelul strategic și fiind, uneori, condiționată direct de decizia politică, lupta armată este impregnată cu tot mai multe elemente specifice strategiei, îndeosebi strategiilor indirecte. Între acestea se situează dominarea informațională, acțiunea mediatică, cea psihologică și cea informațională, inducerea în eroare, înșelarea și manipularea. *Manipularea*⁵⁰, în afară de formele și funcțiile sale cunoscute, se infiltrează din ce în ce mai mult în spațiul nemijlocit al luptei, devenind o componentă a acesteia. Asistăm, astfel, la o întoarcere la arta militară a antichității timpurii, ilustrată de Sun Tzî în celebrul său studiu, *Arta războiului*, care ridică înșelăciunea la rangul de strategie, de artă a războiului. Important este nu să distrugi, ci să câștigi, dacă se poate, fără luptă, adică fără pierderi materiale și de vieți omenești.

7. În această viziune a spațiului de luptă complex, pregătirea luptătorilor, a subunităților, unităților și marilor unități nu se mai face doar în virtutea cerințelor apărării, ofensivei, luptei de întâlnire, urmăririi și retragerii, ci în raport de *cerințele esențiale ale misiunii*, care sunt diferite de la o acțiune la alta, de la un teatru de operații la altul. Războiul nu se mai duce, azi, doar cu armate care se situează față în față, pe poziții de apărare sau pe baze de plecare la ofensivă, ci și în numeroase alte condiții, unele dintre ele total diferite de cele din epocile anterioare, pentru care se cer găsite acțiuni și proceduri adecvate. Luptătorul începutului secolului al XXI-lea trebuie să aibă o formație de bază, care să se constituie într-un suport

⁵⁰ Gl. dr. Mircea Mureșan, col. (r) dr. Petre Duțu, ing. Dorel Dumitraș, *Manipularea oamenilor*, Editura Imprimeriei Naționale, București, 2004.

TEHNOLOGIE ȘI INTELIGENȚĂ ÎN CONFLICTELE MILITARE

Vasile POPA

pentru o mulțime de alte pregătiri specifice, și o disponibilitate sporită pentru o pregătire operativă, adecvată cerințelor misiunii. Or, un astfel de luptător nu poate fi decât profesionist.

8. Date fiind noile dimensiuni ale spațiului luptei și noua configurație a pregătirii luptătorilor și unităților, este necesar ca noile coordonate ale procesului pregătirii pentru luptă și pentru îndeplinirea altor misiuni să fie studiate și experimentate în procesul de învățământ, la aplicații și exerciții, astfel încât să se poată elabora un model general al luptătorului primelor decenii ale secolului și modele specifice pentru diferite misiuni și acțiuni.

Încheiere

Deși esența războiului nu s-a schimbat, formele și procedurile acțiunii militare, inclusiv cele ale luptei armate, au evoluat în funcție de caracteristicile mediului strategic de securitate, de forțe, mijloace, sisteme de arme, politici și strategii. La început de secol, se manifestă cu claritate tendința ca lupta armată și acțiunea militară, în general, să fie puse în slujba amplului proces de menținere a păcii, de gestionare a crizelor și conflictelor, chiar dacă, la polul opus, are loc o recrudescență a pericolelor și amenințărilor asimetrice și a conflictelor regionale. Lupta armată se transformă treptat, dintr-o confruntare pe viață și pe moarte într-un teatru de operații, într-o modalitate de a impune respectarea unor decizii internaționale, de a opri războiul și conflictele armate de proporții, de a distruge organizațiile și rețelele teroriste, de a proteja ființa umană, mediul și valorile societății omenești. La polul opus, lupta armată înseamnă o negare a acestor valori. Viitorul conflictelor se va desfășura în jurul acestei dihotomii. Dar, tendința cea mai clară este aceea de a transforma lupta armată în ultima soluție pentru a preveni escaladarea violenței. Din acest motiv, ea se va situa la granița dintre strategie și tactică, depinzând din ce în ce mai mult și, adesea, în mod direct, de o decizie politică responsabilă.

Introducere

Complexitatea actuală a sistemelor de arme, dar și a scenariilor de angajare în acțiunile de luptă moderne, probează strălucit dimensiunea reală a aportului inteligenței și tehnologiei militare la obținerea succesului strategic, operativ și tactic. În integralitatea lor, marile confruntări militare, și mai ales conflictele din Iugoslavia (1999), Afghanistan (2001-2002) și Irak (1991 și 2003), ca să le luăm pe cele mai recente, ilustrează pe deplin valențele determinante ale binomului inteligență – tehnologie în înfruntarea armată. Se vedește ca o realitate incontestabilă, mai ales în aceste ultime conflicte de mare amplitudine și dinamică acțională, că surprinderea tehnologică⁵¹ și informațională, sublimat al inteligenței umane și artificiale, a avut, are și va avea un rol decisiv în confruntarea militară.

Marii comandanți, strategii și tacticienii, beneficiind de valențele remarcabile ale tehnicii și tehnologiei militare și punând la lucru inteligența (în conducere, organizare, asigurarea operației și luptei, cercetare, mascare și manevră strategică sau tactică, în folosirea de forme și procedee inedite de acțiune), decid soarta războiului. Un impact hotărâtor asupra desfășurării operațiilor militare are consistența judecăților de valoare, a elaborărilor decizionale, care în viitor se estimează că vor fi „mai puțin secvențiale, mai mult simultane și mereu anticipative”⁵².

Ritmul luptei este influențat de fiecare scânteiere de

⁵¹ Col. dr. Lucian Stăncilă, *Tendințe în evoluția fizionomiei luptei armate moderne*, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 5/1999, p. 17.

⁵² Gl. bg. dr. Constantin Onișor, *Explorări strategice*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 66.

intelență, de fiecare probă de rafinament al gândirii strategice și tactice, ce îl poate deruta pe adversar, poate să-i afecteze grav capacitatea de luptă, să-i anihileze voința de a continua să reziste, să-i producă pierderi materiale și umane serioase, ezitare și nesiguranță. Cel de-al doilea element al binomului pe care îl analizăm aici, tehnologiile la vârf, revoluționează, la rândul său, strategia și tactica, impune noi concepte, norme și reguli de angajare.

Avem toată îndreptățirea să spunem că expresia concentrată a gândirii, creativității și inteligenței din spațiul luptei o constituie oricare din elaborările ultimului deceniu la nivelul Alianței, al strategiei de securitate a SUA și a principalelor state membre ale NATO, al combaterii terorismului internațional etc. Ne referim aici, firește, inclusiv la conceptele de Război bazat pe Rețea, război al inteligențelor, al confruntărilor informaționale, informatice și tehnologice, la cunoscuta elaborare conceptuală de la Praga, privitoare la noua inițiativă asupra capacităților, ca și la conceptele de acțiuni altele decât războiul, operații noncombat, specializare a rolurilor, operații *out of area* sau PSO (non-Articol 5 sau operații de răspuns la crize și asistență umanitară), ori de management al crizelor.

În era informației, pornind de la noile exigențe operaționale, inteligența strategică și tactică, tehnică și tehnologică probează că este aptă să pună stăpânire atotcuprinzătoare pe câmpul de luptă și să realizeze un veritabil „*Pearl Harbour electronic*” (aprecierea aparține amiralului american Owens)⁵³, prin susținerea războiului informatic la nivel local, regional sau global.

Sprrijinită puternic de tehnologie, de sisteme de arme

⁵³ vezi dosarul *Noul Război Rece - manipulare, dezinformare, infiltrare*, din revista „Planeta Internet”, nr. 2/ianuarie 1997, p. 35, autori: Maurice Najman, John Kelly, Philippe Filipov, Emmanuel Parody, Jerome Thorel, Philippe Blanchard și Victor-Valeriu Patriciu.

sofisticate, ultraperformante, inteligența face ca spațiul confruntării militare să devină un coșmar. Faptul că armatele au la toate eșaloanele aparatură electronică, că depind decisiv de culegerea de informații, le conferă capabilități pentru unele succese răsunătoare, dar și veritabile dezastre. Nu omitem, de aici, adevărul că la înfrângere poate contribui, într-o măsură hotărâtoare, anihilarea centrilor electronici vitali ai statului: transporturile, comunicațiile, sistemul bancar etc.

Pe un asemenea considerent se sprijină, de altfel, și decizia administrației Clinton, din iulie 1996, de creare a IPTF (Infrastructure Protection Task Force), care detectează, previne și stopează orice atac terorist, în special al cyberteroriștilor, împotriva centrelor vitale ale SUA și ale rețelelor. Preocuparea de după 11 septembrie 2001 a americanilor de realizare a unui parteneriat public-privat în chestiunea luptei cu terorismul ține, de asemenea, de demersul strategic de elaborare a unor forme și modalități noi, neconvenționale de combatere a acestui dușman perfid al umanității.

Potrivit analiștilor, în țara noastră există, în prezent, peste 60 de firme private de specialitate care, punând la bătaie propriile resurse de inteligență, fără să implice autoritățile, evaluează amenințările, adună informații, își planifică și coordonează cercetarea și acțiunile antitero, execută exerciții de pregătire⁵⁴. Un parteneriat al acestora cu structurile specializate ale statului – se apreciază, și pe bună dreptate – ar avea un rezultat benefic în reducerea vulnerabilităților naționale și a amenințărilor teroriste, în apărarea populației, așa cum foarte plastic se exprima secretarul american al apărării, Donald Rumsfeld, „*de*

⁵⁴ Dr. Liviu Mureșan, *Riscuri și provocări în scenariile și strategiile ante și post-Praga 2002*, p. 6, comunicare prezentată la Seminarul național „România înaintea summit-ului de la Praga”, organizat de CSSS la 29.05.2002, aflată în fondul documentar al instituției.

*necunoscut, de nesiguranță, de ceea ce nu se vede, de ceea ce vine pe nepregătite*⁵⁵.

Pentru a învinge în confruntarea cu terorismul, teoreticienii artei războiului actual au în vedere, într-o măsură apreciabilă, abilitatea autorităților militare și civile, a sectorului privat, a societății civile de a colabora în domeniu, de a muta războiul la inamic, de a folosi mijloace de contracarare specifice, a multiplica sistemele de control și măsurile de securitate, a declanșa acțiuni preventive hotărâtoare.

Nu vom ezita să spunem că există, aici, un întins teren de inovație, care, în viziunea aliatului cel mai puternic, dar și mai implicat și aplicat, în lupta cu terorismul, Statele Unite⁵⁶, însumează capacități mai bune, integrate de informații secrete, care să ofere în timp util date clare despre amenințări, coordonarea activităților cu aliații, pentru realizarea unei evaluări comune a amenințărilor cele mai periculoase și continuarea transformării forțelor militare, spre a le asigura capacitatea de a acționa rapid și precis, cu rezultate decisive.

În legătură cu strategia operațională, specialiști consacrați ai conflictelor actuale⁵⁷ subliniază că arta războiului consistă în a brui cu precizie claritatea actelor inamicului, destabilizându-l și determinându-l să comită erori printr-o greșită apreciere a situației întâlnite. La aceasta vor concura cu succes, în confruntările viitoare, după părerea unor teoreticieni ai războiului și analiști politico-militari, computerele și sistemele informaționale, diversele realizări tehnologice incluse în sisteme sofisticate, implicarea umană regăsindu-se doar la nivel strategic sau al deciziei politice.

⁵⁵ Ibidem, p. 9.

⁵⁶ *Strategia națională de securitate a Statelor Unite*, 2002.

⁵⁷ vezi Francois Caron, *L'apreciation du risque militaire*, www.stratisc.org.

1. Teoria și arta militară – inteligență racordată la domeniul conflictelor armate

1.1. Inteligența și situațiile complexe ale luptei

Definită drept capacitatea de a executa activități caracterizate prin complexitate, dificultate, adaptabilitate la un scop, realizare originală și valoare socială, permițând combinații variate și diferențieri subtile ale ideilor (după G.D. Staddard), inteligența reprezintă, în viziunea autorilor de dicționare, facultatea de a înțelege, a sesiza prin gândire, aptitudinea de a se adapta la o situație, de a se schimba în funcție de circumstanțe.

În realitate, ea se diferențiază de gândire, este măsurabilă, pentru că, așa cum spune J. Gatty, se traduce prin „*capacitatea de a mobiliza datele teoretice într-un final practic*”. Deosebindu-se de noțiunea de spirit sau de gândire, inteligența este de neprețuit în cadrul conflictelor armate, întrucât conferă posibilitatea de a descifra situațiile complexe, a le pătrunde sensul, a realiza înțelegerea lor superioară.

Fără inteligență, s-ar descoperi foarte greu sensul fenomenelor, al evenimentelor din spațiul luptei, esențialul, relațiile logice dintre acestea, s-ar găsi cu dificultate soluții logice pentru rezolvarea situațiilor complicate⁵⁸. Aparținând laturii operaționale a activității intelectuale, inteligența, fiind o constanță de restructurări, combinații, reversiuni, transformări, generează operativitatea mentală⁵⁹, atât de necesară în conducerea operațiilor militare.

Pentru distincție, trebuie precizat că, în problemele organizării și conducerii luptei armate, intervine inteligența organizată, ce permite soluționarea acestora, cea formată din tehnicile perfecționate ale cunoașterii, iar nu cea obișnuită.

Ca trăsătură generală a gândirii, inteligența dă

⁵⁸ Prof. univ. dr. Emil Mihuleac, dr. Stan Stângaciu, *Managerul profesionist*, Editura Maiko, București, 1996, p. 66.

⁵⁹ Ibidem, p. 68.

comandanților posibilitatea de a surprinde cu ușurință legăturile ascunse dintre fenomene, de a trece rapid de la o situație la alta, de a îmbina într-un mod inedit cunoștințele militare⁶⁰. Pe bună dreptate, specialiștii militari o consideră „*un gradient funcțional al gândirii umane*”, care permite o rezolvare la un nivel superior a problemelor complicate ale luptei.

O examinare sistematică va arăta că progresele incontestabile obținute în ultimul deceniu în sfera teoriei și practicii militare datorează totul inteligenței umane, implicată activ în analiza fenomenului politico-militar, a mediului de securitate regional și global, a tendințelor geopolitice și geostrategice, optimizarea corelației politică-strategie militară, descifrarea evoluției războiului și confruntării armate moderne, a mutațiilor lor viitoare, a problematicii păcii, în managementul strategic al războiului și elaborările prospective ale domeniului, în fundamentarea unor opțiuni viabile privind pacea, situațiile de criză politico-militară și război sau proiectarea sistemului militar.

Concluzionând, trebuie să spunem că soluționarea problemelor de ansamblu ale războiului, dar și ale celor de ordin operațional, ale organizării, planificării și pregătirii acțiunilor militare strategice, și nu numai, ține nemijlocit de inteligență, de acuitatea acesteia.

Apelul la inteligență este o condiție *sine qua non* a apropierei victoriei, a optimizării raportului consum-rezultate, a economisirii forțelor și mijloacelor, câștigării sau impunerii păcii, conexiunii strânse a strategiei militare cu strategiile celorlalte domenii de activitate ale societății.

Perspectiva integrării în structurile de securitate euro-atlantice și europene implică amplu inteligența în însușirea procedurilor și tehnologiilor moderne de conducere, în asimilarea noilor elemente ale conducerii, în realizarea interoperabilității și viabilității acesteia, pentru eficientizarea acțiunilor militare strategice.

⁶⁰ Ibidem, p. 69.

1.2. Mutații inteligente în fizionomia confruntării armate moderne

În ultimul deceniu, lupta armată modernă a cunoscut mutații de anvergură, într-o evoluție ascendentă, de la prima mare confruntare din Golf până la războiul din fosta Iugoslavie și, de aici, la cel din Afghanistan și, apoi, cel din Irak.

O analiză riguroasă a schimbărilor ce s-au produs în fizionomia conflictelor arată că, în prezent, complexul factorilor care o individualizează include: noi situații politico-economice și strategice de insecuritate, noi scopuri politice și strategice, noi obiective, forțe și mijloace de acțiune specifice. La acestea se adaugă: o altă concepție și intensitate, altă atitudine față de adversar, spații diferite de desfășurare, o paletă foarte vastă de tipuri dominante de acțiune și moduri tot mai sofisticate și neașteptate de manifestare a violenței.

Lumea celor mai recente conflicte este, invariabil, una a confruntărilor asimetrice. Scopul lor politic a vizat și vizează gestionarea crizelor, lichidarea conflictelor deschise și prevenirea apariției altora noi. Obiectivele conflictelor invocate aici au fost: eliberarea de sub dominația străină, schimbarea regimului politic, înlăturarea de la putere a unor conducători fundamentaliste islamice, a unor dictatori. Forțele regulate, îndeosebi speciale, s-au confruntat cu forțe regulate, dar și neregulate, cu luptători de gherilă, teroriști, elemente etnice, religioase ș.a.

Analiștii militari au inventariat, în războaiele de la granița mileniilor II și III, și previzionează că va fi folosită și în conflictele armate viitoare o multitudine de mijloace de acțiune specifice conflictelor asimetrice, sistemele strategice ale confruntării relevând o asimetrie majoră, permițând realizarea supremației aeriene, dar și elemente de echivalență, mai ales în plan informațional, mediatic și în spectrul electromagnetic, ceea ce a compensat și va compensa superioritatea obținută în alte domenii ale luptei⁶¹.

⁶¹ Gl. bg. dr. Constantin Onișor, *op. cit.*, p. 89.

Cât privește spațiul de desfășurare al intervențiilor militare, acesta este mult mai mare, ceea ce le conferă acestora caracteristica de conflicte regionale. Fiind un spațiu de luptă fluid, luptătorii aflați în dispozitive de luptă asimetrice, neliniare, desfășoară acțiuni de luptă asimetrice, pe principiile descentralizării, manevrabilității, flexibilității, mobilității, dispersării și folosirii unei game extrem de largi de acțiuni, în toate mediile. Dinamica luptei, gradul sporit de incertitudine și efectul armelor moderne sunt de natură să creeze o mare presiune psihologică asupra combatanților.

Tipurile dominante de acțiune cuprind: la început, armată contra armată, iar ulterior, pe măsura extinderii amplitudinii acționale, forțe de gherilă contra forțe regulate, ca și acțiuni de compromitere a guvernelor și personalităților, embargo total, terorism, corupție, fanatism etnic și religios, dezinformare, influențare psihologică.

Creație de recunoscută finețe, extrasă din câmpul inteligenței umane, asimetria conflictului a traversat timpurile, până în zilele noastre, când a căpătat o mare complexitate și diversitate. Terorismul, amenințările cu folosirea armelor de nimicire în masă, ca și acțiunile de război informațional – domenii ale războiului asimetric – cer modalități asimetrice de răspuns, care să-i afecteze adversarului voința, inițiativa și libertatea de acțiune.

Replica la metodologiile neconvenționale sau netradiționale impuse de disproporționalitatea forțelor și mijloacelor adversarilor are la bază efortul de gândire al cercetătorilor conflictelor, care surclasează prin inteligență. Războiul noncontact, ca tip de confruntare asimetrică, practicat, de exemplu, în 1991, în Golf, reușește, prin combinarea inteligențelor strategiilor americani, să descurajeze adversarul, realizând o puternică presiune psihologică și militară, o angajare limitată, prin lovirea punctelor vulnerabile și a centrilor vitali, iar în scurt timp, să-l facă pe acesta să

capituleze.

Disproporționalitatea unor războaie ce au inclus operații ca Furtună în Deșert (Golf, 1991) sau Forța Aliată (Iugoslavia, 1999) s-a exteriorizat prin manevre subtile, rod al inteligenței în concepție și execuție, cu scopul de a genera superioritate de forțe și mijloace, pe anumite direcții, astfel ca, la momentul oportun, adversarul să fie lovit necruțător, iar inițiativa strategică să fie cucerită și menținută.

Reacția celui slab, de asemenea de tip asimetric, a fost tot un test de inteligență, în condițiile în care superioritatea tehnologică a adversarului era covârșitoare. Gherila însăși, ca produs al strategiei asimetrice, utilizată intens, după 1 mai 2003, de insurgenți și elemente fidele fostului dictator irakian, în lupta cu trupele americane, dă un răspuns neconvențional acestora, pe grupuri mici, zi și noapte, provocând sistematic pierderi umane.

Un exemplu este și războiul psihologic, veritabil război al inteligențelor, care practică manipularea informației, dezinformarea, intoxicarea informațională, ducând la destabilizarea psihică, influențarea și descurajarea adversarului.

Oricare ar fi tipul de confruntare asimetrică, superioritatea gândirii strategice maximizează avantajele și minimizează dezavantajele, exploatează slăbiciunile adversarilor, realizează sau evită surprinderea⁶². Fie că este vorba de asimetria pozitivă (caracteristică celor puternici), fie de cea negativă (proprie celor slabi), concepția operațiilor sau acțiunilor de luptă mizează pe inteligență, pentru a realiza supunerea adversarului.

⁶² Centrul de Studii Strategice de Securitate, studiul „*Conflicte asimetrice. Cerințe operaționale privind structura Armatei României*”, p. 38, în HOMINIS 2001 (CD), București, 2002.

1.3. Conflictelor inteligente ale viitorului

Imprevizibilele provocări ale actualului secol conferă fenomenului război o fizionomie, un conținut, forme, procedee și mijloace noi de ducere. Din această perspectivă, teoria și arta militară au obligația să adopte o viziune inedită în proiecția structurilor și misiunilor, în organizarea, planificarea și desfășurarea operațiilor. Ea va fi racordată la coordonatele teoretice ale preiconizatei revoluții în problemele militare (RMA), provocată, în opinia celor mai mulți specialiști ai războiului, de aplicarea tehnologiilor *high-tech* și ale unei noi doctrine în organizarea și executarea operațiilor militare, în spațiul managementului informațiilor, al senzorilor de detecție la distanță, al automatizării integrale a legăturii senzor – trăgător, al preciziei loviturilor⁶³ etc.

Este deja confirmată opinia că războiul se va plasa la granița inferioară a confruntării armate, dusă de dictatori și forțe paramilitare, brutal și limitat, cel mai adesea în spațiul urban. În rândul teoreticienilor războiului domnește convingerea că o nouă cultură tehnică militară va opera schimbări radicale în dialectica spațiului, timpului, distanței, vitezei și altor parametri ai luptei.

Mare parte din practicile militare tradiționale vor fi abandonate, păstrându-se ceea ce este viabil și se conexează perfect la strategia noilor confruntări. Forma cea mai uzitată de conflict armat va fi, estimăm, cea a războiului informațional, tot mai multe state creându-și sau dezvoltându-și capacitățile necesare ducerii unui astfel de război.

Fizionomia conflictelor armate viitoare – mai degrabă limitate sau regionale – va fi, credem, influențată, pe de o parte, de implementarea de către SUA și aliații săi cei mai apropiați a unor noi capacități militare, tot mai sofisticate, ale erei

⁶³ Patrick M. Hughes, *The international security environment remains volatile, complex and difficult*, <http://usembassy-australia.state.gov/hypr/WF990202/epf210.htm>.

tehnologiei și informației, iar pe de altă parte, de sporirea, la nivelul altor state mari, a dotărilor erei industriale, într-o realizare hibridă, ce îmbină focul masat al forțelor, propriu secolului abia încheiat, cu unele sisteme și concepte noi, mai avansate, în dorința de a face față superiorității zdrobitoare a celor dintâi.

Fără îndoială că grupările teroriste și statele care le susțin se vor sprijini cel mai probabil pe strategii compensatorii, proprii conflictelor asimetrice, uzând de surpriză, pe plan tehnologic, și avantaje situaționale temporare.

Operațional, conflictele militare viitoare vor conserva, apreciem, tendința actuală de a-l obliga pe inamic să cedeze cât mai repede, folosind o forță ușor desfășurabilă, mobilă, puțin vulnerabilă și având o mare autonomie, capabilă să dea lovituri de precizie în adâncime, împotriva centrelor de greutate operative și strategice ale adversarului. Constanta acestor operații o reprezintă pierderile umane și materiale colaterale minime.

Operațiile decisive rapide, incluse în viziunea Joint americană, vor fi întrebuițate pe larg în viitoarele confruntări armate, iar ideea angajamentului de precizie nu va fi părăsită, pentru că produce efecte operaționale la obiective limitate, mai ales dacă are loc o digitalizare integrală a forțelor.

Pentru păstrarea viabilității tuturor forțelor, se va realiza o protecție cât mai completă a lor, asigurându-se, în acest fel, o superioritate în toate dimensiunile, mai ales aeriană și spațială. Chiar dacă unele armate consideră că părăsirea concepției tradiționale a luptei în teren este o eroare, utilizarea operațiilor aeriene are mai mulți sorți de izbândă, pentru că, evitând contactul cu adversarul, diminuează sensibil pierderile umane.

Câmpul cibernetizat al viitorului va include, ca o cucerire de mare flexibilitate, robustețe și viabilitate operațională, elementele conceptului strategic de „război bazat pe rețea”

(RBR), unde forța se va structura pe principiul joint, inclus în documentele de orizont mediu și îndepărtat, Joint Vision 2020 sau Army After Next, americane. RBR va transforma informația în factor de putere, va mări capacitatea de răspuns și precizia de angajare a forței. Pe de altă parte, va asimila în viteză toate inovațiile conceptuale și tehnologice din domeniul militar.

Încheierea atât de rapidă a operațiilor din Irak sau Afghanistan reprezintă o probă certă că, așa cum apreciază Alex Salkever, „*NCW este calea viitorului*”. Aici, însă, apare un obstacol ce trebuie depășit: integrarea sistemelor de armament și a personalului în acest „*întreg numit război bazat pe rețea, care este mai mare decât suma părților sale*”⁶⁴, va fi foarte costisitoare, și cum conflictele noului mileniu vor fi purtate preponderent într-un mediu de coaliție, lucrul cel mai dificil îl va reprezenta înlăturarea decalajului IT între SUA și statele aliate.

Este clar că această „*schimbare impresionantă în cultura instituției militare*”, cum o numește Ivan Oelrich, cercetător principal în Federația oamenilor de știință americani, care definește ultimele dezvoltări în domeniu, va aduce modificări formidabile în spațiul războiului, iar adaptarea la ele nu va fi deloc ușoară. Aceasta pentru că, până la urmă, RBR nu este o problemă de tehnologie, cum s-ar crede, ci una organizațională⁶⁵, de a asigura o integrare totală în rețea a tehnologiei, o interoperabilitate deplină. Iar acest proces complicat din viitor trebuie început acum, cu răbdare, resurse și inteligență.

⁶⁴ Alex Salkever, *The Network is the Battlefield*, în „Business Week”, 7 ianuarie 2003.

⁶⁵ vezi Robert K. Akerman, *Military Crystal Ball Portends Network Centric Supremacy*, în revista „Signal”, 2001, apud general-locotenent Brian Joseph K. Kellog Jr.

2. Noile tehnologii și modul de ducere a războiului

2.1. Inovarea tehnologică în conflictele viitorului

Avansul tehnologic va influența hotărâtor evoluția conflictelor armate. Noile generații de arme inteligente, sistemele C4I, sistemele electronice de supraveghere, cercetare și lovire, tehnicile și tehnologiile războiului informațional și psihologic vor fi folosite masiv în operație și luptă.

Forțele Terestre americane, de exemplu, prevăd investiții importante pentru transformarea lor într-o viitoare forță capabilă de a se integra schimbărilor secolului XXI, cu un element expediționar joint⁶⁶. Fonduri mari sunt repartizate pentru realizarea unui sistem de luptă multifuncțional, multimisiune, reconfigurabil, dar și a sistemului tactic de comunicații digitale, care va forma baza capabilităților forței viitorului. Pe baza noilor tehnologii, va avea loc restructurarea Forțelor Terestre, creându-se o forță modulară, joint, expediționară, relevantă și suplă.

Gradul de implementare a noilor tehnologii va influența masiv soarta războiului. Cel de-al doilea război din Golf a arătat limpede cum caracterul decisiv al războiului de coaliție de înaltă intensitate este asigurat de noua tehnologie și de capabilitățile de război aerian. Capabilitățile strategice nu s-au măsurat în număr de unități, arme și militari, ci în calitatea armelor, a forței în ansamblu. La fel cum primul război din Golf a fost câmpul de afirmare a unor noi tactici, tehnologii și metode de instruire, unde operațiile terestre au fost de tip joint, au dezvoltat capabilități superioare tip C4I / BM, un nou ritm al luptei 24 de ore din 24.

După A. Cordesman, lecția Golfului⁶⁷ ține nemijlocit de tehnologie și revoluția în domeniul militar (RMA), de

⁶⁶ Lorie Jewell, *Army '05 budget covers more off-post living costs*, Army News Service, 3 februarie 2004.

⁶⁷ vezi Anthony H. Cordesman, *Lessons of Modern War (Volume Four)*, www.csis.org/burke/reports/941015lessons/gulfIV-chap12.pdf.

superioritatea tehnologică militară occidentală zdrobitoare: sistemele tehnice ce au asigurat o vizibilitate continuă, zi și noapte, avantajele sistemului C3I în scurtarea timpului de reacție, managementul bătăliei (BM), mijloacele de lovire (T), de asigurare a luptei (BDA), scurtarea ciclului de la luarea deciziei la lovirea adversarului, ascendentul tehnic și tehnologic sub toate aspectele – tragere, informații, diseminarea acestora, arme combinate și integrate, forțe multiservice, acțiuni în orice condiții de timp etc.

Tehnologiile militare ale viitorului vor avea un impact remarcabil în modul de ducere a conflictelor. Secolul XXI va face din război spațiul de întâlnire al unor sisteme militare din ce în ce mai complexe și performante, care implică tehnologii noi, militari superspecializați, acțiuni complexe, desfășurate pe coordonate strategice și tactice diferite de cele actuale. Complexitatea și capabilitatea forței sunt necunoscute asupra cărora meditează încă de pe acum specialiștii militari, pentru a nu fi găsiți descoperiți la examenul conflictelor viitorului. Aceasta, deoarece inovația tehnologică are drept obiectiv și scop sporirea capabilității forței. Iar capabilitățile luptei moderne sunt influențate, cum apreciază analiștii conflictelor recente, de relativul echilibru tehnologic.

Aceiași analiști⁶⁸ confirmă că pregătirea și tacticile adecvate, dacă includ diverse forme și superioritate tehnică în sinergia luptei, sunt superioare, în vreme ce situațiile în care instruirea și tacticile sunt inadecvate au urmări grave în rezultatul operației (luptei), cu toate că se dispune de superioritate tehnică.

Deși dezvoltarea de succes pe aliniamentele oricărui conflict se lovește de truisme evidente, este clar că războiul viitorului nu poate ocoli nevoia de: sustenabilitate continuă și suficientă, mentenanță bună, mobilitate maximă, capabilități de manevră, suport logistic, service și de luptă corespunzător, înalt

⁶⁸ Anthony H. Cordesman, *op.cit.*

grad de operativitate, superioritate tehnologică pe spațiile critice ale armelor ș.a.m.d., obiective permanente ale cercetării științifice și tehnologice militare. De altfel, „*lecțiile învățate*” din Irak și Afghanistan, cele mai multe și mai importante, creionează, acum, pe planșetele proiectanților, capabilitățile viitoarelor războaie. Preocupările armatei americane de creare a capabilităților secolului XXI se extind asupra tuturor categoriilor de forțe armate, șefii cei mai înalți din Forțele Terestre, și nu numai ei, recunoscând că inițiativa „*De la forța actuală spre cea a viitorului*” este mai mult decât o accelerare a tehnologiei viitorului spre a fi utilizată în forțele de astăzi.

Noile cuceriri tehnologice fac ca acțiunile militare să aibă, azi, dar probabil și în viitor, o mare amploare în timp și spațiu, forțe și mijloace specializate, caracter înrunit, intensitate și complexitate sporite, schimbări bruște ale situațiilor la toate nivelurile, să fie duse în toate mediile, deosebit de manevrier, cu o mare diversitate de procedee tactice, în special la flancuri, în intervale și în adâncimea dispozitivului inamicului, rapid și în condiții variate de teren, timp și vreme.

Sunt de remarcat amploarea pe care o au componentele cosmice ale conducerii și scopurile operațiilor, accentuarea caracterului decisiv al confruntării, sincronizarea și integrarea acțiunilor de luptă.

Conflictele armate, cuplate la tehnologiile secolului actual, vor releva mâine o mare complexitate a teatrelor de acțiuni, cu întrepătrunderea mediilor civile cu cele militare, extinderea gherilei (mai ales urbane), folosirea deopotrivă a armelor letale și neletale, a explozivilor, dar posibil și a generației a treia de arme nucleare (cele cu emisie direcționată și selectivă de energie), utilizate ca armă antispațială de statele deținătoare de arme nucleare împotriva marilor puteri ce posedă arme în spațiul cosmic, ca și a armelor cu plasmă.

2.2. Spațiul de luptă integrat și diseminarea tehnologiilor

Deși utilizarea armelor nucleare este puțin probabilă, diseminarea tehnologiei de fabricație a acestora către organizațiile teroriste și dictaturi, pe filiera statelor din „*axa răului*”, creează riscuri grave la adresa SUA și a celorlalți membri ai coaliției antiteroriste. De aici, preocuparea Statelor Unite de edificare a unei apărări antirachetă a teritoriului național (NMD). Noul sistem, care, pe plan tehnologic, aduce dezvoltări noi în trei domenii (rachete, sateliți și radare) sau pentru capacități specifice (comunicații, dirijare, infraroșu), duce războiul în spațiul extraatmosferic.

Pe de altă parte, SUA realizează și capacități pentru o apărare antirachetă în teatru (TMD), concomitent cu cercetările asupra interceptorilor spațiali de distrugere prin energie cinetică. Rachetele balistice tactice vor fi interceptate, cu rachete de croazieră, de sistemul PAC-3 (Patriot Advanced Capability - 3), ce va fi sistemul de referință în materie de apărare aeriană lărgită, putând constitui elementul central al sistemului de apărare lărgită la altitudine medie (MEADS). Forțele navale vor dispune de un sistem antirachetă comparabil cu PAC-3, plasat pe crucișătoarele și distrugătoarele Aegis pentru a apăra zonele de debarcare, porturile și alte puncte sensibile. Sistemele *Upper tier* vor intercepta rachetele în atmosferă sau în afara acesteia, apărând zone al căror raion este cuprins între 100 și câteva sute de kilometri. Programul de apărare punctuală a teatrului la mare altitudine (THAAD), pentru Forțele Terestre, constituie nivelul superior al unui sistem, bazat la sol, de apărare contra rachetelor din teatru.

O tehnologie de viitor care va modifica și mai mult ducerea războiului este cea a laserelor aeropurtate sau spațiale, ce vor fi utilizate în distrugerea rachetelor atacatoare pe timpul fazei de lansare. Pentru aceasta, un număr de 7 Boeing 747 vor fi echipate cu un laser de înaltă energie, iar acest sistem (ABL) va ataca rachete cu bătaie de 300 km, de pe un avion zburând la

altitudinea de 12.000 m.

Alte două sisteme laser sunt în studiu: cel tactic de înaltă energie (THEL) și sistemul laser spațial (SBL).

Revenind la arma nucleară, pe bună dreptate aceasta dă frisoane omenirii, întrucât peste 20 de state posedă tehnologie nucleară, care este vândută în ascuns unor state sau actori nonstatali, de genul organizațiilor teroriste islamice. Iar în condițiile lansării unui atac cu rachete cu câteva zeci de capete nucleare, există riscul ca posibilitatea de interceptare actuală a SUA să fie insuficientă. Iată cel puțin o explicație pentru reorientarea interesului geostrategic al SUA către spațiul Orientului Mijlociu lărgit, unde controlul și neproliferarea armelor NBCR sunt ignorate, iar echilibrul strategic regional e precar. O alta, sigur cea mai importantă, ne-o oferă noua strategie nucleară a SUA, cuprinsă în documentul „*Evaluarea Poziției Nucleare*” din ianuarie 2002, care prevede ca americanii, într-un eventual conflict, să fie primii care folosesc armele nucleare. Pe baza acestei opțiuni de apărare nucleară, s-au înregistrat și se vor înregistra și în viitor eforturi financiare serioase la capitolul dezvoltarea armelor nucleare, îndeosebi a celor de dimensiuni reduse, a armelor antibuncăr, a noilor bombe nucleare, crearea de noi sisteme de răspuns la provocările teroriste.

Tehnologiile înalte, integrate masiv, vor spori invizibilitatea mijloacelor de luptă, capacitatea de detectare a obiectivelor, efectul și precizia la țintă, capacitatea de influențare a moralului, stării de spirit și comportamentului individual și colectiv al adversarului, prin creșterea posibilităților de acțiune psihologică, de manipulare a informației, culturii, tradițiilor, mentalităților, intereselor etc. Efectul armelor moderne va fi crearea asupra combatanților a unei mari presiuni psihologice. Caracterul imprevizibil al acțiunilor va induce în rândul populației o stare de teamă, groază, insecuritate continuă. Aceasta va fi urmarea folosirii

forței și amenințării cu forța de către elementele teroriste, în rândul populației pașnice, a atentatelor sau acțiunilor punitive, cu morți și răniți numeroși, intens mediatizate pe cale scrisă sau audiovizuală.

Conectarea luptătorilor la disponibilitățile RBR, proces aflat în plină desfășurare în armata americană, realizează, practic, integrarea oamenilor și a sistemelor de arme în întregul numit război, schimbând fundamental modul de ducere a luptei. Pentru Forțele Aeriene ale SUA, de exemplu, sistemul TBMCS C2 Air Combat, produs de Compania Lockheed Martin, din noiembrie 2002, furnizează o structură de comandă mai fiabilă și ușurează urmărirea și atacarea țintelor. De oriunde, la un laptop, un pilot poate solicita și primi informații de la avioane de recunoaștere, conduce misiuni, organiza atacuri aeriene⁶⁹.

În spațiul de luptă integrat, elementul cel mai important pentru structurile joint care duc RBR este realizarea interoperabilității în tehnologia informației, obiectiv greu de atins la nivelurile operaționale ale coaliției și ale forțelor care acționează întrunit. De aceea, obținerea interoperabilității în sistemul C4ISR este considerată, datorită complexității, de către unii generali americani, „o știință neagră”.

Tehnologia informației, element-cheie în Joint Vision 2020, apreciază generalul-locotenent Brian Joseph K. Kellog Jr.⁷⁰, va permite americanilor să lupte mai inteligent, mai rapid și să acționeze mai iute decât oricine altcineva. Pentru aceasta însă vor trebui atinse prerogativele joint, prin consolidarea resurselor în domeniul informațional. Altfel, ca să oferim un exemplu elocvent, un tanc echipat cu sistemul îmbunătățit de raportare a poziției (EPLRS) nu va putea comunica digital cu sistemele echipate cu LINK 16.

Pentru alte state decât SUA, procesul de digitizare a

⁶⁹ Alex Salkever, *op. cit.*

⁷⁰ vezi Robert K. Akerman, *op. cit.*

comenzii și controlului ar putea dura câteva decenii, din cauza dimensiunii efortului financiar și a dificultăților întâlnite în transferul de tehnologie militară avansată. Este de așteptat, în continuare, ca membrii unei coaliții conduse de SUA să nu poată acoperi integral decalajul tehnologic ce-i desparte de americani, ceea ce va influența negativ cooperarea în teatru.

3. Tendințe ale tehnologiei și artei militare

3.1. Războiul inteligențelor și asimetriilor tehnologice

Dezvoltarea științei și tehnologiei conflictelor armate este dirijată, indiscutabil, de factorul politic. În același timp, însă, tehnologia militară influențează politica și arta militară. Întreaga fizionomie a războiului s-a schimbat, de exemplu, prin crearea armelor cosmice, care introduc a patra dimensiune în spațiul conflictelor armate. Toate înnoirile tehnologice din domeniul militar sunt perfecționări tehnologice ale științelor naturii (cibernetica, fizica modernă, chimia, matematica etc.), specialiștii străini constatând că circa 400 de tehnologii au dublă folosință, în domeniile civil și militar. În prezent, mai ales în sfera aero-spațială, capacitatea tehnologică civilă revoluționează tehnologia militară. Tehnologia informațională, care stă la baza conceptului de RBR, provine integral din activitățile industriale.

Specialiștii străini consideră că în implementarea și folosirea tehnologiei militare a viitorului război se vor produce numeroase schimbări. Acestea vor avea consecințe importante în apărare. Domeniile de schimbare vor fi: a) doctrinele, conceptele, operația, conducerea; b) instruirea și educarea militarilor profesioniști; c) achizițiile tehnice pentru a performa misiunile; d) designul sistemelor; e) problemele organizaționale. Criteriul de promovare a schimbărilor în tehnică va cuprinde: eficacitatea, performanțele militare, operaționale, manevrabilitatea, dar și simplitatea, robustețea și

capacitatea de protecție și de a încorpora noua tehnologie, pentru că aceasta din urmă înseamnă ascendent moral și tehnic, standarde înalte, superioritate.

Războiul din 1991 din Golf a fost primul conflict în care tehnologiile informației, avioanelor invizibile și muniției inteligente au început să fie utilizate, ca multiplicatori de forță, făcând tranziția la Războiul celui de-al treilea Val⁷¹. În viziune românească, cuplul senzori-muniție inteligentă va influența decisiv acțiunile de luptă desfășurate potrivit conceptului Luptei Întrunite de Înaltă Tehnicitate, ce ar presupune structuri de cercetare mai numeroase și mult mai specializate, capabile să folosească sisteme multisenzor, ieșirea din dotare a tancului, renunțarea la acțiunile de luptă de străpungere a apărării adverse și apoi la manevrarea acestuia, optându-se pentru lovirea de la distanță, atacul simultan în adâncime cu interpoziționarea forțelor, angajarea apropiată și selectivă⁷². Supravegherea în toate mediile va beneficia de o gamă foarte largă de senzori, care vor urma un proces continuu de miniaturizare. Toate tipurile de muniție inteligentă (racheta de croazieră, muniția multisenzor, rachetele cu dirijare prin fibră optică, muniția de tip „hoinar” cu dirijare semiactivă prin laser sau bomba inteligentă de aruncător etc.) vor spori puterea de lovire, precizia și capabilitatea structurilor luptătoare.

În plan conceptual, este evident că, în fața vulnerabilităților asimetrice, își va dovedi viabilitatea și eficiența combinarea inteligentă a conceptelor operaționale și a capabilităților, a tehnologiilor vechi cu cele noi, a diferitelor forme de organizare. Forțele întrunite vor duce operații într-o manieră separabilă și dispersată, în mediu cu accesul admis,

⁷¹ Col. Virgil Bălăceanu, *Cuplul viitorului: Senzori și muniție inteligentă*, în „Observatorul militar”, nr. 3/2003.

⁷² Ibidem. Un punct de vedere românesc interesant, apropiat de ceea ce credem că va fi dezvoltarea tehnologică a viitorului.

restricționat și interzis, rapide, cu capacitate letală și de manevră mărite⁷³. Viitorul strategiei evazive se va sprijini pe inutilitatea marilor bătălii, pe utilizarea limitată și selectivă a forței în asimetria negativă, pe diplomația preventivă și gestionarea crizelor.

„*Războiul prin forța creierului*”, inventat cu un deceniu înainte de primul război din Golf, nu va fi înlocuit prea curând cu altceva de aceeași profunzime tehnologică și tărie ideatică. O asemenea revoluționare a gândirii militare, coroborată cu tehnologiile noului val, este puțin probabil să se producă în deceniile următoare. Scenariile de război ale superputerii și marilor puteri ale mapamondului sunt în prezent variații simple ale unui cadru teoretic și informațional deja conturat, pe un fond tehnologic în continuă mișcare și transformare. Devenirea viitoare din spațiul conflictului armat pare azi destul de ambiguă, tocmai pentru că ultimele achiziții din domeniu au o perenitate de aplicare mult mai evidentă. Se pot însă predicționa schimbări cu un grad mai mare sau mai mic de abatere de la nivelul actual de dezvoltare al domeniului, în perimetrul:

- sistemului de management al conflictului;
- senzorilor și shooter-ilor;
- revoluției în domeniul militar (RMA);
- asimetriei războiului;
- proliferării armelor și tehnologiilor viitorului.

Se estimează, totodată, că ar putea să apară elemente noi în domeniile: arme neletale, tehnologii și tehnici nedistructive, arme psihotronice, război virtual, război cosmic. În orice caz, înnoirile în strategia viitorului război vor fi provocate de înnoirile în tehnologia militară, mijloacele cu care vor fi duse acțiunile de luptă, operațiile.

⁷³ Col. dr. Cătălin-Marius Târăncop, *Intensitatea și complexitatea transformării (II)*, în „Observatorul militar”, nr. 7/2003.

3.2. Dominanta tehnologiei informaționale

În viitorul război, dominantă o va fi forma confruntării informaționale⁷⁴. Conducerea se va face de la mare distanță. Operațiunile vor fi rapide, duse de formațiuni relativ mici, constituite din profesioniști, înzestrați cu mijloace inteligente, performante, poliacionale. Confruntarea armată va fi caracterizată printr-o asimetrie marcată de informații, cunoștințe și capacități de operaționalizare. În genere, violența va fi mascată în nonviolenta, iar agresiunea instrumentată nonviolent⁷⁵. Sfera principală în care se va desfășura războiul viitorului va fi cea politico-economică, în strânsă legătură cu fenomenul de globalizare și mondializare, de control și gestionare a materiilor prime strategice ș.a.m.d. În formă asimetrică, războiul va cumula asimetrii doctrinare și asimetrii tehnice și tehnologice. Dacă privim spre ultimul conflict, cel din Irak, constatăm că tehnologiile informaționale de vârf sunt cuplate aici cu componentele energetice ale războiului, lucru ce se va întâmpla și în confruntările viitoare, cu un accent mai acut pe tehnologia noului mileniu. Indiscutabil însă că acțiunile energetice hotărâtoare, mobilitatea, suplețea și mai ales precizia vor fi îmbinate cu tehnicile și metodele războiului informațional, într-o configurare și dinamică extrem de inteligentă și alertă.

După recentul război din Irak, care poate fi apreciat ca prima confruntare majoră din era informaticii, războiul inteligent, războiul informațional, războiul limitat, desfășurat chirurgical și bazat pe dominantă IT, va fi confruntarea de bază a viitorului. Acesta va fi integrat, folosind tehnologii inteligente, senzori de informație performanți, sisteme de comandă și control ultraperfecționate, pe un suport de rețea orizontal, foarte complex

⁷⁴ Lt. col. dr. Ionel Bărbulescu, *Caracteristicile principale ale războiului viitor*, în revista „Impact strategic”, nr. 3-4/2003, p. 63.

⁷⁵ Dr. Dumitru Iacob, *Metarăzboiul și bătălia pentru integrarea euro-atlantică a României*, în revista „Strategii XXI”, nr. 3/1998, Editura A.I.S.M., București, p. 60.

– de la rețeaua telefonică la Internet, via imaginea tv – în care toate elementele sistemului au acces la informație și la decizie în timp real sau chiar cu anticipație. Categoriile de forțe, în viitorul război, vor conta nu ca entități, ci ca modalități administrative și profesionale de pregătire a forței desfășurabile în teatru.

Datorită asimetriei, diferențele de tehnică și tehnologie militară se vor perpetua în războaiele de mâine, între clasic și ultramodern fiind discrepanțe foarte mari. Specificul acțiunilor militare va fi dat de lovirea din aer a obiectivelor vitale, combinarea acțiunilor punctiforme cu cele de uzură, succesiunea paralizantă și continuitatea acțiunilor strategice în toate mediile. Pe determinanta tehnologie militară, armele „soft” ar putea produce noi transformări în modul de ducere a războiului, în plan spațial, temporal și acțional. Cea mai mare intensitate a acțiunilor se va afla în spațiul sistemelor C4I ale conducerii.

Accesul restrictiv la domeniul *high-tech* înclină balanța victoriei invariabil de partea posesorului de tehnologie militară de vârf, care aparține noului mileniu, dar se confruntă, disproporționat, cu armele și armatele vechiului mileniu. Vizionari, fără să piardă contactul cu realitatea, viitorologii Alvin și Heidi Toffler⁷⁶ cred că „*elanul schimbării se îndreaptă spre întărirea capacităților combative de joasă intensitate cu tehnologii noi și îmbunătățite – senzori, comunicații pe bază spațială, arme nonletale și robotice*”.

Probabil că, la jumătatea actualului secol, așa cum prevede John Collins, în studiul „*Military Space Forces; The Next 50 Years*”, puterea aeriană și cea spațială, contribuind practic la stăpânirea spațiului extraterestru, vor reprezenta binomul decisiv al războiului. Ideea că „*cine stăpânește spațiul circumterestru domnește peste Pământ*” este logica evidentă ce explică recente declarații făcute de americani și ruși că vor relua odiseea spațială, instalând baze spațiale pe Lună și trimițând oameni spre

⁷⁶ Alvin și Heidi Toffler, *Război și antirăzboi. Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, Editura Antet, București, 1996, p. 221.

Marte. Cucerirea „pașnică” a Cosmosului are în ea o latură militară bine disimulată, care, în loc să îndepărteze conflictul în spațiu, îl face și mai stăpân peste noi. Însă, chiar dacă „războiul viitorului va fi ca în poveștile de science fiction de azi”⁷⁷, dominanta IT va fi, în conflictele reale sau virtuale, atunci, ca și acum, omniprezentă, omnipotentă, deci hotărâtoare.

4. Tehnologiile NBC și terorismul

4.1. Acțiuni proliferative și strategii de neproliferare

Posibilitatea folosirii de către organizațiile teroriste a armelor NBC este, astăzi, reală. Aceste mijloace de distrugere sunt preferate de teroriști pentru capacitatea de nimicire și impactul psihologic puternic, de masă. Sursa unor astfel de arme o reprezintă regimurile periculoase și disimulate, care le folosesc pentru a-și intimida vecinii și a influența lumea, dar și alte state posesoare, în care măsurile de protecție a unităților de producție și stocare sunt insuficient de temeinice ori incorect aplicate.

Este de notorietate activitatea savantului atomist pakistanez Abdul Kadeer Han de vânzare a tehnologiei nucleare în alte state, din Asia până în Africa de Nord. Timp de un deceniu, acesta a vândut planuri pentru tehnologia de îmbogățire a uraniului și chiar uraniu hexafluorid, gaz care, prin centrifugare, se transformă în uraniu îmbogățit pentru arma nucleară. Punerea la dispoziția Iranului, Libiei și Coreei de Nord a planurilor pentru tehnologia de centrifugare a uraniului, aprovizionarea altor state cu piese și chiar inventarul complet de centrifugare sunt, recunoaște el, acum, în fața națiunii, opera sa. Alte componente au fost cumpărate de rețele din Europa, Orientul Mijlociu și Africa.

Amenințările teroriste cu întrebuintarea armelor NBC au îndemnat statele să adopte strategii de neproliferare, care fac tot

⁷⁷ Răzvan-Adrian Bârjovanu, *Infowar și Cyberwar, fantome care bântuie trecutul*, în revista „Computerworld Romania on-line”, nr. 4/1997.

mai dificil tranzitul cu arme ilicite. Recent, președintele Bush a avut propuneri importante legate de acest domeniu, dintre care reținem:

- Inițiativa de Proliferare a Securității să fie lărgită, pentru a se adresa mai mult multiplicării și transferului de tehnologie nucleară; cooperarea în domeniu să atragă toate serviciile de informații, Interpolul și alte structuri, pentru descoperirea laboratoarelor, intermediarilor, furnizorilor și cumpărătorilor de tehnologie și material fisionabil;

- să fie întărite legile și controlul internațional asupra proliferării; o nouă rezoluție a Consiliului de Securitate să declare criminale statele proliferatoare, să decreteze controlul strict al exporturilor tuturor materialelor sensibile la frontiere;

- să fie lărgită cooperarea în direcția eliminării armelor nucleare și materialelor chimice, biologice și radiologice;

- să se instituie un sistem de ermetizare a spațiului nuclear civil, pentru a nu permite proliferarea armelor nucleare;

- în viitor, doar statele care au semnat Protocolul Adițional să poată importa echipament pentru programul lor nuclear civil;

- să se creeze un comitet special al AIEA pentru protecție și verificarea îndeplinirii obligațiilor de către state.

Superterorismul sau terorismul de distrugere în masă are o dimensiune mondială pe care o folosește în difuziunea tehnologiei nucleare, pe baza unei rețele de sprijin intens ramificate, construite pe fundamente financiare solide, valorificând noile tehnologii de informare și comunicare și vulnerabilitățile societăților occidentale.

Filiera de proliferare nucleară „murdară” în favoarea grupărilor teroriste rămâne, în primul rând, Pakistanul, acest stat în criză economică gravă, dispus să cedeze arma nucleară pentru obținerea de devize și care găzduiește încă elemente Al-Qaeda. Analiztii politici cred mai degrabă că garanțiile oferite de Musharaf lui Bush, la întâlnirea de la Camp David, din 24

iunie 2003, relative la lupta antiteroristă și neproliferarea nucleară, pentru care va primi de la SUA câte 600 milioane \$ pe an, timp de trei ani, nu sunt respectate.

Singura cale de a da o lovitură puternică super-terrorismului mondial este întărirea cooperării bilaterale și multilaterale, prin coaliții *ad-hoc* de voință sau conduse de instituții internaționale (ONU, UE, NATO), cu utilizarea tuturor mijloacelor avute la dispoziție: diplomație, servicii de informații, mecanisme financiare, susținere juridică etc.

4.2. Aportul NATO la strategia globală de neproliferare a armelor NBC

Este știut că atât NATO, cât și UE au adoptat soluții pragmatice, realiste de interzicere a proliferării, în plan legislativ, dar și al deciziei politice și activismului comunitar. Actorii nonstatali de pe scena terorismului își schimbă foarte des mijloacele și metodele de lucru, se adaptează la realități, reușind să învingă vigilența autorităților statale. Acestea au motivat concertarea acțiunilor instituțiilor internaționale pentru înlăturarea deficitului securitar, cooperarea vămilor, forțelor de securitate, a polițiilor naționale cu Interpolul, integrarea luptei antiteroriste în conceptul european de securitate interioară, îmbunătățirea strategiei globale de neproliferare.

Politica de susținere de către Alianță a reducerii armamentelor, a dezarmării și neproliferării va continua să joace un rol semnificativ în realizarea obiectivelor securității, care consistă în prevenirea diseminării și fabricării ADM și a vectorilor lor. Este foarte important să se respecte și să se consolideze acordurile internaționale asupra armamentelor și dezarmării și regimurilor multilaterale de neproliferare și control al exporturilor. Tratatul de neproliferare este mecanismul principal de neproliferare și dezarmare, iar angajamentul respectării integrale a acestuia de către toate statele care îi sunt parte rămâne esențial.

Statele NATO întreprind demersuri ample pentru a garanta securitatea substanțelor nucleare și radiologice. Rolul Centrului ADM, în cadrul Secretariatului internațional al NATO, este în prezent amplificat, ajutând Alianța să facă față amenințărilor pe care le reprezintă ADM și vectorii lor. Pe de altă parte, inclusiv membrii PpP cooperează strâns cu NATO pentru punerea în operă a Planului de acțiune al Parteneriatului contra terorismului. Pericolele pe care le constituie proliferarea au fost analizate atent și de către Consiliul NATO-Rusia, elaborându-se evaluări detaliate ale terorismului în regiunea euro-atlantică și punându-se bazele unei cooperări viitoare în materie de menținere a păcii.

Sinteza transformărilor care au loc la nivelul Alianței Nord-Atlantice în vederea combaterii terorismului, deci, implicit, a superterrorismului, include, în prezent:

- noua strategie a forțelor, mijloacelor și operațională pentru prevenirea și combaterea terorismului NBC;
- eforturile de întărire a informării și cooperării în domeniu;
- un set amplu de măsuri antiproliferative;
- planificarea activităților de securitate, sănătate publică, răspuns, demers de apărare împotriva amenințărilor NBC;
- consolidarea legislației în domeniu;
- dezvoltarea cercetării științifice în sfera detecției și a contracarării efectelor armelor de nimicire în masă;
- stabilirea de noi standarde și măsuri de protecție și siguranță.

Amenințarea armelor NBC și proliferarea acestora necesită, practic, crearea unui nou NATO, „*reutilat*” pentru prevenirea și combaterea transferurilor ilicite de tehnologie nucleară, a întrebuițării unor asemenea arme împotriva cetățenilor și statelor, dar și globalizat, care să fie capabil de a lupta multiform și global cu superterrorismul. Noua Alianță va promova, cu prioritate, inițiative de securitate în bazinul

mediteranean și regiunea mediorientală, ce se întinde din Irak până în Afghanistan, zona cea mai expusă terorismului și proliferării armelor NBC.

Oficiali NATO și analiști ai domeniului constată că impactul biotehnologiei asupra domeniului armelor întrebuintate de organizațiile teroriste este remarcabil. Avansul în biotehnologie, în procesarea alimentelor și produselor farmaceutice reprezintă sursa din care teroriștii și statele „rele” își pot confecționa agentul biologic letal. Exemplul folosirii deja a antraxului în atacurile teroriștilor împotriva SUA este îngrijorător, dată fiind gama largă a produșilor de acest gen. Un studiu american al Consiliului național de informații avertizează că în lume acționează pe scară mare tuberculoza, malaria, holera, HIV, ebola, hepatita C, virusul Nipah etc.

În vreme ce generația de arme chimice a viitorului rămâne secretă, în ascuns, informațiile se scurg către cei interesați în a le folosi ilegal în acte teroriste. Necontrolat, sistemul de transport, de care depind comerțul și turismul internațional, și nu numai, poate fi transformat cu ușurință într-o armă periculoasă în mâna teroriștilor. Fiecare pasager sau avion cargo are posibilitatea să transporte o armă NBC sau un container periculos.

Faptul că sute și sute de instituții din lume dețin și lucrează cu agenți patogeni aflați pe lista Convenției asupra armei biologice reprezintă o sursă potențială pentru procurarea și folosirea lor în scopuri criminale de către organizațiile teroriste. Securitatea laboratoarelor biologice este foarte importantă, deoarece producția de anticorpi, enzime și alte produse terapeutice, ca insulina și hormonii de creștere, folosește fermenții, care pot genera o cantitate apreciabilă de agent de război biologic.

Activitățile teroriste din domeniu se preocupă de cumpărarea, dar și de sustragerea de tehnologii și produși cu apartenență NBC. Cazul infractorilor români care, în anii 1994-

1995, au sustras de la uzine chimice din țară uraniu îmbogățit, pe care l-au traficant apoi în Occident, este un avertisment pentru instituțiile de siguranță ale statului, în intensificarea măsurilor de prevenire și combatere a unor astfel de activități. Eforturile statelor membre și nemembre NATO sau parteneri de înlăturare a tuturor vulnerabilităților critice din economie și societate, în general, vor pune stavilă acțiunilor infracționale și teroriste.

De altfel, aplicarea cu strictețe și rigurozitate, de către toate statele semnatare a prevederilor Tratatului de neproliferare (NPT), Convenției armelor chimice (CWC) și Convenției armelor biologice (BWC) va reduce la maximum riscurile diseminării și folosirii acestora de către organizațiile teroriste.

5. Dimensiunea tehnologică a revoluției în domeniul militar

5.1. Războiul, ca domeniu high-tech

În condițiile noilor amenințări asimetrice, demersul complex de consolidare a unei arhitecturi tehnologice înalte, pentru o nouă formă de război, cel asimetric, aparține revoluției în domeniul militar (RMA). Prin aceasta, statele cele mai bine echipate tehnologic și dispunând de informații adecvate ajung să fie apte de a înfrânge o armată inamică în câteva zile. RMA, după Andrew Latham, chiar dacă este numită „*revoluție militară*” sau „*revoluție tehnico-militară, include transformările nonexclusiv tehnice inerente noilor moduri de ducere a războiului*”⁷⁸. Tot Latham afirmă, cu deplină justificare, că RMA apare mai puțin ca o reacție „*rațională*” față de schimbările tehnologice și de emergența noilor amenințări, decât un artefact cultural al sfârșitului războiului rece și al evoluției unei noi

⁷⁸ Andrew Latham, *Re-imagining Warfare: The Revolution in Military Affairs*, în C. A. Snyder, „Contemporary Security and Strategy”, Macmillan, Londra, 1999, p. 222.

amenințări, pentru securitatea Vestului, construită discursiv⁷⁹.

Practic, RMA incumbă o activitate de creare a unui nou sistem militar, adaptat, a unor concepte militare adecvate și de adaptare organizațională, cum susține și Thierry Balzacq⁸⁰, sau „o schimbare de fond în natura războiului, cauzată de aplicarea inovatoare a noilor tehnologii care, combinate cu schimbările în profunzime ale doctrinei militare și conceptelor operaționale și organizaționale, alterează radical caracterul și conduita operațiilor militare”, în opinia lui Andrew Marshall⁸¹.

În procesul de transformare radicală a ideilor, instrumentelor și instituțiilor de război, dimensiunea tehnologică a RMA este remarcabilă, deși ea singură nu poate face o revoluție (pentru că RMA rezultă din reuniunea inovațiilor în tehnologia militară, a celor doctrinare și a celor organizaționale). Sfidările militare conduc la inovațiile tehnologice, care sunt asamblate în invenții, iar acestea în sisteme de arme, informații, comunicații etc.

RMA actuală presupune modificarea modalităților de obținere, stocare, transmitere și reprezentare a informației, prin creșterea puterii ordinarilor și a capacităților de miniaturizare. Specialiștii descifrează o glisare tehnologică a instrumentelor războiului: armele sunt transformate în legături de date mobile. Sistemul de Poziționare Globală (GPS), sistemul AWACS și JSTARS asigură comandanților o capacitate excepțională de a culege, analiza, disemina și acționa asupra informațiilor câmpului de luptă, ce devine un factor dominant al acestuia. *Precizia* ia locul puterii de foc și acțiunilor-șoc, de distrugere masivă. Iar aici este implicată

⁷⁹ Ibidem, p. 231.

⁸⁰ Thierry Balzacq, *La Revolution dans les Affaires Militaires*, capitolul 1: „Bienvenue” dans la guerre high-tech, p. 2, www.stratisc.org.

⁸¹ Jeffrey Mc Kitrick ș.a., *The Battlefield of the Future - 21st Century Warfare Issues*, Air University, capitolul 3, p. 1 (www.cdsar.af.mil/battle.bftoc.html), citat de M. Lothar Ibrugger, în „La Revolution dans les Affaires Militaires”, raport special, Internet.

decisiv înalta tehnologie a informațiilor.

În ultimul deceniu, noile tehnologii au transformat războiul într-un domeniu al *high-tech*, unde informația permite lovituri rapide și precise, la exigențele actuale ale RMA. Altfel formulat, avem o demonstrație pertinentă, în cele mai recente confruntări armate, că noua paradigmă a războiului combină integrarea „sistemelor spațiale și aeriene moderne, marea precizie distructivă a armelor convenționale avansate și viteza comunicațiilor moderne în cadrul unei mașini de război apte să înfrângă rapid orice forță lipsită de tehnologii moderne”⁸².

Aportul tehnologiilor la RMA îl percepem cel mai acut în ducerea operațiilor aeriene și terestre din Irak. Aici, au fost desfășurate tehnologiile militare cele mai avansate ale SUA. Abia în acest cadru supertehnologizat a fost perfect vizibil rolul militar al sateliților, care aveau, în ochii opiniei publice, aura unei realizări pașnice, comerciale, după cum s-a etalat necesitatea extinderii construcției de avioane fără pilot (UAV) și invizibile.

Este unanimă, acum, părerea că marile dezvoltări tehnologice ale viitorului, de care sunt capabile doar marile puteri tehnologice, se bazează pe avansul tehnologic uriaș, pe accesul la sistemul de inteligență și informație global, pe managementul suplu, alocări bugetare consistente, forță, monopol etc.

RMA se caracterizează prin evoluția rapidă a tehnologiilor militare, datorată evoluției marcate în numeroase sectoare tehnologice: informatică, electronică sau telecomunicații. După Andrew Krepinevitch⁸³, din punct de vedere al „potențialului revoluționar”, tehnologiile cele mai promițătoare sunt toate mai

⁸² Michael T. Klare, *Rogue States and the Nuclear Outlaws: America's Search for a New Foreign Policy*, New York, Hill and Hang Publishers, 1995, p. 95, citat de Thierry Balzacq, op. cit., p. 4.

⁸³ Andrew Krepinevitch, *Revolution dans les conflits: une perspective americaine*, în „Les Cahiers du CREST”, nr. 12, 1993.

mult sau mai puțin legate de informație și sunt cele care permit să se culeagă și trateze o mare masă de informații relativ la obiectivele adverse, să se dezvolte în proporții considerabile bătaia și precizia munițiilor, să optimizeze antrenamentul forțelor și concepțiile sistemelor de arme grație simulatoarelor. Identificarea tehnologiilor-cheie ale viitoarelor conflicte armate, deci determinarea capacităților operaționale capabile să asigure stăpânirea celor trei medii și a spațiului cosmic, multiplică posibilitățile de investigare și inovare la nesfârșit.

5.2. Tehnologiile Războiului bazat pe Rețea

În desfășurarea Războiului bazat pe Rețea (RBR), precizia forței este dată de performanțele tehnicii și luptătorului, dar și de avantajele tehnologice ale noului tip de război. Acestea permit o comprimare a timpului acțiunii, întărind și menținând, prin autosincronizarea grupărilor de forțe, avantajul pe intervalul de realizare a efectului dorit. Noua tehnologie informațională asigură infostructurii și rețelei de execuție o viabilitate crescută, ceea ce înseamnă implicit o capacitate mai mare de acțiune în câmpul fizic și în cel al comunicațiilor.

Viitorul RMA și condiția eficacității tuturor armelor, în ducerea războiului viitorului, care este un RBR, consistă în sistemul C4ISR, veritabil sistem nervos central al forțelor armate, care, potrivit specialiștilor, va culege, exploata și difuza în timp util toată informația necesară pentru a favoriza acțiunea forțelor și folosirea munițiilor sofisticate de înaltă precizie.

De altfel, înzestrarea cu tehnologii care se performează prin lucrul în rețea sporește inclusiv timpul de supraviețuire în teatru, element care pare neimportant, în condițiile îndeplinirii misiunilor în ritm accelerat și la o intensitate și densitate acțională foarte mari. Pentru forțele de asimetrie pozitivă, se reduce la maximum timpul ciclului informare-gestionare-decizie-acțiune, față de cel al adversarului, și crește efectul

sinergetic, operațional și tactic. Organizarea în rețele de structuri permite o maximă concentrare, o masă critică și un maximum de descentralizare, deci de inițiativă a flexibilității și rapidității în reacție.

La nivelul forțelor armate americane, procesul de modernizare și implementare a noilor tehnologii ale RBR are ca element de bază laboratorul bătăliei, care realizează sinteza dintre noile concepte și inovațiile tehnologice ale diverselor laboratoare de cercetare. Documentul american Joint Vision 2010 estimează că tehnologiile moderne și emergente, în particular cele legate de informație, vor asigura un nou nivel de capacitate operațională. RMA trebuie să permită, pe dimensiunea sa tehnologică, ducerea unui război rapid, energetic, a unui război fulger, înfruntarea unui adversar major pe termen lung.

A spori capacitatea de răspuns și asigurarea informației sunt considerate de analiști elementele critice ale unei capacități de luptă adaptate secolului XXI și coloanei vertebrale a RMA⁸⁴. Desigur că responsabilii industriei de armament, din motive economice, ar vrea să continue programele actuale, ceea ce le-ar aduce câștiguri imediate, însă ar îndepărta întâlnirea cu tehnologiile viitorului, ar pune o frână serioasă RMA pe termen mediu și lung, desfășurării războiului de rețea. Or, acest tip de război va avea nevoie de multă investiție de inteligență și bani, pentru dotarea cu sisteme C4I, dar și cu sisteme de arme cu energie dirijată, mijloace invizibile, roboți, drone, care, în contextul întrebuirii tehnologiilor informației, se vor performa, vor conferi un avantaj decisiv în luptă, reducând substanțial numărul luptătorilor și durata operațiilor militare.

Tendința esențială, pe eșafodajul RMA, este ca viitorul război să fie dus cu forțe mai reduse, mai letale, capabile de o

⁸⁴ Christian Malis, *La révolution dans les affaires militaires, Signification historique et portée d'un phénomène américain*, p. 12, www.stratisc.org.

tragere intensă și precisă, prin integrarea sistemelor de lansare cu sisteme eficiente de detecție și difuzarea informației. Specialiștii americani disting astăzi ca domenii potențiale de perfecționare: precizia de lovire la mare distanță, războiul informației, manevra dominantă și războiul spațial (în care se vor dezvolta sistemele de transport spațiale, armele antisatelit, mijloacele antirachetă și sistemele de atac la sol desfășurate în spațiu). Dacă recitim Joint Vision 2010 privind spre orizontul următor, vom constata că succesul în război se va susține prin superioritatea tehnicii, iar tendințele tehnologiei vor ține de precizie, sporirea efectelor armelor, tehnologiile invizibile și de mascare a forțelor și mijloacelor, sistemele de informație și integrare a sistemelor.

Mai concret, noile concepte operaționale incluse în documentele de perspectivă a apărării sunt legate intim de extinderea pe care o va căpăta dimensiunea tehnologică a RMA, prin superioritatea informației și inovația tehnologică. Totul se va regăsi în capacitățile forțelor interarme, în forța combinată. Scrutând viitorul tehnologiei conflictelor prin proiectul *Army After Next* al Forțelor Terestre americane, avem imaginea a ceea ce va fi aceasta peste aproape trei decenii, prin anii 2025. Tehnologiile noi vor asigura dominarea totală a adversarului, pe întreaga gamă a operațiilor militare, în primul rând prin dominarea informațională. În războiul de alianțe, aceasta va pune probleme acute de compatibilitate, care vor trebui să fie depășite, prin eforturi bugetare consistente.

Un lucru este sigur: nici o țară din NATO sau din afara acesteia nu este și nu va fi aptă de a-și dezvolta și produce izolat tehnologiile și sistemele de arme necesare pentru a duce un RBR și a ține pasul cu RMA. Unica soluție rămâne cooperarea militară și industrială, tehnică și tehnologică euro-atlantică.

Concluzii

• După summit-ul de la Istanbul, în procesul de integrare practică în NATO și în condițiile multiplicării misiunilor noastre, întreg personalul armatei se impune a fi învățat să gândească prospectiv, să se orienteze spre cunoaștere, să realizeze un proces adaptativ la concepția strategică a Alianței, la schimbările din toate sectoarele vieții militare.

• Atât în domeniul conducerii militare, al creației tehnice și tehnologice, cât și în cel acțional, este necesar ca resursa umană specializată să facă o permanentă investiție de inteligență, acționând preponderent creativ, inovativ, probând un comportament de „armată de forță cerebrală”.

• În spațiul conflictului armat al viitorului, inteligența și tehnologia militară vor avea un rol hotărâtor, generând o cunoaștere aproape instantanee a situației militare globale și punctuale din teatre, o reală superioritate informațională, o nouă dinamică, precizie și eficacitate a forțelor aflate în ofensivă, asigurând, în timp scurt, înfrângerea și capitularea inamicului.

• Ca tip de confruntare militară a viitorului, Războiul bazat pe Rețea (RBR), produs al *high-tech* și IT, va deveni un proiectant strategic al *high-tech* și IT. Aceasta pentru că între cei doi termeni ai binomului război-tehnologie se realizează o condiționare reciprocă, ce funcționează după modelul sistemelor dinamice complexe: războiul cere tehnologii din ce în ce mai performante, iar acestea favorizează noi dimensiuni strategice ale RBR.

• În sistemul de priorități ale RBR pentru armata noastră se înscriu implementarea sistemelor de comandă, control și informații (în special în ceea ce privește senzorii de informație și latura software), utilizarea mijloacelor de luptă (sistemelor de arme) cu elemente de rețea și de conducere a focului performante, parte integrantă a RMA, în care investiția de tehnologie militară și informațională este o investiție pentru viitor.

- De aici, necesitatea ca planificarea și bugetarea cercetării tehnologice militare să aibă în vedere progresul tehnologic și noile sisteme de arme, munițiile de precizie, implementarea sistemului C4I și a altor exigențe tehnologice privind RBR, protecția împotriva armelor NBC, echipamente speciale pentru acțiune pe teatre îndepărtate și în condiții geoclimatice diferite, elemente specifice misiunilor viitorului.

- Cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică militară și producția de sisteme noi, cu un grad de integrare ridicat, vor trebui să se facă prin participarea, în comun cu firme occidentale de prestigiu, la programe multinaționale, în domenii-cheie ale conflictelor viitoare, pentru realizarea cărora să se apeleze la tehnologii asigurate de către acestea.

- Programele de achiziții să fie orientate spre sisteme de armament bazate pe tehnologii moderne, ce asigură interoperabilitatea cu forțele NATO, iar standardizarea să răspundă acestor exigențe de interoperabilitate.

- Noua dimensiune a confruntărilor militare, care presupune implicarea armatelor în războiul împotriva terorismului și combaterea altor amenințări asimetrice, cere noi tehnologii, pentru moment inexistente, impuse de particularitatea acestor confruntări și incluse în: mijloace de descoperire, identificare și localizare a rețelelor teroriste, nodurilor de rețea, bazelor de antrenament și altor elemente; mijloace de supraveghere a rețelelor teroriste; mijloace de acțiune concretă împotriva teroriștilor, în care se cuprind și mijloacele de recunoaștere și de interoperabilitate a forțelor și elementelor acționale.

- Această strategie a mijloacelor trebuie să rezulte dintr-o strategie generală împotriva terorismului și să genereze la rândul ei noi dimensiuni ale strategiei războiului antiterorist. Deocamdată, o asemenea interdependență nu este realizată și, ca atare, inteligența și tehnologia militară nu se regăsesc materializate în instrumentarul forțelor care sunt sau vor fi destinate combaterii terorismului.

GEOPOLITICA. DEPENDENȚELE DE RESURSELE ENERGETICE

Dr. Nicolae DOLGHIN

Componenta ideologică a bipolarității a dominat confruntarea în perioada războiului rece deși confruntarea dispunea de o întreagă arhitectură, din care nu a lipsit componenta militară. Domiția a fost atât de eclatantă, încât a acoperit mobilul mult mai profund al confruntării, cel al deținerii și accesului la resurse. În general, acesta nu se întâlnea în discursul politic, ori era amintit cu circumspecție, dar a fost urmărit cu consecvență. Interdependențele dintre resurse și dezvoltare, prosperitate, putere au fost demult decodificate și au modelat în bună măsură evoluția politică a lumii. Însă, odată cu revoluția industrială, percepția faptului că resursele, îndeosebi cele naturale, se găsesc acolo unde „*nu trebuie*” și în posesia „*celor care nu le merită*” a apărut îndeosebi în zonele unde acestea erau vitale. Percepția s-a acutizat pe măsura „*așezării*” geografiei politice a lumii în cadrul unor granițe mai mult ori mai puțin acceptate, dar trasate și respectate pentru a evita haosul. Nerespectarea lor ar provoca reacții ce ar depăși cu mult stricta relație dintre doi actori politici, probabil, tot din teama că resursele ar ajunge unde nu trebuie.

Resursele energetice de astăzi au contat mai puțin în procesul delimitărilor din secolul XIX, de exemplu, astfel că, atunci când au apărut ca problemă, lucrurile erau deja oarecum consacrate. De aceea, când petrolul a devenit sursă energetică mondială, a dominat geopolitica secolului al XX-lea. Nu a fost străin în geneza ultimelor războaie mondiale și este evident în motivațiile unor conflicte distrugătoare, precum cele din Golf, Angola sau Cecenia. Economia mondială depinde încă de petrol ca resursă centrală de energie, cu atât mai mult cu cât infrastructura industrială a lumii se bazează în bună măsură pe petrol. Mai mult, de când este tot mai clar că este o resursă

epuizabilă, a devenit și o problemă de securitate pentru principalii actori politici ai lumii.

Consacrarea resurselor energetice, a petrolului în mod deosebit, ca element al securității a fost un proces îndelungat, permanent și consecvent de infiltrare în cotidian. A devenit, astfel, generator al multora din indicatorii calității vieții, influențând domeniul securității atât pe verticala sa (individ, comunitate, stat, regiune), cât și pe orizontală (politică, economie, apărare, mediu). Mare parte din activitățile economice este susținută, direct sau indirect, de petrol și gaze naturale. Anumite domenii precum transporturile, industria prelucrătoare, energia depind aproape în totalitate de aceste resurse. O eventuală dereglare a funcționării acestora ar provoca pierderi economice cu efecte interne incalculabile, ar modifica ierarhiile internaționale, fenomene care, practic, ar destabiliza lumea. De aceea geopoliticile și geostrategiile urmăresc, în esență, accesul la sursele energetice, în special la petrol, libera circulație a acestuia, dar și ocuparea unor poziții avantajoase ori punerea în dificultate a concurenței.

Însă, se caută și alte resurse care să-l înlocuiască, în afara energiei nucleare. Una dintre acestea ar putea fi gazele naturale. Au fost descoperite aproximativ în aceleași zone unde se află câmpurile petroliere, deci, necesită aceleași căi de acces, iar trecerea la o infrastructură industrială bazată pe gaze naturale nu ar impune modificarea totală a modelelor de dezvoltare. Dar și ele sunt o sursă epuizabilă. Este un motiv suficient ca această perspectivă să reactualizeze, din când în când, discuțiile asupra limitelor dezvoltării. Oricum, păstrând încrederea în capacitatea oamenilor de a găsi mereu resursele necesare dezvoltării, inclusiv a surselor alternative de energie, nu pot rămâne neobservate jocurile politice și militare în jurul celor existente, care vor asigura mare parte din necesarul de energie în viitorul apropiat.

Creșterea numărului populației pe glob și dezvoltarea

economică pe care și-o propun toate statele lumii sunt inevitabil însoțite de creșterea consumului unor resurse energetice tot mai limitate. Dispariția bipolarității a eliberat un motiv redus la câțiva actori ai confruntării, descoperind straturi mult mai profunde ale unei competiții în care participanții sunt mult mai numeroși, iar motivația vitală, cu bătaie pe termen îndelungat. Economii dezvoltate depind de resursele energetice oriunde pe glob. Pierderea accesului la resurse poate avea consecințe distrugătoare. Iată de ce o parte însemnată a politicilor externe, dar și a celor de putere este preocupată de accesibilitatea conductelor și terminalelor, de viitoarele trasee pentru conducte, de parteneriate etc. Geopolitica este dominată de strategiile resurselor, îndeosebi a celor energetice. Geopolitica îi obligă pe subiecții săi să ia în considerare „totalitatea preocupărilor actorilor prezenți pe scena internațională” și este permanent „interesată de calculele unora sau altora, ...de obiectivele ce vizează cooperarea sau destrămarea relațiilor, dar și utilizarea forței sau de jocurile viclene”⁸⁵. Acțiunile teroriste de la 11 septembrie au avut efecte seismice asupra geopoliticilor energetice, mai ales asupra celor ale petrolului. Orientul Apropiat a devenit brusc o zonă mai puțin sigură, iar marile economii au realizat că sunt prea dependente de ea. Au trecut, deci, la acțiuni de disipare a dependenței pe întreg globul și de realizare a unor surse complementare. Ca urmare, au dobândit rapid importanță strategică și alte zone, s-au declanșat alte competiții, interesele naționale au început să capete altă greutate în raport cu cele ale alianțelor, confirmându-se încă o dată că în marile strategii nimic nu poate fi ignorat, nu există nici spații neimportante, nici pauze, cu atât mai mult cu cât într-o perspectivă nu prea îndepărtată și alte resurse ar putea deveni motive pentru competiții strategice: apa, alimentele etc. De aceea, potențialul

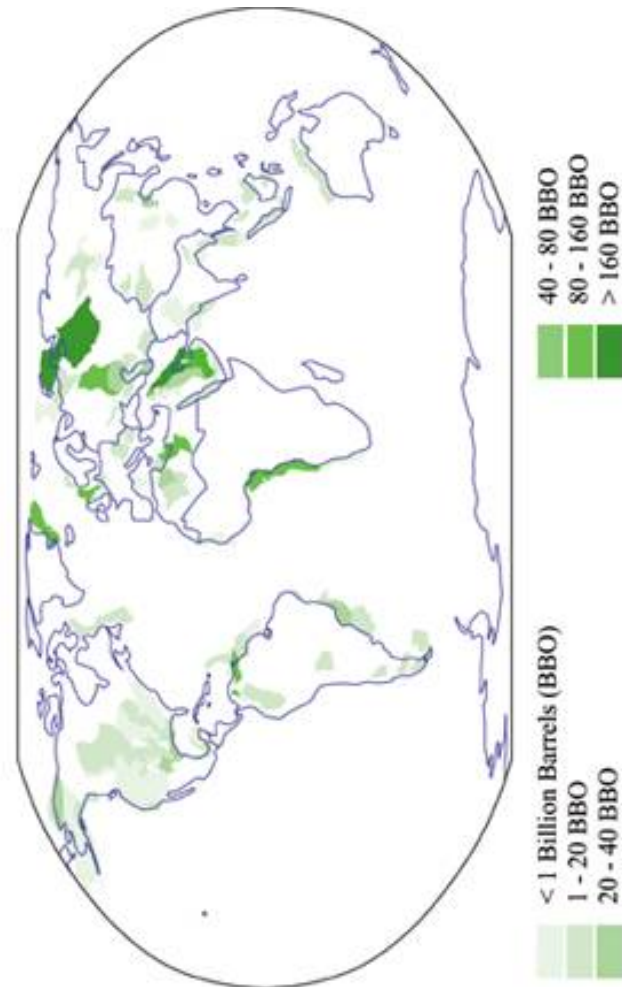
⁸⁵ Paul Claval, *Geopolitică și geostrategie. Gândirea politică, spațiul și teritoriul în secolul al XX-lea*, Editura Corint, București, 2001, p. 10.

(concept multidimensional care exprimă devenirea, posibilitatea transformării în componente ale puterii), ca sursă de putere, rămâne domeniul preferat pentru strategii, inclusiv pentru cele militare. Resursele energetice nu fac excepție: „...*Petrolul – a-l găsi, a-l transporta, a-l cumpăra, a-l păstra – rămâne un punct de focalizare a vieților noastre și va continua să rămână astfel...*”⁸⁶, declara un fost secretar de stat pentru Energie al SUA, subliniind etapele transformării acestei resurse într-o problemă de securitate.

1. Geografia petrolului

Petrolul a încetat de mult să fie doar problema geologilor ori economiștilor. Devine esența politicilor. Complică în mare măsură ecuațiile pe care trebuie să le rezolve politicienii și devine încet-încet un factor al vieții sociale ce nu poate fi ignorat, inducând direct sau indirect relații nu întotdeauna ușor de sesizat. În lipsa lui, comunitățile sociale cer din partea conducătorilor acțiuni ale căror efecte sunt deseori nepopulare, creează presiuni asupra proceselor decizionale. Pentru a le rezista, statul devine fie un raționalizator, fie un vector al politicii de putere.

Un document din anul 2000, al unei instituții publice în domeniul prospecțiilor geologice din SUA⁸⁷, oferă o estimare a resurselor convenționale de petrol (producția curentă însumată, la care s-au adăugat rezervele rămase și resursele petroliere nedescoperite încă, dar bănuite) pentru 128 de zone petroliere ale lumii, în miliarde barili (BBO). Disponerea geografică a rezervelor este prezentată în continuare:

Producția curentă însumată, rezervele rămase, creșterea estimată a rezervei și resurselor nedescoperite este aproximată la 3 miliarde de miliarde ($3 \cdot 10^{18}$) barili. Din această cantitate, se afirmă în aceleași documente, circa 24% au fost extrase, iar 29% au fost descoperite și înregistrate ca rezerve. Câmpurile

⁸⁶ www.csis.org/event991208sRichardson.htm.

⁸⁷ www.geotimes.org/nov02/feature_oil.htm.

petroliere aflate în exploatare sunt cunoscute și domină jocurile geopoliticii ultimilor zeci de ani. Este oarecum firesc, deoarece regiunea Orientului Mijlociu, una din cele clasice, posedă circa 70% din rezervele de petrol dovedite ale lumii⁸⁸, iar zona Mării Caspice între 17-33 mii de miliarde barili⁸⁹, cam tot atât cât rezervele din Marea Nordului. Însă, începe să devină tot mai evidentă atenția acordată noilor zone, în care se presupune existența unor depozite imense de petrol, încă nedescoperite, din regiunile „clasice” și din altele noi: Orientul Apropiat, Siberia de Vest, regiunea Mării Caspice, deltele fluviilor Niger și Congo, nord-estul Groenlandei, Surinam etc.⁹⁰ Transformarea acestor rezerve, bănuite, dar încă intangibile, în resurse domină agendele politice ale principalelor puteri economice ale lumii.

Așa cum se observă, majoritatea rezervelor de petrol se află la distanțe mari de principalii consumatori, ceea ce creează în permanență probleme: politice, economice, de mediu, iar transformarea lor din rezerve în resurse depinde de factori de aceeași natură. Chiar și cea mai mărunță măsură luată într-o zonă cu rezerve de petrol, ori în legătură cu aceasta se poate răsfrânge în modul cel mai concret asupra prețului petrolului, cu întregul său lanț de consecințe. Astfel, acest indicator financiar, care ar trebui să reflecte valoarea unei mărfi, devine la rândul său un instrument al geopoliticii în relațiile internaționale. Dacă, din punct de vedere economic, prețul petrolului reflectă realități trecute în procesul de realizare a mărfii, de la cheltuielile de extracție până la transportul la consumator, și se exprimă în bani, de regulă dolari SUA, geopolitic înseamnă estimări complexe de viitor pentru o resursă epuizabilă, de care depinde încă dezvoltarea și prosperitatea (accesibilitatea și volumul rezervelor, natura

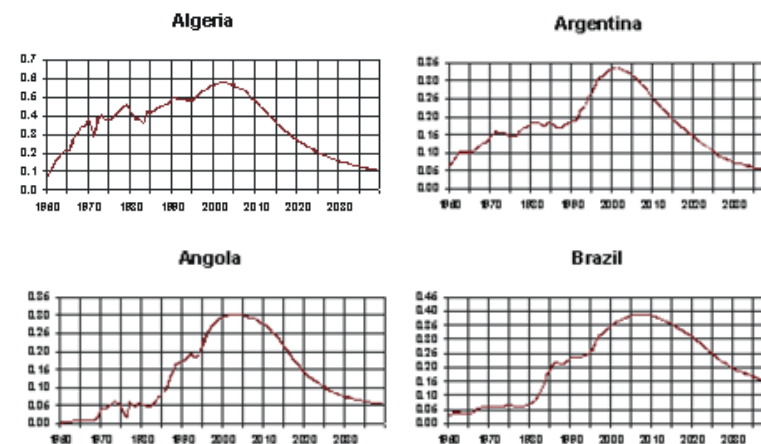
⁸⁸ www.globalpolicy.org/security/natres/oil/2004/0202collision.htm.

⁸⁹ www.globalpolicy.org/security/natres/oil/2004/0112caspi.htm.

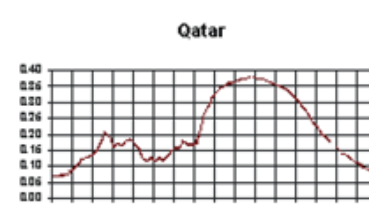
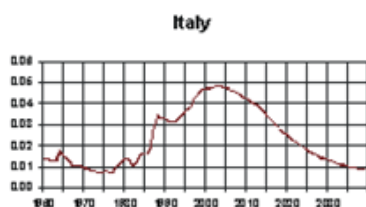
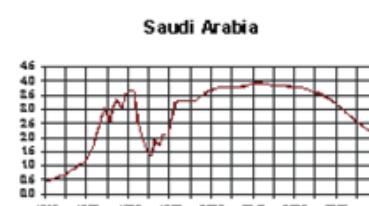
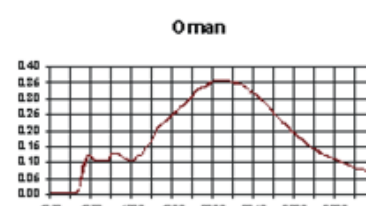
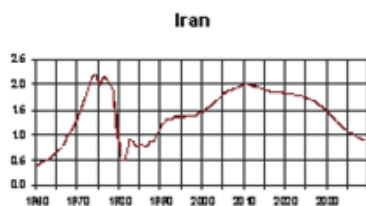
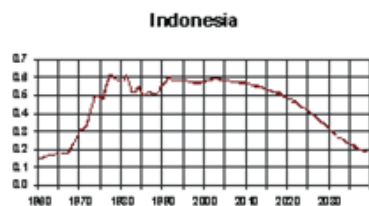
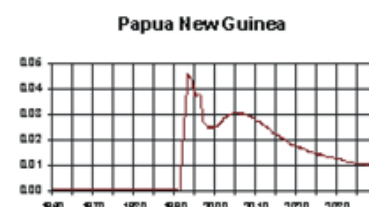
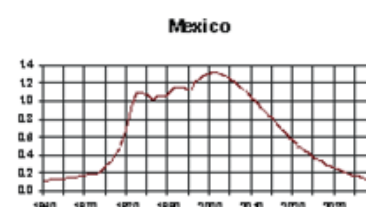
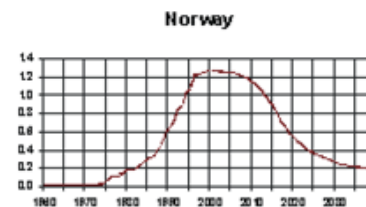
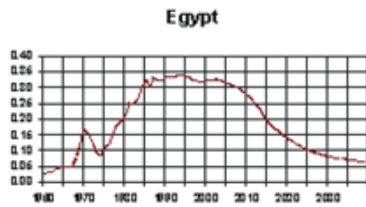
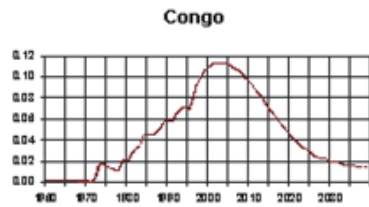
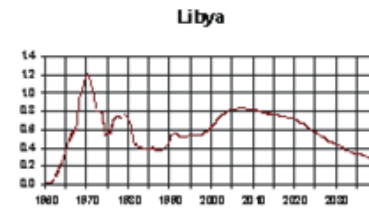
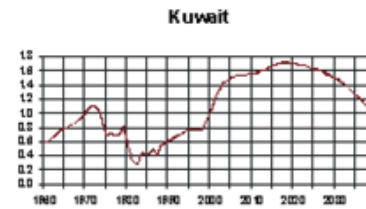
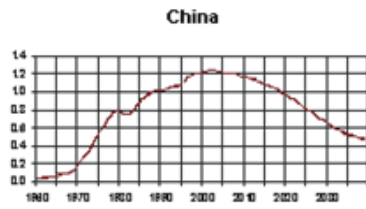
⁹⁰ www.geotimes.org/nov02/feature_oil.htm.

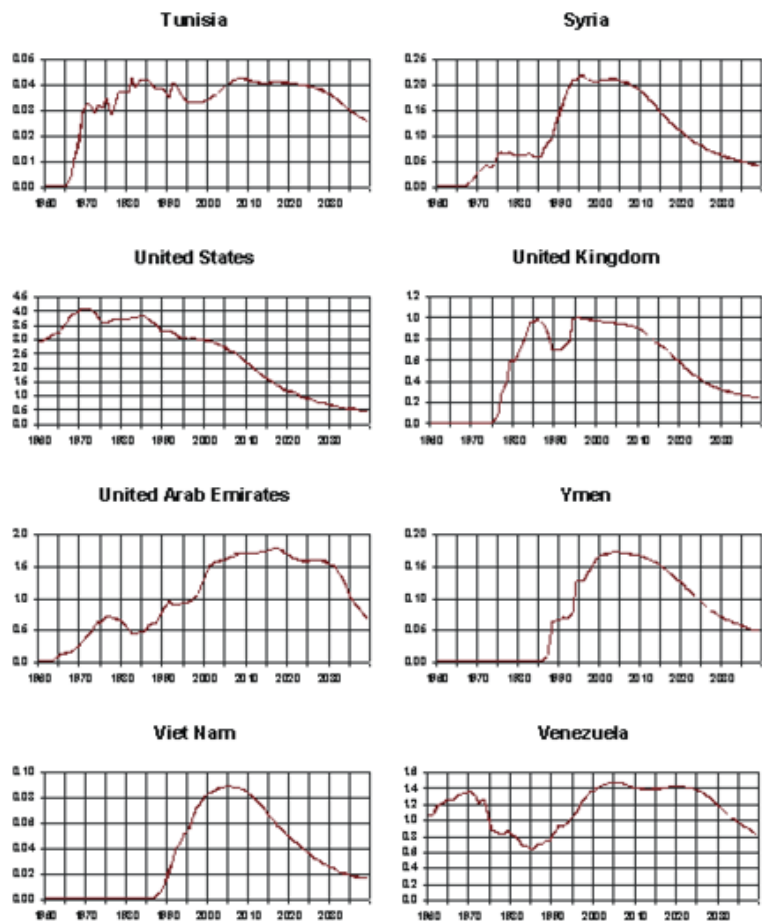
relațiilor de putere create în jurul rezervelor, gradul de pericol prezentat de noii actori din jocurile dezvoltării, oportunitățile și posibilele combinații), estimări importante nu atât prin valorile lor financiare, cât prin cele politice, economice, militare etc. Totuși, opinia publică resimte nemijlocit prețul economic al petrolului și acest lucru influențează politicile imediate, în timp ce prețul geopolitic îi preocupă în primul rând pe marii actori și este o problemă a politicii de perspectivă.

Oricum, vorbind doar despre petrol, descoperit sau nu, accesibil ori greu accesibil, ieftin sau scump, evidențele nu pot fi contestate: cu cât se consumă mai mult, cu atât se va epuiza mai rapid. Richard C. Duncan și Walter Youngquist oferă, într-un studiu din 1998, o estimare a producției petroliere. Din analiza graficelor se observă că trăim în deceniul producțiilor maxime, după care urmează declinul⁹¹.

⁹¹ www.dieoff.com/page133.htm.

În general, când este vorba de rezerve, iar cele petroliere nu fac excepție, cifrele exacte includ și un procent important de relativitate, deoarece exprimă strategiile în domeniu ale numeroșilor actori cunoscuți și mai puțin vizibili (state, companii naționale, lideri, partide politice), cu interese, politici și obiective proprii, puțin interesați să ofere certitudini concurenței. De aceea, toate cifrele făcute publice, toate

estimările și prognozele negative sau pozitive nu sunt destinate decât pentru influențarea pieții mondiale. Cu toate acestea, tendințele nu pot fi negate, chiar și la o analiză superficială. Astfel se explică preocupările pentru înlocuirea petrolului cu gaze naturale, energie nucleară și resurse alternative. Gazele naturale, de exemplu, reprezintă în prezent aproximativ 23% din consumul global de energie, vor însemna peste 30% prin 2020⁹² și vor domina, probabil, geopolitica în viitoarele evoluții ale secolului XXI.

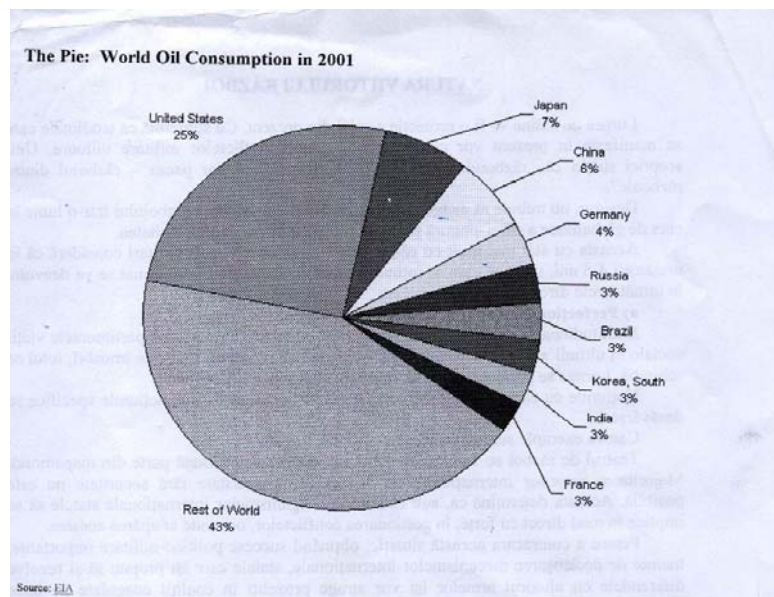
2. Geografia consumului

Din momentul în care petrolul a început să se impună ca principală resursă energetică la începutul secolului XX, producția a acoperit consumul la nivel mondial, indiferent de ritmurile de creștere a solicitărilor. Chiar și în perioadele de criză petrolieră, precum cea din 1973, nu a fost vorba despre insuficiențe cronice, ci de reducerea voită a producției și limitarea accesului la petrol. Este drept, asemenea perioade au reamintit lumii că, mai devreme sau mai târziu, petrolul se va epuiza, readucând în discuție corelația dintre petrol și dezvoltare, dintre petrol și securitate. Cu câteva decenii în urmă a făcut mare vâlvă un raport al Clubului de la Roma, care oferea perspective sumbre dezvoltării, neadeverite însă. Până a se ajunge la momentul epuizării rezervelor, conducătorii politici ai lumii și-au elaborat propriile lor strategii, vizibile în scenariile din jurul petrolului existent. S-a avut, însă, grijă ca aceste jocuri să evite angajarea în opoziție a marilor actori ai lumii, pentru a se evita momente asemănătoare preliminarilor celui de-al doilea război mondial, de exemplu, când SUA, prin embargoul petrolier impus Japoniei, au creat în rândul populației japoneze o opinie favorabilă declanșării războiului prin atacurile de la Pearl Harbour, ori când URSS, deținătoarea unor imense rezerve, dar și piedică în accesul Germaniei

⁹² www.brookings.edu/views/articles/hill/20020712.htm.

hitleriste la petrolul din Orientul Mijlociu, trebuia să dispară.

În diagrama Agenției Internaționale pentru Energie⁹³ sunt prezentați principalii consumatori de petrol în 2001 și ponderea lor în cadrul consumului global. După cum se observă, 9 state ale lumii au consumat 57% din producția de petrol a anului, iar 5 dintre ele sunt membre ale grupului celor mai dezvoltate state (G8). Dintre acestea, SUA reprezintă cea mai puternică economie a lumii, dar și cel mai mare importator de petrol, în timp ce Rusia nu importă, dar este unul din marii exportatori, iar în alcătuirea bugetului veniturile obținute din vânzarea petrolului dețin un loc important.

Cifrele, chiar dacă sunt relative, oferă totuși o imagine a consumurilor curente de petrol și sugerează și o proiecție a atitudinii statelor cu interese diverse pentru această resursă.

⁹³ <http://gv3.com/policy/policy.htm>.

În asemenea condiții, un criteriu mult mai important pentru viitoarele evoluții este poziția Chinei și Indiei. Ambele reprezintă economii în plină expansiune, dar sunt importatoare de petrol, conștiente, deci, că menținerea ritmurilor actuale ale dezvoltării economice depinde de modul în care vor reuși să-și asigure resursele energetice. China își asigură 60% din necesarul de petrol din Orientul Mijlociu și, de aceea, este atât de atentă la evoluțiile din regiune și se implică, inclusiv cu asistență militară, în state precum Iran și Siria.

Cererea de petrol crește cu aproximativ 2% anual, în timp ce câmpurile petrolifere sunt în declin cu circa 5% pe an. Consumul în 2003 a fost de aproximativ 125 milioane barili pe zi, ceea ce înseamnă că, până în 2015, producția curentă ar trebui să crească cu circa 80%⁹⁴ pentru a se asigura consumul.

Aceeași Agenție Internațională pentru Energie arată, într-un raport al său, că, în acest an, Chinei îi vor fi necesare 5,8 milioane barili pe zi pentru a-și asigura consumul, ceea ce înseamnă 800.000 tone zilnic, ori aproximativ 0,3 miliarde tone pe întregul an. În 2003, consumul a fost de 0,25 miliarde tone. Cu această cantitate, China va întrece Japonia, trecând pe locul 2 în lume în rândul consumatorilor, după SUA. Cu alte cuvinte, în acest an, China va consuma aproximativ 2/3 din producția anuală a Arabiei Saudite, Iranului și Kuweitului la un loc sau 1/10 din producția mondială, în timp ce SUA vor avea nevoie de 1/3, iar Japonia de aproximativ cât China⁹⁵. Deci, primele trei consumatoare vor folosi, în 2004, 1,6 miliarde barili, adică mai mult de jumătate din producția globală, estimată la aproximativ 3 mii de miliarde barili. Nu întâmplător, aceste state fac parte din grupul celor mai activi actori ai geopoliticii mondiale a petrolului.

Până prin 1993, China a fost exportator de petrol. Impresionanta sa creștere economică din ultimul deceniu a

⁹⁴ [http://policypete.com/background\(11\).htm](http://policypete.com/background(11).htm).

⁹⁵ http://english.peopledaily.com.cn/200401/13/eng200401.13_132491.shtml.

transformat-o într-unul din marii importatori. Într-un document al Administrației vamilor din China se arată că, în 2001, s-au importat 60,26 milioane tone de petrol, dublu față de 1996, din următoarele zone: Orientul Apropiat – 56,2% din întreaga cantitate, pe locul următor s-a aflat Africa, în timp ce importurile din Asia de Sud-Est și Rusia au fost neînsemnate⁹⁶.

Agenția Internațională pentru Energie a estimat că, în vara anului 2004, producția de benzină a SUA va atinge nivelul record de 8,46 milioane barili, ceea ce reprezintă cu 2,4% mai mult decât în 2003. În China, în primul trimestru al anului 2004, consumul a fost cu 18% mai mare decât anul trecut⁹⁷. Se consideră că, dacă în China, numărul de autoturisme pe cap de locuitor va atinge raportul existent în SUA, atunci în statul asiatic vor circula aproximativ 600 milioane de autoturisme, mai mult decât există acum în întreaga lume⁹⁸. Dacă în prezent, orice comentariu la adresa rezervei de petrol a SUA se reflectă direct în fluctuațiile pieței, nu este greu să ne închipuim ce se va produce în lume când va fi vorba despre rezerva strategică a Chinei.

3. Geopolitica petrolului

Petrolul a dominat geopolitica în secolul XX, indiferent de ceea ce s-a dorit a fi prezentat drept evidență. Criza petrolieră din anii '70 n-a făcut altceva decât să sublinieze acest adevăr care, încet-încet, devine truism. Mulți analiști explică dezmembrarea URSS tot prin petrol: Arabia Saudită a contribuit la menținerea unui preț scăzut al petrolului în anii '80, exact atunci când economia sovietică avea nevoie, mai mult decât oricând, de valută occidentală pentru a ieși din criză. Gravele probleme economice nu au putut fi rezolvate, astfel că a fost ușor ca statul să se dezmembreze. Tot ceea ce se întâmplă

⁹⁶ http://english.people.com.cn/200210/20/eng20021020_105369.html.

⁹⁷ www.izvestia.ru/economic/article/57360.

⁹⁸ www.izvestia.ru/economic/article/542375.

în zona Golfului de peste trei decenii constituie secvențe strâns legate între ele, mai mult decât pare la prima vedere, ale unor elaborări post-criza petrolieră amintită.

S-ar putea spune că două au fost condiționările majore ale geopoliticii petrolului și ele o vor domina încă multă vreme:

1. *Reducerea dependențelor* dintre:

- posesor–consumator;

- consumator–posesor.

Deși ne-am obișnuit să considerăm că cei aflați în poziții avantajoase sunt posesorii de resurse petroliere, iar consumatorii nu dispun de prea multe alternative, realitatea demonstrează că, depinzând de consumatori prea puternici, posesorii nu se situează pe poziții confortabile, fiind nevoiți să facă față unor presiuni mult mai diversificate și exercitate de subiecți mult mai numeroși decât și-ar fi dorit. Este ceea ce se întâmplă astăzi în jurul petrolului caspic și din regiunea Golfului.

2. *Diversificarea surselor și resurselor*. La prima vedere ar părea o continuare a primei condiționări, dar diversificarea va disipa dependențele în ansamblu, va crea condiții favorabile alegerii acestora, va conduce la intensificarea voită și temporară a dependențelor. Diversificarea resurselor se simte deja, din plin, pe piața gazelor naturale și în cercetările referitoare la resursele alternative, iar a surselor se observă în interesul crescând pentru Africa.

Într-o lume în care petrolul asigură 40% din energia lumii și peste 90% din combustibilul mijloacelor de transport, geopolitica nu poate ignora premisa că economiile industrializate pot oricând intra în „foame de energie”, ceea ce ar declanșa competiții cu un ridicat potențial conflictual pentru rezervele existente. Companiile petroliere avansează previziuni îngrijorătoare. Pentru fiecare 10 barili vânduți, prospectorii identifică doar 4 în loc. De aceea, multe firme consideră că singura cale de a opri această tendință este reîntoarcerea în

Orientul Mijlociu, de unde unele au fost îndepărtate în timpul naționalizărilor din anii '60-'70: „Să revenim în Orientul Apropiat, ori să ne pregătim pentru necazuri”⁹⁹.

O scurtă trecere în revistă a principalilor actori politici ai lumii, deși în geopolitica petrolului ar fi mai potrivită sintagma „*centre de putere*”, relevă deosebiri între ele, dar și un punct comun. SUA, UE, Japonia sunt state cu economii avansate și dezvoltate, instituții financiare, naționale și internaționale, stabile și puternice, societăți democratice așezate, constituite pe principiile primordialității legii și drepturilor omului. De asemenea, ele asigură o calitate a vieții superioară la toți indicatorii. China și India sunt state cu: economii având ritmuri intense de dezvoltare; stabilitate financiară; societăți în curs de deschidere și modernizare, deși tradițiile au o influență puternică, iar calitatea vieții este departe de cea a statelor din prima categorie. Punctul comun al tuturor acestor centre de putere o constituie dependența, în special dependența de resursele energetice. În mare măsură, aceasta este realitatea care le modelează comportamentul geopolitic, precum și conținutul strategiilor. Un loc distinct în rândul centrelor de putere îl reprezintă Rusia. Ea întrunește trăsături specifice ambelor categorii enumerate, dar ceea ce o deosebește radical este faptul că nu este dependentă de resurse naturale, dar această independență îi influențează și ei în aceeași măsură geopolitica și strategia. De altfel, șeful Statului Major General rus afirma într-o intervenție că principalele criterii de „înțelegere și apreciere a proceselor care se petrec în lume ar putea fi:

a) *nivelul dezvoltării economice a subiectului în ansamblu și starea sistemului său financiar;*

b) *gradul de asigurare cu materii prime și resurse naturale, în primul rând cu cele energetice, dar și cu altele, inclusiv resurse intelectuale;*

⁹⁹ Idem.

c) *ca o consecință a celor două – nivelul bunăstării sociale a populației*”.¹⁰⁰

În aceste condiții, geopolitica petrolului domină preocupările guvernelor lumii și se manifestă într-o multitudine de forme, începând de la cooperare multilaterală, investiții în domeniu, asistență tehnică, licitații, ajutoare economice și financiare, privatizări, condiții preferențiale etc., până la forme care amintesc mai curând de geostrategie, fiind dominate de componenta militară, amenințări și demonstrații de forță, prezență militară și chiar violență armată. De aceea, realitățile zilelor noastre oferă construcții politice atât de neașteptate: coaliția antiteroristă, unde sunt foarte fragile motivele care țin membrii alături – prin terorism fiecare înțelege cam ceea ce-l preocupă, dar este un motiv care justifică intervenția în orice punct al globului pământesc; relațiile dintre democrația SUA și cvasi-totalitarismele central-asiatice; apropieri ruso-saudite, de neimaginat cu câțiva ani în urmă.

Astăzi, principalii actori ai geopoliticii petrolului sunt SUA și Rusia. Fiecare dintre ei demonstrează că și-au elaborat politici și strategii solide în acest domeniu. Obiectivele lor sunt diferite, dar faptul că există o anumită complementaritate între obiective face ca, pe termen lung, cei doi să coopereze, bineînțeles neexcluzându-se competiția pentru poziții cât mai favorabile.

Bazându-se pe resurse energetice, în special pe petrol și gaze naturale, Rusia, al doilea producător de petrol al lumii, își urmărește cu consecvență obiectivul de a realiza un sistem al dependențelor, în care independența sa energetică să-i asigure avantaje pentru o dezvoltare economică evidentă, care s-o facă ascultată în toate problemele lumii și să-i asigure securitatea. Deocamdată, ea însăși este dependentă de veniturile obținute prin exportul de petrol. Pe măsură ce ponderea acestora în

¹⁰⁰ „Voennoia Mîsli”, nr. 5, 2004, p. 59.

construcția bugetului scade, fiind înlocuite cu alte venituri oferite de o economie în revenire, obiectivul strategic se înfăptuiește. Acesta este și motivul pentru care guvernul de la Moscova acționează cu atâta perseverență pentru ca Rusia să fie admisă cât mai curând în Organizația Mondială a Comerțului, ceea ce i-ar permite să participe, pe picior de egalitate cu celelalte economii, la toate tranzacțiile mondiale, fără restricțiile impuse de statutul său de nemembru al organizației.

Obiectivul strategic urmărit de SUA este acela de a-și asigura pe termen lung resursele necesare menținerii ritmurilor de dezvoltare economică, prin accesul la resurse și libertatea tranzitului. Este un obiectiv complex, de durată, iar realizarea lui impune implicarea decisivă în procesele de stabilizare a lumii și de întărire a securității prin încurajarea pieții libere, a valorilor democratice, a transparenței și predictibilității în acțiunile celorlalți actori ai lumii. Oricum, proiectele în care se angajează sunt considerate investiții mai ieftine decât valoarea eventualelor pierderi economice, provocate de disfuncționalități ale fluxurilor energetice.

SUA văd în petrolul rusesc o posibilă alternativă stabilă la petrolul obținut din Orientul Mijlociu, o regiune imprevizibilă și unde se pot produce evenimente care să afecteze ritmicitatea livrărilor. Rusia, la rândul ei, consideră pătrunderea petrolului său pe piața americană un început pentru viitoare construcții economice și de securitate fiabile. De aceea, pe termen lung, interesele celor doi coincid, chiar dacă pe termen scurt apar episoade care țin mai curând de concurența economică.

Anul trecut, în Texas, s-a desfășurat prima întâlnire bilaterală între oficiali din domeniul petrolului. Înaintea acesteia, o companie americană privată de investiții aprobase garantarea unui împrumut de 130 milioane dolari pentru construcția unui terminal petrolier la Sankt Petersburg, inclusiv

pentru lucrări de infrastructură. A doua întâlnire a avut loc în septembrie anul acesta, în Rusia, iar până atunci au avut loc discuții pentru participarea investitorilor americani la construcția unei conducte de aproximativ 1.500 km, care să lege rețelele din vestul Siberiei de portul Murmansk¹⁰¹. Proiectul a fost aprobat de guvernul rus, conducta urmând să aibă o capacitate de 80 milioane tone pe an și va intra în funcțiune prin anul 2009. Portul Murmansk este singurul care asigură ieșirea fără restricții a Rusiei la oceanul mondial. În luna iulie 2004, guvernul rus a aprobat vânzarea pachetului de acțiuni (circa 7,59%) deținut de stat companiei LUKOIL. Imediat după aceea, președintele Vladimir Putin, în prezența șefului companiei americane Conoco Phillips, a făcut următoarea declarație: „*Tare mult aș dori ca relațiile dintre oamenii de afaceri ruși și americani să se dezvolte mai activ, îndeosebi într-un domeniu atât de strategic cum este energetică*”¹⁰². Pentru analiști a fost suficient să sugereze cine va fi cumpărătorul viitorului pachet de acțiuni. Firma americană a achiziționat până la urmă pachetul și este acum acționară a companiei ruse. Compania LUKOIL deține 1,5% din rezervele mondiale de petrol și 2% din producție. De asemenea, acest pas ar putea contribui la rezolvarea rapidă a situației câmpurilor petroliere deținute de firma rusă în Irak.

O zonă dominată astăzi de concurența între cei doi actori este cea a Mării Caspice. Dar complexitatea zonei, conflictualitatea potențială, disputele juridice asupra mării propriu-zise vor obliga, mai devreme ori mai târziu, pe toți subiecții internaționali implicați, inclusiv pe cei doi, să coopereze pentru menținerea stabilității ei, altfel vor avea toți de pierdut, destabilizând piața energetică, ceea ce ar putea afecta toate țările lumii și provoca reacții mult mai periculoase.

¹⁰¹ www.naturalist.com/eco-news/index.cfm?p=display&id=7466.

¹⁰² www.ng.ru/economics/2004-07-26/4_present.html.

Bogată în petrol și gaze naturale, zona Mării Caspice include interesele statelor învecinate nemijlocit: Azerbaidjan, Kazahstan, Iran, Rusia și Turkmenistan. Între aceste țări există puncte de vedere deosebite referitoare la statutul și modalitățile de exploatare a resurselor, ceea ce împiedică demararea unor programe pe termen îndelungat. De asemenea, vecinătatea cu regiunea Orientului Mijlociu, Caucaz și bazinul Mării Negre, face ca și alte state să aibă interese majore în acea zonă. Într-o măsură destul de consistentă și România va avea avantaje în cazul unor soluții care să ofere stabilitate livrărilor energetice. Probabil că finalizarea recentă a unui proiect vechi de câțiva ani, prin care pe teritoriul României va trece o mare parte din conducta petrolieră Constanța-Trieste, constituie o realizare ale cărei avantaje le-ar putea depăși, în timp, pe cele oferite de strategicele proiecte integraționiste, în care este angajată țara noastră de peste un deceniu.

Statutul juridic incert nu încurajează firmele să investească masiv în infrastructura petrolieră și a gazelor naturale din zona Mării Caspice. Acest lucru face să crească interesul pentru cea existentă, controlată în mare măsură de Rusia, aflată în căutarea investițiilor străine. În ultimă instanță, dacă vor trece sau nu viitoare trasee prin teritoriul rusesc este doar o parte a problemei, dar petrolul va trebui să tranziteze prin ele și acesta este lucrul cel mai important și avantajos pentru stabilitatea unei regiuni întinse a globului pământesc.

Pe harta prezentată în continuare¹⁰³, întocmită de Igor Effimoff de la firma Teton Petroleum Co., sunt prezentate traseele actuale și potențiale pentru exportul petrolului și gazelor din bazinul caspic.

¹⁰³ www.geotimes.org/nov.02/feature_oil.html.

Harta sugerează, totodată, și multiplele instrumente posibile în relațiile de putere dintre principalii actori ai lumii. Practic, zona caspică nu poate fi izolată de cea a Orientului Mijlociu și, într-un fel sau altul, prezintă aceiași indicatori de instabilitate geopolitică: terorism, conflicte (Cecenia și

Nagorno-Karabah), delimitări teritoriale insuficient reglementate, probleme etnice, refugiați etc. În aceste condiții, este greu de estimat dacă bazinul caspic va deveni o alternativă mai sigură la petrolul din Orientul Mijlociu. Crește astfel atractivitatea traseelor petroliere nordice, ceea ce întărește rolul Rusiei în viitoarele jocuri politice pentru stabilizarea întregii regiuni. La începutul lunii august, o explozie a conductei Kirkuk-Ceyhan a întrerupt practic exportul petrolului irakian prin portul turcesc, ceea ce a făcut ca în aceeași zi prețul petrolului să ajungă la niveluri neîntâlnite decât în preajma războiului din Golf (1990). În actualele condiții ale mediului de securitate, nu se poate garanta că viitoarea conductă Baku-Ceyhan nu ar putea fi supusă aceluiași risc. Astfel, piața petrolului ar deveni foarte sensibilă în condițiile în care deja țările OPEC, cu excepția Arabiei Saudite, au atins cotele maxime ale extracției, deci posibilitățile acestei organizații de a stabiliza situația prin mărirea producției sunt limitate.

SUA sunt direct interesate în libertatea traficului petrolului din zona caspică și Orientul Mijlociu, de aceea s-au implicat activ în stabilizarea zonei, urmărind, totodată, și evitarea formării unui monopol rusesc al transportului. De aceea, au contribuit la realizarea conductei ocolitoare Baku-Ceyhan, dar care nu poate fi avantajoasă economic fără participarea Rusiei. Pe termen îndelungat, nici Afghanistanul nu este exclus ca traseu pentru o viitoare conductă, mult mai directă, către Oceanul mondial. Deocamdată, SUA sunt singura putere mondială care acționează declarat pentru asigurarea accesului la sursele petroliere, de rezultatele acțiunilor sale beneficiind în egală măsură și celelalte state ale lumii.

Un actor tot mai prezent pe piața petrolieră este China. Pentru a-și susține ritmurile de dezvoltare are nevoie de livrări constante de petrol. În acest sens, are o relație specială cu Rusia și Kazahstan, sursele cele mai apropiate, dar și cu Arabia Saudită. Într-un fel sau altul, toate economiile statelor vor

resimți noul statut al Chinei de mare consumator de resurse energetice. Creșterile prețurilor la petrol, în 2004, sunt puse și pe seama faptului că în acest an, al doilea mare consumator de petrol al lumii a devenit China. Este firesc să se pună întrebarea, care va fi comportamentul geopolitic al Chinei în momentul în care se va simți împiedicată în achizițiile cantităților necesare de resurse energetice. Eventualele sincope îi vor provoca disfuncționalități economice cu repercusiuni directe asupra celor 1,3 miliarde de locuitori, de acest lucru fiind conștient întreg globul. Evenimentele recente sugerează că politica chineză tratează această problemă cu maximă seriozitate. În ultimul timp se observă că se implică tot mai insistent în disputele privind insulele limitrofe din Pacific și în problema Taiwanului, zone pe care China, pe lângă faptul că le consideră că-i aparțin, sunt bănuite că dețin și importante resurse petroliere. De câțiva ani se poartă convorbiri ruso-chineze pentru construcția unei conducte, finanțate de partea chineză, care să lege zăcămintele din estul Siberiei de China. În 2002, s-a semnat chiar și un acord guvernamental în acest sens și se stabiliseră și cantitățile de petrol ce urmau să fie livrate în următorii 25 ani. Dar în ultimele luni, Moscova a decis ca traseul să fie ramificat și către Nahodka, la țărmul Oceanului Pacific, pentru a evita incomoditatea dependenței exclusive de un singur partener. Rusia a simțit imediat reacția chineză care i-a ridicat obstacole noi, până atunci neinvocate, în procesul de a accede la Organizația Mondială a Comerțului¹⁰⁴.

În anul 1997, Compania Națională a Petrolului din China a semnat un acord cu ministerul energiei din Kazahstan pentru construcția unei conducte între cele două țări. Proiectul întârzie și analiștii explică fenomenul prin lipsa dorinței celorlalți actori ai pieții mondiale a petrolului, în primul rând a Rusiei și SUA, de a construi alternative la conductele existente (Tenghiz-Novorossiisk) sau în faze avansate ale construcției

¹⁰⁴ www.izvestia.ru/economic/article 206089.

(Baku-Tbilisi-Ceyhan), ori de a contribui la accentuarea dependenței unui Kazahstan subpopulat de o Chină suprapopulată.

Un alt actor care și-a declarat interesul pentru petrolul caspic este India. Perspectiva este susținută de proiectul de realizare a magistralei de transport „*Nord-Sud*”, care ar urma să lege portul indian Mombay de la Oceanul Indian cu porturi iraniene (Bender-Abbas, Bender-Amirabad, Anzeli), prin Marea Caspică, portul Olia (aflat în construcție lângă Astrahan, Rusia) cu Sankt Petersburg. Această rută va scurta durata transportului între Asia și Europa cu 10-12 zile, ceea ce ar însemna o reducere a cheltuielilor de transport cu aproximativ 20%¹⁰⁵. India speră ca proiectul să fie completat cu infrastructură petrolieră, care să facă legătura cu conductele existente, facilitându-și, astfel, accesul la petrolul din nord. Proiectul este susținut și va fi finanțat de state europene, India, Rusia, dar și de Kazahstan, Turkmenistan, Iran.

Majoritatea proiectelor având drept punct de plecare petrolul pot fi dublate cu altele legate de gazele naturale, aflate în cantități mari în bazinul caspic și Orientul Mijlociu. Este o particularitate care face ca, practic, toate statele din această întinsă regiune să ocupe poziții cât mai avantajoase în jocurile de stabilitate, ca o primă etapă pentru construcții de securitate mai ample. Desigur, interesele geopolitice sunt mari, predomină astăzi relațiile de putere în care fiecare încearcă să-și impună voința asupra celuilalt, opțiunile sunt diferite, iar aceste realități oferă o imagine nu tocmai încurajatoare. Dar ceea ce susține optimismul în posibilitatea stabilizării reale a regiunii este faptul că nici un actor din zonă nu respinge *à priori* avantajele dezvoltării și nu încearcă să se izoleze. În condițiile globalizării, această realitate a scos în prim-plan dimensiunea cooperativă a geopoliticii, deși n-au fost eliminate disfuncționalitățile care au impus și manifestări ale

¹⁰⁵ www.ng.ru/courier/2004-01-26/10_kaspiy.html.

geostrategiei în continuarea geopoliticului.

Petrolul a fost cel care a generat și războiul iranio-irakian din anii '70, și ocuparea Kuweitului de către Irak în 1990, și campania de eliberare a Kuweitului, dar și intervenția multinațională împotriva regimului Hussein din Irak de anul trecut.

4. Geostrategia petrolului

Războiul rece s-a sfârșit și odată cu el și geostrategia bazată pe amenințarea distrugerii nucleare reciproce. Acest tip de amenințare, real, dincolo de toate exagerările propagandistice, a fost instrumentul politic decisiv în imprimarea unui caracter previzibil geostrategiei și în realizarea unui relativ echilibru al puterii. Armele nucleare existente sunt tot atât de nimicitoare astăzi ca și altădată, dar amenințarea distrugerii reciproce, la fel de reală ca acum două decenii, nu mai este un instrument politic. Nu este clar, încă, dacă aceasta înseamnă eliminarea armelor nucleare din calculele statelor majore, ori consacrarea lor, intrarea într-o stare de normalitate, chiar dacă superputerile au declarat oficial că nu vor pregea să folosească armele nucleare atunci când interesele lor vitale vor fi afectate. Probabil că aceasta va fi premisa care va fundamenta toate construcțiile geostrategice în viitorul previzibil.

Geostrategia a devenit mai difuză, iar prezența militară, indiciul concret, clasic al intereselor strategice, se reduce la minimum, intensificându-se, în schimb, realizarea capacităților de aplicare a efectelor acțiunilor militare în zonele de interes. Exemplu devenit deja celebru al acestei noi filosofii strategice este cel al coaliției militare împotriva Irakului din anul 2003, care, cu efective minime (circa 200 mii militari), a ocupat un stat având aproximativ suprafața Franței, fără ca pe teritoriul statului irakian să existe vreo regiune protejată împotriva loviturilor. De asemenea, cazul Irakului

evidențiază că resursele petroliere și căile de acces către acestea constituie preocuparea majoră pentru geostrategia acestui început de secol.

De altfel, cazul Irakului demonstrează că în realizarea unor obiective vitale, cum sunt cele energetice, statele nu mai fac distincția între geopolitică și geostrategie. Aceasta din urmă nu mai continuă geopolitica dintr-un anumit punct, ci o însoțește încă de la început, iar avantajele sunt multiple. Prin prezența militară considerabilă în Irak, SUA și-au „disciplinat” în primul rând aliații, chiar și într-un domeniu care aparent admite concurența – economia.

Cea mai evidentă demonstrație o reprezintă consecvența cu care SUA urmăresc libertatea accesului la piața petrolieră folosind, atunci când este nevoie, și instrumente ale geostrategiei. Această tendință a fost explicată, în 1999, într-un raport al Consiliului Securității Naționale al SUA: „...*Statele Unite vor continua să aibă un interes vital în asigurarea din exterior a livrărilor de petrol*”¹⁰⁶. Seriozitatea problemei este susținută și de faptul că SUA includ petrolul în categoria intereselor vitale, pentru apărarea cărora vor recurge fără ezitare la folosirea forței armate.

Raportul amintit nu era decât o secvență dintr-o lungă strategie urmărită cu consecvență după criza din 1973, care a atras cu brutalitate atenția oficialilor din SUA asupra transformării petrolului în componentă a securității. Iată principalele repere ale acestei strategii¹⁰⁷:

- martie 1974, statele arabe suspendă embargoul asupra livrărilor de petrol către SUA;

- 1977, secretarul de stat pentru apărare al SUA declară: „nu există un pericol mai serios pe termen lung pentru securitatea SUA și a aliaților săi, decât cel provocat de deficiențele emergente în asigurarea resurselor de energie

sigure”;

- în ultimul său mesaj către națiune, Jimmy Carter, președinte al SUA între 1977-1981, declara: „*orice încercare a unei forțe din afară de a realiza controlul asupra regiunii Golfului Persic, va fi considerată atac împotriva intereselor vitale ale SUA*” (erau proaspete invazia Afghanistanului de către URSS și revoluția iraniană);

- 1981, în SUA se înființează Forța Expediționară de Desfășurare Rapidă (Rapid Deployment Joint Task Force), transformată în 1983 în Comandamentul Central al SUA (USCENTCOM);

- 2003, USCENTCOM planifică și conduce desfășurarea forțelor împotriva Irakului.

În timpul războiului rece, SUA au considerat drept teatre principale ale confruntării cu URSS, centrul și sud-estul Europei, acolo unde se aflau concentrări mari de trupe sovietice, și Orientul Îndepărtat. Mutațiile strategice au făcut să scadă interesul pentru aceste zone, prezența militară americană rămânând la niveluri care să nu afecteze credibilitatea angajării SUA în problemele securității europene. Au devenit, însă, importante pentru strategie Asia Centrală, bazinul caspic, zona Mării Chinei de Sud și, bineînțeles, zona Golfului. Toate sunt regiuni bogate în petrol și gaze naturale, resurse dovedite sau bănuite, dar, mai ales, sunt în proximitatea unor puteri militare (Rusia, China) care pot interveni în competiție. În toate aceste zone există probleme, mai mult ori mai puțin înghețate, care pot fi activate cu ușurință, ceea ce ar destabiliza piața petrolului. Întrucâtva, la fel se caracterizează și alte zone bogate în petrol din Africa (Algeria, Angola, Nigeria, Sudan), Asia (Indonezia) sau America de Sud. În toate există multe probleme etnice, sociale și politice nerezolvate. Aceste zone se află deocamdată în afara preocupărilor competitive majore ale principalilor actori ai lumii, dar sunt atent monitorizate de SUA. În zonele unde interesele sunt evidente și acțiunile sunt clare.

¹⁰⁶ www.globalpolicy.org/security/natres/generaldebate/2001/0601Klar.htm.

¹⁰⁷ <http://multinationalmonitor.org/mm2003/02jan-feb/jan-feb03corp1.html>.

Astfel, investițiile financiare ale SUA în bazinul caspic și Orientul Mijlociu sunt susținute de programe militare: modernizarea forțelor armate ale statelor din zonă, pentru a fi capabile să mențină stabilitatea; parteneriate, inclusiv cu ceilalți actori pentru soluționarea problemelor; dezvoltarea unor obiective de infrastructură militară, care să le asigure mobilitatea propriilor forțe etc. Noul concept de război bazat pe rețea va oferi forțelor armate ale SUA posibilitatea de a executa lovituri precise, din puncte de dislocare inaccesibile eventualelor riposte. Chiar și posibilitatea amplasării unor baze militare noi în Bulgaria, România și Polonia nu poate fi ruptă de problematica petrolului. Locațiile aflate în discuție se află în apropierea unor conducte de petrol în funcțiune ori aflate în proiect.

Rusia se află într-un amplu proces de adaptare a strategiei sale la noile realități, inițiind programe care să-i permită să influențeze militar evoluțiile din zone aflate în apropierea teritoriului său, așa cum sunt multe din sursele petroliere. Astfel, dacă va fi nevoie, prin acțiuni la nivel local, relativ ușor de susținut militar, va obține efecte globale. Un fel de domino energetic. Renunțând la ambițiile geostrategice globale ale URSS, ea se concentrează asupra programelor regionale: își adaptează prezența militară în regiunea Caucazului, profitând evident de războiul din Cecenia; a înființat baze militare în Armenia și în state din Asia Centrală; controlează un sistem unic de apărare aeriană al CSI; acordă asistență militară majorității statelor din această organizație etc. Totodată, sunt semnificative modificările doctrinare și programele de modernizare a propriilor forțe. Armele nucleare rămân, în continuare, principalul mijloc de descurajare a unei agresiuni și de aceea le perfecționează cu insistență. A declarat că le va folosi în cazul unor agresiuni, chiar și împotriva statelor neposesoare de arme nucleare. A adoptat și ea strategia loviturilor preventive și în acest scop își modernizează

infrastructura (cosmică și aeriană). Marina militară se restructurează, pentru a fi eficientă pe distanțe relativ mici față de țărmlul propriu (circa 500 km), fără a mai fi interesată de oceanul mondial (cu excepția componentei nucleare). De asemenea, în cadrul forțelor armate se desfășoară intense activități de pregătire pentru sporirea mobilității, se perfecționează vectorii pentru transportul loviturilor nucleare, se intensifică acțiunile comune de instruire și planificare cu armate din CSI, cu armatele NATO etc. De asemenea, au fost adoptate programe de reînnoire a forțelor cu armament și tehnică de ultimă generație, performante, care să permită reducerea în continuare a efectivelor la cifre care să nu-i afecteze interesele.

Nu sunt lipsite de importanță nici acțiunile strategice ale altor actori. China și-a redus concentrările de trupe de la granița nordică cu Rusia și își concentrează eforturile asupra zonelor sale de vest, în care sunt estimate rezerve importante de petrol: provincia Xinjiang, Marea Chinei de Est și Marea Chinei de Sud, zone aflate în litigiu. Taiwanul este invocat tot mai frecvent în discursul politic, deoarece oferă posibilitatea controlului unor importante căi de navigație în Pacific. Către aceste zone își îndreaptă atenția și Japonia, care, totodată, își perfecționează capacitățile operaționale în zonă (nave de luptă, avioane de patrulare etc.). În zona Golfului, China își întărește relațiile militare cu Arabia Saudită, mai ales după ce, în opinia publică din SUA, s-au auzit voci ostile și chiar amenințări la adresa regatului saudit, dar și cu alte state din Orientul Mijlociu. „Fără o strategie cuprinzătoare de prevenire a transformării Chinei într-un consumator de petrol egal cu SUA, o coliziune între superputeri este posibilă”¹⁰⁸, afirmă directorul unui institut american de analiză a securității globale. India participă la modernizarea forțelor navale ale Kazahstanului, Turcia la realizarea unor obiective de

¹⁰⁸ www.globalpolicy.org/security/natres/oil2004/0202_collision.htm.

infrastructură militară în Turkmenistan, Iranul se pronunță împotriva prezenței militare străine în Marea Caspică și pentru strângerea relațiilor cu Azerbaidjan, invocând episoade ale unei istorii comune, Japonia elaborează planuri pe termen mediu în domeniul apărării, în care prevede și elaborarea unor categorii ofensive de tehnică militară, probabil ca răspuns la acțiunile chineze din Marea Chinei de Est. Desigur, aceste jocuri de natură militară nu depășesc limite care să provoace răspunsuri ce ar pune în pericol stabilitatea și circulația liberă a petrolului. Dar, analizate fiecare în parte, se dovedește că statele care-și propun niveluri ridicate ale dezvoltării, nu-și pot permite să rămână indiferente la eventuale turbulențe. Consecințele acestora ar putea modifica în totalitate lumea care ne înconjoară și le-ar periclita programele de dezvoltare, risc pe care nu sunt dispuse să și-l asume.

Evoluțiile din jurul petrolului au pus parțial în umbră „jocurile” care se desfășoară pentru gazele naturale. Acestea sunt încă la început, dar vor deveni tot mai evidente și intense pentru că gazele naturale sunt considerate un înlocuitor al petrolului, atunci când acesta se va epuiza ori va fi clar că este insuficient pentru toți consumatorii. Deocamdată, evenimentele provocate pe piața gazelor naturale mai sunt încă asociate cu piața petrolului, dar probabil că acest lucru nu va mai dura mult timp și jocurile vor deveni de sine stătătoare.

5. Prețul petrolului

Șocurile produse de evoluția prețului petrolului acoperă, de regulă, toate arhitecturile ce se proiectează în jurul său. Salturile prețului, spectaculoase de la o zi la alta, provocate de cele mai neînsemnate disfuncționalități ale pieței demonstrează, dacă mai era nevoie, cât este de serioasă problema și cât de devastatoare pot fi efectele interne, în cazul unor crize prelungite.

Oricum, se consideră că prețurile petrolului s-au rupt de

indicatorii reali de extracție și nu-i mai reprezintă. În luna mai s-au desfășurat la Amsterdam lucrările Forumului Energetic Internațional, unde a avut loc și o întâlnire neformală a statelor membre OPEC. Atunci, prețul barilului era de aproximativ 40 USD. Îngrijorate de creșterea rapidă a prețului, statele industrializate au făcut un apel către această organizație să sporească extracția pentru a putea liniști piața. Un analist în domeniul petrolului a declarat atunci, că o mărire a cifrelor de extracție „va produce doar oscilații de scurtă durată pe piață”¹⁰⁹. În iunie, Arabia Saudită a declarat că va mări limitele stabilite pentru extracție. La sfârșitul lunii august OPEC recunoaște că, în afara Arabiei Saudite, ceilalți membri au ajuns la limita posibilităților. Oricum, decizia depășirii cotelor a stârnit reacții violente din partea altor state membre (Venezuela, Iran) cu pondere importantă pe piața petrolului. Ca un punct de referință, în 1990, în ajunul războiului din Golf, când toate bursele erau convinse că acțiunile militare vor începe, prețul barilului de petrol ajunsese la punctul maxim: 41,15 USD. La începutul lunii august 2004, în absența unei amenințări militare credibile, prețul barilului de petrol ajunsese la aproape 45 USD.

S-au încercat diferite explicații pentru sinusoidalele neașteptate ale prețului și pentru sensibilitatea pieței:

- factorul chinez a fost des invocat, pornind de la realitatea că înlocuirea bicicletelor cu autoturisme în rândul populației chineze ar provoca o creștere nelimitată a cererii pentru combustibil, după modelul american;

- manipularea prețului petrolului de către Arabia Saudită, în ajunul alegerilor prezidențiale din SUA, având în vedere interesul companiilor petroliere americane pentru prețuri ridicate și sprijinul acordat de acestea administrației Bush;

- criza irakiană;

- situația rezervelor strategice ale SUA;

¹⁰⁹ www.izvestia.ru/economic/article 18240.

- scăderea producției mondiale;
- intervenția statului rus pe piața internă a petrolului (scandalul Yukos).

Toate aceste explicații se fundamentează pe fenomene concrete petrecute, dar, în același timp, cei care le avansează acceptă că nu sunt suficiente. Totodată, se alimentează și se generalizează părerea că petrol ieftin nu va mai exista niciodată.

Experții Agenției Internaționale pentru Energie estimau, atunci când prețul petrolului era de 35 USD barilul, că acest nivel provoacă o deteriorare a PIB-ului mondial cu aproximativ 225 miliarde dolari¹¹⁰. Afectate urmau să fie, în primul rând, statele europene și cele în curs de dezvoltare, cele mai dependente de importul de petrol. În același timp, o creștere cu 10 USD (față de 35) a prețului barilului de petrol urma să determine o redistribuire a aproximativ 150 miliarde dolari între statele exportatoare.

Desigur, problema prețului petrolului este una mult mai complexă, dar reacțiile nervoase ale burselor la cele mai mărunte disfuncționalități, unele fără legături directe cu piața, demonstrează imensul potențial al petrolului în jocurile geopolitice.

Accesul la surse de petrol sigure, contractele pe termen îndelungat, „rezistente” la fluctuațiile pieții, prețurile avantajoase, condiționările favorabile ori nefavorabile, boicotul, amenințările la adresa siguranței infrastructurii sunt instrumente folosite în trecut, astăzi și nu există nici un motiv care să convingă că nu vor fi folosite și în viitor pentru a influența deciziile politice în situații delicate. Atâta timp cât aceste circumstanțe și practici nu afectează interesele majore ale marilor consumatori și marilor producători, ele se impun încet-încet în practica mondială și trebuie avute în vedere. Țările care-și pot permite, își pregătesc deja economiile pentru

¹¹⁰ www.rbcdaily.ru/news/market/index.shtml?2004/05/07;54555.

a rămâne eficiente, chiar și în condițiile unor prețuri ridicate ale petrolului. Dar, la nivel global, acestea reprezintă doar un club restrâns.

În loc de concluzie

Vremurile când România era mare exportator de petrol, beneficiind de avantajele acestui statut, au devenit demult istorie. Astăzi, țara noastră își asigură abia 60% din consum cu producția proprie, în condițiile în care multe din obiectivele devoratoare de energie au dispărut, iar de 15 ani se practică dezindustrializarea. Acest lucru o ferește de oscilațiile imediate ale pieței energetice, dar nu și de efectele unor crize îndelungate. Problema resurselor energetice se va transforma și pentru statul român într-una majoră de securitate. Rezolvarea ei pe termen îndelungat ar trebui să constituie o prioritate supusă mai puțin condiționărilor politice, iar cele de natură economică ar trebui acceptate și gestionate, prin reciprocitate, cu eventualii parteneri.

Opțiunile pentru integrare europeană și euro-atlantică au îndepărtat România de parteneri tradiționali din zone care constituiau surse de aprovizionare cu resurse energetice. Din păcate, nu există strategii de revenire firească în aceste zone, ceea ce poate reprezenta un risc major la adresa securității naționale. Mai mult, aceste zone încep să fie identificate cu sursele de risc, ceea ce face situația și mai dificilă, deoarece componenta psihologică indusă nu va putea fi modificată ușor și va avea efecte pe termen îndelungat. O asemenea strategie ar trebui să se bazeze pe instrumentele economiei de piață, care admite concurența chiar și între aliați, iar pentru atingerea obiectivelor ei să se admită că sunt necesare concesiile politice și chiar militare. Este exemplul pe care ni-l oferă principalii actori ai UE, dintre care se detașează Germania care, inițiind și practicând la începutul anilor '70 realista „Ostpolitik”, a reușit nu doar să-și atingă un obiectiv fundamental de securitate (cea

a reunificării), ci să și gestioneze problema deficitului de resurse. Astfel a ajuns motorul economic al integrării europene.

Uniunea Europeană oferă garanția abordării în comun, de către toți participanții, a opțiunilor, dar, în domeniul resurselor energetice, ea însăși nu se află într-o situație prea confortabilă, membrii ei numărându-se printre marii dependenți de importul de petrol. De aceea, rezolvarea problemei acestei resurse este lăsată mai curând la inițiativa fiecărui membru în parte. Geopolitica petrolului nu ne ocolește, iar statul român ar trebui să se implice cu pragmatism în proiectele cu efecte benefice îndelungate, generate și susținute prin inițiative politice.

AMENINȚĂRI ÎN MEDIUL DE SECURITATE

Dr. Grigore ALEXANDRESCU

La mai mult de un deceniu de la încheierea războiului rece, constatăm cu tristețe că așteptările noastre nu s-au confirmat. După o jumătate de secol dominată de pericole, riscuri și amenințări la adresa securității mondiale, care și-au găsit suportul și s-au dezvoltat pe fondul nenumăratelor vulnerabilități provocate de confruntarea ideologică susținută de mijloace militare, a urmat o scurtă perioadă de destindere. În euforia momentului am nutrit speranța că sosise timpul pentru o lume mai bună și mai sigură. Din fereastra de oportunitate creată, a apărut o uriașă Cutie a Pandorei, pe care, de atunci, comunitatea internațională se străduiește să o închidă. Procesul înaintază cu greu, între succese și semisuccese.

După cum este îndeobște cunoscut, lumea de mâine ar trebui să fie o proiecție a celei din prezent. Cu siguranță că, în anii care vor urma, tendințele care se manifestă acum, lăsate la voia întâmplării, vor putea să se maturizeze, transformându-se în pericole directe sau, cu aportul tuturor actorilor internaționali, vor fi eliminate de pe marea scenă a lumii. Totul depinde de modul cum înțelegem și reușim să pregătim prezentul pentru viitor.

Percepția reală și reacția adecvată la amenințările existente sau emergente la adresa securității reprezintă doar un demers al acestei activități cu o importanță majoră în întărirea încrederii dintre state. Aceasta este o condiție *sine qua non* a realizării spiritului de echipă în lupta împotriva tarelor secolului XXI și construirea unui sistem de securitate internațională stabil. Progres social și prosperitate economică fără securitate nu vor putea exista, iar lumea, pe zi ce trece, devine tot mai conștientă de această axiomă.

1. Delimitări conceptuale

1.1. Amenințarea ca atitudine socială

Nu este neapărat nevoie să fii adeptul ideilor alarmiste, panicarde pentru a observa că *amenințarea* de-a lungul timpului a fost permanent prezentă în relațiile dintre oameni, că și-a perfecționat formele și metodele specifice, stând la baza cauzelor nenumăratelor stări conflictuale care au umbrit evoluția societății omenești.

Denumită ca atare sau nu „amenințare”, fie că a fost exprimată prin cuvinte, fie prin gesturi, întotdeauna a reprezentat un pericol potențial¹¹¹.

În limba română cuvântul „amenințare” provine din latină: „*minatio, -onis*”¹¹², cu sensul actual. Aceeași bază etimologică o are și termenul francez „*menace*” care semnifică „*o intenție ostilă vizând intimidarea*”¹¹³.

Literatura de specialitate din diferitele colțuri ale lumii o evidențiază, iar studiile psihologice o prezintă cvasiunanim ca o atitudine negativă, care se adresează înainte de toate afectivității individuale sau de grup și nu rațiunii celor vizați. Ea dispune de o gamă largă de tehnici și procedee, ce se întinde de la persuasiune la manipulare.

Astfel, în accepțiune anglofonă, amenințarea reprezintă o „*expresie a intenției de a impune dezavantaje sau atingeri unei persoane prin mijloace de coerciție sau constrângere*”¹¹⁴. O definiție apropiată de cea mai de sus o oferă și dicționarele germane, care o prezintă drept „*acțiunea de a pune pe cineva într-o situație periculoasă, sau ceva care să periclitaze situația unei persoane*”¹¹⁵.

¹¹¹ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Mic dicționar academic*, A-C, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 67.

¹¹² Voichița Ionescu, *Dicționar latin-român*, ed. II, Editura Orizonturi, f.a., p. 132.

¹¹³ *Dictionnaire de la Langue Francaise*, Editura Alpha, Paris, 1995, p. 813.

¹¹⁴ *Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged*, vol. III, Editura Merriane-Webster, 1993, p. 2382.

¹¹⁵ *Langenscheidts Grossworterbuch, Deutch als Fremdspache*, Editura Varlag Enzyklopedie, Munchen, 1989, p. 125.

În schimb, în limba rusă, prin amenințare se înțelege „*o acțiune psihică asupra unei persoane în scopul de a o pune să îndeplinească cerințele stabilite de altcineva*”¹¹⁶.

Atât „Dicționarul Explicativ al limbii române”, cât și „Micul dicționar academic”, ambele elaborate sub egida Academiei Române, definesc termenul *amenințare* drept „*intenția de a face rău cuiva (pentru a-l intimida sau pentru a obține ceva)*”¹¹⁷.

Definiția dată în enciclopedii și dicționare de prestigiu reușește să delimiteze conținutul sau sfera noțiunii (*amenințare*) supuse analizei și îi precizează înțelesul general. În orice domeniu special, dar mai ales în domeniul apărării și securității, se operează cu noțiuni și se folosește un limbaj cu o terminologie specifică.

1.2. Evoluția conceptului de amenințare în câmpul securității

Pornind de la accepțiunea generală, definiția amenințării de sorginte politico-militară necesită unele precizări. Fie că se referă la lezarea drepturilor fundamentale ale statelor¹¹⁸ sau sistemelor de securitate¹¹⁹, percepția transpunerii în fapte a obiectivelor amenințării rămâne aceeași, încadrând-o în rândul

¹¹⁶ Apud col. (r) dr. Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura U.N.Ap., București, 2004, p. 6.

¹¹⁷ Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *op. cit.*, p. 67; Academia Română, *Dicționar explicativ al limbii române*, ed. II, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 33.

¹¹⁸ „Amenințarea reprezintă atitudinea politică a unui stat, a unui grup de state sau a unei alianțe care, sprijinite de puterea militară, afectează suveranitatea și integritatea altor state”, *1000 Stichworte zur Bundeswehr*, Editura Verlag, E.S. Mittler & Sohn, Bonn, 1997, p. 34.

¹¹⁹ „Primejdie precisă în ceea ce privește originea, definibilă în obiectul său, în intensitatea sa și în finalitatea sa, care evocă o atingere intenționată a securității”, *Documente ONU*, apud *Dictionnaire interarmees Francaise/Roumanian/Anglais de Relations Internationales et Strategiques*, Editura U.N.Ap., 2004, p. 146.

pericolelor virtuale. Ele întotdeauna determină apariția unor replici, necesare contracarării efectelor amenințării. Situația devine gravă când acestea sunt supradimensionate. Poate fi inițiată o reacție în lanț, greu de controlat, în care binomul newtonian „acțiune-reacțiune” se poate multiplica până la distrugerea sistemului care l-a generat.

Această atitudine poate fi mai des generată de *amenințările asimetrice*, concept care se uzitează destul de des în literatura de specialitate actuală. El semnifică „*amenințarea reieșită din posibilitatea de a întrebuința mijloace sau metode diferite pentru a lovi sau neutraliza punctele forte ale unui adversar, exploatând slăbiciunile sale în scopul de a obține un rezultat disproporționat*”¹²⁰.

La fel de des întâlnim și noțiuni ca: „*amenințare cu forță*”, adică acțiunea prin care un stat sau mai multe state săvârșesc acte politice, economice, militare sau de altă natură, cu scopul de a impune altui stat sau altor state să renunțe la deplina exercitare a drepturilor și atributelor suverane¹²¹, sau „*amenințarea militară externă*”, pe care analiștii o înțeleg ca fiind amenințarea ce privește securitatea pe plan militar și a cărei sursă se situează în afara frontierelor naționale. Ea poate să aibă ca origine „*revendicări teritoriale, o ingerință în problemele interne ale unei țări, prezența unor focare de conflict armat, mai ales cele din apropierea frontierelor unui stat sau de cele ale aliaților săi sau desfășurarea și amplificarea puterii grupărilor de forțe susceptibile de a bulversa echilibrul de forțe existent în zonă*”¹²².

Desigur, lista termenilor asociați noțiunii de amenințare, cu care operează domeniul apărării și cel al securității, ar putea

¹²⁰ Idem.

¹²¹ Ministerul Apărării Naționale, *Culegere de termeni, concepte și noțiuni de referință din domeniile politicii militare, securității naționale și apărării armate*, Editura Militară, București, 2000, p. 30.

¹²² *Dictionnaire interarmees...*, op. cit., p. 147.

continua. Definițiile oferite de dicționarele și glosarele din domeniul securității apărute în ultimul timp în lume nasc, de cele mai multe ori, controverse în privința stabilirii relației cauză-efect. Unele se referă la protejarea de pericole (securitatea obiectivă), altele la sentimentul de siguranță (securitatea subiectivă) sau la absența oricărei îndoieli (încrederea în cunoștințele proprii). Importantă este înțelegerea deplină a lor, în special a celor importați din altă limbă pentru ca să nu apară confuzii în exprimare și înțelegere cu urmări atitudinale grave. Aceasta este cu atât mai necesară cu cât în perioada pe care o vom parcurge, marcată de primirea statutului de „*Membre NATO*” de către România, se vor produce reevaluări și adaptări în toate sectoarele vieții politico-sociale.

În general politologii, analiștii și teoreticienii din diferite domenii au tendința să ofere aceeași valoare termenilor: pericol, risc, amenințare, vulnerabilitate, considerându-i sinonimi. Nu întotdeauna confuzia deranjează, dar sunt documente și convorbiri oficiale sau semioficiale, care prin folosirea inadecvată a acestor termeni pot da naștere la percepții eronate ale interlocutorilor.

Pentru a evita asemenea capcane, considerăm că noțiunea de *amenințare* este individualizată de existența unui autor care o proferează având un scop și un obiectiv pe care îl urmărește. Acțiunea este evident direcționată asupra unui subiect bine determinat.

În concluzie, putem defini conceptele de:

Amenințare ca reprezentând un pericol potențial, exprimat prin cuvinte sau gesturi, care are autor, scop, obiectiv și o țintă.

Pericolul exprimă o primejdie, un posibil eveniment cu urmări grave¹²³.

Riscul constituie posibilitatea de a avea de înfruntat un

¹²³ Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale în condițiile statutului României de membru NATO*, Editura U.N.Ap., București, 2004, p. 26.

pericol¹²⁴.

Vulnerabilitatea ilustrează *punctul slab, sensibil al cuiva sau a ceva*¹²⁵.

Rigoarea în folosirea termenilor cu care operăm va da sens și valoare discursului și sinergie acțiunii.

1.3. Relaționări interconceptuale

Toate noțiunile prezentate anterior sunt specifice domeniului securității, fie ea de amploare națională, regională sau internațională. Ele reprezintă realități specifice componentelor securității, între care există atât asemănări, cât și deosebiri.

Caracteristicile care apropie conceptual amenințările de pericole, riscuri și vulnerabilități se remarcă la: origine (internă și externă); natură (politică, economică, socială, militară, informațională, ecologică ș.a.), caracter (direct și indirect). Catalizatorul tuturor îl constituie „*circumstanțele istorice*”¹²⁶ și modul sau gradul în care acestea sunt exploatare.

Deosebirile dintre conceptele analizate sunt date de genul proxim și diferența specifică care dezvăluie caracteristicile esențiale ale fiecăruia. Acestea dau imaginea complexității lor,

¹²⁴ Literatura de specialitate oferă următoarele definiții ale termenului: *Dictionaire de la Langue Francaise, op. cit.*, p. 1111: „*Pericol care se poate mai mult sau mai puțin prevedea*”; *Webster's..., op. cit.*, p. 1961: „*Posibilitatea de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau a suporta o pagubă*”; Vasile Breban, *Mic dicționar al limbii române*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 575: „*Pericol posibil; posibilitatea de a suferi o pagubă, un eșec*”; *Dicționar Enciclopedic Ilustrat*, Editura Cartier, Chișinău, 1999, p. 482: „*Posibilitatea de a avea de înfruntat un pericol, o pagubă, un necaz etc.; pericol, inconvenient posibil*”.

¹²⁵ Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum I.O., București, 2000, p. 230.

¹²⁶ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, pp. 142, 145.

în care elementele de specificitate se combină cu ipostazele multiple în care este folosit de specialiștii în domeniu și nu numai.

Din această perspectivă, o prezentare grafică a indicatorilor care individualizează fiecare concept poate oferi o imagine pe cât de sintetică, pe atât de lămuritoare asupra valorii, locului și rolului acestora în formularea discursului pe teme din domeniul securității și apărării.

	Sursă (autor)	Adresă	Scop	Obiectiv	Efecte
Risc	posibilă	difuză	difuz	difuz	posibile
Pericol	probabilă	posibilă	probabil	probabil	probabile
Amenințare	certă	certă	cert	cert	certe

Amenințările, pericolele, riscurile și vulnerabilitățile la un loc sau numai o parte dintre ele sunt conștientizate în mod diferit de statele lumii, aflate chiar în același areal. Sensibilitățile generate de probleme istorice deschise, nivelul de dezvoltare economică, puterea militară, ambițiile hegemonice, interesele naționale fundamentale, calitatea de membru sau nu la o alianță militară funcțională dau percepției sensuri, nuanțe și particularități naționale sau de grup.

Privite în mod sistemic, conceptele supuse analizei se află întotdeauna într-un raport bine determinat. Pe perioada coexistenței lor, iar prognozele în domeniul securității nu întrevăd eliminarea vreuneia prea curând, amenințările și vulnerabilitățile pot funcționa după principiile jocurilor cu sumă nulă. Astfel, securitatea națională se poate asigura fie prin diminuarea vulnerabilităților, fie prin prevenirea sau micșorarea amenințărilor. Aceasta determină orientarea strategiei de securitate națională, care se poate concentra spre interior, încercând să reducă vulnerabilitățile statului sau spre exterior, alocând forțe și mijloace pentru a acționa în mod direct sau nu asupra surselor de amenințare.

Prin politicile de securitate ale statelor de pe diferite continente, elaborate în ultimii ani, sunt oferite suficiente exemple în acest sens. Războiul împotriva terorismului completează acest tablou. Vulnerabilităților interne li se conferă aceeași valoare ca cea a riscurilor externe, iar pericolul de acționa preventiv sau nu împotriva unui inamic explicit sau care proferează doar amenințări (exemplu: elementele teroriste) devine un risc asumat.

2. Amenințări la adresa securității

2.1. Mediul internațional de securitate – evoluții, perspective

În evoluția procesului de realizare a securității se constată în ultimii ani o amplificare a eforturilor pentru edificarea stabilității la nivel regional, ca o etapă intermediară a acestuia. Eforturile depuse de comunitatea internațională pentru instaurarea păcii în Balcani, Orientul Mijlociu și Africa sunt concludente.

Evidentă a fost și extinderea sistemului de apărare și securitate al NATO, prin primirea de noi membri, precum și eforturile Uniunii Europene de a dezvolta un model de gestionare a dinamicii de securitate la scara întregului continent.

În acest context, multitudinea problemelor de securitate pe care statele și le-au propus să le rezolve a condus la creșterea numărului și volumului organismelor internaționale. Rezultatele activității lor au fost relevante: s-au diminuat pericolele și amenințările, deși nu au fost eradicate conflictele armate. Principalele zone de insecuritate au fost incluse în procesele de stabilizare, dar nu întotdeauna rezultatele au fost cele scontate.

Efectele globalizării au început să se resimtă. Economia mondială, după o perioadă apreciabilă de reflux, s-a revigorat. În schimb, amenințările transnaționale (terorismul, migrația și traficul de droguri și materiale strategice, crima organizată), profitând de permeabilitatea frontierelor, au mai multe șanse de

a se propaga la scară planetară.

Accesul diferențiat al statelor la resurse afectează relațiile dintre acestea. Deși numărul și amploarea conflictelor care au la origine dispute teritoriale a scăzut, s-au amplificat și diversificat modalitățile de rezolvare prin forță a divergențelor de natură etnică și religioasă¹²⁷.

Progresele științei și tehnicii cu aplicabilitate militară au condus, pe de o parte, la polarizarea celei mai noi tehnologii în cadrul statelor cu economii dezvoltate, oferindu-le posibilitatea de a pregăti un război de generația a IV-a, iar pe de altă parte, la scăderea de sub control a comerțului cu arme și mijloace NBC.

Labilitatea perioadei de tranziție, pe care o parcurgem până la realizarea unui sistem de securitate stabil, se va răsfrânge și asupra următorilor ani. Motoarele principale ale instabilității vor rămâne aceleași.

Dacă nu vor apărea condiții și circumstanțe sau o concentrare de putere realizată pe baza înțelegerii dintre statele lumii care să diminueze sursele de instabilitate existente, trendul ordinii mondiale nu va conduce către o lume mai sigură.

Amestecul de politici și strategii incoerente și ezitante în domeniul securității, propuse și dezvoltate de actorii internaționali și instituțiile specializate, nu va putea modifica în bine aspectul actual al mediului de securitate.

2.2. Globalizarea surselor de amenințare

Consolidarea globalizării nu va aduce sfârșitul geopoliticii. Școli de renume în domeniu anticipează la unison că acest fenomen plurivalent, azi controversat și contestat, va aduce pe lângă progrese spectaculoase din toate domeniile vieții socio-economice și posibilitatea de răspândire și resimțire

¹²⁷ Mihai-Ștefan Dinu, col. (r) dr. Grigore Alexandrescu, *Surse de instabilitate*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura U.N.Ap., București, 2004, p. 7.

a efectelor vulnerabilităților concentrate în diferite părți ale lumii.

Globalizarea, prin procesele care le incumbă la orizont apropiat și mediu, va genera tensiuni multiple care vor influența, nu întotdeauna pozitiv, mediul internațional de securitate. Fragmentarea și integrarea, localizarea și internaționalizarea, centralizarea și descentralizarea sunt doar câteva din situațiile care pot genera insecuritate.

Astfel că, globalizarea nu este numai un drum direct și ușor către pace și stabilitate, fenomenul în derulare putând crea și multe momente care să amenințe securitatea existentă la anumite nivele și perioade de timp. Se creează un nou context de manifestare a puterii deținute de state.

Instituțiile regionale și internaționale, guvernele locale și actorii nonstatali, în special marile corporații transnaționale și unele organizații nonguvernamentale, vor face uz de instrumentele globalizării pentru a lupta împotriva monopolului statelor națiune asupra puterii.

O parte din putere se transferă către organismele internaționale specializate (ex. lupta împotriva terorismului și crimei organizate tinde să devină o componentă nedorită, dar necesară a globalizării), iar o parte din putere se difuzează către nivelul local.

În marea ordine care se edifică, guvernele naționale și actorii nonstatali, motivați nu numai de probleme economice, dar și de cele ale puterii (dominația în regiune, controlul resurselor, obținerea de avantaje în raporturile cu vecinii), vor da naștere la amenințări directe la adresa păcii și securității regionale și internaționale.

Mecanismele și instituțiile internaționale, până la realizarea unei globalizări depline, vor acționa asimetric. Astfel, din punct de vedere economic, globalizarea se va realiza într-un ritm mult mai accelerat, având în vedere progresele realizate de numeroasele instituții internaționale existente și

perspectiva dezvoltării lor. Spre deosebire de acestea, instituțiile și aranjamentele de securitate vor rămâne, pe mai departe, atât insuficiente, cât și vulnerabile la toate schimbările mediului internațional. Dovada o reprezintă incapacitatea actuală a actorilor internaționali de a perfectă și respecta norme viabile de securitate, care să nu genereze conflicte armate de genul celor cunoscute în Serbia, Kosovo, Afghanistan și Irak.

Dezvoltarea unor noi structuri de securitate impune întărirea instrumentelor de cooperare regională pentru a reduce sau chiar anula amenințările existente și a le preveni pe cele în curs de apariție.

Din această perspectivă, alianțele și înțelegerile regionale vor rămâne trăsături ale politicii internaționale viitoare, chiar dacă ele se vor adapta noilor circumstanțe¹²⁸.

2.3. Terorismul contemporan

Deși este greu de acceptat de către lumea civilizată, fenomenul terorist a devenit o realitate cu implicații globale greu de prevenit și gestionat. El nu se mai prezintă doar ca un gest criminal mărunț, produs în disperare de cauză la o anumită evoluție a sistemului social. Acum el s-a consacrat ca o acțiune îndreptată împotriva ordinii de drept, deosebit de violentă, desfășurată în afara și contra normelor internaționale.

Cu ajutorul mijloacelor militare și bazându-se pe elemente de război psihologic, terorismul urmărește obținerea unor avantaje exclusiv sectare, prevalându-se de așa-zise precepte religioase, în fond sloganuri scoase din tenebrele istoriei, și caută să oprească cursul firesc al societății omenești spre libertate și prosperitate.

Ciocnirile dintre teroriști și forțele de ordine sunt sporadice, uneori spectaculoase, desfășurate în prezența și cu

¹²⁸ Stephen J. Flanagan, Ellen L. Frost, Richard L. Kugler, *Challenges of the Global Century. Report of the Project on Globalisation and National Security*, Institute for National Strategic Studies, Washington D.C., 2001, p. 21.

sacrificiul populației pașnice. Armamentul folosit este un amestec de cibernetică, high-tech și mijloace artizanale. Progresul tehnic a pus la dispoziția unor indivizi asociali capacități distructive care, altădată, erau destinate doar guvernelor și armatelor¹²⁹. Astfel, flagelul terorist constituie o amenințare gravă la adresa securității.

Reacția comunității internaționale împotriva terorismului cuprinde întreaga gamă de acțiuni (politice, diplomatice, economice și militare), îndreptate atât asupra cauzelor, cât mai ales asupra efectelor¹³⁰.

Aproape fără excepție, după 11 septembrie 2001, comunitatea internațională a format în jurul Statelor Unite ale Americii coaliția antiteroristă al cărei scop este eliminarea terorismului ca fenomen social. Prima mare reuniune de forțe din istoria omenirii poate fi înțeleasă ca o reacție de autoapărare a tuturor și o exprimare a statului de drept aflat în situații dificile, pe fondul eforturilor de înlăturare a cauzelor frustrării lumii civilizate.

Alianța Nord-Atlantică și-a constituit propriul Plan de Acțiune împotriva Terorismului, pe care l-a aprobat la summit-ul de la Praga (21 noiembrie 2002)¹³¹.

Comparativ cu NATO, Uniunea Europeană nu dispune nici de o strategie coerentă de combatere a terorismului, nici de mijloace destinate acestui scop. Atentatele teroriste de la 11 martie 2004 din gările capitalei spaniole au demonstrat vulnerabilitatea sistemului de protecție al statelor vest-europene.

¹²⁹ vezi col. (r) dr. Grigore Alexandrescu, *Modele posibile ale noului război*, în „Impact Strategic”, nr. 1-2/2003, pp. 135-139.

¹³⁰ vezi Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale în condițiile statutului României de membru NATO*, Editura U.N.Ap., București, 2004.

¹³¹ NATO, *The Prague Summit and NATO's transformation*, Bruxelles, 2003, pp. 87-93.

Amenințarea teroristă cu grad mare de periculozitate va persista în această parte a lumii până când se va realiza o armonizare efectivă a politicilor în problemele terorismului, traficului de ființe umane, droguri și arme, corupției, spălării banilor și crimei organizate¹³². Pentru aceasta s-au investit inteligență, influență și bani.

Statele din proximitatea Uniunii Europene nu sunt abandonate. Ele vor fi ajutate material și cu specialiști pentru realizarea unui sistem de interzicere a penetrării elementelor teroriste și anihilare a celor active.

Tot mai mulți specialiști se pronunță pentru constituirea unui Consiliu de Securitate European (o variantă: 3 membri permanenți și 7 nepermanenți) care ar asigura o operativitate crescută a UE în problemele globale, printre care și lupta cu terorismul.

Dubla lărgire a NATO și UE a determinat creșterea ariei de atenție și luptă organizată cu terorismul, fapt ce va conduce, într-un viitor nu prea îndepărtat, la diminuarea amenințării de acest gen pe continent. Din această perspectivă, strategiile celor două organizații au fost orientate prioritar către combaterea amenințărilor mai noi sau mai vechi, care își au originea în afara locației lor, acordând o atenție deosebită noilor frontiere rezultate în urma extinderii. O astfel de frontieră se învecinează cu zona Mării Negre Extinse, punte de legătură între Europa și Asia de Sud-Vest și cea Centrală. Aceasta reprezintă atât cea mai directă cale de acces spre Europa a resurselor strategice caspice, cât și un drum cu dublu sens pe care îl folosesc pe de o parte teroriștii antrenați pe teritoriul statelor nesigure, iar pe de altă parte forțele coaliției antiteroriste pentru anihilarea lor pe teatrele de operații și bazele din Asia Centrală și din Orientul Mijlociu Extins.

Amenințarea teroristă afectează într-un grad deosebit de

¹³² Rik Coolsaet, *A european Security Concept for the 21st Century*, în „Diplomatic News”, nr. 14, decembrie 2003 - ianuarie 2004, p. 38.

ridicat și securitatea României. Simplul fapt că țara noastră nu a fost până acum scena unui atac sângeros nu înseamnă că așa va fi mereu. Atacul terorist de la Madrid, din 11 martie 2004, a afectat foarte serios securitatea românilor. Mai mult ca sigur, aceasta nu a fost o întâmplare, ci o amenințare direcționată precis spre securitatea noastră națională. Combaterea ei se impune a fi realizată atât prin eliminarea vulnerabilităților interioare, cât și prin acțiunea directă, în cadrul NATO sau al Coaliției internaționale, asupra rețelelor teroriste, oriunde s-ar afla ele.

2.4. Amenințări de natură politică

Mass-media și lucrările de specialitate prezintă cu lux de amănunte și uneori analizează sursele de instabilitate de natură politică existente în lume. Nu toate dezbatările de caz sau comentariile reprezintă amenințări reale. Dacă vulnerabilitățile unui sistem de securitate, fie el național sau internațional, în sensul accepțiunii prezentate în capitolul anterior, sunt destul de concrete, amenințările sunt mult mai greu de identificat și definit în contextul politicii internaționale actuale. Aceasta este consecința raportului subiectiv/obiectiv dintre indivizi. Astfel, în reprezentările unui grup de oameni, cu atât mai grav când aceștia sunt factori de decizie, amenințările pot să nu aibă un suport real. La fel de periculoasă este situația în care, datorită mecanismelor democrației, nu se pot lua decizii majore pentru înlăturarea amenințărilor evidente.

Diferența dintre provocările minore care rezidă din mediul competitiv internațional și amenințările la adresa securității naționale se manifestă într-un spectru care se întinde de la obișnuit și rutinar, până la drastic și fără precedent¹³³. Momentul și locul din acest spectru în care intră un tip de amenințare, zona elementelor ce lezează securitatea națională depinde, în cele mai multe cazuri, de decizia politică și mai

¹³³ Barry Buzan, *op. cit.*, p. 123.

puțin de obiectivitatea elementelor constitutive ale amenințării respective.

Majoritatea amenințărilor politice sunt îndreptate împotriva ordinii de drept dintr-un stat sau a statutului unui organism internațional. Aceasta se poate realiza prin: presiuni asupra organelor de decizie în favoarea unei anumite politici; răsturnarea guvernului dintr-un stat sau a organelor de conducere colectivă ale unui organism internațional; favorizarea și impunerea secesionismului; distrugerea structurii politice; izolarea politică; suspendarea sau excluderea din structurile de securitate, desființarea organismului de securitate ș.a.

Amenințările la adresa identității naționale implică încercările unui stat „mamă” de a întări identitățile similare etno-culturale de pe teritoriul statelor vizate pentru a ieși din contextul național specific acestora. Scopul propus ar putea fi: sporirea dificultăților guvernului statului-țintă de a governa; federalizarea împotriva voinței naționale; încurajarea secesionismului; pregătirea terenului pentru anexarea de către statul vecin a unor teritorii.

Amenințările politice pot avea caracter ideologic sau național și pot fi intenționale și structurale.

Din categoria amenințărilor intenționale se disting¹³⁴:

- generate de natura regimului politic (dictatorial, fundamentalist);
- nerecunoașterea diplomatică a statului respectiv;
- intervențiile politice specifice din partea unui stat în afacerile interne ale altui stat;
- propaganda ostilă;
- sprijinul multilateral acordat unor grupări politice antistatale;
- crearea de grupări interne, ostile statului național;
- suspendarea sau excluderea din diferite organisme de

¹³⁴ Col. dr. Ion Irimia, *Aspecte ale insecurității naționale*, în „Buletinul A.I.S.M.”, nr. 4/2002, p. 105.

securitate;

- influențarea elaborării unor recomandări și rezoluții ale unor organisme internaționale defavorabile pentru statul vizat.

Amenințările structurale derivă din evoluția sistemului social global în care anumite entități pot deveni anacronice în ansamblul relațiilor bilaterale. Ele apar atunci când principiile organizatoare a două state se contrazic între ele, într-un context în care nu-și pot ignora existența reciprocă.

Mai nou, amenințările structurale pot avea la bază unele incompatibilități dintre diferite structuri supranaționale și statele din compunerea acestora. Integrarea în anumite structuri de securitate comportă riscuri de genul:

- transferul de prerogative naționale către structura integratoare, situație care poate fi percepută ca o pierdere de suveranitate;

- impunerea unui sistem de norme comune, nu întotdeauna compatibil cu cel specific național;

- crearea de instituții destinate legăturii cu organismele supranaționale, care funcționează după norme nearmonizate cu legislația statelor pe teritoriul cărora ființează.

La nivelul relațiilor dintre state, amenințările de ordin structural pot viza:

- cosuveranitatea asupra unor teritorii;

- subordonarea unor partide organizate pe criterii etnice de pe teritoriul altor state;

- extrateritorialitatea legislativă.

Gama amenințărilor de natură politică se completează permanent cu noi forme și tehnici. Contracurarea acestora este o activitate neîntreruptă, care presupune metode adecvate și acțiuni tip *joint*. Dar, înainte de toate, starea de stabilitate politică, caracterizată de o participare politică competitivă și legiferată, sisteme deschise de recrutare a aparatului executiv și independență a puterilor din stat, reduce substanțial punctele vulnerabile asupra cărora se pot direcționa

amenințările. În felul acesta, statul devine credibil, fapt ce atrage interesul și investițiile străine, ca sursă de dezvoltare economică.

2.5. Amenințările sociale

Aspectul amenințărilor sociale și obiectivele acestora se apropie de cele politice. Nu de puține ori, în istoria omenirii, în cadrul relațiilor dintre state, amenințările externe de natură socială au degenerat până la atacuri la adresa identității naționale, implicându-le, în mod direct, în domeniul politic.

Totuși, majoritatea amenințărilor sociale au sursa în interiorul statelor. Ele se produc pe fondul nemulțumirilor sociale de orice natură. Nerezolvarea sau tergiversarea soluționării conflictelor de muncă, a conflictelor interetnice sau interconfesionale constituie tot atâtea surse de amenințare la adresa securității naționale.

În condițiile în care securitatea socială depinde de capacitatea statelor de susținere a structurilor tradiționale de limbă, cultură, identitate etnică și religioasă, amenințările acestor valori provin, în cea mai mare parte, din exteriorul statului, putând fi folosite și căi interioare.

Înțeleasă drept o caracteristică a mediului actual de securitate, creșterea numărului de conflicte de natură etnico-religioasă a determinat abordarea mai atentă a acestui domeniu. Analiza multidimensională a unor astfel de confruntări a condus la elaborarea de către comunitatea internațională a unor strategii și tactici pentru rezolvarea conflictelor emergente sau în curs de desfășurare. Principala lor caracteristică o constituie perfecționarea continuă și adaptarea permanentă la sursele de instabilitate. În felul acesta, se caută și de multe ori se reușește ca sursele de tensiune și, implicit, amenințările de natură socială la adresa securității naționale cu implicații directe asupra celei internaționale să se reducă semnificativ.

2.6. Amenințări economice

Într-o economie de piață, situația normală a participanților este una de risc și nesiguranță, generată de competiția care asigură progresul și prosperitatea națională. Cu toate imperfecțiunile sale, piața este deocamdată cel mai eficient mecanism prin care se obține în mod sigur creșterea productivității, producției, distribuției și consumului. Pentru realizarea acestora piața elimină actorii ineficienți.

În felul acesta, nesiguranța generată de jocul pieții este terenul fertil al unui pachet substanțial de amenințări economice. Ele pot îmbrăca diferite forme, dintre care cele mai multe nu pot fi considerate amenințări la adresa securității naționale.

Gravitatea conținutului amenințărilor de natură economică și momentul când acestea devin factori perturbatori ai securității naționale nu pot fi stabilite decât de factorii de decizie politică.

Relația de dependență a capacității militare de cea economică decurge din legile și principiile luptei armate. Din această perspectivă, în situația în care materiile prime strategice depind de import, amenințarea securității aprovizionării poate fi clasificată drept o problemă a securității naționale a statului implicat.

Puterea politică este dependentă de baza economică a statului și influențează sistemul de relații cu ceilalți parteneri. Declinul economic se poate datora atât unor cauze interne, precum incompetența managerială, cât și unor cauze externe, precum apariția unor noi puteri economice rivale. Evidențele istorice prezintă o listă interminabilă de puteri în creștere sau descreștere¹³⁵.

Prin implicațiile politice și militare, expansiunea economică relativă a unei puteri rivale poate fi percepută ca o amenințare la

¹³⁵ William H. Mc Neill, *The Rise of the West*, University of Chicago Press, Chicago, 1982, p. 74.

adresa securității naționale – Paul Kennedy considera: „creșterea cheltuielilor militare pentru a contracara puterea în curs de apariție a unui rival n-ar face decât să mărească viteza cu care ar avea loc propriul declin economic”¹³⁶.

O altă dimensiune a preocupărilor mai recente este dată de amenințările economice ale stabilității interne, în condițiile în care statele urmăresc strategii economice bazate pe maximizarea bogăției printr-un comerț extins. Aceste politici, în timp, duc la niveluri înalte ale dependenței de comerț pentru a susține structurile sociale create special pe baza prosperității generale. Unele țări se specializează pe vânzarea de materii prime și sunt dependente de această activitate, altele devin centre industriale și depind atât de aprovizionarea cu materii prime, cât și de piețele de desfacere. Amenințările pot apărea din monopolul asupra unor resurse, situație care poate afecta securitatea națională.

„Războaiele viitorului nu vor mai fi motivate atât de ideologii sau de conflicte identitare, ci mai degrabă de accesul la resurse”¹³⁷. Epuizarea acestora de către națiunile sărace, în condițiile menținerii unor ritmuri ridicate de creștere demografică și a unor creșteri economice modeste, va determina mari fluxuri migratoare, generatoare de noi surse de tensiuni și stări conflictuale, de mari pericole la adresa stabilității și păcii la nivel global.

Nu întâmplător problemele sărăciei și subdezvoltării, ale marilor discrepante economice și sociale la scară planetară au dominat dezbaterile summit-urilor de la Monterrey și Johannesburg. Abordarea problemelor sociale la scară globală ține de drepturile și libertățile cetățenești, de valorile democrației. Există o legătură directă între democrație și dezvoltarea economică și socială a unei națiuni. Nu poate exista

¹³⁶ Apud col. dr. Ion Irimia, *op. cit.*, p. 198.

¹³⁷ www.roembus.org/english/journal/Vizita_Iliescu_10_2003/program/GWU/disc...

o democrație dezvoltată într-o țară săracă.

Decalajele de dezvoltare nu sunt numai între Nord și Sud, între țările bogate și cele sărace. Asemenea decalaje au apărut chiar și în sânul aceluiași stat. Amenințările de natură economică, devenite riscuri prin politici inadecvate, pot conduce la conflicte nu numai de natură economică.

Amenințările economice pot fi considerate un atac la adresa securității în condițiile în care acțiunea externă, conștient dirijată, duce la pierderi materiale, presiuni asupra diferitelor instituții și chiar prejudicii substanțiale asupra sănătății și longevității populației statului țintă.

2.7. Amenințări militare

Până nu demult, amenințările militare au fost percepute ca principalul tip de amenințare la adresa securității.

Situația este ușor de înțeles, deoarece acțiunea de forță era singura care putea determina pierderi ireparabile atât pentru baza organizațională a statelor vizate, cât și pentru existența populației acestora.

Folosirea forței rupe relațiile pașnice dintre actorii internaționali și pune capăt recunoașterii diplomatice. Competitivitatea obișnuită în sectoarele politic, economic și social este înlocuită de competiția militară cu finalități dramatice. Efectul multiplu, distructiv și de cele mai multe ori ireparabil al consecințelor amenințărilor militare s-a situat în centrul preocupărilor specialiștilor în securitate.

Disproporția de potențial militar existentă este de natură să neliniștească unele state sau grupări de state importante. Canalizarea acumulărilor militare către rezolvarea problemelor istorice dintre state explică accentul disproporționat pus pe componenta militară a securității, chiar și în perioada actuală în care amenințările din alte sectoare prezintă pericole mai mari și mai apropiate.

Sectorul militar are o dinamică independentă de

dezvoltare, chiar și în statele în care controlul civil asupra armatei este efectiv. Întrucât capacitatea militară este încă o realitate a cărei existență este determinantă atât de susținerea și promovarea intereselor statelor în mediul internațional, cât și de întărirea securității naționale, fapt ce, în cazul alianțelor comune, poate naște ușor confuzia semnalelor pe care statele le generează continuu. Teamă de înfrângere determină statele să-și aducă forțele armate la parametrii necesari respingerii efectelor amenințărilor percepute.

Modernizarea forțelor armate poate genera angoase pentru panicarzi. Generațiile noi de arme au invariabil performanțe mai ridicate decât ale celor înlocuite. Observatorilor din afară, folosind instrumente de măsură generate de propriile responsabilități, de multe ori le vine greu să facă deosebirea dintre perfecționările menite să aducă „la zi” forța militară și cele care să o amplifice.

Cursele înarmărilor sunt surse de amenințare generate de competiția militară deschisă sau disimulată dintre state. Acestea pot acoperi un spectru de la insesizabil la „*periculos*” (așa cum a fost caracterizată pe timpul războiului rece). O cursă a înarmărilor de mică intensitate poate fi cu greu ruptă din contextul dorinței firești a fiecărui actor internațional de menținere a unui *status-quo* militar. O asemenea concluzie poate fi trasă în situația în care din PIB se alocă pentru cheltuieli militare un procent moderat și constant.

Dimpotrivă, când PIB-ul este afectat de o alocare bugetară militară semnificativă și în creștere, putem aprecia că situația tinde să destabilizeze echilibrul strategic în arealul respectiv, amenințând grav nu numai securitatea statelor din zonă, dar și pe cea internațională.

Amenințările directe au diferite modalități de manifestare: de la hărțuirea persoanelor care aparțin unor state aflate în afara frontierelor naționale la raiduri și incursiuni pe teritorii acestuia; de la blocadă și zone de interdicție aeriană sau navală

la demonstrații de forță, mobilizări de trupe la frontiere, acțiuni ale forțelor speciale și a celor de cercetare-diversiune în interiorul statului țintă.

În condițiile noului statut al României de membru NATO, o categorie importantă de amenințări militare la adresa noastră o constituie și amenințările îndreptate, în mod direct, asupra unor aliați sau Alianței în general. Deși semnalele sunt receptate în mod indirect, ele conduc la declanșarea unor mecanisme de apărare și securitate care aparțin întregului sistem, din care România nu poate să lipsească ca urmare a obligațiilor asumate prin semnarea Tratatului de la Washington.

2.8. Amenințări transfrontaliere

Sursele actuale de amenințare la adresa securității diferă în mod fundamental de cele de la sfârșitul mileniului trecut. Discursul și acțiunea comunității internaționale se adaptează în mod continuu noilor realități. Provocările nu se rezumă numai la conflictele militare dintre state, ci sunt de natură mult mai complexă. Și-au făcut apariția, alături de actorii statali, actorii nonstatali sau parastatali.

Pericolele, deși sunt latente, scăpând de multe ori de sub atenția noastră, pot genera stări de insecuritate cu urmări grave asupra scoarței Terrei și locuitorilor ei. Chiar dacă nu sunt explicite, ele generează amenințări mult mai difuze și deci mai dificil de localizat și combătut cu mijloace tradiționale. Astfel, amenințările nu mai pot fi analizate numai din perspectivă geografică, ci, în primul rând, din perspectivă funcțională. Fiind îndeobște de natură transnațională, ele nu pot fi gestionate de o singură țară sau numai de un grup restrâns de țări.

Este, prin urmare, nevoie de o abordare nouă, integrată, pluridisciplinară, care să îmbine atât instrumente politice, economico-financiare, cât și o strategie de utilizare de

tehnologii noi și o structură organizațională adecvată, pentru a răspunde în mod conjugat și eficient unor amenințări asimetrice, caracteristică principală a amenințărilor transfrontaliere.

Gama amenințărilor transfrontaliere este surprinzător de mare, iar ordinea de importanță nu poate fi stabilită decât pentru o perioadă scurtă de timp, datorită vitezei mari de schimbare și inovație¹³⁸ și existenței disparate și indistincte a parametrilor de predictibilitate. Totuși, o scurtă prezentare a unor cazuri concrete, se impune.

Terorismul

Acest flagel al secolului XXI, prin gradul de pericolozitate pe care îl incumbă, impune tratarea cu prioritate și exhaustivă a lui, fapt pentru care a fost prezentat în mod separat la punctul 2.3. Aceasta deoarece el este resimțit în egală măsură de statele lumii, datorită diminuării drastice a stării lor de securitate.

Combaterea eficientă a terorismului internațional nu are fruntarii. Ea implică: utilizarea maximă de instrumente financiare pentru stoparea fluxurilor de fonduri, cooperarea substanțială la frontiere, schimbul fără restricții de informații cu toți partenerii și uniformizarea legislației interne și internaționale.

Corupția și economia subterană

Noile relații ale lumii generate de cursa pentru obținerea unor facilități politice și economice sporite și o îmbogățire cât mai rapidă, manifestate în special în cadrul tinerelor democrații, tind să se generalizeze la scară planetară. Efectele secundare negative ale globalizării în plan economic și politic oferă destule șanse manifestării fenomenelor de corupție și dezvoltării pieței *negre*. Situația generează o sursă de amenințare la adresa stabilității politice, deoarece afectează

¹³⁸ Gl. bg. (r) dr. Octavian Dumitrescu, *Fenomenul militar. Evoluții în perspective*, Editura Semn E, București, 2004, p. 65.

securitatea economică a cetățeanului, îi anulează dreptul de a participa cu șanse egale la rezolvarea *problemelor obștei*. Toate acestea îl determină să-și piardă încrederea în politică. Frustrările se vor transforma în acțiuni asupra ordinii de drept, care pot îmbrăca forme diferite.

Crima organizată, traficul de persoane, droguri și materiale strategice

Din unele evaluări prezentate la recente congrese de specialitate, desfășurate la nivel mondial, a reieșit faptul că economia interlopă este a doua afacere la nivel mondial¹³⁹.

Evenimentele sunt clare în a prezenta locuri pe glob în care criminalitatea transfrontalieră asigură controlul la nivel politic, prin intermediul finanțării campaniilor electorale și prin corupție. Specialiștii evidențiază ca pe o principală amenințare la adresa securității actuale unificarea a trei piloni la nivel mondial: a) traficul ilicit de orice fel (ființe umane, arme, materiale strategice, droguri, țigări ș.a.m.d.); b) criminalitatea și spălarea de bani în economia subterană; c) terorismul. Prezența și acțiunea concentrată a celor trei elemente amenință să preia controlul în multe locuri din lume.

Privită la scară planetară, infraționalitatea transfrontalieră ar putea deveni instrument politic și vector de dominație și control pe areale importante.

Combaterea unei astfel de amenințări poate începe cu determinarea minților înfierbântate să renunțe la acțiunile lor și, folosind întregul arsenal de metode aflat la dispoziția comunității internaționale, readucerea acestora la respectul față de ordinea mondială.

¹³⁹ Iulian Cifu, *Lungul drum de la dialog la cooperare*, Occasional Papers, nr. 2/2003, Casa NATO, p. 34.

Amenințări de natură ecologică

Securitatea mondială este un concept generat de relația dintre condițiile de mediu și interesele de securitate. Aceasta a devenit un catalizator al stabilității socio-politice cu valențe internaționale. El intervine în ecuația securității în special în momentele critice ale dezvoltării sociale. Astfel, când degradarea mediului coincide cu prezența unei stări de insecuritate a unei regiuni sau țări, amenințarea de natură ecologică își face simțită prezența. Apar animozități, inexistente până atunci, între locuitorii unor zone diferite sau între grupuri (etnice, religioase), generate de poluare sau de insuficiența resurselor naturale.

Transformările din mediu, mai ales când nu sunt dorite sau când creează avantaje unilaterale, afectează sistemul de securitate. În anumite condiții, amenințările de acest fel pot deveni cauze ale unor confruntări militare (distribuția apei, poluarea excesivă, distrugerea florei și faunei).

Rezoluția ONU 2200/XXI/16.12.1966 stabilește că statele au dreptul suveran de a-și exploata propriile resurse din teritoriul național, în funcție de politica națională în domeniul mediului înconjurător, și au datoria de a asigura ca activitățile exercitate în limitele jurisdicției lor să nu provoace daune mediului înconjurător din alte state¹⁴⁰.

În caz contrar, caracterul transfrontalier al amenințărilor de acest fel poate fi cauza și fermentul unor stări conflictuale greu de gestionat.

În concluzie, amenințările de natură ecologică, deși azi încă li se rezervă un loc secundar în panoplia zeului Marte, vor putea fi percepute la valoarea lor reală abia în anii următori, când zone mari din Terra vor ajunge de nelocuit.

¹⁴⁰ Cf. European Community Environment Legislation, vol. 3, *Chemicals, Industrial Risks and Biotechnology*, Office for Official Publications of E.C., Luxemburg, 1992.

Amenințări la adresa informațiilor

Spațiul cibernetic (*cyberspace*) în care circulă informațiile nu mai aparține statelor ci este un bun universal. Orice atingere a acestei zone, invizibile, de altfel, dar fără de care progresul nu mai poate fi de conceput, este o amenințare cu valențe universale.

Spre deosebire de amenințările tradiționale, cele la adresa securității informațiilor impun resurse mai puține și tehnici de contracarare mai ușor de ascuns și de disimulat. Acestea permit o rată de perfecționare și diversificare ridicată, dificil de urmărit și evaluat. De fapt, acesta este motivul pentru care estimările privind amenințările la adresa informațiilor sunt dependente de factorul uman, cu întregul subiectivism și incertitudine pe care le implică¹⁴¹.

Informația este vulnerabilă în toate fazele obținerii, stocării și difuzării ei.

Această servitute poate fi compensată de programe coerente de asigurare a vitalității spațiului cibernetic.

Importanța deosebită acordată de americani circuitului liber și protejat al informațiilor a determinat elaborarea unei Strategii Naționale de Securizare a Cyberspace-ului. Prin aceasta sunt stabilite cinci priorități naționale pentru realizarea scopului propus:

- un sistem de răspuns în caz de perturbare a traficului informațiilor;
- un program național de reducere a vulnerabilităților și amenințărilor în acest spațiu;
- un program național de pregătire în domeniul protecției spațiului cibernetic;
- securizarea comunicațiilor guvernamentale;
- cooperarea internațională în domeniul protejării spațiului.

¹⁴¹ Mr. dr. Ion Roceanu, lt. col. Iulian Buga, *Amenințări, riscuri și vulnerabilități la adresa informațiilor din sistemele de comunicații și informatice*, în „Revista Forțelor Terestre”, nr. 5-6/2003, p. 42.

În anii care vor urma, importanța spațiului cibernetic va determina conștientizarea protecției lui nu numai de către guverne, dar și de către firme private și persoane particulare. Aceasta va conduce la asocierea utilizatorilor în scopul reducerii vulnerabilităților, combaterii și eradicării amenințărilor îndreptate împotriva spațiului cibernetic.

SIDA

Pentru un număr foarte mare de state, în special de pe continentul african, SIDA (AIDS) nu mai poate fi înțeleasă ca o criză a sănătății publice. Această boală, prin gravitatea ei și puterea de propagare, a devenit o amenințare reală la adresa securității regionale și nu numai.

Militarii sunt cei mai afectați. Cercetătorii estimează că între 40-60% din soldații angolezi sunt infectați cu HIV pozitiv¹⁴², iar predicțiile sunt și mai sumbre în privința militarilor din Malawi care, până la sfârșitul anului 2005, se presupune că vor deceda jumătate¹⁴³.

Totuși un număr mare de persoane infectate cu HIV se găsesc și în spațiul nostru de influență.

SIDA se propagă rapid în Europa și numărul de infectări crește în zonă pentru că programele integrate de profilaxie și tratament nu au fost susținute sau, pur și simplu, nu au fost destul de elaborate.

Țările central-europene, unde epidemia se răspândește destul de rapid, au fost sau urmează să fie incluse în Uniunea Europeană. Statele baltice sunt confruntate cu o creștere rapidă a contaminărilor cu HIV.

La infecția cu HIV sunt expuși în special tinerii, fapt ce afectează în mod grav perpetuarea vieții.

Principalele instituții din sistemul Națiunilor Unite,

¹⁴² Michael M. Philips, *Researchers Warn AIDS Poses Threat to International Security*, în „Wall Street Journal”, 19.06.2004.

¹⁴³ Idem.

Fondul mondial de luptă contra SIDA, tuberculozei și paludismului, precum și Banca Mondială au alocat, pe parcursul ultimilor cinci ani, 400 de milioane dolari pentru finanțarea a 22 de programe din 16 țări central și est-europene, dar rezultatele nu sunt pe măsura așteptărilor. Pentru aceasta, forurile internaționale au lansat, cu puțin timp în urmă, un apel către miniștrii europeni pentru urgentarea măsurilor decisive de stopare a propagării dezastruoase a SIDA pe continent.

3. Modificări de paradigmă în percepția și contracararea amenințărilor

Amenințările prezentului la adresa securității diferă în mod esențial de cele care înveninau relațiile internaționale acum un deceniu și jumătate. Ele nu se mai adresează în mod direct și brutal statelor aflate de partea cealaltă a Zidului Berlinului sau de demarcația economică *Nord-Sud*. Acum amenințările au o natură mult mai complexă.

Situația existentă impune folosirea de tehnici noi de contracarare, adecvate circumstanțelor concrete.

3.1. Mutații în sursele de amenințare

Globalizarea a devenit o realitate de necontestat, care se desfășoară implacabil, sub privirile atente, îndreptate din toate colțurile lumii, ale celor care o doresc sau o repudiază. Integrarea, deși se răsfrânge asupra unor spații și domenii mai restrânse, este un proces controlat, care întrunește sufragiile majorității cetățenilor statelor semnatare ale acordurilor respective. Globalizarea și integrarea, cu toate diferențele dintre ele, sunt două procese obiective ale dezvoltării lumii contemporane. Datorită lor, sorții fiecărei națiuni sunt sau sigur vor deveni legate de sorții celorlalte, fapt ce oferă șansa unor oportunități reciproce de progres și prosperitate economico-socială.

Din acest punct de vedere, începutul noului mileniu este extrem de promițător și consacră o nouă dinamică a politicii

mondiale, în general, și a celei europene, în special. Mai sunt, desigur, și multe necunoscute ale celor două procese, integrarea, ca și globalizarea, aducând în prim-plan și amenințări la adresa securității. Percepția este diferită de cea dominantă din perioada războiului rece deoarece și sursele sunt diferite.

În anumite zone ale lumii, printre care și Europa, amenințarea militară a dispărut, iar cele de natură economică, socială, culturală se manifestă în mod diferit, în funcție de interesele statelor sau grupărilor socio-culturale.

Din nefericire, schimbările geopolitice, care s-au produs la sfârșitul mileniului trecut, au intervenit și în procesul de renaștere a spiritului național și identității confesionale.

După experiența însângerată a Iugoslaviei, preocuparea pentru statutul minorităților, fie ele etnice, religioase sau de altă natură, a devenit o componentă importantă a construcției europene.

Dorința de a prezerva valorile de cultură și civilizație specifice, create de-a lungul veacurilor de diferite comunități, azi majoritare sau minoritare, generatoare de identitate spirituală este absolut firească și trebuie încurajată. Percepția asupra a cât este prea mult sau prea puțin în procesul de stimulare a identității grupurilor socio-culturale creează surse de amenințare la adresa securității. Gestionarea acestora a trecut din patrimoniul național în cel internațional, cu toate avatarurile conceptelor de securitate ce decurg de aici.

Jaap de Hoop Scheffer, secretarul general al NATO, în vizită la București în luna mai 2004, a precizat că: „*amenințările definerii ale acestui secol sunt: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă și statele instabile*”¹⁴⁴, iar pentru combaterea acestora „*trebuie rectificat modul nostru tradițional de gândire cu privire la securitate*”¹⁴⁵.

¹⁴⁴ George Rădulescu, Bogdan Costache, *Jaap de Hoop Scheffer: Suntem bucuroși să colaborăm cu România ca aliați*, în „Curierul Național”, nr. 4017/14.05.2004.

¹⁴⁵ Idem.

Este adevărat că odată cu obținerea de către România a statutului de membru cu drepturi depline al NATO am dobândit nu numai garanția securității și stabilității țării, dar și noi responsabilități și misiuni care decurg din acestea. În primul rând, se impune extinderea preocupărilor în domeniul securității, de la rezolvarea problemelor preponderent naționale la cele de sorginte regională și universală. Aceasta în contextul politicii de transformare a Alianței, dominată de asiduitatea găsirii soluțiilor de combatere și eradicare a amenințărilor atât la adresa comunității euro-atlantice, cât și a celor îndreptate asupra celorlalte state.

În acest fel, România își va asuma un rol activ și eficient în promovarea valorilor și obiectivelor nord-atlantice, atât prin participarea la operațiunile și misiunile acesteia, cât și în planul inițiativelor și evoluțiilor conceptuale.

3.2. Rolul cooperării în contracararea și eradicarea amenințărilor

Lumea de azi ne determină, tot mai mult, să ținem seama de faptul că nu putem să ne asigurăm securitatea, ca stare obligatorie pentru progres și prosperitate, fără cel de lângă noi și în nici un caz împotriva acestuia. Depindem tot mai mult unii de alții, avem nevoie de solidarități împărtășite pentru a combate amenințările la adresa viitorului nostru.

O serie de probleme politice, economice, de securitate și culturale pot fi mult mai bine abordate și rezolvate într-un cadru relativ omogen, unde există o anumită coeziune și o experiență comună de dezvoltare. Regiunile pot oferi cadrul propice pentru stabilirea unor mecanisme de cooperare, care contribuie la climatul internațional de securitate.

După terminarea războiului rece, începând cu a doua jumătate a deceniului trecut, în vederea eliminării percepțiilor eronate și a combaterii amenințărilor la adresa securității comune, în lume s-au dezvoltat un mare număr de mecanisme de cooperare.

4. Note finale

4.1. Concluzii

Niciodată în istoria modernă a omenirii nu au existat atâtea elemente de incertitudine. În ciuda numeroaselor ipoteze emise în anii din urmă, puțini sunt capabili să întrevadă ce se va întâmpla pe termen mediu sau lung, iar ipotezele lor să fie veridice. Valorile în creștere ale componentelor noii ecuații de securitate conduc la concluzia că am intrat într-o epocă a insecurității strategice. Situația este cu atât mai complicată, cu cât procesul globalizării continuă, ceea ce înseamnă că nimeni nu se poate considera în afara jocului. Nevoia de autoprotecție a unor state ar putea să provoace un al treilea reflux al democratizării, care să pună capăt celui de-al treilea flux al democratizării. Care sunt statele cele mai amenințate nu este greu de ghicit, dar nici democrațiile consolidate și marile puteri nu se pot considera la adăpost.

Din această perspectivă, noile amenințări la adresa securității obligă statele membre și partenerii ale Alianței Nord-Atlantice să lucreze împreună pentru apărarea valorilor comune de democrație, securitate și libertate.

Drumul din fața noastră nu este ușor. Pentru a face față provocărilor secolului al XXI-lea este nevoie atât de voință politică, cât și de eforturi financiare și militare semnificative din partea tuturor. Mai mult, este nevoie de cooperare și solidaritate din partea tuturor membrilor comunității euro-atlantice pentru protejarea valorilor comune.

Ceea ce am făcut în ultimii ani reprezintă un succes, pe care ne propunem să îl consolidăm. Procesul prin care a trecut România, care nu a fost nici ușor, nici fără obstacole, este parte a unei experiențe, cu valoare de *lessons learned*, la nivelul subregiunii în care ne regăsim și al arealului Alianței în ansamblu.

4.2. Propuneri

Reducerea acțiunilor de combatere a amenințărilor la adresa noastră și a aliaților numai la tehnicile și mijloacele specifice militarilor este o eroare cu urmări grave. Dintre măsurile necesare eliminării acestui neajuns major pot face parte următoarele:

- *armonizarea politicilor de securitate sectoriale* pe segmentul respectiv;

- *realizarea unui sistem unic de avertizare timpurie* la care să participe toate componentele securității naționale, parte a unui sistem internațional complex, poate să elimine neajunsurile existente azi; eficiența lui va fi asigurată de:

- componenta conceptuală, care este materializată printr-un set de documente referitoare la teoriile, tacticile, tehnicile și procedurile necesare îndeplinirii acestui gen de misiuni, precum și studierea, înțelegerea și însușirea acestora de către personalul implicat;

- componenta acțională, ce implică realizarea entităților structurale specifice acestor misiuni (atât în cadrul categoriilor de forțe ale armatei, armelor și serviciilor, cât și în afara acestora, respectiv a celor ce aparțin nivelurilor operaționale superioare), dotarea acestor forțe cu sisteme de arme, echipamente, aparatură și materiale corespunzătoare misiunilor ce le revin și necesare integrării diferitelor componente în sistemele de avertizare timpurie ale alianțelor ori coalițiilor care pregătesc și conduc operațiile multinaționale; un specific anume se impune să aibă sistemele antiteroriste de avertizare timpurie, datorită necesității supravegherii concomitente și continue a unui spectru foarte larg de domenii în care poate prolifera acest flagel; sistemele respective trebuie să asigure stocarea unui volum mare de informații, prelucrarea și analiza permanentă a acestora și difuzarea lor în scopul prevenirii și contracarării acțiunilor teroriste.

- *cadru legislativ și funcțional*, specific managementului crizelor, care să concentreze atât prevederi ale reglementărilor internaționale, cât și experiența acumulată pe parcursul ultimelor decenii în rezolvarea crizelor și conflictelor nonmilitare sau a celor care nu au cunoscut stadiul de conflict militar tocmai datorită acțiunilor de prevenire a amenințărilor;

- *învățământul militar și cercetarea științifică* în domeniu să-și concentreze atenția asupra întregii palete de amenințări la adresa securității naționale; pentru aceasta, deosebit de util ar fi punerea la dispoziția studenților a unui algoritm al analizei amenințărilor și a unei metodologii de contracarare a fiecărui gen în parte.

Centrul de Instruire prin Simulare, prin elaborarea unor soft-uri adecvate, ar putea fi deosebit de util nu numai pentru pregătirea în domeniu a personalului militar, dar și a factorilor de decizie politico-militară.

MILITAR – NONMILITAR ÎN SECURITATEA NAȚIONALĂ. DILEMA ARMATEI

*Dr. Constantin MOȘTOFLEI
Drd. Alexandra SARCINSCHI*

Asocierea tradițională a securității cu apărarea militară nu mai corespunde noilor indicatori ai mediului de securitate național și internațional. Schimbările intervenite au determinat modificarea reprezentărilor sociale asupra securității, sfera de cuprindere a conceptului întinzându-se mult dincolo de problemele militare, spre aspectele nonmilitare. În plus, experiența ultimilor 20 de ani demonstrează că securitatea națională nu poate fi asigurată numai prin mijloace militare, ci, în afară de acestea, include, în prezent, și elemente nonmilitare, precum o bază politică puternică ce emană din respectarea democrației, a statului de drept și drepturilor omului, din educație, din implementarea economiei de piață etc. De asemenea, s-a demonstrat că încercările de impunere a statului în sistemul relațiilor internaționale doar prin puterea militară, în ultimă instanță, îl destabilizează.

1. Dihotomia militar-nonmilitar – același concept, dimensiuni diferite

Extinzându-și competențele în domenii precum cel politic, economic, social și/sau de mediu, securitatea pare a deveni un concept mult mai evaziv, mai ambiguu. *Cu toate acestea, distincția militar-nonmilitar nu implică producerea unei rupturi în cadrul conceptului de securitate, ci este vorba despre o dihotomie ce adâncește sfera sa de cuprindere.* Este evident faptul că securitatea nu numai că se realizează la toate nivelurile de organizare socială (de la individ, la grupuri umane de diferite dimensiuni și grade de instituționalizare și organizare), ci și în toate domeniile vieții: politic, economic, social (inclusiv aspectele demografice, culturale, etnice, religioase), militar și de mediu.

1.1. Corelații între dimensiunea militară și cea nonmilitară a securității

Studiile de specialitate au încercat de-a lungul timpului să ofere abordări coerente ale stării de securitate a sistemelor sociale. Încă din anul 1957, Samuel P. Huntington afirma că securitatea națională poate fi asigurată prin îmbunătățirea siguranței instituțiilor sociale, economice și politice ale națiunii împotriva amenințărilor provenind din alte state independente¹⁴⁶. Pornind de la această premisă, Huntington distinge trei tipuri de politici de securitate, ce se manifestă atât la nivel operațional (măsurile imediate luate pentru a preveni amenințările la adresa securității), cât și la nivel instituțional (modalitatea în care politica de securitate este formulată și executată la nivel operațional):

- *politica de securitate militară*, ce stabilește și coordonează activitățile destinate să reducă sau să neutralizeze încercările de a slăbi sau distruge o anumită națiune prin atac armat din afara granițelor instituționale și teritoriale;

- *politica de securitate internă*, centrată pe amenințarea la adresa statului, produsă de către forțe ce acționează în cadrul granițelor sale instituționale și teritoriale;

- *politica de securitate situațională*, preocupată de riscul apariției unei eroziuni rezultată din schimbările pe termen lung la nivel politic, economic, social și demografic, schimbări ce tind să reducă puterea statului.

Huntington delimitează clar securitatea militară de cea nonmilitară, dar fără a conștientiza importanța perenă a acesteia din urmă. În opinia noastră, introducerea securității politice, economice și sociale (demografia este parte a socialului) în categoria securității situaționale reprezintă o eroare metodologică ce împietează analiza realizată din această

¹⁴⁶ Samuel P. Huntington, *The Soldier and the State. The Theory and the Politics of Civil-Military Relations*, Vintage Books, NY, 1957.

perspectivă.

Nici teoriile dezvoltate ulterior acestui moment nu au reușit să implementeze o metodologie științifică funcțională. Astfel, în timp ce adepții pozitivismului s-au împărțit în două tabere (cei care abordau securitatea prin prisma relației dintre stat și dimensiunea militară a acesteia și cei care doreau să lărgescă agenda de securitate prin analiza atât a aspectelor militare, cât și a celor nonmilitare), constructiviștii subliniau faptul că lumea este un produs al interacțiunilor sociale și poate fi măsurată și analizată cu mijloace științifice. Nici unul dintre aceste curente de gândire nu a produs o metodologie pertinentă de analiză a securității, astfel că apariția postmodernismului a adus o nouă perspectivă în studiile de securitate. Pornind de la un principiu similar constructivismului, postmoderniștii, care au realizat cel mai mare volum de studii de securitate, afirmă că, într-adevăr, lumea este rezultatul interacțiunilor sociale, însă natura complexă a cunoașterii face imposibilă măsurarea și analiza științifică a acesteia. Studiile contemporane au adus în prim-plan și *dihotomia militar-nonmilitar*, în acest sens, remarcându-se Barry Buzan, care face o distincție clară între dimensiunea militară a securității și cea nonmilitară¹⁴⁷. Potrivit concepției acestuia se disting:

- *dimensiunea militară*, ce se referă la interacțiunea reciprocă a capacităților armate ofensive și defensive ale statelor cu percepțiile acestora vis-à-vis de intențiile celorlalți actori;

- *dimensiunea politică*, care are în vedere stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor ce le conferă legitimitate;

- *dimensiunea economică*, ce include accesul la resursele,

¹⁴⁷ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.

finanțele și piețele necesare menținerii unui nivel acceptabil de bunăstare și putere al statului respectiv;

- *dimensiunea socială*, care constă în sustenabilitatea, în condiții acceptabile de evoluție, a pattern-urilor tradiționale de limbă, cultură, religie, identitate națională și obiceiuri;

- *dimensiunea de mediu*, ce desemnează întreținerea biosferei planetare și locale ca sistem esențial de suport al existenței umane.

Toate aceste dimensiuni ale securității comportă mai multe aspecte. Astfel, dimensiunea politică vizează atât relația dintre stat și cetățenii săi, cât și relațiile internaționale ale statului respectiv. De asemenea, dimensiunea economică are în vedere fundamentarea economică a puterii militare, dar și componenta pur economică a securității la toate cele patru niveluri ale sale, cu accent pe cel individual. Acest ultim nivel este și cel vizat de dimensiunea socială a securității: securitatea statului este extrem de importantă, însă nu poate fi realizată fără a asigura securitatea indivizilor. În fine, dimensiunea de mediu, o problemă mai nou aflată în studiu, include trei aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale (a căror posesie poate naște dispute internaționale) și catastrofele naturale.

Un model de analiză ce ar putea surprinde complexitatea acestui concept este cel propus de Barry Buzan și Ole Waever¹⁴⁸: fiecare dintre dimensiunile securității este analizată din punctul de vedere al importanței ce o are pentru realizarea stării de securitate (*securizare*) la patru niveluri de manifestare (local, regional, subsistem nonregional și global).

¹⁴⁸ Barry Buzan, Ole Waever, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers Inc., London, 1998.

Sector Nivel	Militar	De mediu	Economic	Social	Politic
Global	minor	dominant	dominant	minor	sub- dominant
Subsistem nonregional	minor	minor	minor	minor	neesențial
Regional	dominant	sub- dominant	sub- dominant	dominant	dominant
Local	sub- dominant	dominant	minor	sub- dominant	minor

Figura 1: Securizarea la diferite niveluri de analiză¹⁴⁹

Se observă că sectorul economic, probabil supus cel mai mult globalizării, este esențial pentru realizarea securității la nivel global, însă la nivel local importanța sa scade. În opinia noastră, modelul propus de cei doi reprezentanți ai Școlii de la Copenhaga poate suferi unele îmbunătățiri dacă ar fi introdusă și variabila „tip de organizare socială”, devenind astfel un model tridimensional. Este vorba aici despre tipul de organizare socială la care se realizează securitatea: de la individ, la grupuri umane de diferite dimensiuni și grade de instituționalizare și organizare (state și alianțe). Vom observa astfel că, deși cei doi afirmă că domeniul economic are o importanță minoră pentru securitatea la nivel local, dacă luăm în considerare rolul individului și al grupurilor umane în acest proces, atunci satisfacerea nevoilor materiale și financiare ale acestora are o importanță covârșitoare pentru realizarea și conservarea securității naționale¹⁵⁰.

Oricare ar fi modelul ales pentru analiza securității, între diferitele manifestări ale securității în fiecare dintre aceste dimensiuni și la fiecare nivel și formă de organizare există relații de interdependență.

¹⁴⁹ Ibidem, p. 165.

¹⁵⁰ Întrucât scopul acestui studiu nu este de a oferi o metodologie alternativă pentru analiza de securitate, vom dezvolta aceste idei într-o lucrare de sine stătătoare.

1.2. Dihotomia militar-nonmilitar în conceptele specifice analizei de securitate

Aparatul de analiză științifică, folosit în realizarea studiilor de securitate, include o largă gamă de concepte: vulnerabilitate, risc, pericol, amenințare, insecuritate, criză etc. În contextul dezbaterii militar-nonmilitar în securitatea națională, toate aceste concepte capătă noi dimensiuni, aplicându-li-se aceeași dihotomie.

De exemplu, *vulnerabilitatea*, în opinia autorilor, este înțeleasă ca rezultat al combinării riscurilor existente la adresa unei societăți cu capacitatea acesteia de a face față și de a supraviețui situațiilor de urgență internă și externă. În viziunea lui Barry Buzan, tipul de vulnerabilitate a unui stat este determinat de tipul de stat analizat:

		COEZIUNEA SOCIO-POLITICĂ	
		Slabă	Puternică
PUTERE	Slabă	Foarte vulnerabilă la majoritatea tipurilor de amenințare	Deosebit de vulnerabilă la amenințările armate
	Puternică	Deosebit de vulnerabilă la amenințările politice	Relativ invulnerabilă la majoritatea tipurilor de amenințare

Figura 2: Vulnerabilitățile și tipul de stat¹⁵¹

Se observă că, în conformitate cu modelul teoretic propus, statele cu putere și coeziune slabe sunt cele mai vulnerabile, în timp ce statele puternice sunt relativ invulnerabile la majoritatea tipurilor de amenințare. Logica modelului este evidentă: întrucât coeziunea socio-politică, ca adeziune la obiectivele sociale și politice comune ale grupului

¹⁵¹ Barry Buzan, *op. cit.*, 2000, p. 122.

în care există relații de cooperare, are o importanță vitală asupra securității politice, absența sa determină vulnerabilitatea statului la amenințările politice; de asemenea, nivelul scăzut al puterii statului sporește gradul de vulnerabilitate la amenințările armate, scăzând, așadar, securitatea militară.

Analiza vulnerabilităților poate fi realizată și prin prisma dihotomiei militar-nonmilitar. Astfel, vulnerabilitățile pot fi atât de natură militară, cât și de natură politică, economică, socială sau ecologică. La nivel național, o vulnerabilitate, ce transcende granița dintre militar și nonmilitar, poate fi lipsa de încredere a populației în forțele armate ale statului respectiv, în timp ce persistența problemelor de natură economică și financiară, generate de întârzierea reformelor structurale în țările fost-comuniste, reprezintă o vulnerabilitate de natură economică, iar nerespectarea normelor de mediu în diversele activități industriale constituie o vulnerabilitate de natură ecologică, ultimele două tipuri putând avea efecte negative și asupra securității militare. În acest context, se observă, din nou, că granița dintre militar și nonmilitar în securitatea națională este deosebit de fragilă.

Un alt concept esențial în analiza de securitate este acela de *risc*. Așa cum am afirmat și anterior, optăm pentru o definiție sociologică a riscului: o expresie fie a nedeterminării structurale a realității (caracterul probabilist obiectiv al evenimentelor), fie al incertitudinii, al insuficienței cunoștințelor noastre despre procesele reale¹⁵². În domeniul securității naționale, riscul exprimă posibilitatea ca starea de normalitate să se deterioreze, făcând loc unor factori activi sau potențiali, ce pot afecta în sens negativ starea de securitate, mediul de securitate¹⁵³. Conceptul de risc poate fi subiectul

¹⁵² Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993, p. 516.

¹⁵³ Col. dr. Ion Irimia, *Politici și strategii de securitate*, Editura A.I.S.M., București, 2003.

aceleiași dihotomii, existând, așadar, riscuri de natură militară, politică, economică, socială, ecologică. În prezent, se vorbește din ce în ce mai des despre *noile riscuri* sau *riscurile netradiționale*. Eșecul Tratatului de Nepliferare Nucleară, de exemplu, constituie un astfel de risc netradițional de natură militară, dar are profunde implicații sociale, economice și de mediu. De asemenea, sporirea activității crimei organizate transnaționale, a traficului ilegal de droguri și a numărului organizațiilor teroriste internaționale sunt riscuri de natură socială, respectiv militară, ce nu pot fi încadrate într-o categorie unică.

Mai mult, avansând pe continuumul de la starea de securitate la cea de insecuritate sau parcurgând pașii transformării riscului în amenințare, se poate vorbi și despre existența *pericolelor*, a căror natură poate fi, de asemenea, militară sau nonmilitară. Pericolul poate fi definit drept caracteristică a unei acțiuni sau inacțiuni de a aduce prejudicii valorilor unei societăți, persoanelor sau bunurilor acestora¹⁵⁴. Studiile de specialitate evidențiază patru pericole la adresa securității naționale, zonale, regionale și globale: terorismul internațional, decăderea statelor, proliferarea armelor de distrugere în masă și crima organizată. Din nou, putem afirma că avem de a face cu un singur concept cu dimensiuni diferite, dar care interrelaționează: pericolele pot fi militare, politice, economice, sociale și de mediu.

În fine, *amenințarea* este definită, în opinia noastră, ca declararea unei intenții de a pedepsi sau a răni o persoană, de a aduce prejudicii de natură politică, economică, socială, militară și ecologică unui grup, unui stat sau unui grup de state. În domeniul politic, conform teoriilor contemporane¹⁵⁵,

¹⁵⁴ Col. (r) dr. Grigore Alexandrescu, *Amenințări la adresa securității*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura U.N.Ap., București, 2004, p. 8.

¹⁵⁵ Barry Buzan, *op. cit.*, 2000, pp. 124-142.

amenințările au drept obiect de referință statele și grupările de state, cărora le sunt amenințate suveranitatea, independența sau integritatea teritorială și, cu cât aceste state/grupări de state sunt mai slabe, cu atât intensitatea amenințării crește. Amenințările economice sunt adresate atât regimurilor economice specifice, cât și pieței internaționale, fiind factori ce subminează regulile, normele și instituțiile economice. Identitățile colective, la scară largă sau mai restrânsă, ce pot funcționa independent de stat, reprezintă obiectele de referință ale amenințărilor de natură socială, însă, la fel de bine, pot constitui subiectul amenințărilor din domeniul politic, deoarece identitatea națională este o caracteristică atât a dimensiunii sociale a unui grup, cât și a celei politice. În ceea ce privește amenințările din domeniul ecologic, acestea vizează o variată gamă de obiecte de referință: de la entități concrete, punctuale (specii, tipuri de habitat), la probleme generale ale omenirii și planetei.

La celălalt pol al dihotomiei conceptuale a amenințării se află, evident, domeniul militar. Amenințările militare implică folosirea forței și, de aceea, efectele lor sunt devastatoare pentru multe dintre entitățile vizate, indiferent de nivelurile de coeziune socio-politică și de putere ce le sunt caracteristice. Acest tip de amenințări poate varia de la hărțuire și raiduri până la ocupare teritorială, invazie, blocadă și/sau bombardamente.

În consecință, securitatea, pe de o parte, a căpătat un caracter multidimensional datorită factorilor de natură variată ce o influențează, iar pe de altă parte, însuși mediul de securitate necesită o abordare profund nuanțată a vechilor și noilor vulnerabilități, riscuri, pericole și amenințări. De asemenea, securitatea nu mai reprezintă exclusiv domeniul forțelor armate, ci comportă cooperarea efectivă și eficientă între toate componentele sectorului securității, atât la nivel național, cât și la nivel internațional, atât din domeniul militar, cât și din celelalte domenii ale vieții sociale. Opoziția față de lărgirea conceptului de securitate și ancorarea sa în tradiționalism poate avea

repercusiuni grave asupra stării de securitate însăși, întrucât vulnerabilități, riscuri, pericole și amenințări de natură diferită vor fi introduse în aceeași categorie, iar abordarea politică va fi centrată pe acțiunile militare în detrimentul soluțiilor politice, economice și/sau sociale. În ultimii ani, multidimensionalitatea securității a devenit din ce în ce mai evidentă din cauza diversificării tipurilor de riscuri, pericole și amenințări la adresa sa. În plus, societățile moderne prezintă multiple și variate vulnerabilități ce decurg, în majoritatea cazurilor, atât din insuficiența resurselor, cât și din gestionarea lor deficitară, în timp ce securitatea individului nu mai poate fi asigurată doar prin măsuri militare sau politice, ci și prin politici sociale și economice.

2. Militar-nonmilitar în securitatea națională

O analiză succintă a documentelor ce analizează și reglementează securitatea națională relevă faptul că autoritățile naționale sunt preocupate, în egală măsură, atât de configurarea mediului de securitate, cât și de politicile de securitate al căror scop este prevenirea și contracararea vulnerabilităților, riscurilor, pericolelor și amenințărilor.

Statele Unite ale Americii, de exemplu, reglementează realizarea securității naționale prin patru documente de importanță majoră:

1. *Strategia de Securitate Națională* – o strategie activă, ce promovează contracararea acțiunilor rețelilor teroriste transnaționale și ale statelor „agresive”, care posedă sau doresc să achiziționeze arme de distrugere în masă; mai mult, Strategia are ca principale obiective: cooperarea pentru rezolvarea conflictelor regionale, inițierea unei noi ere a creșterii economice prin piețe libere și liber schimb, extinderea arcului de dezvoltare prin sprijinirea construirii infrastructurii democrației autentice, dar și transformarea instituțiilor americane de securitate națională pentru a face față

provocărilor și oportunităților secolului al XXI-lea;

2. *Strategia de Apărare Națională* – stabilește obiectivele de apărare ce ghidează activitățile din sfera securității ale Departamentului American pentru Apărare: securizarea SUA de atacurile directe, securizarea accesului strategic și conservarea libertății de acțiune globală, stabilirea condițiilor de securitate pentru crearea unei ordini internaționale favorabile, întărirea alianțelor și parteneriatelor împotriva provocărilor comune; se observă că realizarea acestor obiective implică existența unei strânse colaborări între instituția militară și agențiile guvernamentale americane;

3. *Strategia Militară Națională* – obiectivele, misiunile și cerințele militare sunt extrase din Strategia de Securitate Națională, Strategia de Apărare Națională și din analiza mediului de securitate și abordează doar problemele care pot fi rezolvate prin mijloace și căi militare;

4. *Strategia de Securitate Internă*, ce are ca principal obiectiv protejarea SUA de terorism prin: informații și avertizare, securizarea frontierei și a transporturilor, contraterorismul intern, protejarea infrastructurii critice, contracararea amenințărilor catastrofice, pregătirea pentru și răspunsul la urgențe.

Toate aceste documente sunt create pentru a preveni și contracara o serie de provocări la adresa securității SUA și presupun adaptarea rapidă a Forțelor Armate la schimbările din mediul de securitate național și internațional. Astfel, strategiile americane de securitate și apărare au în vedere patru tipuri de provocări¹⁵⁶, ce *ilustrează dihotomia militar-nonmilitar, însă accentuează dimensiunea militară a securității*:

- *provocări tradiționale*, ce sunt reprezentate, în mare măsură, de statele care angajează capacitățile militare în forme tradiționale de competiție militară și conflict;

¹⁵⁶ Joint Chiefs of Staff, *National Military Strategy of the United States of America*, 2004.

- *provocări neregulate*, ca metode neconvenționale adoptate și folosite de către actorii statali și nonstatali cu scopul contracarării oponenților;

- *provocări catastrofice*, care implică achiziționarea, posesia și folosirea în scopuri teroriste a armelor de distrugere în masă sau a tehnologiilor de producere a acestora;

- *provocări disturbatoare*, ce iau naștere din competiția pentru dezvoltarea, posesia și folosirea capacităților tehnologice de ultimă oră, cu scopul de a elimina avantajul potențialilor opozanți.

Unul dintre cele mai complete documente de analiză a stării de securitate națională, zonală, regională și globală este *Strategic Trends*¹⁵⁷, ce reflectă viziunea strategică a Centrului pentru Doctrină și Concepte Întrunite din cadrul Ministerului Apărării din Marea Britanie. Analiza este realizată pe șapte niveluri, ce *reflectă complexitatea securității: fizic, social, științific și tehnologic, economic, legislativ, politic și militar*. Se observă că ponderea dimensiunilor nonmilitare ale securității este copleșitoare în raport cu cea militară, iar dimensiunilor științifică și tehnologică și legislativă, deși pot fi incluse cu ușurință în cea socială, respectiv politică, li se acordă o importanță deosebită.

În ceea ce privește documentele ce reglementează securitatea națională, Ministerul Apărării din Marea Britanie, exceptând *Revizuirea Strategică a Apărării* din 1998 și 2002¹⁵⁸, elaborează periodic *Carta Albă a Apărării*¹⁵⁹. Aceasta prezintă

¹⁵⁷ Joint Doctrine and Concepts Centre, *Strategic Trends*, 2003, www.mod.uk/jdccc/trends.htm.

¹⁵⁸ *Revizuirea Strategică a Apărării* reprezintă reevaluarea fundamentală a modalității în care Forțele Armate ale Marii Britanii și infrastructura de sprijin ar trebui să fie structurate pentru a face față provocărilor mediului de securitate din ce în ce mai complex și dinamic, după Războiul Rece (*Strategic Defence Review*, din 1998) și după atentatele teroriste din SUA, din 2001 (*Strategic Defence Review. A New Chapter*, din 2002).

¹⁵⁹ United Kingdom MoD, *Delivering Security in a Changing World. Defence White Paper*, 2003.

o analiză a viitorului mediu de securitate, a implicațiilor pentru apărare și modalitățile de adaptare a structurilor de forțe britanice pentru a preîntâmpina potențialele amenințări la adresa securității. Politica de securitate națională a Marii Britanii ia în considerare atât amenințările directe la adresa păcii și securității, ce sunt, în principal, de natură militară (terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă), cât și pe cele indirecte, ce transcend granița dintre politic, economic, social și ecologic (statele decăzute, creșterea populației în diverse regiuni ale lumii, tensiunile etnice și religioase, competiția pentru resurse). Așadar, se observă că, *în prezent, nu mai putem să ne raportăm la factorul militar ca element unic în gestionarea securității, ci este nevoie de o planificare integrată a instrumentelor militare, politice, sociale, economice și de mediu, la nivel național și internațional.*

Acestea sunt câteva exemple ale modalității în care dihotomia militar-nonmilitar este ilustrată în documentele ce analizează și reglementează starea de securitate.

În cazul României, documentul de bază ce fundamentează planificarea apărării la nivel național, *Strategia de Securitate Națională a României*¹⁶⁰, oferă o abordare mai largă a problematicii securității, ce ia în considerare toate dimensiunile stării de securitate. Mai mult, nu numai factorii de risc, vulnerabilitățile și provocările sunt prezentate din această perspectivă, ci și soluțiile, *politicile de securitate fiind construite, în mare măsură, pe baza distincției dintre dimensiunile securității.* În acest sens, documentul citat se referă la dimensiunile:

- politico-administrativă;
- economică;
- socială;
- educație, cercetare și cultură;

¹⁶⁰ Președinția României, *Strategia de Securitate Națională*, București, 2001.

- siguranță națională și ordine publică;
- apărare națională;
- politică externă.

Astfel, putem afirma că politica de securitate a României are două direcții principale de acțiune: *domeniul politicilor interne*, ce cuprinde dimensiunile politică, militară, economică, socială și de mediu; și *domeniul politicilor externe*. *Strategia de Securitate Națională a României* definește *factorii de risc* drept acele elemente, situații sau condiții, interne sau externe, care pot afecta prin natura lor securitatea țării, generând efecte contrare sau de atingere a intereselor noastre fundamentale. În viziunea aceluiași document, *vulnerabilitățile* constau în stări de lucruri, procese sau fenomene din viața internă, ce diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora. *Provocările*, conform Strategiei, se concretizează în riscurile asimetrice nonclasice, însă trebuie subliniat faptul că între provocări sau amenințări și riscuri există diferențe notabile, ce țin de gradul de concretizare a sursei, scopului și efectelor acțiunilor respective. Așadar, este evident că, în ceea ce privește factorii de risc, vulnerabilitățile și provocările pe care Strategia le vizează, literatura de specialitate utilizează alte definiții, așa cum am arătat și în capitolul anterior.

Se observă că, pentru a putea răspunde cerințelor noului mediu de securitate, atât analiza acestuia, cât și politicile și strategiile din același domeniu trebuie să analizeze toate dimensiunile conceptului, întrucât securitatea multidimensională necesită soluții și instrumente similare.

Statele și-au dezvoltat, în acest sens, o serie de instrumente ce pot fi clasificate astfel:

- *instrumente nonmilitare*: diplomația, culegerea și analiza informațiilor, alianțele, politicile economice și sociale etc.;
- *instrumente politico-militare*: controlul armamentelor, operațiile pe timp de pace și cele umanitare, relațiile de securitate

dintre entități ale aceluiași stat sau din state diferite etc.;

- *instrumente militare*, folosite în special de către SUA¹⁶¹, precum: răspunsul neconvențional, intervenția militară redusă, puterea militară clasică, sistemele informaționale etc.

Instrumentele menționate sunt folosite în special la nivel național și sunt adaptate în funcție de circumstanțe și de domeniul în care se manifestă riscurile, pericolele și/sau amenințările la adresa securității.

3. Militar-nonmilitar – direcții de acțiune pentru Armata României

Dihotomia militar-nonmilitar în securitatea națională nu se concretizează doar la nivelul strategiei de securitate, ci și în relația dintre armată și celelalte subsisteme sociale, ca factor de securitate sau de insecuritate.

*Constituția României*¹⁶², la articolul nr. 118, alineatul (1), stipulează următoarele: „*Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale. În condițiile legii și ale tratatelor internaționale la care România este parte, armata contribuie la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară și participă la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii*”. Ne vom opri asupra primei părți a acestui articol.

3.1. Militar-nonmilitar în viața societății

Relația dintre armată și societate reprezintă un element esențial al vieții sociale. Este evident faptul că amploarea interdependenței dintre armată și societate crește odată cu dezvoltarea organizațiilor statale. Mai mult, statutul, rolul,

¹⁶¹ Hans Binnendijk, Patrick L. Clawson, *Tuning the Instruments of National Power*, în „Joint Forces Quarterly”, iarna 2002-2003.

¹⁶² *Constituția României*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, 2003.

structura și evoluția armatei sunt determinate de sistemul social din care face parte. Totuși, relația aceasta nu este univocă: în aceeași măsură, armata exercită o influență importantă asupra societății, ca întreg, și asupra membrilor săi.

Complexitatea relației în dublu sens armată-societate este reflectată de multiplele dimensiuni în care se manifestă: economică, politică, socială, juridică, cultural, tehnico-științifică etc. Toate aceste interacțiuni sunt manifestări ale schimburilor reciproce dintre sfera militară și cea nonmilitară a societății¹⁶³:

- *interacțiunile din domeniul economic* sunt reprezentate de legăturile materiale și financiare dintre armată, ca subsistem social, și societate, ca sistem ce trebuie să asigure buna funcționare a părților componente; este vorba aici despre satisfacerea nevoilor umane, materiale și financiare ale celei dintâi, atât ca instituție, cât și ca grup de indivizi umani;

- *interacțiunile din domeniul politic* sunt construite pornind de la ideea subordonării armatei de către stat și sunt reglementate, la bază, de articolul nr. 118, alineatul (1) din Constituția României;

- *interacțiunile din domeniul social* reflectă importanța factorilor sociali pentru organizarea și funcționarea armatei: caracteristicile demografice ale populației; nivelul de trai și gradul de satisfacție față de acesta; atitudinea populației vis-à-vis de armată, ca instituție, și de scopurile folosirii forței armate;

- *interacțiunile din domeniul juridic* sunt rezultatul necesității instituționalizării formale, legale a relațiilor dintre armată și societate;

- *interacțiunile din domeniul cultural* reprezintă schimbul cultural între armată și societate, amândouă fiind și creatoare și consumatoare de produse culturale;

- *interacțiunile din domeniul tehnico-științific* sunt

¹⁶³ Col. (r) dr. Petre Duțu, *Armata și societatea în tranziție*, Editura A.I.S.M., București, 2002.

rezultatul dependenței armatei de inovațiile tehnico-științifice, scopul fiind adaptarea mijloacelor de acțiune ale acesteia la evoluția rapidă a mediului de securitate național și internațional.

Așadar, armata reprezintă o formă de organizare socială ai cărei membrii acționează pe baza corelației dintre normele instituționalizate și execuția rolurilor¹⁶⁴. Deși armata este o instituție socială a statului, subordonată acestuia, raporturile de interdependență dintre aceste două entități nu sunt numai necesare, ci și esențiale.

3.2. Controlul democratic civil asupra Armatei României

Societatea românească își construiește și controlează armata, în primul rând, prin intermediul instituțiilor politice specifice (Parlamentul, Președintele Statului și Guvernul României), dar aceasta nu presupune un control total, ci unul realizat prin mijloace constituționale¹⁶⁵.

1. *Parlamentul* exercită conducerea și controlul asupra instituției militare în calitatea sa de organ suprem reprezentativ al națiunii și de unică autoritate legiuitoare. Parlamentul stabilește prin legi organice: structura și misiunile armatei și ale sistemului de securitate națională; politica, doctrina și strategia în domeniul securității naționale și apărării armate; sistemul de alianțe și relații militare externe; regimul stării de asediu și al celei de urgență; locul și rolul armatei în societate, inclusiv asigurarea protecției cadrelor militare în activitate, rezervă și retragere etc. O importanță deosebită în contextul evidențiat o are aprobarea de către Parlament a bugetului de stat, în compunerea căruia se încadrează și bugetul armatei al cărui volum se stabilește atât în raport cu necesitățile financiare

¹⁶⁴ Dr. Dumitru Iacob, Valentin Stancu, *Relații publice. Tema: Relațiile Armatei cu societatea*, Editura A.I.S.M., București, 1997, p. 17.

¹⁶⁵ Gheorghe Diaconescu, *Controlul democratic al armatei*, Editura Enciclopedică, București, 1996; *Constituția României*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, 2003; Președinția României, *Strategia de Securitate Națională*, București, 2001.

autoevaluate de armată, cât și în funcție de capacitatea Guvernului de a răspunde nevoilor generale ale societății, în particular celor de apărare. Responsabilitățile Parlamentului vizează și următoarele aspecte: declararea mobilizării parțiale sau generale, declararea stării de război, încetarea ostilităților militare, încuviințarea stării de asediu sau de urgență, dezbateră și aprobarea raporturilor Consiliului Suprem de Apărare a Țării. Controlul parlamentar se materializează prin: dări de seamă, mesaje, rapoarte, programe, întrebări, interpelări, informări, comisii parlamentare (permanente, de anchetă, speciale). Camera Deputaților și Senatul au comisii parlamentare distincte de apărare, ordine publică și siguranță națională. Comisiile de profil examinează toate proiectele și propunerile legislative privind armata: în mod normal, comisiile parlamentare trebuie să faciliteze, în principal, desfășurarea unor relații armonioase și benefice între Parlament și armată.

2. *Președintele României* reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării. Atribuțiile militare ale președintelui, cu rolul său de comandant al Forțelor Armate și de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării, constau în: posibilitatea de a declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală a Forțelor Armate; luarea de măsuri, în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, pentru respingerea acesteia; instituirea stării de asediu sau stării de urgență și solicitarea aprobării de către Parlament a măsurilor adoptate; conferirea de decorații și titluri de onoare și acordarea gradelor de mareșal, general și amiral.

3. *Guvernul* asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. Guvernul conduce și controlează armata în sistemul administrației publice centrale de specialitate, întrucât ministerele se organizează numai în subordinea Guvernului. O serie de hotărâri de Guvern reglementează: structura organizatorică a

Ministerului Apărării Naționale; funcționarea instituțiilor militare; măsurile de aplicare a unor convenții internaționale de interdicere a producerii de arme de distrugere în masă etc.

4. *Ministrul Apărării Naționale* aplică politica Guvernului în domeniul subsistemului militar reprezentat de armată și promovează interesele specifice armatei în Guvern, în raport cu celelalte instituții ale statului, cu mediul politic și cu societatea civilă.

5. *Instanțele judecătorești*. Instanțele militare judecă: infracțiunile săvârșite de militari, anumite infracțiuni comise de civili (asupra unor bunuri aflate în proprietatea, administrarea și folosința Forțelor Armate sau în legătură cu obligațiile lor militare), infracțiunile săvârșite de către personalul civil din armată. Cadrele militare care săvârșesc infracțiuni civile sunt judecate de instanțele civile. În conformitate cu legislația în vigoare, cadrele militare și personalul civil din armată nu beneficiază de privilegii juridice.

6. *Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT)*, conform Constituției României, organizează și coordonează unitar activitățile care privesc apărarea țării și siguranța națională. Format din președintele României, primul-ministru, ministrul apărării naționale, ministrul administrației și internelor, ministrul de afaceri externe, ministrul justiției, ministrul industriei și resurselor, ministrul finanțelor publice, directorii SRI și SIE, Șeful Statului Major General, consilierul prezidențial pentru securitatea națională, CSAT face propuneri adresate Președintelui și Parlamentului și adoptă hotărâri proprii, în sfera securității naționale, după cum urmează: concepția fundamentală de apărare a țării; structura sistemului național de apărare; declararea stării de război; suspendarea ostilităților; armistițiu etc. În plus, CSAT analizează situațiile în care se impune declararea stării de urgență și a mobilizării parțiale sau generale și aprobă: organizarea sistemului național de apărare; dislocarea și redislocarea marilor unități, de la eșalon brigadă în sus; planul

de mobilizare a economiei naționale; programele de înzestrare cu tehnică militară; planul de colaborare dintre MApN și MAI pentru apărarea unor obiective importante de pe teritoriul național; menținerea și restabilirea ordinii de drept; orientările de bază în domeniul relațiilor militare internaționale; proiectele de tratate și acorduri militare internaționale; rapoartele conducătorilor organelor administrației de stat cu responsabilități în securitatea națională etc.

7. *Curtea Constituțională, Curtea de Conturi și Avocatul Poporului*: prima face observații asupra textelor de legi, cea de-a doua este o autoritate publică autonomă destinată controlului asupra modului de formare, administrare și de întrebuințare a resurselor financiare ale statului și ale sectorului public, iar cea de-a treia autoritate are ca „misiune” ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor în raporturile dintre instituțiile publice și cetățean.

8. *Elemente de control ale societății civile* participă la controlul democratic asupra armatei, în principal, prin mass-media și organizațiile nonguvernamentale cu obiective de promovare a drepturilor omului și cetățeanului, a drepturilor constituționale, a drepturilor minorităților etnice și culturale, a libertăților religioase, a protecției mediului etc.

Absența unor structuri de securitate eficiente aflate sub controlul civil democratic reprezintă un obstacol major în calea dezvoltării societății respective și, implicit, un factor de insecuritate. În absența securității, nu se poate vorbi despre dezvoltare susținută și nici despre progresul democrației, stabilității și păcii. Putem afirma, așadar, că *dihotomia militar-nonmilitar nu se manifestă numai la nivelul securității ca stare, ci și în procesul decizional ce precede acțiunile în sprijinul securității*. Fiecare țară are interese de securitate bine definite: protecția și apărarea teritoriului, a spațiului aerian și maritim, a infrastructurii naționale, precum și a intereselor sale; paza granițelor împotriva traficului ilegal de ființe umane, bunuri și

droguri; salvagardarea securității, siguranței fizice și a proprietății cetățenilor săi; protejarea țării de crima organizată, atacurile grupărilor teroriste și ale celor care urmăresc să aducă prejudicii ordinii constituționale. Toate aceste obiective, transpuse în politicile de securitate, devin misiuni ale componentelor specifice ale sistemului de securitate al țării, fiecare diferită de cealaltă. *Aceste misiuni trebuie să se adreseze tuturor aspectelor securității: militare și nonmilitare, interne și externe.*

3.3. Misiunile Armatei României

Conform aceluiași articol nr. 118, alineatul (1) din Constituția României și *Strategiei Militare a României (Proiect)*¹⁶⁶, principalele misiuni ale Armatei României sunt următoarele:

1. Contribuția la securitatea României pe timp de pace:

- apărarea spațiului aerian al României;
- contribuția la managementul integrat al frontierelor de stat ale României;
- colectarea, procesarea, analiza și diseminarea informațiilor militare;
- extragerea și evacuarea cetățenilor români din străinătate;
- asigurarea securității facilităților, transporturilor și comunicațiilor militare;
- asigurarea serviciilor de ceremonie, protecție și protocol.

2. Apărarea României și a aliaților săi:

- respingerea unei agresiuni armate împotriva României sau a aliaților săi, în cadrul apărării colective a NATO;
- sprijin pentru asigurarea funcționării instituțiilor guvernamentale și protecția populației.

¹⁶⁶ Ministerul Apărării Naționale, *Strategia Militară a României. Proiect*, 2004.

3. Promovarea stabilității regionale și globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării:

- participarea la operații de răspuns la crize;
- participarea la operații de asistență umanitară în afara teritoriului României;
- participarea la operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc;
- participarea la inițiative de cooperare în domeniul apărării și la implementarea măsurilor de creștere a încrederii și stabilității;
- oferirea de asistență militară și sprijin pentru alte state;
- contribuția la eforturile naționale și internaționale de control al armamentelor și de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă.

4. Sprijinirea instituțiilor statului și a autorităților locale în caz de urgențe civile:

- participarea cu forțe și sprijin logistic pentru limitarea și înlăturarea efectelor dezastrelor;
- sprijin în caz de accident chimic, biologic, nuclear sau radiologic;
- sprijinirea acțiunilor de căutare și salvare.

În acest context, este evidentă interdependența dintre militar și nonmilitar, atât în cazul misiunilor în sine ale armatei României, cât și în cel al cerințelor specifice, ceea ce reflectă în totalitate transformările mediului de securitate, mai ales la nivel internațional. În opinia noastră, operațiile de pace ilustrează cel mai bine existența dihotomiei militar-nonmilitar la cele două niveluri menționate anterior: starea de securitate în sine și procesul decizional ce precede acțiunile în sprijinul securității. Operațiile de pace trebuie văzute ca un continuum de evenimente, în cadrul căruia diplomația preventivă, stabilirea păcii (peacemaking), impunerea păcii (peace enforcement), menținerea păcii (peacekeeping) și reconstrucția păcii (peacebuilding)¹⁶⁷ sunt

¹⁶⁷ Ralph F. Hedenberg, *Transition from Peacekeeping to Peacebuilding: Training/Education Implications*, Monterey, 2000.

pași spre consolidarea stării de securitate, nu numai militară, ci și nonmilitară.

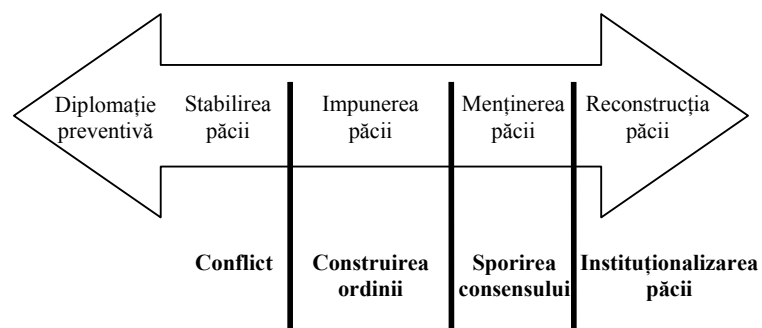

Figura 3: *Continuumul operațiilor de pace*¹⁶⁸

Conform acestui model explicativ, prima etapă, diplomația preventivă și stabilirea păcii, are ca scop rezolvarea conflictului înainte ca părțile implicate să recurgă la violență. A doua etapă, implementarea păcii și primele stadii de menținere a păcii, este necesară pentru stoparea conflictului și restabilirea ordinii în societate. Urmează menținerea păcii și fazele de început ale reconstrucției acesteia, ce urmăresc conservarea păcii odată ce este instaurată și promovează rezolvarea divergențelor fără a face uz de violență. Etapa finală este caracterizată de măsurile destinate reconstrucției societății civile și sprijinirii structurilor care au ca principal rol întărirea păcii.

Toate aceste etape pot fi sintetizate în trei faze ale operațiilor de pace (totuși, procesul este ciclic) – *transformare*, *stabilizare* și *normalizare*¹⁶⁹ – în care, în opinia noastră, dihotomia militar-nonmilitar este prezentă atât în cadrul

¹⁶⁸ Idem, p. 22.

¹⁶⁹ George Joulwan, Christopher Shoemaker, apud Ralph F. Hedenberg, *op. cit.*, 2000.

procesului decizional ce le precede și le însoțește (decizia politică, decizia militară, rolul opiniei publice și al mass-media), cât și în politicile de securitate ce se doresc a fi aplicate:

- *transformarea* este perioada în care sunt separați beligeranții, este controlat armamentul și sunt stabilite liniile de demilitarizare; în această fază, *dimensiunea militară* a securității este predominantă;

- *stabilizarea* este caracterizată de scăderea graduală a cerințelor militare și de implementarea aspectelor civile ale acordului de pace: reconstrucția instituțională, dezvoltarea politicilor și procedurilor sociale, economice, juridice, ecologice etc.; se observă că sunt accentuate politicile de *securitate nonmilitară* (administrative, juridice, sociale, economice, de mediu), însă fără a ignora asigurarea *securității militare*;

- *normalizarea*, perioadă în care: este finalizată implementarea aspectelor militare și civile ale acordului de pace, prezența militară externă nu mai este necesară, agențiile civile internaționale și-au realizat obiectivele; în această fază, responsabilitatea pentru *asigurarea securității în toate dimensiunile sale* revine guvernului țării în care au fost desfășurate operațiile de pace.

Se observă că fiecare fază a procesului de restabilire a păcii, indiferent de denumirea sa, vizează realizarea anumitor niveluri și dimensiuni ale securității. Securitatea, pe de o parte, este derivată din rolul statului de furnizor de securitate, iar, pe de altă parte, reprezintă o asigurare a acestuia în fața riscurilor, pericolelor și amenințărilor de orice natură la adresa sa. Operațiile de pace, în prima etapă, răspund nevoilor de securitate ale statelor din proximitatea părților beligerante, în timp ce ultimele etape au în vedere predarea „ștafetei” securității către actorii conflictului, cu scopul consolidării și menținerii în special a securității naționale, dar și a celei zonale, regionale și globale.

4. Concluzii

În lumina celor prezentate anterior, este necesară sublinierea următoarelor aspecte:

1. actualele caracteristici ale mediului de securitate național, zonal, regional și global, precum și tendințele sale de dezvoltare impun analiza stării de securitate pe mai multe niveluri corelate: pe de o parte individual/grupal/statal/grupări de state, iar pe de altă parte militar-politic-economic-social-ecologic;

2. existența dihotomiei militar-nonmilitar în cadrul conceptului de securitate nu afectează analiza, ci, din contră, lărgeste sfera sa de cuprindere, permițând formularea politicilor de securitate la toate nivelurile menționate;

3. dihotomia militar-nonmilitar este prezentă și în cadrul relațiilor din interiorul sistemului social, dintre armată și celelalte subsisteme sociale;

4. dihotomia militar-nonmilitar se manifestă și în procesul decizional ce reglementează controlul democratic civil asupra forțelor armate;

5. dihotomia militar-nonmilitar este specifică tuturor tipurilor de misiuni ale armatei, în special operațiilor de pace; ea este prezentă atât în dezbaterile formale și informale ce preced lansarea operațiilor, cât și în misiunile stabilite;

6. în viitor, pentru a răspunde cerințelor de securitate formulate de către grupările de state, preconizăm orientarea politicilor de securitate în special către nivelurile zonal, regional și global, cu o sporire a atenției acordate dimensiunii nonmilitare;

7. în ceea ce privește Strategia de Securitate Națională a României, este nevoie de o mai bună clarificare conceptuală și de orientarea către concret a direcțiilor de acțiune și a recomandărilor formulate.

CRIZE ȘI INSTABILITATE ÎN EUROPA

Drd. Alexandra SARCINSCHI

Mihai-Ștefan DINU

1. Focare de criză și instabilitate în Europa

Am fost, în ultimele decenii, martorii unei lungi și rapide serii de transformări ce au avut loc la scară globală. Încheierea războiului rece, unificări ale unor state, dezmembrări ale altora, conflicte al căror caracter a variat de la un caz la altul, atât ca dimensiune spațială, cât și temporală. Toată această desfășurare de evenimente a angrenat forțe multiple, diverse tipuri de actori și, implicit, diferite direcții de acțiune dictate de politicile adoptate în fiecare caz de către fiecare actor, în funcție de factorii implicați. O privire atentă asupra acestei perioade tumultuoase, care, cel puțin pe termen scurt, pare a continua, ne furnizează câteva date importante. O observație fără echivoc este aceea că, în majoritatea lor zdrobitoare, toate aceste evenimente au avut loc în spațiul european sau în proximitatea acestuia: prăbușirea sistemelor comuniste, îngustarea sferei de influență și dezmembrarea URSS, unificarea Germaniei, dezmembrarea Iugoslaviei și, în mod necesar, ca urmare a desfășurării acestei serii de schimbări, procesele de extindere ale celor două organizații majore ce se manifestă în spațiul european (NATO – ca organizație de securitate politico-militară – și Uniunea Europeană – ca organizație ce poate fi caracterizată cel mai bine drept una politico-economică). Astfel, aceste organizații sunt obligate să se adapteze noilor provocări existente în mediul internațional de securitate. De aceea, întreaga atenție a comunității internaționale s-a îndreptat către clarificarea unei viziuni care să contribuie la consolidarea păcii și securității mondiale, deci la reducerea stărilor conflictuale de orice natură și, implicit, la eliminarea, până la dispariție, acolo unde este posibil, a cauzelor. Această viziune presupune, în esență, identificarea la scară globală a

vulnerabilităților, a posibilelor riscuri și amenințări ce ar putea conduce la apariția unor surse de instabilitate sau la agravarea unora deja existente. Un element important este însoțirea procesului de identificare a acestora de analize care să permită crearea instrumentelor necesare realizării practice a acestei viziuni, astfel încât să se obțină, la diferite niveluri (global, regional sau național), o stare de stabilitate solidă și, totodată, să se împiedice apariția unor noi surse. Este de presupus că acest proces va căpăta anvergură, atât în dimensiunea sa spațială, cât și în cea temporală, implicând resurse, strategii multiple și acțiuni diversificate, în concordanță cu natura surselor majore de instabilitate.

După natura și modul de manifestare, sursele de instabilitate își pot avea originea la nivel:

- economico-financiar;
- politic;
- militar;
- social;
- cultural;
- de mediu.

Aceste niveluri reprezintă palierul clasic de desfășurare a competiției pentru resurse, în special cele energetice, a rivalităților etnice și religioase (care, nu de puține ori, generează conflicte violente de natură etnică, religioasă sau combinate, etnico-religioase, reușind chiar să tranșeze granițele naționale, prin existența afinităților etnice sau religioase, și să creeze, astfel, instabilitate în zonele de graniță, apărând riscul de extindere a conflictului pe teritoriile mai multor state) sau a descompunerii statelor.

Acestora li s-au adăugat, în ultimele decenii, surse de instabilitate a căror natură este influențată de fenomene precum:

- terorismul;
- proliferarea armelor și tehnologiilor pentru arme de

distrugere în masă;

- traficul de arme și de droguri;
- imigrația ilegală.

Spre deosebire de cele care se manifestă în cadrul palierului clasic, acestea din urmă prezintă o caracteristică specială, dată de faptul că urmările lor nu sunt limitate la un nivel anume (de exemplu: politic, economic, social ș.a.), ele fiind resimțite la toate nivelurile acestui palier, ceea ce le face să fie considerate surse majore de instabilitate, cu repercusiuni atât asupra securității naționale, cât și a celei regionale și, implicit, globale (atentatele teroriste, de exemplu).

Analiza noastră va fi centrată, în continuare, asupra principalelor surse de instabilitate în Europa, considerând că obiectivele strategiei de securitate a României, cu accent pe integrarea euro-atlantică, ne îndreaptă spre acest demers.

Ce ar putea destabiliza Europa în acest moment? Care este natura surselor de instabilitate din Europa? Acestea sunt întrebările pe care le vom considera punctul de pornire în primul capitol al studiului de față.

O privire atentă asupra situației actuale ne poate dezvălui că sursele de instabilitate de natură *militară*, la nivelul Europei, sunt în momentul actual extrem de reduse, aproape inexistente, nici un stat neavând interesul de a se confrunța cu arma în mână. Revendicările teritoriale, deși nu au dispărut complet (cazul fostei Federații Iugoslave), se mai fac auzite, rareori, dinspre grupări cu un puternic caracter extremist-naționalist, ceea ce ne face să afirmăm că există un grad ridicat de *stabilitate teritorială*. Polonia, Cehia, Ungaria, Slovacia, România sunt cazuri concrete. Deși au existat ipoteze asupra unei eventuale stări de instabilitate privind aspectele teritoriale (din cauza minorității maghiare, majoritară în sud-estul Transilvaniei, dinspre care s-ar putea emite idei separatiste), capabilă de a genera o criză majoră în România, aceasta nu a apărut. Unul dintre motive – pe lângă politica de largă

deschidere privind minoritățile în România – a fost și faptul că teritoriile locuite de minoritatea maghiară nu se învecinează direct cu Ungaria. De asemenea, o situație specială se înregistrează în Bulgaria, unde minoritatea turcă, comasată în apropierea graniței cu Turcia, înregistrează o puternică creștere a ratei natalității.

Un domeniu care necesită o atenție sporită în perioada următoare este cel *economico-financiar*, dezechilibrul economic – încă existent între Vest și Est, în special în cazul statelor din fosta sferă de influență a URSS, printre care și România – putând deveni o sursă de instabilitate ce ar putea duce la apariția unei crize de proporții în cadrul UE. Aceasta ar fi favorizată de faptul că partea răsăriteană a Europei a ieșit din războiul rece caracterizată de o puternică instabilitate economică. Semnele de slăbiciune economică s-au făcut simțite, pe rând, în Polonia, Ungaria, România și Bulgaria, când angrenate în programele de pre-aderare, aceste state au înregistrat întârzieri economice semnificative, unele persistând până astăzi – cazul României și Bulgariei.

De asemenea, cunoscută fiind dependența Europei de resursele energetice externe, se cuvine amintită aici starea de instabilitate ce poate fi generată prin acțiunea combinată sau separată a unor agenți, a cărei natură poate varia de la atacuri cu bombă până la atacuri cibernetice. Acestea pot afecta în mod negativ infrastructura, iar pentru că infrastructura, în cazul rețelelor de conducte ce transportă petrolul de la sondă până la stațiile de desfacere, este extrem de vastă, o transformă într-o potențială țintă a unui adversar. Această dependență energetică a Europei ar face ca asemenea atacuri la nivel de infrastructură să aibă două urmări principale: întreruperea fizică a procesului necesar asigurării fluxului energetic normal și fluctuații periculoase ale prețului acestor resurse. Prețul petrolului în special și cel al energiei în general sunt extrem de sensibile, orice posibil conflict putând genera o

creștere excesivă a prețurilor, efectul fiind declanșarea unei crize majore în cazul unui sistem energetic precum cel european, care este nevoit să importe cea mai mare parte a energiei. Statisticile interne prevăd, în lipsa unor măsuri care să ducă la îmbunătățirea situației, că importul de energie va atinge în viitorul apropiat un prag de 70% din necesar, punctul nevralgic aflându-se la nivelul importurilor de petrol, care se vor situa la mai mult de 90% din necesar în următoarele două decenii.

Din punct de vedere al locului de manifestare a actualelor crize sau de apariție a unor posibile surse de instabilitate, capabile de a genera crize la nivel european, putem avansa o nouă clasificare, și anume:

- *surse de instabilitate/crize ce se manifestă în spațiul/cadrul Uniunii Europene;*

- *surse de instabilitate/crize ce se manifestă în afara spațiului/cadrului Uniunii Europene.*

1.1. Surse de instabilitate/crize ce se manifestă în spațiul/cadrul Uniunii Europene

Ne vom opri în această secțiune asupra a două dintre crizele ce se manifestă în cadrul a două state membre ale Uniunii Europene: Irlanda de Nord (conflict în care sunt implicați protestanții și catolicii, susținători ai unionismului, respectiv ai naționalismului) și Spania („conflictul basc”). Modul de gestionare al acestor crize și șansele de rezolvare pozitivă ale conflictelor ce le-au generat pot servi, în opinia noastră, drept *lecții învățate*, modele aplicabile și altor crize similare.

Faptul că Spania și Irlanda de Nord sunt membre ale Uniunii Europene nu a constituit singura rațiune de analiză a conflictelor desfășurate pe teritoriile acestora, ci, avem, în plus, argumentul unor similități mai mult decât sensibile, remarcate în modul lor de desfășurare.

Irlanda de Nord. Sunt deja cunoscute manifestările existente de-a lungul secolelor ale nativilor irlandezi împotriva conducerii britanice. Presiunile îndreptate asupra guvernului britanic de a acorda independența insulei au crescut continuu, până în anul 1921, când s-a obținut o independență limitată. Dar presiunile au persistat, în ideea instituirii unei autoguvernări în Irlanda, presiuni ce au întâmpinat rezistența protestanților din nord, care doreau menținerea uniunii cu Marea Britanie. Temerile lor erau constituite de faptul că vor fi integrați într-o Irlandă majoritar catolică unde libertatea lor religioasă ar fi avut de suferit. Acesteia i s-a adăugat și aceea că starea economiei în celelalte regiuni ale insulei se situa la un nivel precar în comparație cu regiunea din nord. Cei mai mulți dintre catolicii care trăiau aici doreau, însă, independența și o Irlandă unită. Conducerea britanică a hotărât ca insula să fie împărțită în două părți: cele șase ținuturi din nord să rămână unite cu Marea Britanie, iar celelalte douăzeci și șase să fie independente. Această decizie a declanșat conflictul între naționaliștii ce nu doreau divizarea insulei și cei care o agreau. La acel moment, protestanții constituiau majoritatea de 2/3 din totalul regiunii, transformându-se din parte minoritară în parte majoritară. Declarația întâiului prim ministru al Irlandei de Nord, care susținea „*un parlament protestant pentru un popor protestant*”, contrasta puternic cu starea de fapt din Republica Irlanda, care era în majoritate covârșitoare catolică. Interpretarea acestei declarații a avut ca rezultat discriminarea catolicilor în ceea ce privește locuințele, locurile de muncă și reprezentarea politică. Unioniștii au început să domine în consiliile locale. Cauzele acestei discriminări au fost justificate de unioniști prin refuzul multor catolici de a coopera cu statul format, ceea ce însemna că existența noului stat era amenințată de o minoritate subversivă. Situația s-a stabilizat, în ultimii ani, printr-un proces de pace încheiat prin semnarea Acordului de la Belfast, la 10 aprilie 1998. Dintre realizările notabile, rezultate

în urma încheierii acordului, menționăm formarea Parlamentului Irlandei de Nord, dar și anunțul IRA¹⁷⁰, din octombrie 2001, care iniția procesul de dezarmare. Momentan, procesul trece printr-o stare de criză, caracterizată drept periculoasă, rezultată din refuzul unioniștilor de a colabora la putere cu republicanii, în ciuda promisiunilor electorale emise, și din disensiunile asupra procesului de demilitarizare (retragerea trupelor britanice din Irlanda de Nord). Acestor motive li se adaugă și dorința Sinn Fein¹⁷¹ de a i se acorda un statut egal cu al oricărui alt partid politic, fapt neagreat de guvernul irlandez din cauza posibilelor legături a Sinn Fein cu grupuri de natură paramilitară.

Readoptarea sistemului democratic, după perioada de dictatură a generalului Franco, a avut printre urmări și confruntarea *Spaniei* cu probleme a căror rezolvare anterioară nu fusese posibilă sau dorită. Între acestea, cea mai presantă era punerea în practică a autoguvernării, în sprijinul căreia milita cel mai fervent regiunea cunoscută drept Țara Bascilor. Ardența manifestărilor de sprijinire a degenerat în acțiuni violente inițiate de ETA¹⁷². Declarația de la Lizarra, semnată la 12 septembrie 1998 între guvern și reprezentanții a patru partide politice basce, a constituit primul pas semnificativ în direcția soluționării conflictului. În acest act se adoptă o metodologie de rezolvare a conflictului similară celei folosite în procesul de pace din Irlanda de Nord. Însă, punctele de vedere politice diferite s-au făcut din nou simțite. Pe de o parte, bascii considerau problema drept una de dialog politic, reproșând guvernului lipsa unei agende politice care să contribuie la rezolvarea conflictului, iar guvernul, de cealaltă parte, considera că singurul mijloc de încheiere a procesului de pace

¹⁷⁰ Armata Republicană Irlandeză.

¹⁷¹ Ramura politică a IRA.

¹⁷² Grup de stânga, naționalist, secular. Denumirea provine de la „Euskadi ta askatasuna” – „Patria Bască și Libertate”.

ar fi fost predarea definitivă a ETA. Această divergență de opinii continuă să existe și în ziua de astăzi. Momentan, conflictul basc se află într-o perioadă de tranziție între sfârșitul unui ciclu de confruntări și începutul unui ciclu de rezolvare. Însă, ca orice perioadă de tranziție către un proces de pace, și aceasta este contradictorie. Vechile moduri de manifestare nu au dispărut, iar cele noi nu sunt, încă, bine dezvoltate. Societatea civilă, puternic structurată, se exprimă în favoarea manifestărilor nonviolente, a dialogului politic. De altfel, semnalul din partea populației poate fi observat cel mai bine prin compararea preferințelor electoratului. Dacă după alegerile din 1998, Batasuna¹⁷³, brațul politic al ETA, deținea cel mai mare procentaj obținut vreodată (15%), odată cu radicalizarea viziunii privind programul de autodeterminare basc, acest procentaj a scăzut brusc sub 10%. Tendința majoritară este de a convinge ETA de necesitatea renunțării la acțiuni violente, scăderea sprijinului acordat Batasunei demonstrând acest fapt și avertizând, totodată, că adepții metodelor radicale trebuie să împărtășească viziunea pașnică a majorității în ceea ce privește realizarea programului de autodeterminare basc, în caz contrar urmând a fi scoși de pe scena politică. În comparație cu alte conflicte similare, în acest caz există semnale că societatea este pregătită pentru un proces de pace, proces pe care părțile implicate îl pot realiza cu o relativă ușurință. Însă, deocamdată, aceste elemente reprezintă un posibil viitor care trebuie să coexiste cu cele ale unui trecut încărcat de violență și lipsă de comunicare la nivel politic.

Există câțiva factori ce ne indică posibilitatea rezolvării pozitive a conflictului:

1. acceptarea ideii de dialog și dorința la nivel popular de încetare a violențelor;

¹⁷³ Această ramură a ETA a purtat mai multe nume de-a lungul timpului. Cunoscută inițial drept Herry Batasuna, își schimbă denumirea după alegerile din 1998 în Euskal Harritarrok.

2. procesul de pace din Irlanda de Nord care, fără îndoială, are efecte benefice asupra problemei basce.

Alăturarea celor două conflicte în analiză își găsește justificarea și în una dintre strategiile ce trebuie urmate pentru soluționarea pozitivă a conflictului, și anume găsirea unui cadru legal și politic convenabil unei comunități complexe din punct de vedere al expresiei și identității, privind: urmările violenței, relația dintre comunitate și teritoriu, problemele legate de victime și de închisoarea politică.

1.2. Surse de instabilitate/crize ce se manifestă în afara spațiului/cadrului Uniunii Europene

Principala amenințare la adresa stabilității Europei, din spațiul non-UE, rămâne zona ce poate fi etichetată drept „câlcâiul lui Ahile”, posibil punct generator al unei înlănțuriri de crize cu implicații radiale (Serbia și Albania emit pretenții în problema Kosovo, etnia de origine albaneză din Macedonia, Ungaria își îndreaptă atenția către minoritatea maghiară din Voievodina – acestea sunt doar câteva exemple ce s-ar putea constitui în conflicte).

Spațiul balcanic, de curând ieșit dintr-o perioadă de frământări, resimte încă efectele acestora, tendința generală fiind în momentul actual de stabilizare la nivelul întregii regiuni, prin eforturile unite ale comunității internaționale, cu implicarea principalelor organizații de securitate europene și euro-atlantice. În această tendință, se remarcă câteva aspecte:

- principalele instituții ale statelor trec prin procesul de reformă, dispariția vechilor instituții având loc în același timp cu stabilirea unui nou cadru instituțional, compatibil cu cel al oricărei societăți democratice;

- cadrul legal suferă, de asemenea, transformări majore, menite să asigure limitarea riscurilor de orice natură;

- din punct de vedere economic, se remarcă existența unor dificultăți capabile de a genera tensiuni la nivel societal.

Cu toate acestea, există încă factori ce pot duce la alterarea tendinței de stabilizare. După natura lor, aceștia pot fi de origine:

- istorică;
- politică;
- economică.

Factorii sunt generați, în principal, de existența a două viziuni diferite în acest spațiu. Prima este concretizată prin exprimarea sentimentelor naționaliste și apelul la istorie pentru a justifica nevoia de îndreptare a greșelilor politice sau sociale din trecut. Cea de-a doua viziune implică cooperarea, ce face apel la „tragerea cortinei” asupra trecutului, invocând nevoia de acțiuni și instituții de cooperare cum ar fi Inițiativa de Cooperare Sud-Est Europeană (SECI).

Viziunile naționaliste, ca și tensiunile etnico-religioase prezente în regiune, sunt exacerbate de lipsurile de natură economică. Din nefericire, un alt element care a contribuit la această stare de fapt a fost impunerea de sancțiuni, sancțiuni survenite ca urmare a crizei iugoslave.

Dovada faptului că viziunea naționalistă se manifestă încă, favorizată în plus și de dese redesenări ale granițelor, este elocvent ilustrată de încercarea recentă de formare a unei „Albanii Mari”.

Este cunoscut faptul că etnia albaneză are o arie de răspândire vastă în regiune. Existența acestei etnii în Kosovo, Serbia, Muntenegru, Macedonia și Grecia a folosit drept suport pentru mișcările naționaliste (de tipul Armatei de Eliberare din Kosovo sau Armatei de Eliberare Națională) în inițierea unor acțiuni violente, justificate de dorința obținerii unor drepturi pentru etnicii albanezi.

În decursul anului 2003, manifestările militante în sprijinul ideii de formare a unei „Albanii Mari” au cunoscut o reînnoire prin apariția unei noi organizații, Armata Națională Albaneză (ANA), ale cărei obiective sunt îndreptate spre

realizarea uniunii tuturor albanezilor într-un singur teritoriu. Organizația nu s-a bucurat de un suport popular masiv în nici o regiune locuită de albanezi, datorită faptului că, în fiecare dintre acestea, situația etnicilor albanezi este reglementată legal¹⁷⁴, ceea ce a creat o stare care, deși fragilă, dispune de o oarecare stabilitate. Cu toate acestea, apariția ei pune în discuție o problemă majoră, și anume faptul că în spațiul balcanic ar putea apărea o stare de conflict generată de ambiții naționaliste precum: „Albania Mare”, „Croația Mare”, „Serbia Mare”. Sau, poate, apariția unei asemenea mișcări este încurajată de viitorul statut, încă nereglementat, al provinciei Kosovo. În fiecare dintre aceste două cazuri ne confruntăm, nu cu apariția unor surse de instabilitate, ci, mai grav, cu agravarea stării de instabilitate. O scurtă privire asupra hărții ne îndreptățește să afirmăm acest lucru. În Albania se găsesc 3 milioane de albanezi, în Kosovo 90% din populație este constituită de etnici albanezi, Macedonia înglobează alți 500.000 în vest la granița cu Albania și Kosovo, în Muntenegru se află 60.000 de albanezi și peste 60.000, în sudul Serbiei. Comunități albaneze există și în Grecia, Italia, Bulgaria și Turcia.

Etnicii albanezi aparțin a două grupuri diferite, cu dialecte și structuri sociale distincte: *ghegi* și *tosci*. Majoritatea este constituită de grupul *gheg* care, din punct de vedere religios, este alcătuit îndeosebi din musulmani, numai 10% fiind romano-catolici. Dintre *tosci*, musulmani sunt mai puțin de 80%, ceilalți 20% fiind ortodocși¹⁷⁵. Existența acestor două diviziuni în rândul etniei albaneze prezintă o importanță semnificativă, putându-se constitui, în funcție de situație, într-un factor inhibitor sau, ceea ce nu ar fi de dorit, factor generator de conflict, pentru că factorul religios,

¹⁷⁴ Acordul de la Ohrid – în cazul albanezilor din Macedonia.

¹⁷⁵ Cifrele sunt cele oficiale rezultate din recensământul de la sfârșitul anului 2003 (1 decembrie).

asociat celui etnic, a constituit deseori motivul a numeroase disensiuni în Balcani, spațiu de confluență a creștinismului ortodox și catolic cu islamul. Un motiv ar fi acela că, deși națiunile sunt bine constituite, cu puternice conștiințe naționale, religia reprezintă un element important de definire a lor. În general, ierarhiile religioase respectă normele de funcționare ale statului modern. Curente „*fundamentaliste*” se întâlnesc în grupurile musulmane albaneze din zonele ce au aparținut R.S.F. Iugoslavia (cu legături în Iran, Arabia Saudită, Libia, Turcia), precum și în spațiile ortodoxe – Republica Srpka. Contradicțiile naționale, politice și economice din fostul spațiu iugoslav au determinat, în principal, crizele și conflictele armate din perioada anilor '90; însă, de cele mai multe ori, factorul religios le-a stimulat și exacerbant.

O posibilă sursă de instabilitate ar putea fi reprezentată de fundamentalistii islamici ce adoptă o atitudine *duplicitară*: pe de o parte, acceptă temporar inițiativele SUA și NATO în Bosnia-Herțegovina, Kosovo și Macedonia; pe de altă parte, se manifestă tendința de formare a unui *nucleu de putere* islamic în Balcani, ce ar putea fi opus Occidentului. Plasarea acestui *nucleu* (Albania, Sandjeak, vestul Macedoniei, Kosovo, zone din Bosnia-Herțegovina) în spațiul de securitate NATO, într-o regiune aflată la „frontiera” UE (spațiu populat cu milioane de musulmani), într-o regiune „supraîncărcată” de tensiuni și contradicții interetnice și religioase, poate genera periculoase amenințări la adresa securității europene și euro-atlantice. În mod concret, grupări fundamentaliste – susținute de grupări similare din Orientul Mijlociu – și-au făcut simțită prezența în Albania și Kosovo, în zone cu o puternică prezență a clerului și școlilor islamice, cu dificultăți economice și cu o rată explozivă a natalității.

2. Rolul organizațiilor internaționale de securitate în menținerea păcii și stabilității în Europa

2.1. Noi obiective și strategii de securitate în Europa

Așa cum reiese și din capitoul anterior, securitatea Europei nu mai poate fi analizată exclusiv în termeni militari, unidimensionalitatea conceptului reprezentând un produs al bipolarității și reflectând obiectivul principal al țărilor europene de a evita declanșarea unui conflict armat pe continent. Existența blocului sovietic implica existența unei amenințări majore directe la adresa securității europene, iar colapsul acestuia a permis dezvoltarea și integrarea profundă a comunității europene de securitate. În prezent, abordarea securității este de natură multidimensională, iar în noua ordine mondială, stabilită după încheierea războiului rece, specialiștii au sugerat că este necesară îndeplinirea a șase obiective, ce corespund noii sfere de definire a conceptului:

- furnizarea către toate statele a garanțiilor împotriva unei agresiuni externe;
- furnizarea mijloacelor de protecție a drepturilor minorităților și a grupurilor etnice în interiorul statelor;
- crearea unui mecanism pentru rezolvarea conflictelor regionale fără acțiunea unilaterală a marilor puteri;
- angajamentul marilor puteri de a nu sprijini militar conflictele dintre alte națiuni sau dintre grupările politice din cadrul aceleiași națiuni;
- creșterea fluxului de asistență tehnică și financiară către țările în curs de dezvoltare, cu scopul accelerării procesului de tranziție economică și socială;
- conservarea mediului global ca bază a dezvoltării susținute a tuturor statelor.

Realizarea acestor scopuri depinde, în mare măsură, de activitatea organizațiilor internaționale de securitate; însă numărul acestora este deosebit de mare la nivel global, astfel încât este dificil de stabilit rolul concret pe care îl joacă (între

anii 1945-1949 existau aproximativ 100 de astfel de organizații, iar în ultimii ani se estimează existența unui număr de patru ori mai mare). Din acest motiv, poate fi stabilită o listă de criterii aplicabile organizațiilor de securitate ce simplifică analiza:

1. sunt create pe baza acordurilor dintre state;
2. sunt un instrument de cooperare voluntară;
3. au un caracter permanent;
4. sarcinile acestora sunt orientate către: prevenirea conflictelor; lupta împotriva terorismului; rezolvarea pașnică a disputelor; activități de menținere a păcii; acțiuni umanitare; sprijinirea reconstrucției politice, economice și sociale a părților implicate în conflict etc.

Folosind aceste criterii de selecție, se observă că, în Europa, cele mai importante organizații internaționale de securitate care activează sau au activat în trecutul apropiat sunt: Organizația Națiunilor Unite (ONU), Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), Uniunea Europeană (UE), Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE) și fosta Uniune a Europei Occidentale (UEO).

Strategiile de securitate – explicite sau implicite, formale sau informale – de după războiul rece ale acestor organizații au fost inițial centrate pe valul de conflicte ce a fost declanșat în cadrul statelor și între state vecine din Europa. Ultima jumătate de deceniu a adus în prim-plan și alte riscuri, pericole și amenințări, mult mai perfide, la adresa securității europene: subdezvoltarea economică și socială, crima organizată, imigrația ilegală, nerespectarea drepturilor omului, dar și a normelor ecologice etc. Peste toate acestea s-au suprapus trei pericole deosebit de importante la adresa mediului de securitate european: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă și decăderea statelor. Astfel, de la nivel zonal până la cel global, organizațiile de securitate și-au impus drept principale obiective ale strategiilor lor contracararea riscurilor, pericolelor și amenințărilor enumerate mai sus.

De exemplu, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est are drept obiective, alături de cooperarea transfrontalieră subregională, reforma sectorului securității și integrarea europeană, și: lupta împotriva terorismului; neproliferarea, controlul armamentelor și dezarmarea; prevenirea și pregătirea pentru dezastre; paza și securizarea frontierelor; integrarea europeană; impunerea legii; lupta împotriva corupției etc.

La nivel regional, OSCE, așa cum afirmă în Actul Final de la Helsinki și în Declarația de la Lisabona, își propune să joace un rol din ce în ce mai important în noua arhitectură europeană prin realizarea următoarelor obiective: prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor; controlul armamentelor și dezarmarea; sporirea încrederii și a securității; cooperarea în plan economic, cultural, umanitar și ecologic; conceptualizarea unui nou model de securitate în zona sa de responsabilitate.

Urcând spre nivelul continental, se observă că organizațiile și-au formulat, în funcție de evoluția mediului de securitate, obiective și strategii de securitate mult mai concrete. Pentru securitatea Europei, două cazuri sunt deosebit de importante: NATO și UE. NATO a evoluat de la conceptul strategic pentru apărarea zonei nord-atlantice, represaliile masive și riposta flexibilă, specifice perioadei războiului rece, la noile concepte strategice bazate pe: cooperare și extindere, întărire a legăturilor transatlantice, gestionare a crizelor, creare de noi capacități necesare apărării împotriva terorismului, specializare de rol, o nouă structură de forțe etc.¹⁷⁶ Summit-ul de la Istanbul (iunie 2004) „a adus la zi” sfera de definire a conceptului de securitate al NATO, subliniind următoarele obiective ale organizației: apărarea colectivă, aplicarea principiului indivizibilității securității aliate, crearea unui „pod multilateral” peste Atlantic și contracararea amenințărilor la

¹⁷⁶ Col. (r) dr. Nicolae Dolghin (coord.), *NATO între certitudini și așteptări*, Editura U.N.Ap., București, 2004.

adresa teritoriului aliaților, oricare ar fi sursa acestora¹⁷⁷.

În același timp, Uniunea Europeană, la finele anului 2003, a adoptat propria strategie de securitate ce completează obiectivele Tratatului de la Maastricht (stabilirea unei piețe comune, a unei uniuni monetare și a unei politici comune; promovarea dezvoltării armonioase, echilibrate și durabile a activităților economice în ansamblul Comunității). Una dintre premisele de la care pornește Strategia Solana, așa cum mai este numită Strategia de Securitate Europeană, are în vedere faptul că răspunsul la riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității europene trebuie adaptat fiecărui tip al acestora, aplicându-se o strategie multifacetată și o abordare comprehensivă. Principalele obiective sunt: lupta împotriva terorismului, a proliferării armelor de distrugere în masă, crimei organizate, conflictelor violente și instabilității din vecinătatea Uniunii; combaterea sărăciei extreme, foametei și bolilor endemice; crearea unui „cerc de bună guvernare” în perimetrul Mediteranei și al frontierelor estice (din Orientul Mijlociu până în Caucaz, prin Balcanii Vestici)¹⁷⁸. Mai mult, rolul Europei în mediul de securitate este subliniat și de Declarația Comună pentru Integrarea Apărării Europene (2004) ce are ca principal scop construirea unor capacități europene de apărare, dar și realizarea consensului asupra rolurilor și responsabilităților din cadrul structurilor NATO și UE și a unor planuri comune de dezvoltare a capacităților necesare implementării Forței de Răspuns a NATO și a grupărilor de luptă interarme ale UE¹⁷⁹.

Unica organizație de securitate ce acționează la nivel global, ONU, prin obiectivele sale, neschimbate din anul 1945,

¹⁷⁷ Heads of State and Government, *The Istanbul Declaration. Our Security in a New Era*, The Meeting of The North Atlantic Council in Istanbul, 28 iunie 2004.

¹⁷⁸ *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy*, Bruxelles, 2004.

¹⁷⁹ Initiative for a Renewed Transatlantic Partnership, *Joint Declaration on European Defense Integration*, 19 august 2004.

se adresează principalelor caracteristici ale noului mediu de securitate, ceea ce reflectă rolul global încredințat: menținerea păcii și securității internaționale și promovarea cooperării economice, sociale, culturale și umanitare. Cu toate acestea, în prezent, ONU acționează în sensul reconceptualizării securității în funcție de noile riscuri, pericole și amenințări.

Așadar, în Europa post-război rece, configurarea soluțiilor pentru menținerea păcii și stabilității reprezintă o misiune nu tocmai ușoară. Chiar și înainte de momentul căderii Zidului Berlinului, la începutul secolului trecut, Europa a fost nevoită să se confrunte cu situații de criză ce au vizat atât teritoriul național al statelor implicate, cât și lupta pentru alte spații. De la criza dintre Franța și Germania, generată de dorința de cedare a unor teritorii din Maroc (1906), atentatul de la Sarajevo (1914) ce a dus la un război generalizat în Europa și în lume, insurecția ungară (1956) și până la conflictele din Balcani din anii '90, soluțiile ce au fost aplicate situațiilor de criză au variat de la caz la caz, iar rolul organizațiilor internaționale de securitate în rezolvarea acestor situații s-a stabilizat abia în ultima perioadă. Cele mai concludente exemple sunt cele din Bosnia și Kosovo, în care instituțiile și organizațiile de securitate au conlucrat pentru a preveni escaladarea conflictelor¹⁸⁰.

2.2. Implicarea organizațiilor internaționale de securitate în crizele europene. Succinte studii de caz

Pornind de la ONU, al cărui instrument, rezoluția, autorizează acțiunile destinate stopării crizelor și conflictelor, fiecare organizație și instituție de securitate deține mijloace specifice pentru astfel de situații.

¹⁸⁰ Capitolul 2 al studiului de față nu dorește realizarea unei treceri în revistă a documentelor, scopurilor și instrumentelor ce stau la baza activității organizațiilor internaționale de securitate, ci de a analiza aplicarea acestora în cazuri concrete. Pentru detalii privitoare la aceste aspecte pot fi consultate următoarele site-uri: www.nato.int; europa.eu.int; www.un.org; www.osce.org; www.stabilitypact.org; www.secinet.org.

Anul 1991 este cel care marchează transformarea crizei din Iugoslavia într-un conflict deschis. ONU a făcut eforturi remarcabile pentru a rezolva conflictul și, în septembrie 1991, prin Rezoluția nr. 713 a Consiliului de Securitate, impune un embargo complet și general asupra armelor în fosta Iugoslavie. Urmează Rezoluția nr. 749 (aprilie 1992) ce autorizează desfășurarea Forței ONU de Protecție (UNPROFOR). Acesta a fost începutul unei perioade de peste patru ani de activități militare ale ONU în fosta Iugoslavie cu scopul încetării focului și furnizării de ajutor umanitar populației. Aceste activități au inclus: UNPROFOR, Operațiunea „Provide Promise” (ajutor umanitar furnizat pe calea aerului), Forța de Desfășurare Preventivă a ONU în Macedonia (UNPREDEP), Administrația de Tranziție a ONU pentru Slovenia de Est (UNTAES) și Organizația ONU pentru Reinstaurarea Încrederii în Croația (UNCRO).

În Bosnia nu a acționat numai ONU, ci și NATO, UEO și OSCE.

Analiza documentelor politice¹⁸¹ relevă faptul că bazele politice pentru rolul NATO în fosta Iugoslavie au fost stabilite în iunie 1992, când miniștrii de Externe ai NATO au anunțat că sunt gata să sprijine activitățile de menținere a păcii sub egida Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), redenumită OSCE. În decembrie 1992, miniștrii de Externe ai NATO au declarat că sunt pregătiți să sprijine operațiunile UNPROFOR sub autoritatea ONU. Alianța a inițiat o serie de operații maritime de către forțele navale ale NATO, în conjuncție cu UEO pentru a monitoriza și a aplica embargoul ONU în Marea Adriatică (Operațiunea „Sharp Guard”). Forțele aeriene ale NATO au fost desfășurate cu scopul monitorizării și aplicării interdicției de zbor ONU asupra Bosniei-Herțegovina (Operația „Deny Flight”). De asemenea, NATO a furnizat și

¹⁸¹ Command and Control Research Program, *Lessons from Bosnia*, National Defense University, SUA, 2000.

sprijin aerian pentru UNPROFOR în cursul desfășurărilor sale de trupe în Croația și Bosnia, iar ca răspuns la atacurile sârbe cu mitraliere în Sarajevo, NATO a lansat o serie de lovituri aeriene împotriva sârbilor bosniaci (Operațiunea „Deliberate Force”).

În plus față de participarea la Operațiunea „Sharp Guard”, UEO a condus două operații în fosta Iugoslavie: una pe Dunăre și una în Mostar, Bosnia. Operația UEO pe Dunăre a oferit suport logistic pentru embargo-ul ONU. În ansamblu, mai mult de 300 de ofițeri de poliție și vamali și 11 patrulă navale au fost activați/activate în astfel de activități pe Dunăre. Coordonarea a fost menținută de statele riverane Bulgaria, România și Ungaria (parteneri asociați la UEO), iar Centrul pentru Coordonare și Sprijin a fost plasat la Calafat, România. Începând cu iulie 1994, UEO a asistat și Uniunea Europeană în administrarea orașului Mostar prin înființarea Forței Unite de Poliție (Unified Police Force), ce a fost condusă la nivel întrunit de croații și musulmanii din Bosnia-Herțegovina și de către ofițerii de poliție desfășurați de țările UEO.

Se observă că fiecare dintre aceste organizații de securitate acționează în strânsă cooperare cu cele implicate în teatrul de operații, fără a altera voința politică specifică și fără a eluda normele internaționale. Astfel, NATO a demonstrat că poate fi flexibilă și adaptabilă, iar cu o ghidare politică clară, partea militară poate realiza cu succes sarcinile ce i s-au dat de către autoritatea politică. Succesul desfășurării IFOR ține nu numai de presiunea opiniei publice de a lua măsuri vis-à-vis de masacrul din țară și oportunitatea de a realiza consensul permanent oferită de Acordul de Pace de la Dayton, ci și de structura militară și politică eficientă a celorlalte organizații.

Studiind evenimentele desfășurate în cadrul operațiilor NATO și cele ulterioare, se poate afirma că prima operație a Alianței în afara spațiului său a fost un succes militar, dar au existat o serie de probleme-cheie, cărora IFOR a trebuit să li se adreseze:

- în primul rând, Acordul de la Dayton nu a desemnat o singură autoritate care să coordoneze aspectele militare, politice, economice și umanitare ale misiunii; aranjamentele *ad-hoc* au fost folosite inițial pentru a facilita colaborarea și cooperarea, iar acordurile formale au fost introduse mai târziu;

- activitățile civil-militare în sprijinul operațiilor de pace au fost noi pentru NATO; nu a existat o viziune comună a comandanților și a personalului la toate nivelurile IFOR asupra capacităților, rolurilor și misiunilor, în special cele ale CIMIC; în plus, aspectul civil-militar nu a primit suficientă atenție în timpul planificării și fazei inițiale de execuție, din cauza accentuărilor grave ale itemilor de impunere militară a Acordului de la Dayton și a protecției forței;

- operația a fost solicitată la momentul când NATO și țările participante își reduceau structura de forțe; statele nemembre și cele PfP, dar și Federația Rusă, au fost implicate, pentru prima dată, alături de NATO într-o operație reală, în condițiile în care nu exista o experiență anterioară similară; operația nu numai că a fost prima în afara zonei Alianței, ci și prima operație terestră majoră; NATO a preluat-o de la ONU și alte structuri de menținere a păcii, ceea ce a dat naștere la câteva probleme; prevenirea ostilităților a fost o preocupare majoră din cauza fragilității aranjamentelor de pace din Bosnia; au existat și probleme morale asociate cu desfășurarea trupelor în perioada Crăciunului; din aceste motive, nu a trebuit să fie subestimat gradul de dificultate cu care s-au confruntat națiunile și Alianța în întregul proces de pregătire și desfășurare de trupe în Bosnia.

În Bosnia, mijloacele diplomației preventive și ale desfășurării preventive de forțe internaționale nu au fost folosite în totalitate înainte de escaladarea conflictului, implicarea ONU fiind graduală, în timp ce, în Macedonia, au fost desfășurate preventiv trupe de menținere a păcii la granițele cu Albania și Serbia în baza Rezoluției nr. 795 a Consiliului de

Securitate. Mandatul viza monitorizarea și raportarea situațiilor critice care ar putea afecta stabilitatea Macedoniei. De asemenea, OSCE (CSCE în acea perioadă) s-a implicat, folosind două dintre mecanismele sale de prevenire a conflictelor: stabilirea unei misiuni permanente la Skopje și analiza periodică a situației de către Înaltul Comisar pe Probleme de Minorități Naționale. În prezent, Uniunea Europeană a preluat de la NATO operația „Amber Fox”, punând bazele unui important proces de cooperare în interesul păcii și stabilității în Europa.

Acțiunile preventive ce au avut loc în Macedonia au arătat că, deși nu a existat nici un conflict violent, un număr de actori internaționali au asistat la implementarea unei abordări nonviolente a managementului conflictului. Aceasta a implicat nu numai organizații internaționale și regionale, ci și ONG-uri.

În cazul Kosovo¹⁸², operațiile NATO în Balcani au fost inițiate ca misiuni de impunere a păcii alături de desfășurarea IFOR în Bosnia, în decembrie 1995, dar, încă din primele etape, s-au transformat rapid în misiuni de menținere a păcii. Odată cu desfășurarea Forței de Stabilizare (SFOR), în decembrie 1996, și preluarea autorității de la IFOR, operația militară a continuat, în principal, ca misiune de menținere a păcii. În timp, activitățile SFOR s-au schimbat, devenind o operație de cooperare între civili și militari.

În această criză s-au implicat, în principal, ONU, OSCE și NATO. Comunitatea internațională a devenit preocupată de escaladarea conflictului, consecințele umanitare și riscul întinderii în țările vecine. Amenințarea loviturilor aeriene NATO, de la sfârșitul anului 1998, l-a determinat pe președintele Milosevic să fie de acord cu cooperarea și încheierea violențelor. Rezoluția nr. 1199 a Consiliului de Securitate al ONU a stabilit limitele numerice ale forțelor sârbe în Kosovo și scopul

¹⁸² Command and Control Research Program, *Lessons from Kosovo: KFOR Experience*, National Defence University, SUA, 2002.

operațiilor acestora, iar Rezoluția nr. 1203 a aprobat două misiuni care să monitorizeze respectarea acordului de încetare a focului. În Kosovo, OSCE a desemnat și a desfășurat Misiunea de Verificare (KVM) pentru a observa îndeplinirea pe teren a sarcinilor și a implementat o misiune de supraveghere aeriană – Operația SUA „Eagle Eye”. În sprijinul OSCE, NATO a desfășurat în Macedonia Allied Rapid Reaction Corps (ARRC) pentru a asista la evacuarea de urgență a membrilor KVM dacă noul conflict i-ar fi pus în pericol. SUA deja aveau trupe în Macedonia în sprijinul operației ONU care monitoriza granița sârbă, operație pe care au și preluat-o. Noua misiune a fost să mențină infrastructura americană în Macedonia, ce ar fi fost necesară ca zonă logistică pentru susținerea de către SUA a desfășurării conduse de NATO în Kosovo.

La 28 mai 1998, Consiliul Nord-Atlantic, întrunit la nivel de miniștri de Externe, a stabilit două obiective majore referitoare la criza din Kosovo:

1. sprijinul pentru rezolvarea pașnică a crizei, prin contribuția la răspunsul comunității internaționale;
2. promovarea stabilității și securității în țările vecine, în special în Albania și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

În ciuda eforturilor ONU și NATO, conflictul din Kosovo a reizbucnit la începutul anului 1999. Eforturile de mediere internațională din februarie și martie de la Rambouillet au eșuat. La 20 martie, a devenit evidentă necesitatea retragerii KVM din Kosovo în Macedonia. După eforturi diplomatice de ultim moment, Secretarul General al NATO a dat ordin de executare a loviturilor aeriene. După 11 săptămâni de bombardamente aeriene în Serbia și Kosovo, operația aeriană a fost suspendată, iar NATO a desfășurat în teatru Forța Kosovo (KFOR) cu scopul restabilirii păcii. La sfârșitul anului 2003, ONU a anunțat că acordarea statutului final al provinciei Kosovo va fi făcută nu mai târziu de mijlocul anului 2005, după îndeplinirea condițiilor necesare. Cu toate acestea, violențele

între sârbi și albanezi sunt reluate în martie 2004, iar KFOR intră în stare de alertă, deși calmul pare a fi restabilit în prezent. Aceste evenimente recente au determinat guvernul de la Belgrad să afirme că este necesar ca Uniunea Statală Serbia-Munte negru să adere de urgență la Parteneriatul pentru Pace, cu scopul facilitării reglementării eficiente a crizei din Kosovo.

Realizând o comparație între aceste două conflicte, reiese faptul că viziunea comunității internaționale asupra conflictului din Bosnia este diferită în comparație cu cea din Kosovo. Luptele din Kosovo ar fi putut implica Albania și Muntenegru pentru a fractura Macedonia și, posibil, ar fi implicat Grecia și Turcia. De aceea, a devenit necesară acordarea unei mai mari atenții asupra Kosovo, decât asupra Bosniei. În cazul Bosniei, câteva bombardamente NATO l-au determinat pe Milosevic să vină la masa negocierilor (în 1995), dar această abordare nu a fost valabilă și pentru Kosovo. Capitulara sârbă a venit după câteva luni de bombardamente devastatoare, ce au inclus nu numai Kosovo, ci și Serbia. În Bosnia, politica NATO a fost în concordanță cu scopul statului bosniac: securitate și independență pentru o democrație multietnică. În Kosovo, politica NATO nu a corespuns nici cu cea a moderaților și nici cu cea a militanților albanezi care cereau nu restabilirea autonomiei, ci independența. Ca rezultat, aliații europeni și NATO au fost întrucâtva ezitanți în intervenția militară fără o rezoluție ONU permisivă.

Pentru Kosovo, Rezoluția nr. 1244 a furnizat mandatul politic ce includea un rol important pentru forța de securitate internațională. Aceasta detaliază relația strânsă de care era nevoie între autoritățile civile (Misiunea Administrativă Interimară ONU în Kosovo – UNMIK) și autoritățile militare (KFOR). Rezoluția stabilea că Reprezentantul Special al Secretarului General al ONU trebuie să lucreze cu KFOR pentru a asigura ca ambele entități să opereze, într-o manieră mutuală, pentru îndeplinirea aceluiași scopuri. Comandantul

KFOR a arătat clar că succesul misiunii sale depinde de succesul UNMIK.

Spre deosebire de Bosnia, unde Franța și Marea Britanie erau deja la fața locului ca parte a ONU, în Kosovo nu au existat forțe aliate și nici o infrastructură care să sprijine desfășurarea. În Macedonia, națiunile NATO au realizat nivelurile de forță KFOR, în anticiparea unei posibile desfășurări.

Cazul Kosovo a redeschis discuțiile referitoare la capacitățile și tehnologiile de care dispun Statele Unite ale Americii în comparație cu celelalte state membre NATO. Conform declarațiilor generalului Wesley Clark¹⁸³, cheltuielile scăzute pentru apărare ale statelor europene membre NATO și natura preponderent statică a structurii lor de forțe determină reanalizarea rolurilor pe care acestea le au în cadrul Alianței.

2.3. Uniunea Europeană și Europa – actor și spațiu de securitate

În ceea ce privește activitatea UE în Europa de Sud-Est, scopul fundamental al acesteia este extinderea zonei de pace, stabilitate și securitate realizată de membrii Uniunii. În ultimii zece ani, UE a furnizat în zonă un important ajutor de natură financiară, prin intermediul programelor specifice (peste 850 milioane EURO), dar și de natură militară. De exemplu:

- în Kosovo, aproximativ 80% din totalul forței este reprezentat de militarii și poliția civilă a statelor membre UE;

- în Macedonia, din martie 2003, conform Acordului de Securitate semnat de NATO și UE, Uniunea preia Operația „Amber Fox”;

- în Bosnia, din anul 2004, UE va prelua responsabilitățile de menținere a păcii;

- se preconizează ca viitoarea capacitate militară europeană să fie folosită și în Africa, unde forțele americane nu pot fi desfășurate la scară mare, iar NATO intervine cu greutate.

¹⁸³ Wesley Clark, *Waging Modern War*, New York: Public Affairs, 2001.

Cadrul în care UE abordează relațiile cu Europa de Sud-Est este reprezentat de Procesul de Stabilizare și Asociere, destinat încurajării și sprijinului procesului de reforme interne din statele regiunii, a cărui finalitate este oferirea posibilității integrării depline în Uniune. Mai mult, țărilor care au realizat un progres evident în termeni de reformă politică, economică și administrativă li se oferă o relație contractuală formală cu UE, ce ia forma Acordului de Stabilizare și Asociere (până la sfârșitul anului 2003, acesta a fost semnat de Croația și Macedonia).

Totuși, soluția cea mai eficientă este ca atât UE, cât și NATO să rămână angajate în Balcani deoarece, în ciuda progreselor recente, situația este instabilă. Într-adevăr, multe dintre misiunile Alianței din Bosnia pot fi realizate mai bine de către forțele polițienești aflate sub mandat UE, astfel încât NATO își poate reduce prezența militară în zonă. Totuși, potențialul crescut de instabilitate necesită o astfel de prezență consistentă (cazul Kosovo).

În prezent, UE este angajată în trei operații, a încheiat două și pregătește o operație militară de importanță majoră¹⁸⁴:

Denumirea operației	Locație	Tip	Durată
CONCORDIA	Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei	<ul style="list-style-type: none">• Prima operație militară a UE• Continuă operația NATO „Allied Harmony”	31 martie 2003 – 13 decembrie 2003
ARTEMIS	Republica Democrată Congo	<ul style="list-style-type: none">• Operație militară• Inițiată la cererea Secretarului General al ONU	12 iunie 2003 – 01 septembrie 2003
PROXIMA	Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei	<ul style="list-style-type: none">• Operație a forțelor polițienești• Continuă operația CONCORDIA	15 decembrie 2003 – 15 decembrie 2004

¹⁸⁴ <http://europa.eu.int>.

Denumirea operației	Locație	Tip	Durață
EUJUST THEMIS	Georgia	<ul style="list-style-type: none"> • Misiune civilă pentru implementarea statului de drept • Lansată în contextul Politicii Europene de Securitate și Apărare 	16 iulie 2004 – 16 iulie 2005
EUPM (European Union Police Mission)	Bosnia-Herțegovina	<ul style="list-style-type: none"> • Prima operație de gestionare a crizelor în contextul PESC • Continuă misiunea Forței Internaționale de Poliție a ONU 	01 ianuarie 2003 – 31 decembrie 2005
ALTHEA (EUFOR)	Bosnia-Herțegovina	<ul style="list-style-type: none"> • Operație militară • Va continua misiunea Forței de Stabilizare condusă de NATO (SFOR) 	Sfârșitul anului 2004

Operațiile la care participă UE, în special cele militare, sunt importante nu numai prin prisma rezultatelor lor pozitive, ci și a capacității organizației de a aplica instrumentele de politică externă și de securitate, de a mobiliza personal și resurse în acest sens. De exemplu, numai EUPM are alocat un buget anual de 38 milioane euro, în timp ce CONCORDIA (operație militară) a pornit cu un buget inițial de 6,2 milioane euro și este continuată de forțele polițienești cărora li s-a stabilit, în primul an, un fond de 15 milioane euro. De asemenea, în ceea ce privește mobilizarea de personal, până în prezent, se remarcă operația din Congo, ARTEMIS, cu 1.800 militari, însă UE preconizează ca EUFOR să pornească de la același nivel cu cel al forțelor cu

SFOR, adică 7.000 militari.

În momentul de față, atenția lumii internaționale este îndreptată către predarea operației NATO către UE, în Bosnia-Herțegovina. Uniunea are ocazia de a se afirma ca cel mai important actor de securitate din spațiul european, ce, din anii '90, s-a schimbat dramatic. Bosnia-Herțegovina este caracterizată acum de multe dintre riscurile, pericolele și amenințările ce pun în primejdie nu numai securitatea Europei, ci și a întregii lumi. În consecință, UE a stabilit deja principalele obiective ale misiunii, astfel încât acestea să răspundă noilor cerințe ale mediului de securitate. Conform documentului *Council Joint Action 2004/570/CFSP*¹⁸⁵, din 12 iulie 2004, obiectivele sunt:

- pe termen lung: realizarea unei păci stabile și viabile în Bosnia-Herțegovina multiethnică, care cooperează cu vecinii săi și se află pe un drum ireversibil spre statutul de țară membră a UE;

- pe termen mediu: sprijinirea progresului Bosniei-Herțegovina spre integrarea în UE, prin eforturi proprii și semnarea Acordului de Asociere și Stabilizare;

- pe termen scurt: asigurarea unei tranziții neîntrerupte de la SFOR (NATO) la EUFOR (UE), cu scopul menținerii unui mediu sigur pentru implementarea Acordurilor de Pace de la Dayton/Paris.

Se observă că finalitatea operației UE constă în crearea unui stat bosniac stabil, care este capabil să își desfășoare toate activitățile fără asistența internațională prezentă în spațiu. Aceasta este prima operație de anvergură a Uniunii, deși și celelalte misiuni, totuși limitate ca scop și perioadă de desfășurare, au dovedit valoarea dimensiunii sale de securitate și apărare. Viitorul Uniunii o va îndrepta, probabil, spre intervenții mult mai ambițioase în interiorul și în afara Europei.

¹⁸⁵ <http://europa.eu.int>.

2.4. Uniunea Europeană, Organizația Atlanticului de Nord și procesul de extindere. Provocări viitoare

Procesul de transformare prin care trec Europa, ca spațiu de securitate, și UE, ca actor, este ilustrat și de extinderea Uniunii și a NATO pe continent. După summit-ul UE de la Copenhaga (decembrie 2002) și cel NATO de la Praga (noiembrie 2002), ambele organizații vor avea un număr mai mare de membri (25 și, respectiv, 26), iar 19 din cele 25 de state membre UE vor fi și membre NATO. Analiztii¹⁸⁶ consideră că, în principiu, cu cât va exista mai puțină diversitate în afara UE și NATO, cu atât mai multă diversitate va fi în cadrul lor. În plus, summit-ul UE-Balcani de la Salonic (iunie 2003) a reafirmat dorința statelor din zonă de a fi integrate în Uniune în următorii zece ani, în timp ce Uniunea Statală Serbia-Muntenegru și Bosnia-Herțegovina doresc să adere la Parteneriatul pentru Pace până la sfârșitul anului 2004.

În partea de sud-est a Europei, Slovenia, România și Bulgaria au afirmat că extinderea NATO spre Balcanii de Vest este esențială pentru stabilitatea regiunii și au evidențiat rolul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. În același timp, Carta Adriatică, creată după modelul Cartei Baltice (1997), a fost propusă Albaniei, Croației și Macedoniei ca o compensație pentru neinclusiunea în al doilea val de integrare. Aceasta încurajează consultațiile și cooperarea pe probleme de securitate între statele participante, în vederea înscrierii într-un al treilea val de integrare. În plus, Slovenia a sugerat că poate prelua din responsabilitățile Greciei și Italiei în promovarea securității în Balcanii de Vest, în special în fosta Iugoslavie, și susține integrarea în UE a statelor din această zonă.

Dinamica ultimilor ani (procesul de extindere a NATO și UE, războiul din Irak) a ilustrat tensiunile existente în Europa

¹⁸⁶ Judy Bath, Dov Lynch, Antonio Missiroli, Martin Ortega, Dimitrios Traintaphyllon, *Partners and Neighbours: a CFSP for a Wider Europe*, Chaillot Paper 64, 2003.

(Franța, Germania și Rusia s-au opus intervenției SUA în Irak, fără o a doua rezoluție a Consiliului de Securitate al ONU). Problemele ce au decurs din această confruntare între Franța, Germania și Rusia, pe de o parte, și SUA și Marea Britanie, pe de altă parte, evidențiază nevoia de a răspunde unor pericole ce planează asupra Uniunii Europene, printre care și necunoașterea de către populația țărilor membre a rolului pe care UE îl joacă în lume în probleme de securitate. Această problemă poate avea un impact negativ asupra politicilor de apărare și securitate ale statelor din regiunea euro-atlantică, în special asupra noilor membri NATO și UE.

În afara dezacordurilor din interiorul Uniunii Europene, există probleme asemănătoare și în cadrul relațiilor dintre SUA și Europa. Asemenea dezacorduri își au rădăcinile într-o varietate de motive: de la tendințele protecționiste la abordări legislative și filosofii diferite. Uniunea Europeană are viziuni diferite de SUA asupra următoarelor aspecte:

- cooperarea în probleme de apărare militară a statelor ce dețin atât statutul de membru NATO, cât și cel de membru UE;
- zidul de securitate dintre Israel și Palestina, susținut de SUA și dezaprobat de UE;
- intervenția coaliției condusă de SUA în Irak, acțiune cu care unele state europene nu au fost de acord;
- Curtea Internațională de Justiție (CIJ), față de care americanii doresc protecție totală (SUA nu sunt parte în Tratatul CIJ);
- liberalizarea și reforma comerțului cu produse agricole, unde SUA doresc limitarea reformei Politicii Comune Agricole.

Cu toate că procesul de unificare europeană poate fi afectat, aceasta nu înseamnă că mediul internațional de securitate este influențat negativ de dezacordurile dintre UE și SUA, ci, din contră, cele mai importante probleme întrunesc acordul ambelor entități: lupta împotriva terorismului, neproliferarea armelor de distrugere în masă, menținerea păcii

în Balcani, reconstrucția democratică în Irak și Afghanistan, restabilirea păcii între israelieni și palestinieni.

O problemă importantă de pe agenda de securitate a Uniunii, după cum am arătat și în secțiunile anterioare, este cea a apărării europene. La summit-ul de la Bruxelles (12-13 decembrie 2003) a fost adoptată propunerea referitoare la crearea, în 2004, a unei structuri militare de planificare a operațiilor autonome ale UE – un „nucleu militar” la nivel european care să poată coordona operații militare independent de NATO. Se apreciază că viitorul rol european în conducerea operațiilor militare, în special cele de pace, va fi coordonat de Franța, Germania și Marea Britanie, rolul Statelor Unite ale Americii în Europa fiind puternic influențat de percepția accentuată a unilateralismului american, de divergențele politice dintre SUA și aliații europeni referitoare la cele mai importante probleme de securitate și de realizările europene, în sensul dezvoltării unei capacități militare. În același timp, Politica Europeană de Securitate și Apărare (ESDP) a intrat într-o fază de așteptare, însă este posibil să ia amploare pe măsură ce UE se dezvoltă. Dezbaterile actuale încearcă să stabilească dacă Uniunea va deveni un partener sau un competitor al SUA. Deși parteneriatul este varianta adoptată de UE, unele state membre, precum Franța, par să vadă această organizație ca o contrapondere la SUA, ceea ce ar exacerba tensiunile existente deja între cele două continente. Mai mult, în cazul Europei Centrale și de Est, procesul de integrare poate afecta definitivarea unei Politici Europene de Securitate și Apărare de sine stătătoare. Cu toate că aceste țări nu doresc ca ESDP să slăbească legătura transatlantică, mulți dintre oficialii central-europeni se tem că vor fi „obligați” să aleagă între Europa și SUA (vezi cazul Poloniei, care este privită de unii lideri ai UE drept „calul troian” al SUA în Europa). În realitate, în declarațiile oficiale, tendința este ca statutul de membru al UE să fie promovat ca modalitate de întărire a atitudinii pozitive față

de NATO, îngreunând dezvoltarea unei contraponderi europene la SUA.

În ansamblu, pot fi sintetizate câteva provocări viitoare:

- extinderea flagelului terorist în Europa și intensificarea luptei împotriva sa;

- accentuarea rolului organizațiilor internaționale de securitate în menținerea ordinii mondiale prin prevenirea conflictelor și managementul crizelor și, mai puțin, prin controlul armamentului; diplomația preventivă a devenit deja un program politic pentru ONU și OSCE și, chiar dacă această măsură nu are întotdeauna efectul scontat, ea ajută la moderarea confruntării politice dintre țări sau populații înainte de a se produce violențe sau conflicte armate;

- sprijinul pentru continuarea, consolidarea și finalizarea proceselor de tranziție spre democrație în țările central și est europene și în țările baltice, ale căror agende de securitate sunt în schimbare;

- continuarea modernizării forțelor armate pentru a deveni pe deplin interoperabile cu cele ale NATO;

- crearea unei strategii de sprijinire a evoluției democratice și a integrării în structurile euro-atlantice pentru Ucraina, în condițiile în care nu există un consens intern în privința integrării în NATO;

- includerea Rusiei într-un cadru de securitate european și euro-atlantic mai larg, ținând seama de două aspecte esențiale: în primul rând, elita politică rusă nu a ajuns la un acord clar în privința tipului de relație dorit cu NATO, în al doilea rând, Rusia și Occidentul sunt în dezacord asupra unor probleme deosebit de importante, precum Irakul, Iranul și Cecenia; atitudinea Rusiei vis-à-vis de ESDP pare a se fi îmbunătățit în ultimii ani, însă, pe viitor, va putea fi influențată atât de capacitatea Europei de a realiza un consens stabil în cadrul ei (vezi disensiunile create de criza din Irak), cât și de dezvoltarea unei capacități de apărare credibile; Rusia nu va lua în serios

ESDP, dacă UE nu va dezvolta o politică de apărare coerentă și va acorda prioritate relației cu NATO;

- necesitatea unei abordări coerente și comprehensive a relațiilor dintre statele membre NATO și UE și statele din Caucaz, în condițiile în care Georgia și-a manifestat dorința de a-și depune candidatura pentru statutul de membru al Alianței Nord-Atlantice;

- nevoia ca țările candidate la UE și/sau NATO să îndeplinească efectiv responsabilitățile ce decurg din viitorul statut de membru;

- discrepanțele de natură economică și socială dintre țările Europei de Vest și cele ale Europei Răsăritene;

- nivelul investițiilor totale ale țărilor UE în afara spațiului european însumează circa 327 miliarde euro; orice criză apărută în regiunile unde aceste investiții sunt majore, cu o importanță semnificativă pentru ansamblul economiei europene, ar putea avea influențe negative asupra acesteia;

- moneda europeană s-a extins și în afara spațiului economic continental; fiind folosită ca monedă internațională de schimb, orice dereglare a sistemului mondial de comerț sau financiar se poate reflecta asupra evoluției monedei și economiei europene în ansamblu;

- divergențele de natură politică dintre statele Europei (cazul războiului din Irak), ce pot cauza disfuncționalități în arhitectura decizională a organizațiilor internaționale de securitate;

- potențialele probleme în formularea politicii externe și de securitate între partenerii tradiționali regionali și vecini;

- prezența trupelor militare americane în Balcani, mai mult decât în statele baltice, poate avea un impact puternic asupra politicilor de securitate din regiune;

- existența a două procese latente ce pot submina integrarea statelor: pe de o parte, din punct de vedere birocratic, instituțional și politic, percepția negativă a scăderii numărului

forțelor armate, iar pe de altă parte, apariția unor costuri ascunse pentru NATO, ce țin de menținerea moralului trupelor, de rotația acestora etc.;

- sporirea dificultăților decizionale ce decurg din lărgirea Uniunii Europene și neadoptarea Constituției;

- divergențele dintre UE și SUA (privite ca partener strategic în cadrul NATO), a căror frecvență este destul de ridicată, pot avea efecte negative asupra procesului de unificare a Europei.

3. Prognoze referitoare la viitorul Europei

Pe măsură ce se extind spre est, Uniunea Europeană și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord se confruntă cu un mediu de securitate aflat în schimbare. În cazul UE, este posibil ca cele zece țări invitate pentru integrare în 2004 și cele două candidate pentru 2007 să încheie procesul până în anul 2010.

În concordanță cu existența acestui proces, iată câteva tendințe prognozate pentru viitorul Europei:

- creșterea economică lentă, îmbătrânirea populației și creșterea fluxurilor de imigranți (*relaxarea granițelor*) vor avea consecințe negative asupra gradului de coeziune socială din țările europene;

- întrucât populațiile țărilor candidate la statutul de membru UE și/sau NATO au așteptări nerealiste în privința beneficiilor ce decurg din integrarea și/sau aderarea la aceste organizații, este posibil ca încercările de realizare a unui acord sau de impunere a unor reguli comune celor 25, respectiv 26 de țări aflate în diferite stadii de dezvoltare și cu tradiții diferite, să se confrunte cu o serie de dificultăți;

- războiul împotriva terorismului va fi dus și pe continentul european, chiar dacă în forme mult mai subtile și mai puțin violente, ca răspuns la o posibilă intensificare a acțiunilor teroriste în focarele deja existente;

- Balcanii vor fi în continuare în atenția Europei și a organizațiilor internaționale de securitate ca focar de criză;

- în cazul în care Belarus, Ucraina și Moldova nu vor avea succes în demersul de integrare în UE/aderare la NATO, deși sunt sprijinite de unele state europene, precum Polonia, ele se vor îndepărta de Uniune și de Alianță, simțind efectele adverse de natură economică, psiho-socială și politică ale excluderii; cele trei țări vor fi din ce în ce mai vulnerabile la presiunea economică a Rusiei, existând posibilitatea recăderii în sfera de influență a acesteia;

- includerea statelor baltice în UE și NATO va transforma Kaliningrad-ul într-o enclavă UE/NATO, ceea ce, conform unor analiști occidentali și ruși, ar putea remilitariza zona (se vorbește chiar despre posibilitatea plasării aici a armamentului nuclear tactic); rezultatul ar fi înrăutățirea relațiilor dintre Rusia și Occident;

- conflictele, în Europa, nu vor dispărea pur și simplu, ci perioada de rezolvare a acestora va crește, pacea continentului bazându-se într-o mai mare măsură pe instrumentele politice și juridice, decât pe cele militare;

- s-ar putea crea o situație specială privind starea independenței și suveranității statelor europene odată cu construcția unei Europe Unite, ce constituie încă o problemă majoră, fără răspunsuri certe la ora actuală;

- disensiunile UE-SUA, normale într-o lume democratică, ar putea conduce la crearea unei „prăpastii” între „Vechea Europă” și „Noua Europă”, ceea ce ar întârzia procesul de unificare europeană; principalele motive ce sprijină această afirmație au la bază: interesele economice diferite dintre UE și SUA; dependența sporită, în special a UE, față de petrolul din Orientul Mijlociu și Apropiat; cultura strategică diferită, UE fiind adepta soluționării crizelor mai degrabă pe cale diplomatică, cu ajutorul instrumentelor politice și juridice, decât pe cale militară.

- e posibil ca în perspectiva extinderii Uniunii Europene prin integrarea Turciei și, eventual, a statelor balcanice, foste iugoslave, să sporească eforturile comunității europene cu scopul dezvoltării unei dimensiuni culturale europene, prin politici culturale adecvate, cerute de probabila configurație culturală a Europei. De exemplu, actualei configurații religioase a continentului i se va adăuga un stat a cărui numeroasă populație este majoritar musulmană, stat situat în proximitatea unui spațiu balcanic cu un puternic factor islamic. Acest fapt ar putea duce la crearea unei zone preponderent islamice în sud-estul continentului, care s-ar putea constitui într-o prelungire a unui Orient Apropiat și Mijlociu caracterizat de prezența și manifestarea unor puternice mișcări islamiste. Astfel, într-un scenariu de nedorit, acest spațiu european, nou integrat, ar putea deveni o zonă predilectă de penetrare pentru elementele islamiste.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

Redactori: Corina VLADU, Cristian BĂHNĂREANU
Corector: Camelia MIHĂILESCU
Tehnoredactori: Mirela ATANASIU, Doina MIHAI,
Mariana PETRE-BĂJENARU

Bun de tipar: 12.01.2005

Hârtie: A3
Coli tipar: 15,375

Format: A5
Coli editură: 7,687

Lucrarea conține 246 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 410.52.20
Fax: (021) 410.03.64

B. 27204/1261

C. 335/2004